

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe Eğitimi ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı
Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı

TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK TARİHİ KAYNAK İNCELEMESİ:
KİTÂB-I CİHAN-NÜMÂ

Merve ONUR
(Yüksek Lisans Tezi)

İstanbul - 2019

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe Eğitimi ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı
Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı

TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK TARİHİ KAYNAK İNCELEMESİ:
KİTÂB-I CİHAN-NÜMÂ

Merve ONUR
(Yüksek Lisans Tezi)

DANIŞMAN
Prof. Dr. Mustafa S. KAÇALIN

İstanbul - 2019

Tüm kullanım hakları

M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.

© 2019

ONAY

Merve Onur tarafından hazırlanan “Türkçe Öğretiminde Kullanılabilecek Tarihî Kaynak İncelemesi: Kitâb-ı Cihan-nümâ” başlıklı bu çalışma, 22. 06. 2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda juri tarafından oybirliğiyle başarılı bulunmuş ve yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Prof. Dr. Mustafa S. Kaçalın (Danışman)
(Marmara Üniversitesi)

MS Kaçalın

Prof. Dr. Abdülkadir Özcan
(Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)

Doç. Dr. Latif Beyreli
(Marmara Üniversitesi)

[Handwritten signature]

ÖZGEÇMİŞ

2010 Şevkiye Özel Anadolu Öğretmen Lisesinden Mezun olma

2014 Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi
Ana Bilim Dalı Türkçe Öğretmenliğinden Mezun olma

2014 Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe
Öğretimi Ana Bilim Dalı Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı Yüksek
Lisans Programına Giriş

İLETİŞİM BİLGİLERİ

E-posta: onurmerve20@gmail.com

Telefon: 0505 697 74 04

ÖN SÖZ

Bir milleti ayakta tutan, onun varlığını ve devamını sağlayan, millî şuuru besleyen, bir millete mensup olma hazzını veren, fertleri birbirine yaklaştırarak onlar arasında bütünlük sağlayan unsur olarak dilin, toplum hayatındaki yeri çok mühimdir. Öyle ki milletin varlığı, dilin varlığı ve kültürün aktarımıyla mümkündür. Dil korunur ve aktarılırsa millî varlık da korunur ve güçlenir. Kültürel değerlerini oluşturan ve o milleti ayakta tutan; edebiyatı, sanatı, bilim ve tekniği, dünya görüşü ve ahlak anlayışıdır. Bu değerler geçmişten günümüze değişmeden ancak dil sayesinde, daha da özele indirgeyecek olursak tarihî ve edebî eserler sayesinde aktarılmışlardır. Tarihî kaynak eserler dil eğitimi, değerlerin kazanımı ve kültürün aktarımı bakımından çok mühimdir.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm giriş bölümüdür ve bu bölüm; problem durumu, araştırmanın amacı, ehemmiyeti, sınırlılıkları ve tanımlardan meydana gelmektedir. İkinci bölüm, alanyazın bölümüdür ve konuyla ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölüm, araştırmanın modelini ve örneklemini içinde barındıran yöntem bölümüdür. Dördüncü bölümde çalışma ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. Bu bölüm hazırlanan metinlerin dil eğitimine, Türkçe öğretimine ve çocukların maddi, manevi ihtiyaçlarına olan katkılarının anlatıldığı bölümdür. Beşinci bölüm ise sonuç bölümüdür, bu bölümde konuyla ilgili genel bir yargı

oluşturulmuş ve öneriler sunulmuştur. Kaynakların taranarak ve incelenerek, detaylı olarak çalışılmak üzere seçilmiş kısımlarının Latin harflerine çevrilmesi, sözlüğünün hazırlanması, dil içi eviri ve transkripsiyonunun yapılması ve de nesir haline getirilmesinden oluşan metinler, ekler başlığı altında numaralandırılarak sıralanmıştır.

TEŐEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleőtirildiđi üç yıl boyunca ve daha da ötesi lisans öğretimimin en başından itibaren değerli bilgilerini bizlerle paylaşmaktan bir an bile gocunmayan, hatalarıma karşı hoőgörüsünü esirgemeyen, kullandığı her kelimenin hayatıma kattığı ehemmiyetini asla unutmayacağım, saygıdeğer danışman hocam; Prof. Dr. Mustafa S. KAÇALİN'e, çalıőmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen, kapısını her çaldığımda güler yüzüyle içime soğuk sular serpen saygıdeğer hocam; Doç. Dr. Latif BEYRELİ'ye, hem hocam hem arkadaşım olan; Dr. Kübra ÖZÇETİN'e, İstanbul'a her geldiğimde hem evinin hem gönlünün kapılarını sonuna kadar açan dostlarım; Av. Esra Nur PENÇE, Betül Sena MALKOÇ, ve őeyda KURT'a, en çok da çalıőmam süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen, hayatımın her evresinde bana destek olan kıymetli aileme sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

Merve ONUR

ÖZET

Bu çalışmada, Osmanlı Devleti müverrihlerinden Mehmed Neşrî [ö. 926/1520]'nin, Kitâb-ı Cihan-nümâ adlı eserinin, Türkçenin öğretiminde kullanılmak ve geçmişle günümüz arasında bağ kurmak üzere ders kitaplarına göre uyarlanması amaçlanmıştır. Ders kitaplarında yer almayan tarihî ve eski metinlerin, seviyelere uygun olarak, ders kitaplarına ve yardımcı okuma kitaplarına uyarlanarak hazırlanmasının ehemmiyeti hissettirilmeye çalışılmıştır. Tarihî kaynak metinleri dil eğitiminde kültürümüzün öğrencilere aktarılmasında kullanma imkânı sunmak için hazırlanmıştır. Tarihî kaynak metinlerden Osmanlı dönemine ait eserler ve müverrihler belirlenip taranmıştır. Osmanlı dönemine ait eserler özelliklerine bakılarak ve bazı sınırlandırmalarla elenerek bir kısmı tekrar taranmıştır. Bu tarama sonucunda çalışılacak en uygun eserin; Mehmed Neşrî [ö.926/1520]'nin Kitâb-ı Cihan-nümâ adlı eseri olduğuna karar verilmiş ve metinler bu eserden seçilmiştir. Bu eserden 21 metin seçilmiş ve seçilen metinlerde anlam karışıklığına engel olmak için önce Osmanlı Türkçesiyle yazılan kısmı okunmuş ardından dil içi çevirileri yapılmıştır. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda kullanılacak metinlerin 5, 6, 7 ve 8. sınıf kitaplarına uyarlanması hususu üzerinde durulmuştur. Araştırmanın evrenini Kitâb-ı Cihan-nümâ'nın tamamı, örnekleme ise içinden seçilen uygun parçalardan oluşturmaktadır.

Metinler, okunabilirlik ve anlaşılabilirliklerinin tespiti için 11-15 yaş aralığındaki Kuyucak Ortaokulu'ndaki 7/A sınıfında öğrenim gören 15 öğrenciye okutulmuş, sonucunda öğrencilerin metinleri anlamakta zorlanmadıkları ve metinden hareketle yapılan etkinliklerdeki kelime çalışmalarında görüldüğü gibi birçok yeni kelime öğrendikleri tespit edilmiştir.

Tarihî kaynaklar yazıldıkları dönemin yaşayışını, dilini ve kültürünü yeni nesillere aktarmada mühim bir araç olmuştur. Bu nedenle tarihî kaynakların Türkçe eğitiminde kullanılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe öğretimi, tarihî metinler, Neşrî Tarihi, dil içi çeviri.

ABSTRACT

In this study, Mehmed Neşrî [ö. 926/1520], Kitâb-ı Cihan-nümâ, in order to be used in the teaching of Turkic people and to be adapted to textbooks to link the past and present. Historical and ancient texts that are not included in textbooks have been tried to be made to feel the importance of preparing textbooks and auxiliary reading books in accordance with the level. The historical texts have been prepared to provide the opportunity to use our language education to convey our culture to students. Works and inscriptions belonging to the Ottoman period were identified and scanned from the historical sources. Some of the works belonging to the Ottoman period were re-scanned by looking at their characteristics and sieving with some restrictions. The most suitable work to be worked on as a result of this screening is; It was decided that Mehmed Neşrî [ö.926 / 1520] was a work called Kitâb-ı Cihan-nümâ and the texts were selected from this work. 21 texts were selected from this work and in order to prevent the confusion of meaning in selected texts, first the part written by Ottoman Turkic was read and then the language was translated. In the study, document review method was used from qualitative research designs. In this context, it was emphasized that the texts to be used should be adapted to 5th, 6th, 7th and 8th grade books. The universe of the research is composed of the entire Kitâb-ı Cihan-nümâ and the sampling is made up of the appropriate parts selected from among them. In order to determine the readability and understandability of the texts, 20 pupils in the 7/A class at Kuyucak Secondary School between the ages of 11 and 15 were educated and it was determined

that the students understood the texts, but understood the texts and learned new words. Historical sources have become an important tool in conveying the life, language and culture of the period in which they were written to the new generation. For this reason, it is considered useful to use historical sources in Turkish education.

Key words: Turkish teaching, historical texts, publication history, language translation.

İÇİNDEKİLER

ONAY.....	i
ÖZGEÇMİŞ.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLO LİSTESİ.....	xiv
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	xvi
KISALTMALAR.....	xvii
I. BÖLÜM: GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Problemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Ehemmiyeti	5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.5. Araştırmanın Tanımları.....	6
II. BÖLÜM: ALANYAZIN.....	8
2.1. Dil ve Düşünce.....	8
2.2. Dil ve Kültür.....	9
2.3. Tarihî Metinler.....	10

2.4. Osmanlılarda Tarih Yazıcılığı.....	11
2.5. Osmanlı Döneminde Oluşturulmuş Tarihî Kaynaklar.....	14
2.6. Kitâb-ı Cihan-nümâ (Mehmed Neşrî) [1493?].....	16
2.7. Türkçe Öğretiminde Kullanmak Üzere Uygun Tarihî Kaynak Metinlerin Seçilmesi.....	19
2.8. Metinlerin Hazırlanması.....	22
III. BÖLÜM: YÖNTEM.....	26
3.1. Araştırmanın Modeli.....	26
3.2. Verilerin Toplanması.....	26
3.3. Verilerin Çözümlemesi.....	27
IV. BÖLÜM: BULGULAR.....	31
4.1. Metne Bağlı Etkinliklerden Elde Edilen Bulgular...31	
4.1.1. Osman Gazi'nin Rüyası Metni.....	31
4.1.2. Köprühisar Olayının Anlatılması Metni....	36
4.1.3. Osman'ın Kanununun Anlatılması Metni..	43
4.2. Öğrenci Görüşme Formlarından Elde Edilen Bulgular.....	54
4.2.1. Osman Gazi'nin Rüyası Metninin Uygulaması.....	54

4.2.2. Köprühisar Olayının Anlatılması Metninin Uygulaması.....	57
4.2.3. Osman'ın Kanununun Anlatılması Metninin Uygulaması.....	60
V. BÖLÜM: SONUÇ	64
5.1. Yargı.....	64
5.2. Öneriler.....	65
KAYNAKLAR	67
RESİM KAYNAKLARI	74
EKLER	75
1. EK: Uygulamada Kullanılan Etkinlikli Metinler..	75
1.1. Osman Gazi'nin Rüyasının Anlatılması..	75
1.2. Köprühisar Olayının Anlatılması.....	88
1.3. Osman'ın Kânununun Anlatılması.....	73
2. EK: Sadeleştirilmiş Sözlüklü Metinler.....	96
2.1. Hâb-dîden-i Osmân Ğâzî	96
2.2. Zîkr-i Vâkı'a-yi Köprü-İşar.....	100
2.3. Zîkr-i Kânûn-ı 'Osmân-î.....	105
2.4. Hikâyet.....	109
2.5. Hikâyet.....	113
2.6. Hikâyet.....	122
2.7. Hikâyet-i Vefât-ı 'Osmân Ğâzî (Raḥmetü'llahî Te'âlâ).....	124

2.8.	Ḥikāyet-i İstiqlāl-i Orḡān Ġāzī Fī Mülk-ü ‘Osmān Ġāzī.....	127
2.9.	Ḥikāyet.....	132
2.10.	Ḥikāyet.....	140
2.11.	Nuzūl-ü Sulṭān ilā Kara Tınlı, Cī’-t-i Resūl-ü Lāz Fīh.....	145
2.12.	Rü’yet-i Evrenoz Ġāzī Askerü’l-Küffār ve İbşāruhu’s-Sulṭān.....	150
2.13.	Tazarrū’-ı Sulṭān Murād Ġāzī fī Zulumāti’-Leyl.....	154
2.14.	Ḥikāyet.....	160
2.15.	Ḥikāyet.....	162
2.16.	Ḥikāyet-i Diger.....	165
2.17.	Ḥikāyet.....	171
2.18.	El-Ḳışsa.....	175
2.19.	Ḥikāyet-i Feth-i Semendire fī Yed-i Sulṭān Meḥmed Ḥān.....	178
2.20.	Ḥikāyet-i Feth-i Alāiye fī Yed-i Gedik Aḥmed.....	182
2.21.	Ḥikāyet-i Düzme Muşafa.....	187
3.	EK: Sözlük.....	192

TABLO LİSTESİ

3. Bölümün 1. Tablosu	25
4. Bölümün 1. Tablosu	26
4. Bölümün 2. Tablosu	27
4. Bölümün 3. Tablosu	28
4. Bölümün 4. Tablosu	28
4. Bölümün 5. Tablosu	29
4. Bölümün 6. Tablosu	30
4. Bölümün 7. Tablosu	31
4. Bölümün 8. Tablosu	31
4. Bölümün 9. Tablosu	32
4. Bölümün 10. Tablosu	32
4. Bölümün 11. Tablosu	33
4. Bölümün 11. Tablosu	33
4. Bölümün 12. Tablosu	34
4. Bölümün 13. Tablosu	34
4. Bölümün 14. Tablosu	36
4. Bölümün 15. Tablosu	41
4. Bölümün 16. Tablosu	41
4. Bölümün 17. Tablosu	42
4. Bölümün 18. Tablosu	42
4. Bölümün 19. Tablosu	43
4. Bölümün 20. Tablosu	44
4. Bölümün 21. Tablosu	46

4. Bölümün 22. Tablosu	48
4. Bölümün 23. Tablosu	49
4. Bölümün 24. Tablosu	50
4. Bölümün 25. Tablosu	51
4. Bölümün 26. Tablosu	52

FOTOĞRAF LİSTESİ

1.	Fotoğraf.....	35
2.	Fotoğraf.....	35
3.	Fotoğraf.....	36
4.	Fotoğraf.....	37
5.	Fotoğraf.....	37
6.	Fotoğraf.....	37
7.	Fotoğraf.....	38
8.	Fotoğraf.....	38
9.	Fotoğraf.....	39
10.	Fotoğraf.....	39
11.	Fotoğraf.....	40
12.	Fotoğraf.....	40
13.	Fotoğraf.....	40
14.	Fotoğraf.....	40
15.	Fotoğraf.....	44
16.	Fotoğraf.....	45

KISALTMALAR

Ar.	: Arapça
Erm.	: Ermenice
bk.	: bakınız
d.	: doğum tarihi
Far.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
It.	: İtalyanca
Mac.	: Macarca
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Moğ.	: Moğolca
ö.	: ölüm tarihi
yy.	: yüzyıl
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

I. BÖLÜM GİRİŞ

Dil öğretiminde en çok ihtiyaç duyulan konu, anlaşılabilir mesaj içeren metinlerin hazırlanması hususu, üzerinde durulması gereken mühim bir konudur. Dört temel dil becerisi olan; okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerileri metinler aracılığıyla kazandırılır. Dil öğretiminde metin hazırlama ve metin seçmenin ehemmiyeti büyüktür. Metin hazırlamanın yanında hazırlanan metnin anlaşılır olması, metinle ilgili bilgi sahibi olmaya ve üzerinde yoğun çalışma yapmaya bağlıdır. Söz konusu alanda birçok kitap yazılmasına rağmen tarihî metinlerin bulunduğu kitapların neredeyse hiç oluşturulmamış olması ise dikkat çekicidir. Ortaokul seviyesindeki Türkçe kitaplarında tarih konulu metinlerin sayısının çok az olduğu ya da kitaplara hiç konulmadığı görülmektedir. Bu durum çocukların bağlantı kuramaması ve geçmişten bir ders çıkaramaması durumuna yol açmaktadır. “Dilin bütünü, milletin evidir. Bin bir odalı bir ev! Buna şehir, ülke demek daha doğru olur. Milletler dillerini tıpkı medeniyetler gibi korurlar. Dil sıkı sıkıya millî varlığa ve cemiyete bağlıdır.”¹ Nasıl dil cemiyete bağlıysa çocuklar için hazırlanacak olan metinler de çocuğun etrafında gördüğü hayat tarzına uygun olmalı, çocuğun yetiştiği kültürden kopuk olmamalıdır.

Geçmişten günümüze kadar taşınmış ve toplum değerlerine uygun tarihî eserler vardır. Tarihî kaynak metinlerin bugünlere aktarılması geleceği inşa edecek öğrenciler için çok önemlidir. Tarihî kaynaklar toplum içinde yaşayan insanlar tarafından oluşturulduğundan o toplumun fertlerinin dilini, dinini, ahlak duygusunu, değer yargılarını daha iyi anlatıp gelecek nesillere daha iyi aktarılmasını sağlar. “Millet lisanen müşterek olan aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan kültürel bir zümredir.”² Bu sebeple dil eğitiminde ortak kültürün ürünü olan tarihî metinlerin kullanılması gerekir. Kültür ürünü, iyi hazırlanmış metinler iyi algılanır ve iyi algılanarak özümseyen metinler ise iyi bir eğitim imkânı sunar. İyi bir eğitim ferdin neye ihtiyacı olduğunu anlayıp ihtiyacına cevap verecek ve onun ilgisini çekebilecek nitelikte olmalıdır.

¹ Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil*.

² Nevin Güngör, *Kültür Eğitim Dil Üzerine Görüşleri ile Ziyaeddin Fahri Fundukoğlu*: 61. s.

1.1. Araştırmanın Problemi

İnsan, bir toplum içinde dünyaya gelir ve eğitilir. Toplum olmadan fertlerin olması mümkün değildir. Esas olan ferde toplumun değerlerini ve kültürünü doğru ve tam olarak tanıtmaktır. Kültür, ne yazık ki, ülkemizdeki kitle iletişim araçları tarafından çok dar anlamda kullanılmaktadır. Bu anlam daha çok güzel sanatlarla kısıtlanmaktadır. “Kültür, bir hayat biçimidir.”³ Eğitim ise bu hayat tarzını kişiye tanıtan bir süreçtir. Bir nesli ezelden neyle donatırsak sonrasında da bunun meyvesini toplarız, verdiğimiz eğitim ne kadar donanımlı ve sağlam olursa ülkenin refahı da buna bağlı olarak bir o kadar artar. Bundan dolayı verebildiğimiz en iyi eğitimi vermeli ve bu eğitimi vermek için en iyi yol seçilmelidir.

Türkçe dersleri öğrencilere sadece dört temel dil becerisi ya da dilbilgisi öğretmemeli, bunun yanında öğrencinin millî, manevî, ahlakî değerlere de sahip olmasını da amaçlamalıdır. Bu değerlere sahip olan öğrenciler yetiştirmek için ise kültür aktarımı yapmak zorunludur. Kültürü derste kullanılan metinler ve malzemeler vasıtasıyla öğrencilere sunulmalı ve tanıtılmalıdır.

Tarihî kaynaklar bunun için uygun hâle getirilebilecek metinlerdir. Bu çalışmada metinler üzerinde dil içi çeviri ve sağlam metin teşkili⁴ yapılarak Türkçe eğitiminde kullanılmak üzere metinler hazırlanmıştır. Dil içi çeviri yapmak kültürü işlemek açısından önemlidir. “Kaynak bir metnin dili yayınlandığı andan itibaren durağanlaşır. Kültür ve dil gelişir; yazın yapıtının dili ise eskir, yıpranır. Eserin dünyası, geçen zamanla yaşanan dünyadan farklı hâle gelir. İşte bu durumda eski bir eserin kendi kültürü içinde farklı bir zamanda ve ortamdaki okura ulaşabilmesi için metnin yeniden oluşturulması gerekir; bunun adı da dil içi çeviridir. Hangi türden olursa olsun kaynak bir metin bir defa yazılır. Dildeki gelişme ve değişmeye paralel olarak bu metin aradan geçen zaman içinde sürekli olarak çevrilmeli ve yeniden üretilmelidir. Bu yapılmadığı sürece kaynak metin ölü bir metin olarak kalır. Metnin yaşaması için okurlar buluşması, yani okur tarafından algılanması gerekir. Bunun da vazgeçilmez şartı, metnin dilinin okurun diliyle aynı olmasıdır.

³ Fatma Varış, *Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikleri*.

⁴ Namık Açıkgöz, “Klâsik Türk Edebiyatı Çalışmaları Metotlar ve Ekoller”, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi I, Literatür Dergisi*: 20. s. “Sağlam metin teşkili, metinlerin, varsa müellif hattı (*hatt-ı destî*), yoksa müellif nüshasına hem tarih itibarıyla hem de filolojik ve edebî sanat anlayışına en yakın nüshanın esas alınıp belirlenen öbür nüshalarıyla karşılaştırılarak aslına en yakın metin hâline getirilmesidir.”

Kültürel mirasımızın ürünleri olan birçok kaynak metin, şu an dilinin eski olması nedeniyle ölü durumdadır. Bu eserler mutlaka dil içi çeviri yoluyla canlandırılmalı ve günümüz okuruna sunulmalıdır. Kuşaklar arası bilgi yitimini ortadan kaldıracak bu çalışma çok önemlidir.”⁵ Tarihî kaynakları yaşandığı döneme geri dönüp incelememiz mümkün olmayacağından, bu eserleri yaşadığımız dönem içinde incelememiz gerekmektedir. Türk tarihinin kaynak eserlerini oluşturan müverrihleri tanıtmak, onları ve eserlerini unutturmamak, bunun için çocuklarımıza bu eserleri sevdirmek ve özümsetmek bu araştırmanın başlıca amacıdır.

1.2. Araştırmacının Amacı

İnsanlık tarihinin en başından itibaren insanlar, ihtiyaçlarını karşılamak ve iletişim kurabilmek için çaba sarf etmek zorunda kalmışlardır. İletişim kurabilmelerinin yegâne kaynağı da dildir. İnsanlar arasındaki iletişim sıklığının artmasıyla birlikte resmî olmasa bile dil eğitimi insan hayatındaki yerini almıştır. İnsanlar birbiriyle iletişim kurarak etrafındakilerden yeni şeyler öğrenmiş bunun yanında etrafındaki insanlara da yeni şeyler öğretmişlerdir. Bu etkileşimler bugünkü gelenek, görenek, örf, âdet ve değerlerimizin temelini oluşturmuştur. Günden güne hızlı bir şekilde gelişip değişen dünyada değerler bazen göz ardı edilmiş ve unutulup ehemmiyetini yitirmiştir. İşte tam da bu sebeple değerlerin yeni nesillere aktarılmasının ehemmiyeti göz ardı edilemez bir gerçektir. “Ferdin üyesi olduğu toplumla ilişki kurduğu bir araç olarak dil; kültürün nesillere aktarılmasında, ferdin toplumla bütünleşmesinde ve fertlerin şahsiyet sahibi olmalarını sağlamakta etkilidir. Dil; millet tanımlarında ilk ifade edilen, bir milleti öbür milletlerden ayıran önemli bir toplumla ilgili olgudur.”⁶ Toplumun kabul ettiği değerleri aktarma konusunda önce dilin sonra eğitimin yeri çok büyüktür. “İnsanlar eğitimle ortak bir dil ve kültüre sahip olan milletler yaratabilmek, üyelerini bir arada tutabilmek ve bu birlikteliğin devamını sağlayabilmek için değerlerini yeni kuşaklara kazandırmak ister.”⁷

⁵ Selçuk Bektaş, “Diliçi Çeviride Kültürel ve Dilsel Değişimden Kaynaklanan Çeviri Sorunları” *Yüksek Lisans Tezi*: 2-3. s.

⁶ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Ziya Gökalp’i Nasıl Tanıyorum” *Türk Kültürü Dergisi*: 931-936. s.

⁷ Bahar Doğan ve Ayşe Gülüşen, “Türkçe ders kitaplarındaki (6–8) metinlerin değerler bakımından incelenmesi” *Sosyal Bilimler Dergisi*: 75-102. s.

Toplumun kullandığı ortak dili düzgün ve eksiksiz bir şekilde öğretebilmek ancak dil dersleriyle mümkündür. “Okul, iyi vatandaşlar yetiştirmek ve bu yolla toplumun devamlılığını sağlamak için fertlere toplumun ve insanlığın ortak malı durumuna gelen değerleri kazandırmada en etkili bir aracı kurumdur. Bu sebeple okullarda öğrencilere en azından temel değerlerin kazandırılması gerekir, bunun için de en etkili yollardan birisi ders kitaplarındaki metinlerdir.”⁸ Ders kitaplarındaki metinler çocuğun ilgisini çeken; ait olduğu milletin kültürünü, değerlerini taşıyabilecek nitelikte olan ve çocuklara hayat biçimlerine uygun iletiler sunan kişilerin eserlerinden seçilmelidir. Bu konu Milli Eğitim Bakanlığının genel amaçları arasında yer almaktadır, okuma alışkanlığına sahip olmayan çocuklar bu ihtiyacı okul kitaplarında karşılarına çıkan metinlerle karşılamaktadırlar. Bu nedenle bu metinler sayesinde: “Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri; Millî, manevî ve ahlâkî değerlere ehemmiyet vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır.”⁹

Öğrencilere kendi kültürüne uygun, yüksek zevk seviyesine seslenen eserler sunulması önemlidir. “Yazın ile ilgili metinler, kültürden kültüre, çağdan çağa ve okurdan okura farklılık göstermektedir.”¹⁰ Başka toplumların kültürünü anlamakta zorlanacak olan çocuklar kendi kültürüne ait eserlere daha çok ilgi gösterirler, ilgi duyularak okunan eserler ise öğretimin kalitesini artıracığı gibi çocukta dil zevki ve edebiyat sevgisinin gelişmesini sağlar.

Millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından birinin dil olduğu unutulmamalıdır. Türkçeye ve Türk kültürüne uygun metinlerin öğrencilere; duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak daha etkili ve anlaşılır biçimde ifade edebilme özelliği kazandıracığı, öğrencilerin; anlama, sıralama, ilişki kurma, sınıflama, sorgulama, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma, yorumlama ve değerlendirme becerilerini geliştireceği yadsınamaz bir durumdur.

Türk kültürü birçok farklı şekilde aktararak günümüze ulaşmıştır. Kültürün aktarımını sağlayan en güçlü araç ise yazıdır. Tarihimizde yaşanan bazı alfabe değişiklikleri sebebiyle Türk tarihine ait kaynak

⁸ Bahar Doğan ve Ayşe Gülüşen, “Türkçe ders kitaplarındaki (6–8) metinlerin değerler bakımından incelenmesi” *Sosyal Bilimler Dergisi*: 75-102. s.

⁹ MEB, *Türkçe Dersi Öğretim Programı*: 2006

¹⁰ Zehra İpşiroğlu: “Okuma Edimi ve Yazımsal Metin Türleri” *ADE Dergisi*: 136-137. s.

eserler günümüzde okunup anlaşılammaktadır ve bu durum eğitimde büyük bir boşluk oluşturmaktadır. Bu boşluğun doldurulmasının tek yolu, bu eserlerin dil içi çevirilerini yaparak eserleri meraklılarına ve öğrencilere sunmaktır. Böylelikle millî, manevî ve ahlakî değerleri kaynağın kendisi vasıtasıyla öğrenciye sunarak, gerçek bir kültür aktarımı sağlamak mümkün olacaktır. Kültürümüzün ve Türkçenin en güzel örneklerinden olan tarihî kaynaklar öğrencilerin millî, manevî ve ahlakî duyguların yanında edebî ve estetik bir zevk kazanmasını da sağlayacaktır.

Sonuç olarak “Tarihî Kaynak Metinlerin Türkçe Öğretiminde Kullanılabilirliği” sorununun ele alınması gerektiği öngörülmüştür.

1.3. Araştırmanın Ehemmiyeti

Okulların zihni hedeflerinin yanında dürüst olmak, saygılı olmak, vatansever olmak ve adil olmak gibi birçok hissi hedefi vardır. “Karakter ancak değerlerle inşa edilebilir. İnsanlar arasında öne çıkan, hayran olunan ve saygı duyulan insanın özellikleri hep aynıdır. İyi karakterin tanımı aynı zamanda hangi değerlerin öğretilmesi gerektiğinin de cevabıdır. Alçakgönüllü, dürüst, kibar, sadık, sabırlı, saygılı, sorumluluk sahibi ve içten kişiler öbür insanlar tarafından karakterli insan olarak nitelendirilmektedir.”¹¹ Okullarda yapılan bütün çalışmaların öncelikli hedefi öğrencilerin dilini ve kişiliğini geliştirmektir. Bu sebeple çocuklara dil ve kültür yönünden dolu, okuduklarında olumlu davranış değişikliği sağlayacak, toplumun değerlerine aykırı olmayan içerikte eserler hazırlanmalıdır. Böylelikle bu eserlerin hitap edeceği ilköğretim dönemindeki öğrenciler topluma faydalı birer insan olarak yetişebileceklerdir. “Çocuklara okutulacak konular ve kitaplar; birinci ve ikinci sınıfta masallar ve hayvan hikâyeleri, üçüncü sınıfta ulusla ilgili efsaneler ve gerçeğe yakın masallar, ikinci devrede ise sergüzeştler, çocuk romanları, tarih hikâyeleri, seyahat romanları, hatıralar, büyük adamların hayatına, coğrafyaya, tarihe ve tekniğe dair bilgi veren ve çocukların zevkine uygun kitaplar tercih edilmelidir.”¹² 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerine tarihe dair metinler okutulmalıdır. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programlarında, Türkçe dersinde kullanılacak metinlerin niteliklerine bakıldığında, “millî tarihle ilgili olmak, öbür derslerle ilişkili olmak,

¹¹ Oktay Akbaş: “Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış” *Değerler Eğitimi Dergisi*: 16-17. s.

¹² Fahri Temizyürek ve Ahmet Balcı: *Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Türkçe Programları*: 73. s.

ilham verici olmak”¹³ maddeleri yer almış ve almaktadır. Bu çalışma, öğrencinin kendi kültürüyle ve tarihiyle ona ulaşmamızı sağlayacaktır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, sağlam metin teşkili ve dil içi çevirisi yapılmış Mehmed Neşrî [ö.926/1520]’nin, Kitâb-ı Cihannümâ adlı eserden seçilen bölümler ve bu bölümlerden sadeleştirilen metinler ve de hazırlanan etkinlikler ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca araştırmada; Osmanlı Devleti döneminde oluşmuş tarih kitapları, bu konularla ilgili, makaleler, sözlükler, dergiler ve Türkçe tezler taranmış, Tarihî kaynaklar başlığı adı altında tarihî bir kaynaktan alınmış metinlerin dil öğretiminde kullanılmasının önemi konusundan bahsedilmiştir. Bu çalışmada Kitâb-ı Cihannümâ adlı eserden seçilen 21 metin sadeleştirilmiş ve içerinden 3 tanesi etkinlikli olarak hazırlanıp öğrencilere uygulanmıştır.

1.5. Araştırmanın Tanımları

Tarihî Kaynak: geçmişte yaşanmış tarihî olaylar hakkında bilgi veren her türlü malzemeye tarihî kaynak adı verilir. Tarihî kaynaklar, yazılı ve yazısız olarak ikiye ayrılır. Yazılı tarihî kaynaklar, tarihin belli bir dönemindeki olgu ve olayların kaydedildiği kaynaklardır. Yazılı kaynaklar zamanla artmış ve Osmanlılar döneminde ise bu alanda zengin örnekler verilmiştir. İyi bir çalışma için sağlam bir yazılı kaynaktan yararlanmak mühimdir. “Gerçek kaynağa dayanmayan bir tarih araştırması, ya safsata, ya masal, ya ideolojik veya demagojiktir. Gerçek kaynaklar ise, devrinde yazılmış kitaplar, hatıralar, seyahatnameler, müzelik malzemeler veya tarihe miras bırakmak amacı ile yazılmamış belge ve defterlerdir.”¹⁴

Dil İçi Çeviri: Dil içi çeviri, Türkçenin kadim dönemlerinde yazılmış metinlerin dilini sadeleştirip yeni kuşaklarca anlaşılmasını sağlamak amacıyla günümüz Türkçesiyle yazmaktır. Tarihî kaynakların eğitim amaçlı ders kitaplarına konması için bu alanda çalışma yapanların

¹³ Eyüp Coşkun ve Seda Taş, “Ders Kitaplarında Metin Seçimi Açısından Türkçe Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi” *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*: 66-67. s.

¹⁴ M. Emin Yolalıcı, “Türk Tarihinin Kaynaklarına Genel Bir Bakış” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*: 472. s.

kullandığı yöntemdir. Dil içi çeviri yönteminde en mühim şey “tek tek sözcüklerin değil metinlerin hatta bağlamaların çevrildiğidir.”¹⁵

¹⁵ Özlem Berk, “Dil İçi Çeviriler ve Mai ve Siyah” *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*: 143. s.

II. BÖLÜM ALANYAZIN

Dil eğitimi bir kültür aktarımıdır, dili kültürden, kültürü dilden bağımsız ele almak imkânsızdır. Dil öğretimi yaparken millî tarihimizden faydalanmak gerekir.

2.1. Dil ve Düşünce

Bir toplumun hayat tarzından ya da düşünce şeklinden o toplumun dil yapısını ve dil özelliklerini belirlemek mümkündür. Bir ferдин sosyal hayatta yaptıkları, yazdığı eserlere de yansır, yani kişilerin kültürünü o dönemde yazılmış eserlerden çıkarabiliriz. Yedikleri, içtikleri, dinledikleri, dinî inançları, hayat tarzları kişilerin içinde yaşadıkları dönemde oluşmuş eserlerde açık ve net bir şekilde görülür. “Kültürle ilgili tanımlar içerisinde tüm öğeleri özetleyerek kapsayan ve reddedilemeyecek tek açıklama; onun bir hayat tarzını, oluşudur.”¹⁶ Dil bir hayat tarzı ise dil olmadan düşünmemiz ve kavramları açıklayabilmemiz imkânsızdır. Örneğin ‘merhamet’ kelimesi ile ilgili herkesin farklı bir düşüncesi vardır ve aynı toplumda yaşıyor, aynı kültürü paylaşıyor olmak insanlara bu kelime hakkında az çok aynı şeyleri düşünme özelliği kazandırır. “Dil ve düşünceyi birbirinden ayırırsak bazı soruları cevapsız bırakmış oluruz, özellikle de soyut kavramlar ile ilgili soruları”¹⁷; çünkü bu kavramlar tamamen düşünce ve kültür bağlantısı ile ortaya çıkmaktadır.

“Söz, insanların bir ruhu olduğunun emaresidir. Bu itibarla, Descartes’te görüldüğü gibi söz, düşünebilen tek canlı türü olan insana özgüdür.”¹⁸ Dil ile iletişim kurabilen canlı türü olan insan, ancak dil sayesinde düşüncelerini, duyduklarını, eğilimlerini, bilgilerini karşısındaki fertlere aktarabilir, kültürün taşıyıcılığını da bu şekilde sağlayabilirler.

“Düşünce ancak belirli bir dil ortamında oluşabilir, düşünce dilden ayrı düşünülemez. Dil ve düşünce birbirini sıkı bir biçimde etkiler.”¹⁹ Düşünce ve dil etkileşimi sonucu insan bu birikimi gelecek kuşaklara yine dil ile aktarır. İnsanın birikiminden yararlanacak olan gelecek

¹⁶ Fatma Varış, *Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikleri*: 292-293. s.

¹⁷ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*.

¹⁸ Atakan Atakan, “Düşünce ve Dil arasındaki İlişkiye Descartes’in Yaklaşımı” *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*: 393-394. s.

¹⁹ Doğan Cüceloğlu, *İnsan Davranışı*: 214. s.

kuşaklar ise öğrendiklerinden ders çıkarır, işte bu döngü de dil ve düşünce etkileşiminden doğar.

İnsanlar öğrendikleri, yaşadıkları, ders çıkardıkları olayları değişmeden, bozulmadan yazılı kaynaklar yani metinler vasıtasıyla aktarabilir. Bu metinlerin de gelecek nesillere aktarılıp gelecek nesiller tarafından anlaşılması, ortak kültüre ve düşünce yapısına sahip olmaktan geçer.

2.2. Dil ve Kültür

Ferdin ana dilini öğrenmesi aslında kültürle donanmaktan başka bir şey değildir. Doğup büyüdüğümüz toplum bize huzurlu ve güvenli bir ortamın yanında, dilimizi ve kültürümüz öğrenebileceğimiz geniş bir alan da sunar. “Anneler çocuklarına sütleri ve sevgileriyle beraber onlar kadar güzel, onlar kadar besleyici bir şey daha verirler: Dil. Dil analardan öğrenildiği için bir insanın kendi diline ana dili denilir. Biz, daha sonra, istersek başka dilleri de öğrenebiliriz ama onlar hiçbir zaman anadilimizin yerini tutmazlar. Anadil bizi ailemize, akrabalarımıza, milletimize, tarihimize bağlar.”²⁰

Kültürün yapı taşı dildir. Dili kaldırırsak kültür diye bir şey kalmaz. Ağzımızdan çıkan, dilimize dökülen, ifade etmeye çalıştığımız, söylemek istediğimiz, söyleyemediğimiz her şeyin içinde kültür vardır. Dil öğretimini sağlayan kişiler, ortak bir kültür oluşturabilmek için ortak bir eğitim programı yapmaları gerekmektedir. “Okul bir devlet müessesesidir. Orada öğrenilen bilgiler kadar dilin de devletin kabul ettiği esaslara göre öğretilmesi gerekir. Sınıfta öğretmenler kendi akıllarına uygun bilgi ve kelimeleri öğretmeye kalkarlarsa, o ülkede ilmi esaslara dayalı ortak bir kültürün gelişmesi mümkün müdür?”²¹ Bunun için çocuklara hitap eden ve onların seviyelerine uygun ortak kaynaklar oluşturulmalı ve kullanılmalıdır. “Dil sayesinde bir milletin yüzyıllar boyunca edindiği bilgi nesilden nesle aktarılır. Konuşma dili, tabirleri ata hazinesidir. Bundan dolayı okuma yazma bilmeyen Türk halkının bir sağduyuya, bir hayat görüşüne sahip olması konuşma dilinin zenginliğinden ileri gelir; fakat yazı dili ve onun mahsulü olan kitap, sözlü kültürden çok daha zengin ve emin bir kaynaktır.”²² Kültür ancak yazı diliyle yani kitaplarla, metinlerle sağlıklı bir şekilde gelecek nesillere aktarılabilir. “Bu noktada

²⁰ Mehmet Kaplan, *Dil ve Kültür*: 9-10. s.

²¹ Mehmet Kaplan, *Dil ve Kültür*: 199-200. s.

²² Mehmet Kaplan, *Sevgi ve İlim*: 208-209. s.

konusulan dilin herkes tarafından anlaşılması çok önemlidir. Bir toplumda yeniliklerin, buluşların ve gelişmelerin halkın her kademesine kolaylıkla iletilebilmesinde, dilin herkes tarafından anlaşılır olması gerekmektedir. Aksi takdirde, anlaşılmayan bir dil ya da kavramların oluşturduğu bir konuşma yolu seçilirse durum, birbirinden habersiz çalan çalgıların çıkardığı, ne olduğu anlaşılmayan bir şey durumuna gelir.”²³ Ancak herkes tarafından anlaşılan bir dille yazılmış eser gelecek nesillere aktarılabilir, bu da edebiyatın gücüdür. Edebiyat dili güçlendirir, süsler ve etkili hâle getirir. “Dil dünyasının en ileri düzeyde kullanım alanı da kuşkusuz edebiyat alanıdır. Dil, malzemesi ne kadar güçlü ise edebiyatını o kadar zengin kılar, edebiyat ne kadar güçlü ise dilini o kadar yüceltir.”²⁴ Bu dil ve edebiyat etkileşimi ile kültür geçmişten günümüze aktarılmaktadır. Eski değerlerimiz bugün bile edebî eserlerimize yansımaktadır. Dil öğretiminde de bu değerler dikkate alınmalı; dil, düşünce ve kültür bağı koparılmamalıdır.

2.3. Tarihî Metinler

Dil öğretiminin en mühim malzemelerinden biri ders kitaplarıdır. Ders kitapları ferdin gelişim özelliklerine, öğrenme düzeylerine ve kültürlerine uygun olduğu müddetçe fertlerin öğrenmelerine katkı sağlayacaktır. Ders kitaplarındaki metinler öğrencilerin kişilik, dil, ahlak, sosyal, bilişsel özelliklerine uygun olduğu sürece daha etkili öğrenme gerçekleşir. “Her milletin özel kültürü kendisi için eğitim gayesi olabilir. Türk çocuğu Türk milleti içinde yaşayacak ise Türk milletinin kültürüne göre terbiye edilmelidir. Eğitimle yapılacak doğru inkılâp kültürü bırakıp medeniyete gitmek değil, medeniyeti bırakıp kültüre gitmektir.”²⁵ İnsanların kültürünü nesilden nesile aktarması sayesinde birçok değer bugünlere ulaşabilmiştir.

Türk tarihi zengin kaynaklara sahiptir. İslamiyet öncesi döneme ait Türkler daha çok yazısız eserler vermişler fakat zamanla yazılı kaynaklar da artmış ve kültürün taşınması kolaylaşmıştır. Osmanlılar dönemine gelindiğinde ise zengin yazılı kaynak türleri oluşmuştur. “600 yıllık dönemde tarihçiliğin her türünde büyük gelişme gösterilmiştir. Şehnâme, gazavatnâme, menâkıpnâme türünde

²³ Recep Özkan, “Cumhuriyet ve Dil-Toplumsal Birlik Açısından Dilin Önemi”, *Millî Eğitim Dergisi*: 160. s.

²⁴ Dilek Erenoğlu, “Mehmet Kaplan’ın Dil Üzerine Görüşleri” *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*: 65-66. s.

²⁵ Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*: 188-191. s.

başlayan tarih yazıcılığı, vakayinâme, teşkilât, tarihî coğrafya, biyografi, seyahatnâme veya Tevârih-i Âl-i Osman türünde eserlerle devam etmiştir.”²⁶

Kültürel mirasımızı içeren kaynakların Türkçe derslerinde tamamlayıcı metinler olarak kullanılmasında büyük yarar vardır. Bu metinlerin ders kitaplarına alınarak eğitim-öğretim sürecine dâhil edilmesi gerekir. Böyle metinlerin Türkçe derslerinde öğretmenin üstlendiği görevi desteklediği ve anlatılan konunun, kültürel birikime daha uygun olmasından dolayı, anlaşılmasını kolaylaştırdığı açıktır.

“Osmanlıda tarih, ayrı bir tür olmaktan çok edebiyatın bir kolu olarak algılanmıştır. Bu bağlamda tarih ile edebiyatı birbirinden ayırmak kolay değildir.”²⁷ Dil öğretiminde de Osmanlı döneminde oluşmuş tarihî kaynaklardan metinler hazırlamak isabetli olacaktır. Türkçe öğretiminde de tarihî metin türü, Türk toplumunun özünü yansıttığı için değer kazanmıştır. Bu metinler, toplumun ortak olduğu değerleri hatırlatmada ve güncel tutmada rol oynayan eserlerdir. Öğrencilerin tarihî kimliğini ve temel özelliklerini canlı tutmak ve nesilden nesile aktarmak maksadıyla mühimdir.

2.4. Osmanlılarda Tarih Yazıcılığı

Tarih konusunda iyi bir araştırma yapmak, birçok konunun aydınlanmasına, güncel konuların daha detaylı açıklanabilmesine, tarih kaynaklarını incelemekle mümkündür. Türk tarihinin dönemlerine bakıldığında yazılı kaynakların çoğalması ve kullanılabilirliğinin artması Osmanlılar dönemine tekabül eder. “Osmanlı tarih yazıcılığı devletin kuruluşuna nazaran geç bir zamanda başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun tarih sahnesine çıkışı 13. yüzyılın sonları ile 14. yüzyılın başlarına ait Osmanlı tarihleri olmadığı gibi öbür milletler tarafından yazılmış kaynak eserler de son derece azdır. Eserlerini bu dönemde kaleme almış üç Bizans tarihçisi; Pachymeres, Nicephoras, Kantakousenos ile üç Arap seyyahı ve coğrafyacısı; İbn Batuta, İbn Said, El Ömerî vardır. Bunların da Osmanlı Beyliği hakkında verdikleri bilgiler son derece kısıtlıdır.”²⁸

²⁶ Mehmet Emin Yolalcı, “Türk Tarihinin Kaynaklarına Genel Bir Bakış” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*: 476-477. s.

²⁷ Kemal Erol, “Tarih Edebiyat İlişkisi ve Tarihî Romanların Tarih Öğretimine Katkısı” *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*: 61-62. s.

²⁸ Erhan Afyoncu, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*:

Osmanlılarda tarih yazıcıları konusundaki bu durgunluk zamanla azalmış tarih yazıcıları artmaya başlamıştır. “İlk Osmanlı tarihi, XV. yüzyılın başlarında yazılmış olan Yahşi Fakîh Menakıpnâmesi’dir; ancak eser bugün mevcut değildir. Yahşi Fakîh, şimdiye kadar tanınan en eski Osmanlı tarih yazarı ve Orhan Gazi’nin imamı İshak Fakîh’in oğludur. Eserini yazarken kendi bilgileri yanı sıra babasının görüp duyduklarını da kullanmıştır. Âşıkpaşazâde de Geyve’den geçerken rahatsızlanmış ve Yahşi Fakîh’e misafir olmuş, burada Fakîh’in yazdığı kitabı görüp okumuş kendi tarihinde bu bilgilere de yer vermiştir.”²⁹

Osmanlılarda tarih yazıcılığı daha çok yazarların birbiriyle mukayese etmesi, birbirlerinin eserini incelemeleri ve birbirlerinin eserlerine katkıda bulunmaları ile meşhurdur. “Bugün elimizde mevcut en erken Osmanlı tarihi 15. yüzyılın başlarında yazılmış olan Ahmedî’nin İskendernâmesi (Dâstân-ı Tevârih-i Mülûk-ı Âl-i Osmân)’dir. Büyük İskenderin menkıbesinden hareketle hazırlanmıştır. Eserde Ertuğrul Gazi’den Yıldırım Bâyezid devri ortalarına kadar bahsedilir. Emir Süleyman’a sunulan eserin Dâstân-ı Tevârih-i Mülûk-ı Âl-i Osmân isimli bölümü Osmanlı tarihinden bahseder.”³⁰

Kaynağa ulaşmadan, kaynak göz önünde olmadan tarih yazmak olası değildir. Bunun için ise gerçek kaynaklara ihtiyaç vardır. Gerçek bir kaynağa dayanmayan tarih araştırması, ya masal ya safsata ya da ideolojik bir uğraştır. Gerçek kaynak demek, kendi döneminde oluşmuş, kitaplar, anılar, seyahatnameler vb. metinlerdir.

Osmanlılar tarih yazıcılığında çok ileri gitmiş ve bu dönemde çok fazla eser verilmiştir. Zamanla dönemin eserlerinden ve belgelerinden yararlanma, hatta olayların sebep ve sonuçlarına kadar inme gibi farklı metotlar uygulanmıştır. Osmanlılarda tarih konusunda çalışma yapan yüzlerce isim vardır. Bunlardan bazılarının isimlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

“Veziriazam Karamanî Mehmet Paşa, Âşıkpaşazâde, Tursun Bey, Mehmet Neşrî [ö.926/1520], Oruç bin Adil, Kemâl (Kemal-i Zerd ile karıştırılır), Bihiştî Ahmet Sinan Çelebi, Edirneli Ruhi, Kıvamî, Mehmed bin Hacı Halil el-Konevî, Seyyid Mir Ali bin Muzaffer, Matrakçı Nasuh, İbn Kemal (Kemal Paşazâde Ahmed Şemseddin Efendi), İdris-i Bitlisî, Seyyid Lokman bin Hüseyin el-Âşurî el-

²⁹ V. L. Manage, “The Menaqib of Yakhshi Faqih”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*: 50-54. s.

³⁰ Nihad Sami Banarlı, “XIV. Asır Anadolu Şairlerinden Ahmedî’nin Osmanlı Tarihi: ‘Dâstân-ı Tevârih-i Mülûk-ı Âl-i Osmân ve Cemşid ü Hurşid Mesnevisi’”, *Türkiyat Mecmuası*: 111-176. s.

Urmevî, Talikîzâde Mehmed Subhî Efendi, Gânî-Zâde Mehmed Nâdirî, İbrahim Mülhimî, Kiraççizâde Gubârî, Şemsi Ahmed Paşa, Nisârî, Abdurrahman Abdi Paşa (ilk vekayinüvis olarak bilinir), Ebulfazl Mehmet, Halepli Mustafa Naimâ (İlk resmî vekayinüvisdir), Celalzâde Mustafa Çelebi (Koca Nişancı) Şefik Mehmed Efendi, Mehmed Raşid, Küçük Çelebizâde Asım (Eseri, Raşid Tarihi'ne zeyl olarak basılmıştır), Râmi Paşazâde Refet Abdullah (Subhî Mehmed Efendi tarafından tamamlanmıştır), Sâmi Mustafa Efendi, Şakir Efendi, Subhî Mehmed Efendi, İzzî Süleyman Efendi, Seyyid Mehmed Hâkim, Çeşmîzâde Mustafa Reşid Efendi, Musazâde Mehmed Ubeydullah Efendi, Esseyyid Hasan Behçetî Efendi, Ömer Efendizâde Süleyman Efendi, Enverî Sadullah, Ahmed Vâsîf Efendi, Mehmed Emin Edib Efendi, Mütercim Ahmed Âsım (Eserinin başına Kethüdâ Sait Tarihi'nden bazı bölümler eklenmiştir), Şanizâde Mehmed Ataullah, Sahaflar Şeyhizâde Mehmed Esad Efendi (Abdürrezzak Bâhir Efendi ikinci cilde zeyl yazmıştır), Âkif Paşazâde Nail Mehmet Bey (yazılı tarihi yoktur), Ahmet Cevdet Paşa, Lütfî Efendi, Abdurrahman Şeref, Celalzâde Koca Nişancı Mustafa Bey, Âli (Şîrî), Hoca Sadeddin, Hadîdî, Matrakçı Nasûh, Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, Haki Efendi, Celalzâde Salih Çelebi, Veziriazam Lütfî Paşa, Ramazanzâde Nişancı Mehmed Paşa, Gelibolulu Mustafa Âlî, Edirneli Mehmed bin Mehmed, Mustafa Sâfî, Hasanbeyzâde Ahmed Paşa, Peçuyul İbrahim, Solakzâde Hemdemî Mehmed, Ahmed Süheylî bin Hemdem Kethüdâ, Kâtip Çelebî, Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, Hasan Vecihî, Naima, Mehmed Halife, Abdurrahman Hibrî, Nişancı Abdurrahman Abdi Paşa, Evliya Çelebi, Hezârfen Hüseyin, Münecimbaşı Ahmed bin Lütfullah, Erzurumlu Osman Dede, Ömer Taib Efendi, Müminzâde Ahmed Hasib, Abdullah bin İbrahim el-Üsküdârî, Silahdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, Defterdâr Sarı Mehmed Paşa, Sadreddinzâde Telhîsi Mustafa Efendi, Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman, Tüfengçibaşı Ârif Efendi, Dihkânîzâde Ubeydullah Kuşmanî, Ahmed Câvid, Kethüdazâde Said, Mehmed Emin Karahanzâde, Ahmed Resmî Efendi, Said Efendi, Câbî Ömer Efendi, Feraizîzâde Mehmed Said, Mahmud Celaleddin Paşa, Hasan Beyzâde, Cizyedarzâde Bahaddin Efendi, Şeyh Emir Buhârî, Mehmed Şeyhî Efendi, Müverrih Selânikî, Nedim Bey, Azîmî, Subhi Efendi, Behçetî, Şanizâde, Recai Mehmet Efendi, İsmet Efendi, Mehmed Muhiyiddin Efendi, Vakanüvis Şakir Bey, Vakanüvis Sâmi, Hayrullah Efendi, Ahmet Vefik Paşa, Mehmet Fevzi Efendi, Ahmed Mithat Efendi, Abdurrahman Şeref Bey.³¹

³¹ Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarı ve Eserleri: (çeviri metin) C. ÜÇÖK: 11-443. s.*

Türk tarihi kaynak bakımından çok zengindir. Özellikle Osmanlı dönemi hem kaynakların çok olması hem de kaynakların çeşitli olması yönünden, bunun yanında kaynak türleri bakımından en zengin dönemdir. Bu zenginliğin artması için bu kaynakların kullanılması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu sebeple her anlamda zengin olan bu kaynakları günümüz Türkçesine aktarıp çocukların seviyesine uygun hâle getirdikten sonra Türkçe dersinde kullanılmasında fayda vardır.

2.5. Osmanlı Döneminde Oluşturulmuş Tarihî Kaynaklar

Geçmişten günümüze tarih biliminin çok çeşitli amaçlar için kullanıldığını görülmektedir. Bu amaçlardan bazıları geçmişe olan ilgiyi arttırmak, din ve ahlak öğretimi yapmak, kültür kazanımı ve ideolojik menfaat sağlamaktır. Tarih, ilgi çekici bir bilim dalıdır ve insanların merakını gidermek amacıyla kullanılmıştır. İnsanların bizzat şahit olmadığı ve akıllarında soru işareti olarak kalmış bazı tarihsel olaylar her dönemde insanların ilgilerini çekmiştir. Bunun yanında tarih, fertlerin güçlü bir kimlik oluşturmasının da yegâne temelidir.

“Osmanlı nüfusu az zaman zarfında büyük nisbette çoğalmıştı. Bu hâdis, tabii bir artma ile izah olunamaz. Şarktan yeni gelen göçebelerin iltihakını düşünmek de yanlışır. Çünkü Osmanlı toprakları Anadolu'nun en garbında bulunuyordu ve oraya gelebilecek insan kitleleri, o toprakların daha şarkında bulunan öbür Anadolu beylikleri tarafından iskân ve istihdam olunabilirdi. Bir misal daha, Kuran'a hürmet sebebiyle sülalenin büyük bir istikbâle mazhar olmasıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun kurulduğu asır olan on dördüncü asırda Anadolu'nun tarihi hakkındaki İslâm kaynakları hakikaten az ve kifayetsizdir. İlkhanîler devletinde yazılmış, mahdut ehemmiyette bazı eserlerden, Mısırlı vakâyinâmecilerle biyograflarda geçen bazı parçalardan ve İbn Battûta'nın Anadolu hakkındaki şehadetlerinden sarfi nazar edecek olursak diyebiliriz ki, bu asırda tarihî kaynaklar sahasında meydana gelen ve doğrudan doğruya Anadolu'ya inhisar eden eserler, hakikatte hiç mesabesindeir.”³²

“Osmanlı tarihinin kaynak kitaplarını daha iyi anlayabilmek için, bu dönemlerin bahsettiğimiz genel özelliklerinin yanı sıra, bu devirlere yön veren yazarların, kim olduklarını, ne zaman yaşadıklarını iyi

³² Mehmed Fuad Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*: 6-12. s.

bilmek gerekir. Çünkü Osmanlı tarihçiliği ve bu tarih yazıcılığı işini ifa eden kişiler dönemlerinin hükümdarlarından, yakın çevrelerinden, seleflerinden ve yahut dönemin fikir akımlarından etkilenmişlerdir.”³³

Osmanlı tarih yazıcılığının gidişatına yön veren müelliflerden ön plana çıkanlarını, eserleriyle beraber ele almakta fayda vardır. Bu şekilde Osmanlı tarihinin ve tarih yazarlığının geçirdiği evreler daha net görülebilir.

“Osmanlı Devleti’nde tarih yazımı zaman zaman sekteye uğramış, kimi zaman da parlak gelişmeler göstererek mühim eserler meydana getirilmiştir. Yükselme öncesi döneme ait eserler oldukça azdır; fakat bir o kadar da değerlidir. Bu dönemde yazıldığı bilinen kimi eserler günümüze kadar ulaşamamış ama kendisinden sonra yazılanlara kaynak teşkil etmiştir. Bu bakımdan bu eserler günümüze ulaşamasa da ulaşanlara kaynak olduğu için Osmanlı tarihinin yazımının devamlılığını sağlamışlardır. Yükselme dönemine gelindiğinde Osmanlı tarih yazıcılığında, devletin güçlü işleyişine II. Bayezit’in padişahlık yaptığı dönemlerde Osmanlı tarih yazıcılığı en mühim eserlerini vermiştir. Bu padişahın başlattığı aydınlanma hareketleri ve sosyal düzenlemelerle tarih yazımı konusunda birebir verdiği emirler, bu dönemde birçok değerli eserin meydana gelmesinde etkili olmuştur. 17. yüzyılda tarih yazıcılığının kurumlarda resmîyet kazanmasıyla Osmanlı tarih yazıcılığı saraya bağlı şekildeki gelişimini sürdürmüştü; fakat Klasik dönemde resmî nitelikte olmayan tarih yazıcılığı yine de devlet anlayışı ekseninde gelişmiş, siyasi iradeden bağımsız olmamıştır. Osmanlı tarih yazıcılığı kendine özgü geleneğini devletin kuruluşundan sonuna kadar devam ettirmiştir.”³⁴

Türklerin Müslümanlığı kabul etmesi [920] ve Anadolu sahasında hâkimiyet göstermeleri [1071] ile edebî türler de konu çeşitliliği anlamında nasibini almıştır. Osmanlı Devleti’nin çok büyük bir coğrafyaya yayılması ve çok farklı kültürler bünyesinde barındırması edebiyat alanını da bir hayli genişletmiştir. Böylelikle birçok tür, birçok eser ve birçok anlatım şekli meydana gelmiştir.

Herbart’a göre: “Tarih İnsanlığın öğretmenidir. Bu böyle olmadığı zaman bundan büyük ölçüde öğretmenler sorumludur.”³⁵ Tarih ile dil öğretiminin sürekli bir ilişki içinde olmasında fayda vardır, bu da Tarihî metinlerin dil öğretiminde kullanılmasıyla sağlanır. Aynı

³³ Samet Arıker, “Osmanlı Tarih Yazıcılığı” *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*: 201-202. s.

³⁴ Erdal Taşbaş, “Klasik Dönem Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserlerine Kısa Bir Bakış” *Mediterranean Journal of Humanities*: 222. s.

³⁵ Fuat Baymur, *Tarih Öğretimi*: 11-12. s.

dönemde oluşmuş tarihî kaynaklar birbirinden etkilenecek ve birbirini etkileyerek oluşmuştur. Bu çalışmada yer alan tarih konulu eserler incelenmiş ve içlerinden Mehmed Neşrî [ö.926/1520]'nin eseri olan Kitâb-ı Cihan-nümâ çalışılması uygun bulunmuştur.

Kitâb-ı Cihan-nümâ'nın kaynak olarak gösterildiği ya da kaynağına bakıldığında Kitâb-ı Cihan-nümâ'yı gördüğümüz bazı eserler şunlardır:

Yahşi Fakîh Menâkıbnâmesi (Menâkıb-i Âl-i Osman ta Yıldırım Hâna Geline) [1389?], Âşıkpaşazâde Tarihi (Tevârîh-i Âl-i Osmân) [1298-1472], Tarih-i Ebu'l-Feth Sultan Mehmed Hân (Tursun Bey) [1444-1488], Tevârîh-i Âl-i Osman (Rûhî Çelebi Tarihi) [1511], Heşt Bihişt (Hakimeddîn İdrîs b. Hüsâmeddin Alî el-Bitlisî) [1506], Tevârîh-i Âl-i Osman (Kemâl Paşazâde Tarihi) [1526], Tevârîh-i Âl-i Osman (Lütfî Paşa Tarihi) [1553], Târîh-i Nişancı (Siyer-i Enbiyâ-i İzâm ve Ahvâl-i Hulefâ-i Kirâm ve Menâkıb-ı Âl-i Osmân) [1562], Tabakatü'l-Memalik ve Meâsir-i Selîm Hânî (Koca Nişancı Tarihi) [1512-1561], Tâcü't-Tevârîh (Hoca Sa'deddin Tarihi) [1299-1520], Peçevî Tarihi (Peçuyulu Tarihi) [1520-1640], Kühnü'l-Ahbâr (Gelibolulu Tarihi) [1591-1599].

2.6. Kitâb-ı Cihan-nümâ (Mehmed Neşrî) [1493?]

Neşrî mahlası olup asıl adı bilinmemektedir. Bursa şeriye sicillerine dayanarak tam adının Hüseyin b. Eyne Bey olabileceği belirtilir.³⁶ Karamanlı ve Sultan Selim'in hizmetlilerinden olduğu bilinmektedir.³⁷ Neşrî, Evliya Çelebi'ye göre Germiyan ehlidir. Âlî ise Kühnü'l-Ahbâr'ında II. Murad zamanı ulemasından Mehmed b. Neşrî adlı birinin hâl tercümesini yazmaktadır. Buna göre bu Neşrî küçük yaşta Bursa'ya geldi. Orada sonraları müderrisi olduğu Sultan medresesinde tahsil gördü ve orada öldü. Neşrî adının tesadüf edilemeyecek kadar nadir bir ad olduğuna ve oturdukları yerin bir ve hâl tercümelerinin birbirinin benzeri bulunduğuna bakılırsa bu Mehmed b. Neşrî'nin tarih yazarının büyük babası olması J.H. Mordtmann'ın dediği gibi muhtemel değil belki muhakkaktır. Hiç olmazsa bu iki kişi arasında bir hısımlık olduğunu kabul etmek gerektir. Neşrî'nin Bursa'a müderris olduğu muhakkak ve 1520'de

³⁶ Halil İnalçık, "V. L. Ménage: Neshri's History of the Ottoman, The Sources and Development of the Text, Oxford University Press, London, 1964" *Türk Tarih Kurumu, Belleten*: 29. c., 116. s.

³⁷ LATİFİ: *Tezkiretü 'ş-şu'arâ ve tabsiratü'n-nuzamâ* (nşr. Rıdvan Canım): 527-528. s.

orada ölmüş olması muhtemeldir.³⁸ Nöldeke'e göre tahsilini Bursa'da tamamladığı ve uzun yıllar burada ikamet ettiği kesindir. Mevlânâ sıfatı ilmiye mensubu olduğunu gösterir. II. Murad döneminde Bursa subaşılığı yapan Koca Nâib'in meclislerinde bulunduğu ve 1481'de Fâtih Sultan Mehmed'in ölümünün ardından çıkan hadiselerle şahit olduğu anlaşılır.³⁹

Neşrî, Cihannümâ adlı altı kısımlık bir dünya tarihi yazmıştır. Bunlardan yalnız Osmanlı hanedanının tarihini içeren altıncı kısım bu güne kadar muhafaza edilebilmiştir. Umumiyetle Târîh-i Âl-i Osmân adı verilip yayınlanmış olan bu eserin bir toplama mahiyetinde olduğu Paul Wittek'in incelemeleri sonucunda anlaşılmıştır. Yalnız burada Neşrî'nin bir toplayıcı (kompilatör) mı olduğu yoksa dünya tarihinin altıncı kısmı olarak, önceden toplanmış olan bir eseri kopya mı ettiği sorusuna P. Wittek ikinci şıkkı kabul ederek cevap vermektedir.⁴⁰ Bu eserde Âşıkpaşazâde'nin tarihinden başka Bihiştî'nin kroniğine de benzerlikler olması şüpheyi çağırılmaktadır. Meddah Neşrî'nin mi, yüksek bir üslupla yazılmış olan Bihiştî'nin mi Neşrî'nin eserini zarif bir biçimde yeniden yazdığı araştırılması uygun bir konu sayılabilir. Cihannümâ'nın altıncı kısmı üç tabakaya ayrılmıştır: Evlâd-ı Oğuzhân, Rûm Selçukluları, Osmanlı Hanedanı. Neşrî, yaratılıştan başlayıp dönemine kadar getirdiği eserine Kitâb-ı Cihannümâ adını verdiğini ve ilk beş bölümü II. Mehmed, Oğuz Han'dan başlayıp kendi zamanına kadar gelen Osmanlı Devleti tarihini ise II. Bayezid devrinde temize çektiğini belirtir.⁴¹ Osmanlı tarihi II. Bayezid'e kadar anlatılmakta ve bu hünkârın yaptığı büyük işlerden, kurduğu binalardan, uzak memleketlere gönderdiği elçilerden, Osmanlı hükümdarlarının vezirlerinden, âlimlerinden, şeyhlerden, dervişlerden (abdallar) bahsedilmektedir. P. Wittek'e göre her ne kadar eser II. Bayezid'in ölümünden (1512) sonra yazılmışsa da, yalnız 1485'e kadar olan olayları içermektedir. Kitabına aldığı eserlerden birinin 1485'e kadar geldiği muhakkaktır. Bayezid'in saltanat devrinin ortalarına doğru cereyan eden olaylarla kapanan bu eseri sonunda Bayezid'i öven bir kaside vardır.

³⁸ Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarı ve Eserleri: (çeviri metin)* C. ÜÇÖK: 42. s.

³⁹ Theodor Nöldeke "Auszüge aus Nesrî's Geschichte des Osmanischen Hauses" *ZDMG*, 13. c, 176-184. s. / 15. c., 333-367.

⁴⁰ Paul Wittek, "Zum Quellenproblem der ältesten Osmanischen Chroniken" *MOG*, 1. c., 77-150. s.

⁴¹ Mehmed Neşrî, *Kitab-ı Cihannüma= Neşri Tarihi*: Faik Reşit Unat, Mehmet A. Köymen: 1. c., 7. s.

Neşri'nin kendinden sonra gelen tarih yazarlarına etkisi büyük olmuştur. Eseri çoğu kez kaynak olarak zikredilir. Mesela Âlî, Hoca Sadeddin, Solakzâde, Müneccimbaşı zikreden tarih yazarlarından bazılarıdır.⁴² Kitâb-ı Cihannümâ daha yazıldığı yıllarda tanınmış ve çağdaşlarından Bihiştî Ahmed Sinan Çelebi, İdrîs-i Bitlisî, ardından Lutfî Paşa, Matrakçı Nasuh ve asrın sonlarında Seyyid Lokman, Âlî Mustafa Efendi ve Hoca Sâdeddin, XVII. yüzyılda Koca Hüseyin, Solakzâde ve Müneccimbaşı Ahmed tarafından ya doğrudan veya dolayısıyla kaynak olarak kullanılmıştır. Ménage, İdrîs-i Bitlisî'nin metninin tamamıyla Neşri'ye dayandığı kanaatindedir. Eser aynı zamanda Codex Hanivaldanus'un da esasını teşkil etmektedir.⁴³

Bir tevârîh-i Âl-i Osmân özelliği gösteren Osmanlı tarihi kısmı kuruluşun başlar, farklı versiyonlarda 1485, 1512 ve 1516 yılına kadar gelir. Günümüze ulaşan kısmın ilk tabakasında eski Türklerden, dinlerinden, hakanlarının kıyafetlerinden ve döneminin önemli olaylarından, göçlerinden ve İslâmiyet'e girişlerinden söz edilir. Ardından Anadolu Selçuklularına ve Anadolu Beyliklerine geçilir. Son tabakada ise kuruluşun II. Bayezid devri ortalarına kadar Osmanlı tarihi yer alır ve eser bu padişaha manzum bir methiye ile sona erer. Bu şiirde müellifin mahlası "Neşri" de geçmektedir.⁴⁴

Çeşitli kütüphanelerde bulunan Kitâb-ı Cihannümâ nüshaları iki versiyon halinde ele alınabilir. Bunlardan 898 (1493) tarihli olup bölümleri daha farklı ve mantıklı, tarihî isimlerle yer adları daha doğru verilmeye çalışılan Theodor Menzel metninin oluşturduğu versiyon daha sonraki bazı istinsahlara da kaynak olmuştur. İkinci grubu oluşturan nüshalar, Menzel metnine çeşitli zamanlarda müstensihler tarafından yapılan ekleme ve çıkartmalar yüzünden epeyce değiştirilmiş görünmektedir. Bunlar sırasıyla Manisa, İstanbul Arkeoloji, Paris Bibliothèque Nationale, Beyazıt (Veliyyüddin Efendi), Millet (Ali Emîrî Efendi) ve Ankara nüshalarıdır.⁴⁵ Bu bakımdan Menzel metni müellif nüshasına daha yakındır; ayrıca bu metnin üslûbu devrini daha iyi yansıtmaktadır. Diğer metinler müstensihler tarafından biraz işlenmiş gibidir. Menzel metninde bazı

⁴² Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarı ve Eserleri: (çeviri metin)* C. ÜÇÜK: 42-43. s.

⁴³ L. V. Ménage, "Mevlana Neşri and the Towns of Medieval Bulgaria" *Studies in Ottoman History in Honour of Professor V. L. Ménage*: C. HEYWOOD, C. İMBER: 165-187. s.

⁴⁴ Abdülkadir Özcan, "Neşri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*: 20-22. s.

⁴⁵ Faik Reşit Unat, "Neşri Tarihi Üzerinde Yapılan Çalışmalara Toplu Bir Bakış", *Türk Tarih Kurumu, Belleten*, VII/25. c., 185. s.

özel isimler daha doğru yazılmış olup diğer nüshalarda yer yer anlam kaymaları, hatta bazı tahrifat bile bulunmaktadır.⁴⁶

İfadesi sadelik bakımından XV. yüzyıl Türkçesinin özelliklerini yansıtan eserde bazı Türkçe arkaik kelimeler de bulunur. Metinde yer alan şiirlerin hepsi kendisine ait değildir. Kendi şiirleri ise tezkire sahipleri tarafından güzel bulunmaz. Latîfî ve Âşık Çelebi şiir ve nesirde kabiliyetinin bulunmadığını, şiirlerinin de pek meşhur sayılmadığını fakat “kıssa-perdazlık”ta usta olduğunu, tarihinin halk içinde yaygın şekilde bilindiğini söyler. Eserin Fâtih Sultan Mehmed’in vefatına kadar gelen kısmı Faik Reşit Unat ve Mehmet Altay Köymen tarafından Kitâb-ı Cihannümâ-Neşrî Tarihi adıyla eski ve yeni harflerle iki cilt halinde yayımlanmış (Ankara 1949-1957, 1983-1984, 1987), Theodor Menzel metniyle Manisa nüshasının faksimile neşrini Franz Taeschner gerçekleştirmiştir (I-II, Leipzig 1951-1955). Unat ve Köymen neşri, Hammer’in de kullandığı Viyana nüshası esas alınıp Manisa, Arkeoloji, Paris ve Millet (Ali Emîrî Efendi) kütüphanelerindeki yazmalarla karşılaştırılarak tesis edilmişse de Menzel nüshası görülmediği için eleştirilmiştir. Kitâb-ı Cihannümâ’nın önemi ilk tenkitli tarih olmasından kaynaklanır. Müellif, başta Âşıkpaşazâde olmak üzere kaynaklarını gayet sistemli bir şekilde kullanmış ve olayları sebep-sonuç ilişkisi içerisinde telife çalışmıştır. Bu yönüyle Neşrî doğruyu bulmaya çalışan ilk Osmanlı tarihçisi olarak kabul edilir.”⁴⁷

2.7. Türkçe Öğretiminde Kullanmak Üzere Uygun Tarihî Kaynak Metinlerin Seçilmesi

Dil öğretiminde metin kullanımı bir hayli mühimdir bunun sebebi dil öğretimi metin merkezli olarak yapılır. Ders kitaplarına metin seçilirken içerik, tür, tema, metnin uzunluğu, alındığı kaynak ve yazarı bakımından incelenmelidir. Geçmişten günümüze yaklaştıkça Türkçe öğretim programlarında kitaplara alınacak metinlerin seçimi ile ilgili çok sayıda değişkene ve daha belirleyici ifadelere yer verilmektedir.

Metinlerin bildirişim özelliği olarak adlandırılan, görünen anlamları ile beraber örtülü anlamları da bulunmaktadır. Çocukların kullanacağı kitaplar; her dönemde çocuğa hitap edebilecek, içerdiği bilgiler

⁴⁶ Franz Taeschner, “Neşrî Tarihi Elyazıları Üzerine Araştırmalar”, *Türk Tarih Kurumu, Belleten*, XV/60. c., 497-505. s.

⁴⁷ Abdülkadir Özcan, “Neşrî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*: 20-22. s.

bakımından her zaman geçerli olacak, kusursuz Türkçe ile yazılmış eserler olmalıdır. Metin, “sözlü ya da yazılı biçimde oluşturulan, bağdaşıklık, tutarlılık, kabul edilebilirlik, bilgisellik gibi özellikler taşıyan dilsel birimdir.”⁴⁸ Bizim kullandığımız metin kelimesi tam olarak bu tanıma denk gelmemekle beraber daha çok edebî metinler kastedilmektedir. Edebiyatla ilgili her konunun merkezinde edebî metinler bulunur. Metin, cümlelerden oluşan ya da cümlelerle örülen bir anlatım aracıdır; edebî metnin, kendine özgü bir dili, estetik bir değeri, çok anlamlılığı, dönemini temsil eden öğeleri, kendine özgü anlatım biçimleri bulunmaktadır.

Metin seçimi fazlasıyla ehemmiyet verilmesi ve dikkat edilmesi gereken bir konudur. Metinlerin yanlış ya da eksik olarak seçilmesi çocukların bilgiye tam ve doğru şekilde ulaşamamasına sebep olur. Tutarsız ve eksik bilgilerle öğretim yapılması düşünülemez. Metinleri seçen kişilerin dikkat etmesi gereken noktalar vardır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz; metinlerde işlenen olaylar çocuğu sıkmayacak kadar eğlenceli ve hareketli olmalıdır, metinlerin dili çocuğun anlayabileceği ölçüde sade, anlaşılır ve akıcı olmalıdır. Metinler çocukların yaş gruplarına uygun özellikleri barındıracak şekilde hazırlanmalıdır yani okuyan kişide onu anlama ve kavrama isteği uyandırmalıdır, belli dönemlerde yazılmış Türkçe eserler çocuğun dil ve anlatım becerisini geliştirecek şekilde kullanılmalıdır. Konular çocuğun yaşadığı hayattan kopuk olaylar yerine her yerde karşısına çıkabilecek ve çocuğa tecrübe sağlayabilecek hadiseleri, kişileri ve durumları içermelidir.

Türkçe kaynak metinlerden birçoğu hâlâ ders kitaplarında kullanılmamakta ve bu alana kazandırılmayı beklemektedirler. Türklerle ilgili çeşitli bilgilerle donanmış bu eserler Türkçe öğretimi açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmada Türk tarihi açısından büyük ehemmiyete sahip olan eserler incelenmiş ve bunlar arasından Mehmed Neşrî [ö.926/1520]’nin, Kitâb-ı Cihannümâ adlı eserden metinler seçilmiştir.

Türk tarihi ile ilgili kaynak eserler Türkçe eğitiminde kullanılmamaktadır ve bu yetişen nesil için büyük bir eksikliklerdir. Bu alanda çalışma yapan insanların göz ardı ettiği şey tarih konulu eserlerin eğitim değerinin yüksek olmasıdır. Günümüzde okullarda, ders kitaplarında, öğretmenler aracılığıyla öğrencilere kazandırılmak istenen birçok kültürel ve ahlakî değer yüzyıllar önce oluşmuş tarihî kaynaklarda mevcut olduğu görülmektedir. Bu tarihî kaynakların içinde geçen bazı olaylar, kıssalar, hikâyeler öğrencilere hayat dersi

⁴⁸ TÜBA, *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*.

olabilecek niteliktedir ve öğrencilere bazı değerleri aşlamak için yazılmışlardır. Uzun yıllık tecrübeler sonucu oluşan bu eserler öğrencilere hayatta daha başarılı ve mutlu olmanın yollarını da öğretirler. Tarihî kaynaklardan alınan metinlerin, öğrencileri eğitmek ve onlara ahlâkî, dinî, millî değerler kazandırmak için oluşturuldukları görülmektedir.

Tarihî kaynaklar vesilesiyle oluşturulan metinlerde öğrenciye iletilmek istenen mesajlar zaten öğrenciler tarafından bilinmektedir. Bu metinler daha çok hatırlatma niteliğindedir. Öğrencilerin atalarını unutmamaları, onların yaşayışlarını, davranışlarını, kültürlerini kendilerine örnek almaları, oluşturulan bu metinler sayesinde olacaktır. Çocukların yıllar önce oluşmuş tarihî kaynak eserlerden haberdar olması ve beğenerek yararlanabilecekleri metinler ortaya çıkarmak için Anadolu'da yazılmış tarihî kaynaklardan, her yönüyle bu çalışmaya en uygun olan eserin seçilmesinin daha uygun olacağı öngörülmüştür. Türkçe eğitimi için yapılacak bu çalışmada tarihî kaynaklardan Mehmed Neşrî [ö.926/1520]'nin eseri kaynak metin olarak belirlenmiştir. Bu eserin seçilmesinin sebebi, dönemde oluşmuş öbür eserlere göre dilinin daha sade ve anlaşılır olması, kültür aktarımının ise daha yoğun olmasıdır. Bu metinlerin hazırlanması bilim insanları tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada hazırlanan metinlerden faydalanılmış, dil içi çevirileri yapılmış, günümüz Türkçesine aktarılmıştır ve ilgili bir sözlük oluşturulmuştur.

Her dil kendine özgüdür, kendine has incelikleri ve özellikleri vardır. Bu özellikler dilin farklı dönemleri için birbirine benzetilebilir ya da birbirine uydurulabilir fakat bir başka dilde bu özelliklerin tamamen karşılanması mümkün değildir. “Bir milletin yüzyıllar boyu yaşadığı hayat tecrübesi, yazıya geçmesi de, onun diline, atasözlerine, hikâyelerine, masallarına akseder.”⁴⁹

Dil öğretimi çocuğun doğumundan itibaren başlayan bir süreçtir. Bu süreçte çocuğun dili doğru öğrenmesi dil gelişimine yön verecek mühim bir etkidir. Çevreden kaynaklanan yanlış öğrenmeler sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu yanlış öğrenmeler çocuğa dil öğrenmede sıkıntı yaşatacağı gibi zihinsel gelişimini de olumsuz etkilemektedir. “Dili kullananlar, zihinlerinin derinliklerinde bulunan yapıları kullanım esnasında tümüyle ifade etmeseler bile birbirlerini anlayabilirler. Zihin iletişim esnasında bu yapıları görür ve iletişimi mümkün kılar.”⁵⁰ Çocuklarda dil gelişiminin en hızlı olduğu dönem

⁴⁹ Mehmet Kaplan, *Edebiyatımızın İçinden*: 7. s.

⁵⁰ Fatih Müldür, “Noam Chomsky’de Üretici Dilbilgisi: Derin Yapı ve Yüzey Yapı Ayrımı” *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*: 63-64. s.

ilköğretim dönemidir. Bu dönemde çocukta zihinsel gelişme de en üst seviyeye ulaşır, dil ile ilgili tüm yetenekleri icra edebilir hale gelir.

“Dil eğitimi ve öğrenimi birbirine ayrılmaz halkalarla bağlanan dört temel beceri üzerine inşa edilir. Bunlar okuma, dinleme; konuşma ve yazma eğitimidir. Eğitim ve öğretim de hiç şüphesiz bu temel beceriler üzerine kurulur. Bunlardan okuma ve dinleme ferdin anlama yönünü; konuşma ve yazma ise anlatma yönünü oluşturur. Çocukta anlama becerisi, çevresindeki olayları izleyerek, gözleyerek, yaşayarak en çok da dinleyerek gelişir.”⁵¹ Çocuklarda dinleme eğitimi öncelikle anne babalarından dinledikleri masallarla başlar. Bu şekilde değerlendirecek olursak metinler çocuğun okuma ve anlama becerisini geliştirmede mühim yer tutar. Çocuğa anlama becerisi kazandırmak için ona uzak olmayan, kültürüyle ve çevresinde gördüğü öğelerle ilişkili metinler kullanılmalıdır. Bu metinler çocuğun ilgisini çekebilmelidir. Çocukta okuma isteği uyandıracak olan metinler çocuğun okumayı sevmesinde de etkili olacaktır. Türkçe dersinin bir amacı da, başarılı bir şekilde hazırlanmış edebî değer taşıyan metinlerin derste kullanılmasını sağlamaktır. Yani metinlerin doğru olanlarının seçilmesi çok mühimdir. Metinler ortak kültürün yanında, ortak insanî değerlere de sahip olmalıdır. Çocuğun yaşadığı hayatın içinden parçalar bulunan metinlerin seçilmesiyle çocuk, okuduğu metne daha çok adapte olup onu zihninde daha iyi şekillendirmek suretiyle dil eğitiminin sağlanması daha kolay olacaktır.

Araştırma üzerinde çalışılırken birçok tarihî kaynak taranmış ve bunlardan on üç tanesi ayrıntılı şekilde incelenmiştir. İncelenen bu eserler arasından Neşrî [ö.926/1520]'nin eserinin en uygun olduğuna karar verilmiştir. Yukarıdaki yazılanlar değerlendirildiğinde Türk kültürünü anlatan ve Türk kültürünün aktarılmasına hizmet eden bir eserin günümüze taşınması düşünülmüştür. Çalışmanın asıl hedefi, içinde ders verici kıssalar bulunan Kitâb-ı Cihannümâ metinler hazırlanıp dil içi çeviri yöntemiyle günümüze aktarımının sağlanmasıdır.

2.8. Metinlerin Hazırlanması

Ders kitapları ve kitaplarda bulunan metinler Türkçe eğitimini amacına ulaştıran araçlardır. “Metin çalışması bizi ilgilendiren yönüyle, edebî eserin, yazarın kaleminden okuyucuya ulaşmaya

⁵¹ Fahri Temizyürek, “Türkçe Öğretiminde Çocuk Edebiyatının Önemi” *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*: 163. s.

kadarki çalışma aşamalarının toplamıdır. Metin kelimesi bir edebiyat terimi olarak günümüzde özellikle dilbilim, filoloji, edebiyat eleştirisi çalışmalarında kullanılmaktadır.”⁵² Bütün eserlerde olduğu gibi metinlerin görevi de Türkçe öğretiminin asıl gayesi olan bilgi ve kültür aktarımının sağlanmasıdır. Öğrenciler bu eserleri ve metinleri okurken bir yandan zihinlerinde bu bilgileri canlandırmaktadırlar. “Metin; dokunmuş, örülmüş olan anlamındadır.”⁵³ Kelimeler dokunup, örüldükten sonra metin ortaya çıkar yani kendi içinde ayrılmaz bir bütündür. Türkçe öğretiminde kullanılacak metinleri hazırlarken dikkat edilmesi gereken birkaç madde bulunmaktadır. Bunlardan bazıları metnin ana fikri, konusu, üslûbu, dili ve metinde geçen kahramanlardır. Her şeyden önce metin sağlam bir ana fikre sahip olmalıdır. Konu anlaşılır olmalı ve ana fikirden kopmayacak şekilde işlenmelidir. Kahraman kadrosu çok kalabalık ve karmaşık olmamalıdır. Dili yalın, üslûbu da açık ve anlaşılır olmalıdır. Dil öğretiminde metin seçimi ve kullanımı çok mühim olduğundan bu özelliklere dikkat edilmeli ve metinler çocuğun yaşına ve algılayış düzeyine uygun hazırlanmalıdır. Dil öğretimi metin merkezli olarak gerçekleştirilir; çocuklar için hazırlanan yayınlardaki metinlerde kelime, noktalama, deyim, atasözü seçilirken çocukların gelişim düzeylerine, okuma becerilerine ve kelime haznelere dikkat edilmelidir. Cümle yapılarına dikkat edilmelidir; çocukları zorlayacak birçok kelimeyle kurulmuş, birleşik cümlelere nazaran tek yüklemler tercih edilmelidir. Cümlelerde farklı ağızlara yer vermek yerine tek tip Türkçe kullanılmalıdır. Çocukların anlama güçlüğü çekmemesi için kolay anlaşılır ifadeler yer verilmelidir. Çocuklar yaşları gereği kolay kanan, duygularıyla hareket eden kimselerdir, bu sebeple onların duygularına hitap edebilmek mühim bir husustur. Çocukların duygularını harekete geçirebilecek, onların tüm duygularıyla ilgili ifadeler kullanılarak anlatımın canlı tutulması gerekir.

Kitaplara nitelikli metinlerin konulması için kaynak eserler taranmalı ve bu metinler bu kaynaklardan seçilmelidir. Bu metinler çocukların seviyesine uygun olmayabilir fakat üzerinde çalışılarak metinler çocukların seviyesine uygun hâle getirilebilir. Türkçe öğretim programında da kitaplara konulacak metinlerin uygun kaynak eserlerden seçilmesi öngörülmektedir. Bu durum eğitim-öğretimi daha kaliteli hâle getirmektedir. “Çocuklara okutulacak konular ve kitaplar:

⁵² Mine Mengi, “Metin İncelemesi Aşamaları, Terimleri Ve Bunlardan Biri: Metin Tahlili”, *Turkish Studies*: 408-409. s.

⁵³ Mine Mengi, “Metin İncelemesi Aşamaları, Terimleri Ve Bunlardan Biri: Metin Tahlili”, *Turkish Studies*: 408-409. s.

Birinci ve ikinci sınıfta masallar ve hayvan hikâyeleri, üçüncü sınıfta ulusla ilgili efsaneler ve gerçeğe yakın masallar, ikinci devrede ise sergüzeştler, çocuk romanları, tarih hikâyeleri, seyahat romanları, hatıralar, büyük adamların hayatına, coğrafyaya, tarihe ve tekniğe dair bilgi veren ve çocukların zevkine uygun kitaplar tercih olunmalıdır.⁵⁴

Kaynak eserlerin ilköğretim çağındaki çocuklara tanıtılması ve onlar tarafından okunması önemlidir. Çocukların kendi kültürüyle ilgili eserleri okuyup, kültürünü daha iyi özümsemesi ve yaşatması gerekmektedir. “Müşterek dil, müşterek kültür ve medeniyetin mahsulüdür. İçinde yaşanılan kültür ve medeniyet çevresi, bir dilde kullanılan kelimelerin kadrosunu tayin eder. Bundan dolayı fert gibi cemiyetin de kültür ve medeniyet seviyesini anladığı ve kullandığı kelimelerin cins ve sayısından çıkarmak mümkündür. Çünkü hayat dile akseder.”⁵⁵

Türk tarihi çok zengin kaynaklara sahiptir ancak bu eserlerin tanıtımı ve okunması kısıtlıdır. Bu eserlerin günümüz Türkçesi’ne dil içi çevirileri yapılmalı ve gerekli sözlükler hazırlanarak yeni nesil tarafından okunması ve anlaşılması sağlanmalıdır. Bu çalışmada da kaynak eserdeki Türkçe metinler çocukların yaş aralığı doğrultusunda uygun olarak hazırlanmıştır. Metinler sadeleştirilirken eserin özüne zarar verecek dil içi çevirilerden kaçınılmıştır.

Metinler hazırlanırken o dönemde kullanılan dilin çocuklar tarafından anlaşılacağı düşünülerek metinler çocukların seviyesine uygun hâle getirilmiştir. Bu çalışma yapılırken, bahsedilen eserin 15. yüzyılda olduğu ve günümüzle eserin hazırlandığı dönem arasında büyük olduğu da göz önünde bulundurulmuştur. Arapça ve Farsça kelimelerin ağırlıkta olduğu eserde kullanılan kelimelere müdahale edilmemiş sadece günümüz Türkçesi ile yazılan şekilleri de metinlere eklenmiştir. Metinlerin anlaşılması ve kültür aktarımının sağlanabilmesi için metinler öğrencilere günümüz Türkçesi ile yorumlanarak sunulmuştur. Çalıştığımız bu eser 15. yüzyılda hazırlanıp II. Bayezid’e sunulmuştur. Eserin dili çok yoğun olmadığı ve Türkçe’nin kuralları değişmediği için eserden bugün de aynı şekilde faydalanmamız mümkündür. Öğrencileri eski eser ve eski yazarlarla buluşturmak gereklidir.

Çalışılan bu eserde, seçilen metinler şu an kullanılan abeceye aktarılan metinlerden faydalanılarak hazırlanmıştır. Anlam karışıklıklarının önlenmesi ve metnin kolay okunmasının sağlanması için metinlerde

⁵⁴ Fahri Temizyürek ve Ahmet Balcı, *Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Türkçe Programları*: 73. s.

⁵⁵ Mehmet Kaplan, “Dil ve Kültür” *Türk Edebiyatı*: 9. s.

öncelikle transkripsiyon yapılmış ve transkripsiyonlu hâli sözlük kısmından hemen sonra yer almıştır. Metinler, öğrencilere Türkçeyi etkili şekilde öğretmek amacıyla herkesin anlayabileceği bir dille yeniden düzenlenmiş ve bunun sonucunda edebî zevkle okunacak küçük hikâyeler ortaya çıkmıştır. Çalışmanın sözlük ve ilk çeviri kısmında kelimelerin tam karşılıkları yazılmıştır. Bu çalışmanın mühim olmasının sebebi dil öğretimine büyük katkılar sağlayacak olmasıdır. Çalışmanın amacı ise, kültür aktarımı sağlamak ve Türkçeyi öğrencilere sevdirmektir. Çalışma hazırlanırken uygun yaş grubundaki öğrencilere sunulmuş, öğrencilerin anlamada zorluk çektiği kısımlar çıkarılmış, anlam kargaşası yaşadıkları yerler ise üzerinde çalışılarak anlayacakları hâle getirilmiştir. Öğrencilere sunulmuştur.

III. BÖLÜM YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. “Araştırma kapsamında incelenen konuyla ilgili olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı belgelerin analiz edilmesiyle veri sağlanmasına doküman incelemesi denilmektedir. Araştırma yapılan alanla ilgili pek çok bilgi görüşme ve gözlem yapmaya gerek kalmaksızın belge inceleme yoluyla elde edilebilir.”⁵⁶ Çalışmanın dokümanlarını Türkçe Eğitiminin Millî Kültür teması ile ilgili yazılmış akademik kitaplar, tezler ve makaleler, Türkçe Eğitimi ve Öğretimi alanında yazılmış kitaplardaki millî kültür bölümlerinin yanı sıra bu kitaplarda referans gösterilerek alana temas eden İngilizce kaynakların ulaşılabilenleri oluşturulmaktadır.

Çalışma için bu eserin seçilmesinin sebebi içindeki metinlerin öğrencilerin dikkatini çekebilecek şekilde yazılmış olmasıdır. Ayrıca eserde geçen olaylar diğer tarihî metinlere göre daha açık ve anlaşılırdır.

3.2. Verilerin Toplanması

“Veri analizinde üç yol önerilmektedir. Birinci olarak, elde edilen verilerin özgün şekline mümkün olduğunca bağlı kalınarak ve gerektiğinde katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntı yapılarak betimlemeli bir yaklaşımla verilerin sunulmasıdır. İkinci yol ise, veriler betimlemeli bir yaklaşımla sunulmakla birlikte bazı temalar belirlenerek temalar arasında ilişkiler de kurulur. Üçüncü olarak araştırmacı betimleme ve tematik analiz yanında kendi yorumlarını da kullanarak verileri analiz eder. Aynı araştırmada bu üç yaklaşım bir arada kullanılarak da veri analizi yapılabilmektedir.”⁵⁷

Bu çalışma için Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi'nden yararlanılmıştır. Çalışmada

⁵⁶ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*: 188. s.

⁵⁷ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*: 221. s.

faydalanılan tezler için YÖK tez tarama merkezi kullanılmıştır. Ayrıca bazı makale ve kitaplara da İnternet üzerinden ulaşım sağlanmıştır.

Kitâb-ı Cihân-nümâ'nın tamamı ve bu eserle ilgili yazılmış diğer kaynaklar incelenmiştir.

Bu çalışma için 21 metin sadeleştirilmiş ve 3 tanesi etkinlikli hâle getirilmiştir. Kuyucak Ortaokulu'nda 1-20 Mart 2019 tarihleri arasında, 14 tane 7. sınıf öğrencisine ders esnasında okutularak uygulanmıştır. Etkinlikli metinler öğrencilere uygulandıktan sonra her metin için öğrencilere yarı yapılandırılmış görüşme formu dağıtılmış, öğrencilerin metin ve etkinliklerle ilgili görüşü alınmıştır. Ayrıca öğrencilerin metni ne derece anladıkları da görüşme formu sayesinde daha iyi gözlemlenmiş ve sonuçlar bulgulara yazılmıştır.

3.3. Verilerin Çözülmesi

Veri analizi şu aşamalarla gerçekleştirilmiştir:

1. Tarihî kaynak metinler taranması ve Osmanlı Devleti döneminde oluşmuş tarihî kaynaklar ile ilgili bilgi toplanmıştır.
2. Osmanlı Devleti döneminde oluşmuş tarihî kaynakların taranması ve Türkçe dersinde kullanılabilecek metinler belirlenmiştir.
3. Belirlenen metinlerin öğrencilerin yaş ve gelişim özelliklerine uygun şekilde sadeleştirilmiştir.
4. Metinlerin öğrenciler tarafından daha iyi anlaşılması amacıyla her biri için birer sözlük kısmı oluşturulmuştur.
5. Tamamlanan metinler 12-15 yaş grubu öğrencilerine okutularak, anlaşılma durumunun tespit edilmesi için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.
6. Hazırlanan metinlerin dil eğitiminin ve Türkçe dersinin amaçlarına uygun olup olmadığı tespit edilmiştir.
- 6-8. Sınıf Türkçe dersi programında, ders kitaplarında yer alacak olan metinlerin seçiminde dikkat edilmesi gereken 27 ilke vardır. Metinlerin sadeleştirilmesi konusuna 21, 22 ve 23. maddelerinde değinilmiştir:⁵⁸

“21. Yıl boyunca işlenecek okuma metinlerinin 1/2'si bütün hâlinde alınmalıdır. Şiirlerin bütün hâlinde alınması esastır. Şiir dışında bütün

⁵⁸ MEB, *Türkçe Dersi Öretim Programı*: 2006

hâlinde alınan metinlerde eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler varsa metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla en fazla bir cümle, cümlelerin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla en fazla beş kelime çıkarılmalıdır.

22. Yıl boyunca işlenecek okuma metinlerinin 1/3'ünde metnin özünü ve anlam bütünlüğünü bozmamak kaydıyla kısaltma ya da düzenlemeye gidilebilir. Düzenleme sırasında metne cümle ya da paragraf düzeyinde ekleme yapılamaz.

23. Her metin, öğrencinin söz varlığını zenginleştirecek yeni öğrenilecek söz ve söz gruplarına yer vermeli; ancak bu oran metni oluşturan kelimelerin yüzde beşini geçmemelidir.”

Bu çalışmada 4 aşamalı bir sadeleştirme yapılmıştır. Sadeleştirmeye geçilmeden önce metinde geçen ve öğrenciler tarafından anlaşılmayacağı düşünülen kelimeler anlamlarıyla beraber yazılmıştır. Bu şekilde öğrencilerin metni okumadan önce kelimeleri gözden geçirerek metin hakkında fikir sahibi olmaları düşünülmüştür. Sadeleştirmenin sonunda 4 düzey metin elde edilmiştir.

Sadeleştirilmenin başlandığı 1. aşamada metnin transkripsiyonu yapılmıştır. Kelimelerin orijinaline dokunulmamış ve eski yazıdan çevrildiği şekilde yazılmıştır. Bağlaçlarla ve zarf fiillerle birbirine bağlanıp çok fazla uzatılan bazı cümleler noktalama işaretleriyle bölünmüştür. Özel isimlere gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmıştır.

Sadeleştirmenin 2. aşamasında metnin transkripsiyonlu şekli kullanılmaya devam edilmiştir. Kelimelere gelen ekler günümüzde kullanılan şekline çevrilmiş ve ayrı yazılan birleşik fiiller günümüzde kullanıldığı şekilde birleşik yazılmıştır.

Sadeleştirmenin 3. aşamasında ise yine transkripsiyonlu metin kullanılmış, bağlaç ve edatlar günümüzde kullanıldığı şekliyle kullanılmaya başlamıştır. Osmanlı döneminde kullanılan tamlamalar ters yüz edilmiş ve tamlamalara gelen ekler de günümüzdeki şekliyle kullanılmıştır. Kişi zamirleri ve işaret sıfatları da bugünkü şekliyle yazılmıştır.

Sadeleştirmenin 4. aşamasında metin tam olarak öğrencinin anlayacağı şekle evrilmiş ve konulara göre paragraflara ayrılmıştır. Konuşma olan kısımlarda paragraf başı yapılmış ve konuşmalar tırnak işaretiyle belirtilmiştir. O dönemde “g” harfi ile yazılan bazı kelimeler günümüzde kullanıldığı gibi “ğ” ya da “y” harfi ile yazılmıştır; beg < bey, eger < eğer gibi. Öğrenciler tarafından anlaşılmayacağı düşünülen bazı kelimeler ise metnin başında bulunan sözlük

kısımındaki karşılıklarıyla yazılmışlardır. Aşağıda her metin düzeyinden örnek parçalar verilmiştir.

Tablo 3.1.

Metin Düzeyleri	Örnekler
1. Düzey Metin	Rivâyet ederler kim evvel ‘Osmân’uñ kayın atası Edebâlı vefât édüp bir aydan şonra kıızı Mâlhûn Hâtun ki ‘Osmân’uñ hâtunu ve Orhan’uñ anasıdır, vefât édüp ‘Osmân kendü eliyile ikisin dağı Bilecük Hışarı’nda defn étدی.
2. Düzey Metin	Rivâyet ederler kim, evvel ‘Osmân’ıñ kayın atası Edebâlı vefât édip bir aydan şonra kıızı Mâlhûn Hâtun ki ‘Osmân’ıñ hâtunu ve Orhan’ıñ anasıdır, vefât édip ‘Osmân kendi eliyle ikisin dağı Bilecik Hışarı’nda defnétدی.
3. Düzey Metin	Rivâyet ederler ki, evvel ‘Osmân’ıñ kaynatası Edebâlı vefât édip bir aydan şonra kıızı Mâlhûn Hâtun ki ‘Osmân’ıñ hâtunu ve Orhan’ıñ anasıdır, vefât édip ‘Osmân kendi eliyle ikisini dağı Bilecik Hışarı’nda defnétدی.
4. Düzey Metin	Önce Osman’ın kaynatası Edebalı’nın, bir ay sonra da Osman’ın hanımı ve Orhan’ın anası Malhun Hatun’un vefat ettiğini rivayet ederler. Osman kendi eliyle ikisini de Bilecik Hisarı’na defnetti.

14 kişilik sınıfta uygulanan metinlerin verileri analiz edilmiştir ve bulguları da bulgular kısmında yer almaktadır.

IV. BÖLÜM BULGULAR

4.1. Metne Bağlı Etkinliklerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde tüm metinler içinden seçilen 3 metnin etkinlikleri ve bu etkinliklerle ilgili uygulanan öğrenci görüşme formundaki bulgulara yer verilmiştir.

4.1.1. Osman Gazi'nin Rüyası Metni

1. Etkinlik

Bu etkinlikte metinden 10 tane cümle alınıp cümlelerdeki bazı kelimelerin altı çizilerek cümleler alt alta yazılmıştır. Cümlelerin altına 10 kutucuklu bir tablo eklenmiştir. Tablonun altına ise kelimelerin anlamları karışık olarak yazılmıştır. Öğrencilerden, cümlelerde geçen ve sözlük anlamları verilen kelimeleri bularak kutucuklara yerleştirmeleri istenmiştir.

Tablo 4.1

Verilen Cevap	Öğrenci Sayısı
Doğru	12
Kısmen Doğru	0
Yanlış	0
Toplam Öğrenci Sayısı: 12	

Metinle ilgili bu etkinliği yapamayan öğrenci olmamıştır. Hepsi kelimeleri doğru şekilde yerlerine yazabilmişlerdir. Sadece bir kısım öğrenci doğrudan kelimeyi yazarken, bir kısım öğrenci ise kutucuklara cümlelerin tamamını yazıp doğru kelimelerin altını çizmiştir.

2. Etkinlik

Bu etkinlikte öğrencilere metinden hareketle 3 soru sorulmuştur.

1. soruyu öğrenciler doğru anlamış ve güzel cevaplar vermişlerdir, bu cevaplardan bazıları şu şekildedir: “Osman Gazi’nin göbeğinden ağaç bitip dünyayı kaplaması, onun dünyayı yöneteceğini anlatıyor.”, “Osman Gazi’nin tüm dünyaya kök salacağı yani dünyaya hâkim olacağını anlıyorum.”, “Büyük işler olacağı ve iyi şeyler olacağı, Osman Gazi’nin geniş topraklara sahip olacağı.” Birinci soruya cevap veremeyen bir öğrenci vardır.

2. soruda Edebâlı’nın özellikleri sorulmuştur. Bu soruya öğrenciler farklı cevaplar vermişler fakat metinden hareketle bakıldığında hepsinin de cevabı doğrudur. Sadece bir öğrenci soruya cevap vermemiştir. Alınan cevaplar da şu şekildedir: Ufku geniş, aziz, gayet olgun, rüya hocası, derviş gibi, bilgili, şeyh, rüyaların anlamlarını iyi bilen.

3. soruya öğrencilerin çoğu birbirinden farklı cevaplar vermişlerdir. A öğrencisi: “ O dönemde para yoktu şimdi var.”, B öğrencisi: “O dönemde, devlet başkanı çok az şeye sahip fakat okuryazar değil ve bilgi kaynağı yok.”, C öğrencisi: “ O dönemde çadırdaki yaşıyordum şimdi ise evlerde.” yazmıştır. D öğrencisi: “ Şimdi devlet yöneticisi halktan çok zengin ama o dönemde halkla aynı imkânlarla sahip.”, E öğrencisi: “ O dönemde padişahlık vardı şimdi demokrasi.”, F öğrencisi: “ O dönemde kılıç vardı şimdi ateşli silah.” şeklinde cevap vermiştir. Bir öğrenci ise uzun açıklama yapmak yerine sadece “ekonomik durumlar” şeklinde cevap vermiştir. Genel olarak doğru anlaşılmış ve doğru yorumlanmış bir sorudur.

3. Etkinlik**a.****Tablo 4.2.**

Verilen Cevap	Öğrenci Sayısı
Doğru	10
Kısmen Doğru	2
Yanlış	0
Toplam Öğrenci Sayısı: 12	

Öğrencilerin 12 tanesi boşlukları doğru bir şekilde doldururken 2 tanesi bazı boşlukları doldurup bazılarını boş bırakmışlardır.

b.**Tablo 4.3.**

Verilen Cevap	Öğrenci Sayısı
Doğru	2
Kısmen Doğru	10
Yanlış	0
Toplam Öğrenci Sayısı: 12	

Bu etkinliği öğrencilerden sadece 2 tanesi tam olarak yapmış, diğer öğrencilerin hepsi ek fiilin 1. görevini eksik yazmış, 2. görevini ise doğru ve tam yazmışlardır. Doğru yazan öğrencilerden biri: “İsme geldiğinde kelimeyi yüklem yapar, fiile geldiğinde birleşik çekimli, çift zamanlı yapar.” şeklinde cevap vermiştir.

4. Etkinlik

Metinde Osman Gazi'nin bazı kişilik özelliklerine yer verilmiştir. Bu etkinlik de Osman Gazi'nin kişisel özelliklerinin öğrenciler tarafından öğrenilip öğrenilemediğini anlamak amacıyla uygulanmıştır.

Tablo 4.4.

Osman Gazi'nin Kişisel Özellikleri	Öğrenci Sayısı
Paylaşımıcı	11
Cömert	10
Öngörölü	12
Alçak gönüllü	11
Bilgili	12
Meraklı	11
Kanaatkâr	10
Eğitime önem veren	4
	Toplam Öğrenci Sayısı: 12

Metinle ilgili Osman Gazi'nin sahip olduğu tüm özellikler, öğrenciler tarafından sezilmiş ve doğru cevaplanmıştır. Bir öğrenci, Osman Gazi'nin bilgili biri olmasından: “Bilgiliydi ama okuma yazma bilmiyordu.” şeklinde bahsetmiştir. Eğitime önem vermesi ise sadece 4 öğrenci tarafından yazılmış olan bir cevaptır. Osman Gazi'nin öngörölü olduğunu anlatmak isteyen öğrencilerden 3 tanesi kelimeyi “ön görölü” şeklinde yanlış yazmışlardır. Cömert kelimesini ise 2 öğrenci “cömer” şeklinde yanlış yazmıştır.

5. Etkinlik

Bu etkinlik sözlü anlatım bağlamında yapılmış bir uygulamadır. Etkinlik sınıfta öğrencilere sözlü olarak uygulanmıştır. Çoğu öğrenci

soruyu doğru anlamış ve doğru yorumlamıştır. Bir öğrenci bu soruyu şu şekilde yorumlamıştır: “Allah Osman Gazi’ye bir devletin yöneticiliğini nasip etti, bu da ona bir derviş tarafından müjdelendi. Bundan sonra herkes Osman Gazi’nin saltanatı altında olacak. Oğulları da Osman Gazi’den sonra devleti yönetmeye devam edecektir.”

6. Etkinlik

Bu etkinlikte öğrencilerden, ana fikir ve yardımcı fikirlerin bulunması istenmiştir.

Tablo 4.5.

Verilen Cevap	Öğrenci Sayısı
Doğru	8
Kısmen Doğru	4
Yanlış	0
Toplam Öğrenci Sayısı: 12	

Öğrenciler metnin ana fikrini ve yardımcı fikirlerini genel olarak doğru tespit etmişlerdir. Öğrencilerden biri soruya şu şekilde cevap vermiştir: “Ana fikir: Osman Gazi’nin gördüğü rüya ile devletle müjdelenmesidir. Yardımcı fikirler: İyi insan olmanın yolu okuma yazma bilmekten geçmez, kaç yaşında olursak olalım eğitime önem verilmelidir ve fikirlerimiz rüyaları etkiler.” Bir başka öğrenci ise soruya: “Ana fikir: Osman Gazi’nin rüyasının dünyayı kurtarması için bir adım olduğu. Yardımcı fikirler: Mülkü yönetmek için çok paraya ve mala ihtiyaç yoktur ve elimizdeki ile yetinmeyi bilmeliyiz.” şeklinde cevap vermiştir.

7. Etkinlik

a. Bu etkinlikte, metinden alınan ve içinde ek fiil bulunan bazı cümleler verilmiştir. Bu cümlelerin ek fiil kısmı boş bırakılarak öğrencilerden uygun şekilde doldurmaları istenmiştir.

Öğrencilerin hepsi bu etkinliği doğru şekilde anlayıp doğru cevaplar vermişlerdir.

b. Bu etkinlikte ek fiilin cümledeki işlevleri sorulmuştur.

Tablo 4.6.

Verilen Cevap	Öğrenci Sayısı
Doğru	11
Kısmen Doğru	1
Yanlış	0
Toplam Öğrenci Sayısı: 12	

Bu etkinliğe öğrencilerden yalnızca bir tanesi eksik cevap vermiş diğer 11 öğrencide ek fiilin görevlerini doğru ve tam yazmıştır. Öğrenciler ek fiilin görevlerini yazdıktan sonra bir de cümleye uygun örnek vermişlerdir. Bu soruya eksik cevap veren öğrenci, ek fiilin işlevlerini doğru yazmış fakat buna uygun örnek yazamamıştır. Öğrencilerden birinin cevabı şu şekildedir: “Görev; isim soylu kelimeleri yüklem yapar. Örnek: O güzel bir bahçeydi. Fiil soylu kelimeleri birleşik çekimli (zamanlı) yapar. Örnek: O bahçeyi suluyormuş.”

4.1.2. Köprühisar Olayının Anlatılması Metni

1. Etkinlik

Bu etkinlikte anlamı verilen ve bazı yerleri boş bırakılan kelimeler verilmiştir. Öğrencilerden ise boşlukları doğru olarak cevaplamaları

istenmiştir. Öğrencilerin yeni kelimeler öğrenmesi için uygulanmış bir etkinliktir. 14 öğrenciye uygulanan bu kelime çalışmasını tüm öğrenciler doğru cevaplamıştır.

2. Etkinlik

Okunan metinle ilgili olarak kısa cevaplı sorulara yer verilmiştir. Burada kullanılan soruların tamamı metne bağlı sorulardır. Öğrencilerin sorulara verdiği cevaplar aşağıda tablolştırılmıştır.

1. Soru: Bu parçaya göre Osman Gazi hangi kişilik özelliklerine sahiptir?

Tablo 4.7.

Verilen Cevap	Öğrenci Sayısı
Doğru	9
Kısmen Doğru	1
Yanlış	0
Toplam Öğrenci Sayısı: 10	

Tabloda görüldüğü gibi bu soruya neredeyse öğrencilerin hepsi doğru cevap vermiştir.

2. Soru: Osman Gazi Bilecik tekfuruna yardım etmek için ne gibi hazırlıklar yapıyor?

Tablo 4.8.

Verilen Cevap	Öğrenci Sayısı
Doğru	4
Kısmen Doğru	6
Yanlış	0
Toplam Öğrenci Sayısı: 10	

Bu soruya öğrencilerin 6 tanesi: “Dündar’ı vezir tayin ediyor.” şeklinde cevap vermiştir. Cevap yanlış değil fakat eksiktir. Öğrencilerin 4 tanesi ise cevaplarında; Dündar’ı vezir tayin etmenin yanında, Osman Gazi’nin gazileri yanına almasından, Bilecik tekfuruna yardım etmesinden de bahsettikleri için bu 4 kişinin cevabı daha doğrudur.

3. Soru: Bilecik tekfuru Osman Gazi’den niçin yardım istiyor?

Tablo 4.9.

Verilen Cevap	Öğrenci Sayısı
Doğru	6
Kısmen Doğru	2
Yanlış	2
Toplam Öğrenci Sayısı: 10	

Sorunun cevabı: Köprühisar tekfurunu yenmek için olmalıdır. Öğrencilerden 6 tanesi soruya doğru ve net bir şekilde cevap

vermiştir. 1 tanesi ise: “Bilecik tekfurunu yenmek için.” şeklinde yanlış cevap vermiş, diğeri ise: “Köprühisar tekfurunu...” şeklinde eksiltili cümle kullanarak soruya cevap vermemiştir.

4. Soru: Dünder, Osman Gazi’ye nasıl davranmıştır?

Tablo 4.10.

Verilen Cevap	Öğrenci Sayısı
Doğru	4
Kısmen Doğru	3
Yanlış	3
Toplam Öğrenci Sayısı: 10	

Bu sorunun cevabı: “Dünder, Osman Gazi’nin işine karışarak onu rencide etmiştir.” şeklinde olmalıdır. Fakat öğrencilerden sadece 4 tanesi bu şekilde cevap verirken, 3 tanesi buna yakın bir cevap vermiş, diğer 3 tanesi ise yanlış cevap vermiştir.

3. Etkinlik

Bu etkinlikte hikâye unsurları sorulmuştur.

Tablo 4.11.

Verilen Cevap	Öğrenci Sayısı
Doğru	5
Kısmen Doğru	4
Yanlış	1
Toplam Öğrenci Sayısı: 10	

Öğrenciler, hikâye unsurlarını doğru şekilde bulabilmişlerdir. Yalnızca 1 öğrenci konuyu bulamamış, 4 öğrenci de yer konusunda eksik bilgi vermiştir.

4. Etkinlik

Bu etkinlikte genel olarak metinle ilgili sorular sorulmuştur. Öğrenciler genellikle 1. ve 2. soruyu farklı konulardan seçerken bir öğrenci soruları: “Osman Gazi’ye kim ziyafet çekti?”, “Bilecik tekfuru niçin ziyafet çekti?” şeklinde bir konunun farklı yönlerini ele alan sorular sormuştur. Bir öğrenci soruların ikisini de yarım bırakmıştır. Başka bir öğrenci ise: “Osman Gazi Dünder’i neyle vurdu?” şeklinde, metinde cevabı olmayan bir soru sormuş ve diğer soruyu da boş bırakmıştır.

5. Etkinlik

a. Bu etkinlikte altı çizili fiillere gelen zaman ve kişi eklerinin doğru bir şekilde yazılması beklenmiştir.

Tablo 4.12.

Verilen Cevap	Öğrenci Sayısı
Doğru	9
Kısmen Doğru	1
Yanlış	0
Toplam Öğrenci Sayısı: 10	

Tüm öğrenciler bu etkinliği doğru cevaplamışlardır. Yalnızca bir öğrenci 5 soruyu doğru cevaplayıp etkinliğin kalan kısmını cevaplamamıştır.

b. Bu etkinlikte zaman kayması konusunun anlaşılıp anlaşılmadığı ölçülmüştür.

Tablo 4.13.

Verilen Cevap	Öğrenci Sayısı
Doğru	8
Kısmen Doğru	1
Yanlış	1
Toplam Öğrenci Sayısı: 10	

Öğrencilerden 8 tanesi bu soruya doğru cevap vermiştir, metinde geçen ve bu soruya uygun olabilecek cümlelerden bazılarını da örnek olarak yazmışlardır. Bir öğrenci sadece örnek yazmış fakat zaman

kaymasının nasıl ve ne demek olduğundan bahsetmemiştir. Bir diğer öğrenci ise cümle şeklinde tek tek örneklerini yazıp konu ile ilgili açıklama yapmış ve güzel bir cevap vermiştir.

Fotoğraf Örneği 4.1.

b. Yukarıdaki cümlelerde fiillere gelen zaman ekleriyle cümlenin bildirdiği zaman aynı mıdır? Aynı değilse nedenini açıklayınız?

aynı değil

2. cümlede	zaman	kayması	var
5. cümlede	zaman	kayması	var
6. cümlede	zaman	kayması	var
8. cümlede	zaman	kayması	var

Nedeni: Aynı bir fiilin aldığı zaman ile aldığı ek farklı ise orada zaman kayması vardır.

6. Etkinlik

10 öğrencinin hepsi Osman Gazi'yi tanımış fakat 8 tanesi düşüncelerini daha iyi anlatırken 2 tanesi Osman Gazi'yi içselleştirmiştir. Öğrenciler Osman Gazi ile ilgili çıkarımlar yapmışlar ve onun davranışlarını yorumlamışlardır. Aşağıda yorumu verilen iki öğrenci Osman Gazi'yi iyi bir şekilde anlayan ve yorumlayan öğrencilerdendir.

Fotoğraf Örneği 4.2.

Sevgili arkadaşım.....
 Ben buğulu Osman gazi hakkında birşeyler öğrendim. İlk olarak.....
 Osman gazi'nin okuma yazma bilmediğini öğrendim. Varı yoku belli
 olan elinde sadece mızrap ve kılıcı olan biriymiş. Bu adam
 elinde sadece kılıcı ve mızrap ile devlet kurmayı bütün cesur
 savaşçı biriymiş. Fakat bunun kötü tarafı amcasının yolunda
 engel olup onu okla vurup öldürmesi kötüdür. Fakat Osman
 gazi cömert, savaşçı, yardımsever birisidir. Bu özellikleri için
 Osman gazi kâhirdinler tekfunun seçtik tekfunu
 ayakta tuttu. Osman gazi bilecek tekfunu yardım etmiş.
 Bu Osman gazi ayrıca çok meraklı birisiymiş.

Fotoğraf Örneği 4.3.

Sevgili Ebru.....
 Osman Gazi zeki, salıksız, eğitime önem veren
 ama okuma yazma bilmeyen birisidir. Elindekiyle
 yetinmesini bilen bir kişidir. Padişah olmadan
 önce rüyasında kayıttan bir ay sükupır
 göbeğinden büyük bir ağacın çıktığını, ağa-
 cın gölgesinde ise bir pazarda olduğunu
 görmüştür. Bunu derinlikle anlatmıştır. Devis
 Padişah ağacını anlamış ve bundan sonra
 Padişah olmuştur. Osman Gazi ilk Padişah
 olduğu zamanlar bir taş ve bir kılıcı almıştı
 Rağmen büyük devlet kurdu. Osman Gazi yardım-
 senar biriydi. Köprühisar savaşıyla Bilecik
 tahtına yardım etmiştir.

4.1.3. Osman'ın Kanununun Anlatılması Metni

1. Etkinlik

Bu etkinlik, metinde geçen anlamı bilinmeyen kelimeleri bulmak için hazırlanmıştır. Öğrencilerden; önce bilmedikleri kelimeleri, sonra tahminini, ardından sözlük anlamını yazmaları istenmiş, son olarak da kelime ile ilgili bir cümle yazmaları beklenmiştir.

Tablo 4.14.

Bilinmeyen Kelimeler	Öğrenci Sayısı
Vilayet	9
Gazap	13
Zayi	9
Asayiş	10
Hutbe	11
Harç	9
Akçe	1
Toplam Öğrenci Sayısı: 13	

Öğrencilerin bilmedikleri kelimeler genelde aynı kelimelerdir, yalnızca akçe kelimesini 1 öğrenci bilmediğini belirtmiştir. Etkinliğin “tahminim” bölümünde öğrencilerden 5 tanesi kelimeleri genellikle yanlış tahmin etmiştir. Mesela “asayiş” kelimesine yazılan bazı tahminler şu şekildedir: “pazardaki güvenlik görevlisi, koruma.” Bir diğer öğrenci de “asayiş” kelimesi için herhangi bir tahminde bulunmamıştır. “Vilayet” kelimesine bir öğrenci: “Yönetici”, başka bir öğrenci ise: “Kendi bölgesi” şeklinde cevap vermiştir. Etkinliğin “sözlük anlamı” bölümünü tüm öğrenciler doğru şekilde doldurmuştur. Etkinliğin “Cümlem” bölümünde ise 4 öğrenci mantıklı cümleler kuramamış, 3 öğrenci de tüm kelimelerle ilgili cümle kuramasa da kısmen boşlukları doldurmuşlardır. Etkinliği cevaplayan 6 öğrenci kelimelerle ilgili başarılı cümle kurmuştur. Aşağıda öğrencilerin farklı kelimelere yazdıkları anlamlardan bazıları verilmiştir.

Fotoğraf Örneği 4.4.

gazap	öfke	öfke, kızgınlık hiddet	Arkadaşıma gazap oldu.
-------	------	---------------------------	---------------------------

Fotoğraf Örneği 4.5.

asayiş	Koruma, korunak	Koruma, Güvenlik	Bizim köyde asayiş önlemleri alındı.
--------	-----------------	------------------	---

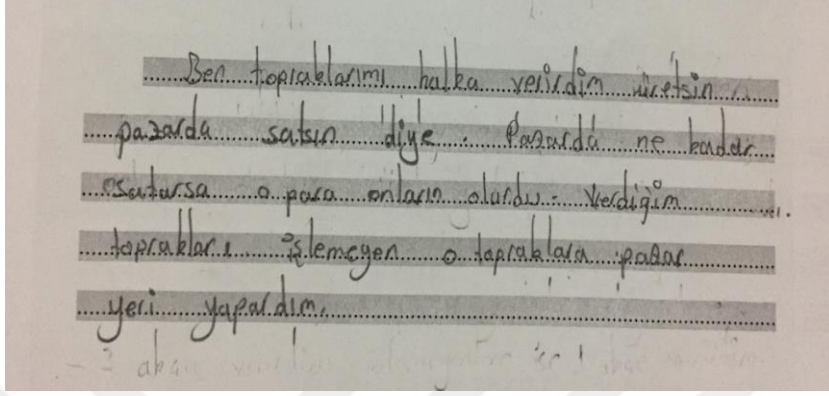
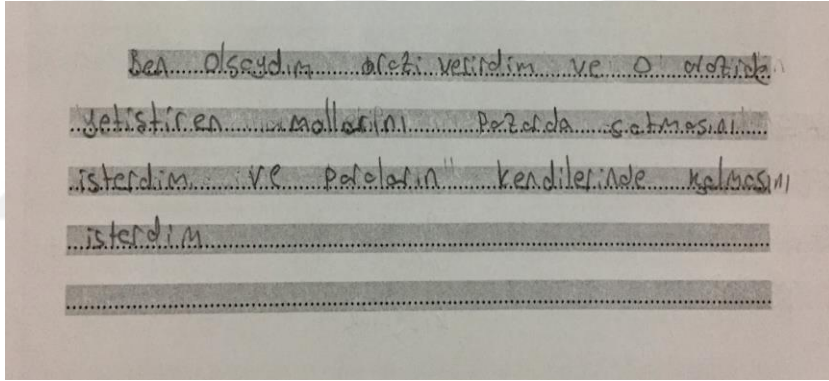
Fotoğraf Örneği 4.6.

hutbe	bir kişinin nolka bir şey söylemesi	Cuma ve bayram günlerinde camilerde okunan dua ve öğüt	Hoca hutbe okudu
-------	---	---	---------------------

2. Etkinlik

Bu etkinlikte öğrencilerden, kendilerini Osman Gazi'nin yerine koyarak bir soruna çözüm üretmeleri istenmiştir. Öğrenciler genel olarak metne bağlı sorulara daha iyi cevap verirken bu tarz metin dışı sorulara cevap verme oranları daha düşük olmuştur.

4 kişi bu soruya çok mantıklı cevaplar vermiş ve Osman Gazi'nin yerine kendilerini koyarak etkili çözümler üretmişlerdir. 6 kişi ise Osman Gazi'nin yerine kendini koyarak çözüm üretmek yerine Osman Gazi'nin çözümüne çok benzer çözümler yazmışlardır. Son 3 kişi ise bu soruya mantıklı cevap verememiş, içlerinden bir tanesi: "Ben olsaydım onlardan para alıp fakirlere dağıtırdım." yazmıştır. Etkili çözüm üreten bazı öğrencilerin cevapları aşağıda verilmiştir.

Fotoğraf Örneği 4.9.**Fotoğraf Örneği 4.10.****3. Etkinlik**

Bu etkinlikte öğrencilerden metinde olduğu gibi etraflarında karşılaştıkları sorunlara buldukları çözümleri yazmaları istenmiştir. Öğrenciler isabetli tespitler yaparak çevrelerinde gördükleri sorunları yazmışlardır. Bu soruya öğrencilerin geneli akıllıca cevap vermişlerdir. Genel olarak okulda karşılaştıkları ve müdür tarafından çözülen sorunlardan bahsetmişlerdir. Bazıları ise ailelerinin iş yerinde karşılaştıkları sorunları ve patronları tarafından bulunan çözümleri yazmışlardır. Bu cevaplardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

Fotoğraf Örneği 4.11.

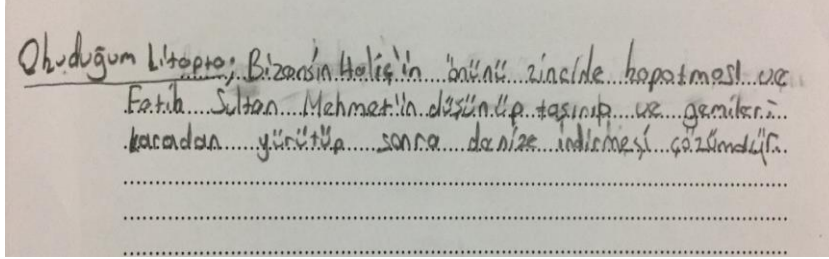
Annenin iş yerinde iş yaptığını ve bu işin duvak sanandan yapılabilmesi için işin 3. vardiya yapılması iş yerinin süf ile ilgili olduğu için süfün taze taze ve isem-lerin daha az yapılması için yönetici işi 3 vardiya yaptı.

Fotoğraf Örneği 4.12.

Okulumda Merve Hanım defne m den sonra çocukların psikolojileri taburcasında ye anki kitap fuarına alaba ehliyeti almaya bittirler. Ve sonra küçükleri götürüp çocukların korkuları geçti Merve Hanım sonra rse küçüklerinde kitap fuarı ve telerferi ge gide ceğimei stıldı.

Fotoğraf Örneği 4.13.

Babamın çalıştığı yerde ayakkabılar satılmı-yordu. patenlerde ayakkabıları istanbula satmak için istanbula gitti ayakkabılar iyi satıldığı için makineyi yelmedi yeni raçhi neler aldı. ve tula istanbula ayakkabı gönderdi ve paraları yükseldi.

Fotoğraf Örneği 4.14.**4. Etkinlik**

Bu etkinlik kelime öğretimi ile ilgili oyun şeklinde hazırlanmış bir etkinliktir. Öğrenciler harfleri eksik verilen kelimeleri tamamlayıp onlarla ilgili cümleler yazarak, her doğru bildikleri kelime için etkinliğin başında belirlenen sabit puanları almışlar ve etkinliğin sonunda aldıkları puanları toplayarak belli bir seviyeye ulaşmışlardır.

Tablo 4.15.

Verilen Cevap	Öğrenci Sayısı
Doğru	12
Kısmen Doğru	0
Yanlış	1
Toplam Öğrenci Sayısı: 13	

Bu etkinliğin sonunda öğrencilerin; 0-15, 16-23, 24-31, 32-40 aralığında puan almaları beklenmiş ve soruları cevaplayan bütün öğrenciler 32-40 puan aralığında puan alarak, değerlendirmede çok iyi seviyesine ulaşmışlardır.

5. Etkinlik

Bu etkinlik metne bağlı 3 sorudan oluşmaktadış. Öğrencilerden, metinden hareketle 3 soruya cevap vermeleri istenmiştir.

Tablo 4.16.

Verilen Cevap	Öğrenci Sayısı
Doğru	13
Kısmen Doğru	0
Yanlış	0
Toplam Öğrenci Sayısı: 13	

Tablo 4.17.

Verilen Cevap	Öğrenci Sayısı
Doğru	12
Kısmen Doğru	1
Yanlış	0
Toplam Öğrenci Sayısı: 13	

Tablo 4.18.

Verilen Cevap	Öğrenci Sayısı
Doğru	6
Kısmen Doğru	5
Yanlış	2
Toplam Öğrenci Sayısı: 13	

1. soruya tüm öğrenciler doğru cevap vermiştir.
2. soruya, yalnızca 1 öğrenci: “Padişahım parayı size vermeyelim, diyorlar.” şeklinde eksik cevap vermiş ve paranın kime verileceğini belirtmemiştir.
3. soruya 6 öğrenci eksiksiz cevap verirken 5 öğrenci; Osman Gazi’nin halkın önerilerini dikkate alan bir yönetici olduğunu yazmış fakat bu kanıya nereden vardığı konusunda bir açıklama yapmamıştır. Diğer 2 öğrenci; Osman Gazi’nin adaletli olduğunu söylemiş ve başka açıklama yapmamıştır.

6. Etkinlik

a. Bu etkinlikte metnin konu ve ana fikrinin öğrenciler tarafından anlaşılma durumu ölçülmektedir. Metnin konusuna öğrencilerden 10 tanesi: “Osman Gazi’nin pazar yeri hakkında kanun koyması, Osman Gazi’nin kanunu, Osman Gazi’nin Pazar yerleri ile ilgili kanunları, Osman Gazi’nin Pazar yerleri için ilk kanunu” şeklinde ve birbirine yakın cevaplar verirken; öğrencilerden 2 tanesi: “Osman Gazi’nin adaleti” şeklinde cevap vermiştir. 1 öğrenci ise: “Osman Gazi’nin halka sunduğu vergi” şeklinde cevap vermiştir. Bu etkinliğe, öğrenciler genellikle mantıklı ve doğru cevaplar vermişlerdir.

Metnin ana fikrine öğrenciler farklı farklı yorumlar yapmışlardır. Yorumlar başlı başına iki doğrultuda ele alınabilir. Bunlardan ilki: “Her konunun bir çözümü vardır.”, ikincisi ise: “Adaletin ve iyi bir

yöneticinin yapamayacağı şey yoktur.” şeklindedir. Bu yorumlardan farklı olarak 2 öğrenci, ana fikri: “Emeğimiz olmayan parayı almamalıyız.”, 1 öğrenci de: “Yeni kurulan her devlet kanun çıkarır.” şeklinde yazmıştır. Bütün öğrenciler metne ilişkin bir çıkarım yapmış ve öğrencilerden 10 tanesi ana fikri net olarak yazabilmiştir.

b. Etkinlikte öğrencilerden metne yeni bir başlık bulmaları istenmiştir.

Yeni bir başlık bulma sorusuna 5 öğrenci cevap olarak: “Ben de bu başlığı koyardım.”, “Aynı başlığı yazarım.”, “Başlık aynı kalırdı.” gibi yorumlar yazmışlardır. Öğrencilerden 8 tanesi ise farklı ve etkili başlıklar bulmuşlardır. Bunlardan bazıları şu şekildedir: “Osman Gazi’nin Çözümü”, “Osman Gazi’nin Yöneticiliği”, “Osman Gazi’nin Pazar Yerleri”, “Osman Gazi’nin Kuralları”, “Osman Gazi ve Halkın Uyguladığı Kanun”, “Osman Gazi’nin Pazarı”.

7. Etkinlik

a. Bu etkinlikte öğrencilerden metinde geçen koşul cümlelerini tespit etmeleri istenmiştir.

Tablo 4.19.

Verilen Cevap	Öğrenci Sayısı
Doğru	9
Kısmen Doğru	4
Yanlış	0
Toplam Öğrenci Sayısı: 13	

9 öğrenci metinde geçen koşul cümlelerini bulup hepsini tek tek yazmıştır. 4 öğrenci ise kaç tane koşul cümlesi bulunduğunu yazmış fakat bu cümlelerin hangileri olduğunu yazmamıştır. Bu etkinliği yanlış cevaplayan öğrenci olmamıştır.

b. Bu etkinlikte 6 tane geçiş ve bağlantı ifadesi verilmiş ve öğrencilerden de bu ifadeleri kullanarak yeni cümleler oluşturmaları istenmiştir.

Tablo 4.20.

Geçiş ve Bağlantı İfadeleri	Cümle kurabilen Öğrenci Sayısı
Son Olarak	11
Belki	13
Başka Bir Değişle	12
İlk Olarak	13
Oysaki	13
Özellikle	12
Toplam Öğrenci Sayısı: 13	

Yukarıda görüldüğü gibi öğrenciler geçiş ve bağlantı ifadelerini genellikle doğru şekilde kullanmışlardır. Aşağıda bazı öğrencilerin etkinliğe verdiği cevaplar verilmiştir.

Fotoğraf Örneği 4.15.

1. Cümle:	Türkyede her bölgeyi gezdim son olarak Karadenize gideceğim
2. Cümle:	Dün gelmedi bugün belki gelir.
3. Cümle:	Üniversite hayatını bilirdi başka bir deyişle öğrendim aldım
4. Cümle:	Bütün sülaleyi gezdim ilk olarak baba anneme gittim
5. Cümle:	Bu gün başka şehire tanınacakları oysaki gitmemişler.
6. Cümle:	Bütün derslere önem veririm özellikle matematiğe.

Fotoğraf Örneği 4.16.

1. Cümle:	Kendi işleri yaptım son olarak dışarı çıkacağım
2. Cümle:	Size gelin belki ben de gelirim
3. Cümle:	her şeyi yaptım başka bir deyişle elimden çıkarda gelirdim
4. Cümle:	her şeyi yaptım ilk olarak kolayları yaptım
5. Cümle:	geleceğin dedim gelmedin oysaki sözesin
6. Cümle:	bu na partide öndüğümüz her şeyi beyandım oğullikle dönme dolabı

4.2. Öğrenci Görüş Formlarından Elde Edilen Bulgular

Her uygulamadan sonra öğrencilerin metinle ilgili görüşlerini almak için yarı yapılandırılmış bir görüşme formu uygulanmıştır. Her uygulamadan sonra öğrencilere bir form dağıtılıp doldurmaları istenmiş ve toplanmıştır. Bu bölümde dağıtılan formlara verilen cevaplar yer almaktadır.

4.2.1. Osman Gazi'nin Rüyası Metninin Uygulaması

1. “Metni anladınız mı? Anlamadıysanız nedenini yazınız.” sorusuna verilen cevaplar:

Bu soruya 12 öğrenci de anladım cevabını vermiştir.

2. “Metinde geçen kelimelerden size farklı gelen oldu mu? Olduysa hangileri olduğunu yazınız.” sorusuna verilen cevaplarda geçen ve öğrenciler tarafından bilinmeyen kelimeler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 4.21.

Uygulamanın Bilinmeyen Kelimeleri	Öğrenci Sayısı
Nişan	7
Şeyh	10
Mürit	4
Maşrapa	8
Zat	8
Meşrep	10
Âlem	10
Hak Teâlâ	8
Toplam Öğrenci Sayısı: 12	

3. “Metin size ilginç geldi mi? Geldiyse ilginç gelen yerlerini kısaca yazınız.” sorusuna verilen cevaplar:

4 öğrenciye, şeyhin koynundan bir ayın çıkıp Osman Gazi'nin koynuna girmesi ve karnında bir ağacın bitmesi, ilginç gelmiştir. 2 öğrenci; rüyayı ilginç bulmadığını çünkü rüyalarda her şeyin yaşanabileceğini, bu durumun gayet normal olduğunu ve rüyalarda insanın başına garip olayların gelebileceğini, yazmıştır. Osman Gazi'nin iki tane eşyasının olması, miras bırakabileceği bir servetinin olmaması ve fakir olması; 3 öğrenciye ilginç gelmiştir. 1 öğrenciye de; eskiden derviş, şeyh gibi isimlerin kullanılması fakat günümüzde bu kelimelerin kullanılmıyor olması ilginç gelmiştir. Metinde; Osman Gazi'nin okuma yazma bilmemesi, Allah tarafından Osman Gazi'ye saltanat haberi verilmesi ve bir devlet liderinin çok varlıklı olmaması öğrencilere ilginç gelen durumlardan olmuştur. Sonuç olarak metin öğrencilerin çoğuna ilginç gelmiştir.

4. “Metinde anlatılanlarla kendi hayatınız arasında benzerlik var mı? Varsa bu benzerliğin olumlu yönden mi, olumsuz yönden mi olduğunu yazınız.” sorusuna verilen cevaplar:

Öğrencilerin çoğu metinde geçen hayat ile kendi hayatları arasında bağlantı kurmuşlardır. Bazı öğrenciler; eskiden de âlimler ve bilginlerin olduğunu, günümüzde de bilimle uğraşan kişilerin

olduğunu belirtmişlerdir. Bir öğrenci bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: “Eskiden de bilginler ve âlimler vardı, şimdi de âlimler var ama şimdiki âlimler daha bilgili çünkü bugün bilgiye ulaşmak daha kolay. O zamanlar bir kitap varsa şimdi yüz kitap var, birçok kütüphane var.” Birkaç öğrenci; eskiden ülkenin tek kişi tarafından yönetildiğini, şimdi ise birçok kişinin ülkeyi birlikte yürüttüğünü yazmıştır. Bir öğrenci, iletişimin hayatımızda dün de bugün de olduğunu sadece iletişim araçlarının değiştiğini yazmıştır. Bir diğer öğrenci ise; herkesin rüya gördüğünü, bu olayın şimdikiyle farkı olmadığını anlatmış ve bu durumda olumlu ya da olumsuz bir yön görmediğini yazmıştır. Ülkede her zaman bir liderin olduğu fakat eskiden halk ile devlet liderinin eşit şartlardayken şimdi devlet liderinin halktan çok daha zengin olduğu ve bu durumun olumsuz olduğu da, başka bir öğrenci tarafından belirtilmiştir. Bazı öğrenciler eskiden beri silahların olduğunu fakat bu durumun olumsuz tarafının eskiden olan silahların daha zararsızken şu an kullanılan silahların daha yıkıcı olduğunu anlatmaya çalışmışlardır.

5. “Daha önce buna benzer bir metinle karşılaştınız mı? Karşılaştıysanız, nerede karşılaştığınızı yazınız.” sorusuna verilen cevaplar:

6 öğrenci, Türkçe kitabında böyle bir metinle karşılaşmadığını belirtirken; 7 öğrenci daha önce herhangi bir yerde böyle bir metinle karşılaşmadığını belirtmiştir. 1 öğrenci ise; daha önce Çanakkale Zaferi ile ilgili buna benzer bir metinle karşılaştığını yazmıştır. Ağırlıklı olarak böyle bir metinle karşılaşan öğrenci yoktur.

6. “Metinle ilgili etkinliklerden hangilerini beğendiniz? Hangi etkinlikleri beğendiyseniz kısaca nedenini yazınız.” sorusuna verilen cevaplar:

Metinle ilgili etkinlikler öğrenciler tarafından genel olarak beğenilmiş ve doğru cevaplanmıştır. A öğrencisi, 3. etkinliği beğenmiş çünkü ek fiille ilgili alıştırma yaptığı için konuyu daha iyi anlamıştır. B ve C öğrencisi, 1. etkinliği çok beğenmiş çünkü yeni kelimeler öğrenmiş ve onları pekiştirmiştir. D öğrencisi, 1. etkinliği beğenmiş çünkü soruları çok kolay bulmuştur. E öğrencisi, 7. etkinliğin sorularını birbirine çok benzer bulmuş fakat bu durumu olumsuz olarak değil olumlu olarak değerlendirmiş çünkü bu sayede ek fiil konusunu pekiştirme fırsatı yakalamıştır. F öğrencisi, 3. etkinliğin b yönergesiyle, 7. etkinliğin b yönergesinin benzer sorular içerdiğini ve bu yüzden konuyu daha iyi anladığını yazmıştır. G öğrencisi, konuyu ve ana fikri daha iyi bulabildiği için 3. etkinliği daha çok beğenmiştir. Genel olarak beğenilen etkinlikler: 1. 3. ve 7. etkinlikler olmuştur ve sebepleri de yukarıda bahsedildiği gibi hemen hemen birbirinin aynısıdır.

7. “Metinle ilgili etkinliklerden hangilerini beğenmediniz? Hangi etkinlikleri beğenmediyseniz kısaca nedenini yazınız.” sorusuna verilen cevaplar:

Tablo 4.22.

Verilen Cevap	Öğrenci Sayısı
Beğendim	12
Beğenmedim	0
Toplam Öğrenci Sayısı: 12	

Öğrencilerin hepsi etkinlikleri beğenmişlerdir. Bazı etkinlikler için öneriler sunmuşlardır. Bu öneri genelde; 3. ve 7. etkinliğin aynı tip sorulardan oluşuyor olması ve onların yerine daha farklı soruların sorulabileceğidir. Bazı öğrenciler ise metinle ilgili sorulara kolayca cevap verebildikleri için etkinlikleri beğendiklerini yazmışlardır. Öğrencilerin çoğu, metinle ilgili etkinliklerin öğrendikleri konuyu pekiştirdiğini ve bu etkinlikler sayesinde yeni şeyler öğrendiklerini belirtmişlerdir.

4.2.2. Köprühisar Olayının Anlatılması Metninin Uygulaması

1. “Metni anladınız mı? Anlamadıysanız nedenini yazınız.” sorusuna verilen cevaplar:

Metni 12 kişi anlamış, 1 kişi anlamamış fakat sebebini belirtmemiştir. 1 kişi kısmen anlamış: “Çok az anladım.” şeklinde cevap vermiştir.

2. “Metinde geçen kelimelerden size farklı gelen oldu mu? Olduysa hangileri olduğunu yazınız.” sorusuna verilen cevaplarda geçen ve öğrenciler tarafından bilinmeyen kelimeler:

Tablo 4.23.

Uygulamanın Bilinmeyen Kelimeleri	Öğrenci Sayısı
Tekfur	2
Hamle	5
Rencide	2
Vezir	1
Hilat	3
	Toplam Öğrenci Sayısı: 14

Öğrencilerden 2 tanesi soruyu boş bırakmış, 2 tanesi de: “Hayır, olmadı.” şeklinde cevap vermiştir.

3. “Metin size ilginç geldi mi? Geldiyse ilginç gelen yerlerini kısaca yazınız.” sorusuna verilen cevaplar:

Metin 11 kişiye ilginç gelmiştir. 1 kişinin dikkatini çekmemiş, 1 kişiye de garip gelmiştir. Öğrencilere genel olarak ilginç genel yeri; Osman Gazi'nin amcasını öldürmesi olmuştur. Bir öğrenciye, Osman Gazi'nin amcasını öldürüp ardından onun için yol kenarına mezar yapması, ilginç gelmiştir. 2 öğrenciye ise, yol kenarına mezar yapılması, ilginç gelmiştir. 1 öğrenci, Osman Gazi'nin Dünder'ı okla vurup öldürmesini, ilginç bulmuştur. Metni ilginç bulmayan öğrenci açıklama olarak şöyle söylemiştir: “Metin bana ilginç gelmedi. Tarih kitabından alınmış gibiydi.” Metni garip bulan öğrenci, bu konuda açıklama yapmamıştır.

4. “Metinde anlatılanlarla kendi hayatınız arasında benzerlik var mı? Varsa bu benzerliğin olumlu yönden mi, olumsuz yönden mi olduğunu yazınız.” sorusuna verilen cevaplar:

Tüm öğrenciler geçmişle bugün arasından bir benzerlik olduğunu fark etmiş ve bu benzerlikleri yazmışlardır. Eskiden beri ölülerin mezara konulması, o zaman da şimdi de korumaların olması, eskiden de şimdi de ülkeler arasında savaş ya da çatışmanın olması, eskiden beri bir ülke yardıma muhtaç olduğunda başka bir ülkenin ona yardım etmesi, birbirine dost ve düşman olan ülkelerin şimdi de eskiden de var olması, söylenmiştir. Eskiden beri yer yön tarif edilirken dere ve pınar isimlerinin yer belirtmek için kullanılması, devletlerin geçmişten günümüze bir şekilde yönetiliyor olması, eskiden beri devlet başkanını koruyan korumaların olması, eskiden padişahların ziyafet vermesi ve

günümüzde de cumhurbaşkanının yemekli davet vermesi, metinde anlatılanlarla günümüz arasındaki benzerlikler olarak öğrenciler tarafından yazılmıştır.

Bir öğrenci şu şekilde çok anlaşılmayacak bir cevap vermiştir: “Önceden padişahların yardımcıları vardı. Şimdi devletlerin yardımcıları var.”

5. “Daha önce buna benzer bir metinle karşılaştınız mı? Karşılaştıysanız, nerede karşılaştığınızı yazınız.” sorusuna verilen cevaplar:

6 öğrenci daha önce Sosyal Bilgiler dersinde böyle bir metinle karşılaştıklarını ifade etmiştir. Diğer 8 öğrenci böyle bir metinle karşılaşmadıklarını belirtmiştir.

6. “Metinle ilgili etkinliklerden hangilerini beğendiniz? Hangi etkinlikleri beğendiyseniz kısaca nedenini yazınız.” sorusuna verilen cevaplar:

A öğrencisi arkadaşına güzel şeyler anlatma imkânı sağladığı için 7. etkinliğin b maddesini beğenmiştir. B öğrencisi bulmaca çözmeyi sevdiği ve yeni kelimeler öğrendiği için 1. etkinliği beğenmiştir. C öğrencisi sonuncu etkinliği beğenmiş çünkü arkadaşını bilgilendirmek onu memnun etmiştir. D öğrencisi arkadaşlarına güzel sorular sormasına fırsat sunduğu için 4. etkinliği beğenmiş. E ve F öğrencisi 5. etkinliği cevapladığında zaman eklerini öğrendiği için bu etkinliği beğenmiş. G öğrencisi kendisine soru sormadığı ve serbestçe cevaplayabildiği için 6. etkinliği beğenmiş. 6. etkinliği beğenen Ğ öğrencisi de arkadaşına konuyu anlatabildiğini gördüğü için bu etkinlikten keyif almış. H öğrencisi kendisini metinle ilgili geliştirdiği için 2. Etkinliği beğenmiş. Bir öğrenci hiçbir etkinliği yapmadığını belirtmiştir. Yalnızca bir öğrenci etkinliklerin hepsini beğenmiş ve etkinliklerin yazısını geliştirdiğini ifade etmiş, bir öğrenci de etkinliklerin hiçbirini beğenmemiş ve etkinlikleri sıkıcı bulmuştur.

7. “Metinle ilgili etkinliklerden hangilerini beğenmediniz? Hangi etkinlikleri beğenmediyseniz kısaca nedenini yazınız.” sorusuna verilen cevaplar:

Tablo 4.24.

Verilen Cevap	Öğrenci Sayısı
Beğendim	10
Beğenmedim	4
Toplam Öğrenci Sayısı: 14	

10 öğrenci etkinliklerin hepsini beğenmiştir. A öğrencisi, etkinliklerin hiçbirini beğenmemiş ve etkinlikleri sıkıcı bulmuştur. B öğrencisi, 1. etkinliği basit bulduğu için beğenmemiştir. C öğrencisi, 5. etkinliğin b bölümünü beğenmemiş ve a bölümüne benzediği için gereksiz bulmuştur. D ve E öğrencileri, 2. etkinliğin sorularının cevaplarının fazla açık olmasından dolayı bu etkinliği beğenmemişlerdir.

4.2.3. Osman'ın Kanununun Anlatılması Metni Uygulama

1. “Metni anladınız mı? Anlamadıysanız nedenini yazınız.” sorusuna verilen cevaplar:

Tablo 4.25.

Verilen Cevap	Öğrenci Sayısı
Anladım	13
Anlamadım	0
Toplam Öğrenci Sayısı: 13	

Metni anladınız mı, sorusuna 13 öğrenciden hiçbiri olumsuz cevap vermemiş, hepsi metni anladığını söylemiştir. Bir öğrenci, metnin anlaşılmasıyla ilgili şu yorumu yapmıştır: “Evet anladım, metin tam

bana göreydi.” Bir diğer öğrenci ise metni anladığını şu şekilde belirtmiştir: “ Anladım, metin gayet netti.” Geri kalan tüm öğrenciler bu soruyu: “ Evet anladım.” şeklinde cevaplamışlardır.

2. “Metinde geçen kelimelerden size farklı gelen oldu mu? Olduysa hangileri olduğunu yazınız.” sorusuna verilen cevaplarda geçen, öğrenciler tarafından bilinmeyen kelimeler:

Tablo 4.26.

Uygulamanın Bilinmeyen Kelimeleri	Öğrenci Sayısı
Vilayet	13
Harç	11
Akçe	4
Asayiş	9
Hutbe	10
Gazap	1
Toplam Öğrenci Sayısı: 13	

Öğrencilerden bir tanesi vilayet kelimesini “velayet” şeklinde yanlış yazmıştır.

3. “Metin size ilginç geldi mi? Geldiyse ilginç gelen yerlerini kısaca yazınız.” sorusuna verilen cevaplar:

Metin size ilginç geldi mi, sorusuna öğrenciler genel olarak: “Evet, ilginç geldi.” şeklinde cevap vermişlerdir fakat hangi kısmın ilginç geldiğini birçoğu belirtmemiştir. A öğrencisi, padişahlık göstergelerini bilmediğini ve para bastırmanın bir padişahlık alameti olduğunu öğrendiğini yazmıştır. B öğrencisinin, o dönemde işçilerden harç alınması ilgisini çekmiştir. C öğrencisi, harcın vergi demek olduğunu bilmediğinden ve bu metni okuduktan sonra bilgi sahibi olduğundan metin ilgisini çekmiştir. D ve E öğrencisine, o dönemde padişahın çözüm üretmediği bir konuya halkın çözüm üretmesi ve padişahın halkın sözüne itibar etmesi ilginç gelmiştir. F öğrencisi şöyle demiştir: “Bence ilginç çünkü Osman Gazi’nin halkın parasında gözünün olmadığını bu metni okuyunca öğrendim.” demiştir. Padişahın hutbe okuması ve para bastırması gibi padişahlık alametleri genellikle öğrencilere ilginç gelmiştir.

4. “Metinde anlatılanlarla kendi hayatınız arasında benzerlik var mı? Varsa bu benzerliğin olumlu yönden mi, olumsuz yönden mi olduğunu yazınız.” sorusuna verilen cevaplar:

Metnin yazıldığı dönemle günümüz arasında benzerlik var mı, sorusuna öğrencilerin çoğu benzerliğin olduğunu yazmışlardır ve bu benzerliği olumlu-olumsuz yönden eleştirirlerken çoğu öğrenci olumlu benzerlikten bahsetmiştir. Eskiden kullanılan kelimelerin çoğunun günümüzde de kullanıldığını, eskiden Osmanlı Devleti’nde uygulanan kanunların bugün ülkemizde de uygulandığını, eskiden de şimdi de ülkede bir yönetici olduğunu yazmışlardır. Eskiden de şimdi de kanunların halk tarafından ya da halkın çıkarları doğrultusunda belirlendiğinden, eskiden de şimdi de ülkede bir vergi sisteminin bulunduğundan, önceden de şimdi de pazarcılık geleneğinin devam ettiğinden, eskiden de günümüzde de hutbe okunduğundan fakat anlam olarak değiştiğinden, bahsetmişlerdir.

5. “Daha önce buna benzer bir metinle karşılaştınız mı? Karşılaştıysanız, nerede karşılaştığınızı yazınız.” sorusuna verilen cevaplar:

Öğrencilerden hiçbirisi daha önce böyle bir metinle karşılaşmamış ve bu durumu: “Hayır, karşılaşmadım.” şeklinde belirtmişlerdir.

6. “Metinle ilgili etkinliklerden hangilerini beğendiniz? Hangi etkinlikleri beğendiyseniz kısaca nedenini yazınız.” sorusuna verilen cevaplar:

Etkinliklerin içinde en çok beğenilenler; 1. 2. 4. ve 6. etkinliklerdir. Yalnızca bir öğrenci, bütün etkinlikleri beğendiğini çünkü hepsinin birbiriyle bağlantılı olduğunu söylemiştir. 1. etkinliği beğenen öğrenciler genellikle sözlük kullanmaktan hoşlandıklarını, diğer derslerde sözlük kullanmadıklarını ve yeni kelimeler öğrendiklerini belirtmişlerdir. 2. etkinliği beğenen öğrenciler, kendileri Osman Gazi’nin yerine koyup onun gibi düşünmeye çalışarak fikir ürettiklerini yazmışlardır. 4. etkinlik hakkında iki öğrencinin yorumu şu şekildedir: “4. Etkinliği çok beğendim çünkü oyun oynar gibiydi.”, “4. etkinliği beğendim çünkü etkinlikten yüksek puan aldım.” 6. Etkinliği beğenen öğrenciyse koşul ekini öğrendiğini yazmıştır. Bu sorunun cevaplarına bakıldığında metinle ilgili en çok beğenilen etkinlik, oyun şeklinde olduğundan 4. etkinlik olmuştur.

7. “Metinle ilgili etkinliklerden hangilerini beğenmediniz? Hangi etkinlikleri beğenmediyseniz kısaca nedenini yazınız.” sorusuna verilen cevaplar:

Öğrencilerden 11 tanesi bütün etkinlikleri beğenmiştir. Etkinlikler hakkında öğrencilerin genel yorumu, etkinliklerin hepsinden faydalı şeyler öğrendikleri ve hepsinin konuyla ilgili olduğudur. Bir öğrenci 1. etkinlik dışında hiçbir etkinliği beğenmediğini ve diğer etkinliklerin metinle ilgili olmadığını belirtmiştir. Bir diğer öğrenci ise, 6. etkinliği beğenmediğini çünkü uzun yazı yazınca sıkıldığını yazmıştır. Son olarak 5. etkinlik bir öğrenci tarafından beğenilmemiş çünkü öğrenci konu ve ana fikir bulmakta zorlandığını belirtmiştir.

V. BÖLÜM SONUÇ

Tarihî kaynak eserlerin Türkçe kitaplarına girmesi ve öğrencilere kazandırılması için hazırlanan bu çalışmada Osmanlı döneminde oluşmuş bazı tarihî kaynaklar arasından dil öğretiminde kullanılacak zengin metinler seçilmiş, bu metinlerin sözlük kısımları hazırlanmış, öğrencilerin yaş aralıklarına göre dil içi çevirileri yapılmış, dil öğretimine ne derece uygun oldukları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın bahsedilen hedeflerinden yola çıkılarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Metinler Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanan 2006 yılından beri uygulamada olan Türkçe programının hedefleri ile örtüşmektedir ve öğrenci seviyesine uygunlukları, konuları, değerleri, dil özellikleri, uzunlukları, kazandırabilecekleri davranışlar açısından bulunması gereken özellikleri bünyelerinde fazlasıyla barındırmakla beraber Türkçe dersinde kullanmak için oldukça elverişlidirler. Ayrıca seçilen metinler öğrencilerin içinde yetiştiği kültürün öğeleridir. Metinlerin çocuklar tarafından iyi anlaşılıyor olması da dil eğitimi için kullanılabilirliği gerçeğini bir kere daha doğrulamaktadır. Seçilen metinler yazıldıkları dönemde sade bir dile sahip olmalarına rağmen aradan uzun zaman geçmiş olması sebebiyle dil içi çeviriye ihtiyaç duymaktadırlar. Metinlere baktığımızda kullanılan birçok kelimenin bazı ses değişmelerine uğrayarak günümüzde hâlâ kullanıldığı görülmektedir. Bu kelimelerin geçirdikleri değişimleri daha net görmek ve kullanılan Arapça ve Farsça kelimelerin daha iyi anlamak için bir sözlük hazırlanmış, her metnin başına eklenmiştir. 15. yüzyılda oluşmuş ve Osmanlı dönemini anlatan tarihî bir kaynaktan seçilen metinler hitap edeceği öğrenci kitlesine uygun hâle getirilmiştir. Öğrencilere sunulmuş ve net bir şekilde anlayıp metinle ilgili sorulara da aynı ölçüde cevap verdikleri gözlenmiştir. Metinlerle ilgili uygulanan öğrenci görüşme formlarında, 3 etkinlikli metinle ilgili, “Metni anladınız mı?” sorusuna 14 öğrenci tarafından “Anladım” cevabı verilmiştir.

Metinler günümüzden çok uzun yıllar önce oluşturulmuş, yaşanmış olaylara dayanmaktadır. Tarihî metinler insanlığın geçmişini yansıttığı için hiçbir zaman değerini yitirmezler ve yoğun bir kültürel mirası içlerinde barındırırlar. Bunun yanında öğrencilere, sevgi, dostluk, iyilik, güzellik, doğruluk, dürüstlük, sorumluluk, paylaşma, hak, adalet gibi birçok değeri öğretmektedirler. Araştırmamızın kaynağı olan metinler çocuklara her şeyden önce ahlak eğitimi vermektedirler. Öğrenciyi ahlak bakımından öğrenciyi desteklemeyen hikâyeler eğitim-öğretimde kullanmak için uygun değildir. Çocuklarımıza ne

sadece ahlak dersi veren metinler ne de içinde hiç ahlâkî değer bulunmayan metinler hazırlanmalıdır, metinler bu iki ucun arasında olmalı ve çocuğa kadar ahlâkî değere sahip, bu anlamda kendini kanıtlamış metinlerin Türkçe öğretiminde kullanılması başarıyı yakalamanın yollarındandır.

Kültür toplumu ayakta tutan en mühim unsurdur. “Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi değerlerden oluşan bir bütündür ki cemiyetin içinde mevcut olan her nevi bilgiyi, alakaları, ihtiyatları, kıymet ölçülerini, umumi davranışları, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlarla birlikte, o cemiyetin mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu öbür cemiyetlerden ayırt eden hususi bir hayat tarzını temin eder.”⁵⁹ Bu tanımda da görüldüğü üzere kültür bugüne aktarılan bir mirası devam ettirir. Araştırmamızın amacı bu şekilde bir kültürel mirası yeni nesle aktarabilmektir. Türkçe dersinin en mühim hedeflerinden biri de kültür aktarımıdır ve seçilen metinler bu ihtiyacı fazlasıyla karşılayacak niteliktedir. Bugün yeni eserler yazmak mümkündür fakat kültürel değer anlamında eski eserler kadar yoğun olması imkânsızdır. Bu çalışmanın sonucunda bu tarz eserlerin yeni nesillere aktarılabilceği tespit edilmiştir.

5.1. Öneriler

Eğitimde araç olarak kullanılacak metinler çocuklar için özenle hazırlanmalıdır, çocuk ailesinde aldığı eğitimin devamı olarak bu metinleri kullanacağından aileler de bu konuda bilinçli olmalı, çocukları için Türk kültürünü ve değerlerini içeren metinleri seçmelidirler.

Türkçe kitaplarına dil öğretimi için koyulan metinler yabancı kaynaklar kadar Türk kültürünü işleyen tarihî kaynaklardan da seçilmelidir.

Değer yargıları, kültür, davranışlar yıllar geçtikçe değişen kavramlar olmadığından Türkçe kitaplarında kullanılacak tarihî metinler aracılığıyla öğrenciye aktarılmalıdır.

Çalışmamızda tarihî metinlerde geçen hikâye tarzı metinlerin dil öğretiminde kullanılabilirliği araştırılmıştır. Bu metinleri sadece dil derslerinde değil öbür alanlar için de kullanıma uygun metinlerdir.

⁵⁹ TURHAN, M.: *Kültür Değişmeleri; Sosyal Ve Psikolojik Bakımdan Bir Tetkik*: 56. s.

Kültürel anlamda zengin olan bu metinler öğrencilerin okuma alışkanlığı kazanmasında da etkili olacaktır. Örneğin tarihî kaynaklardan alınan bu metinler sosyal bilgiler dersi için de uygun olabilir. Tarihî kaynak eserlerden sadece küçükler değil, öğretmen adayları da haberdar edilmelidir, bu durum öğretmen adaylarının daha başarılı olmasında etkili olacaktır. Tarihî metinler sadece sosyal bilgiler ve tarih derslerindeki amaçları gerçekleştirmek için birer araç olarak kullanılmalı, konularına göre Türkçe derslerinde de kullanılabilirler.

Çalışmamız belli yaş grubundaki öğrenciler için hazırlanan metinlerden oluşmaktadır. Öbür müverrihlerin eserleri de aynı şekilde çalışılıp öğrencilere ve öğretmenlere faydalı hâle getirilmelidir.

Bu çalışmayla hazırlanan metinlerin, Türk dilinin özelliklerini taşıyan örnek metinlerden olması beklenmektedir. Bu sebeple bu metinlerin Türkçe derslerinde işlenmesinde faydalı olabileceği düşünülmektedir. Öğrencilere millî değerlerin kazandırılması için doğru kaynakların kullanılması gereklidir. Hazırlanan bu metinler döneminin kültürel değerlerini ve kültürel öğelerini yansıtmaktadır, bu değerler günümüzde de hâlâ devam eder niteliktedir.

KAYNAKLAR

- AÇIKGÖZ, Nâmık: “Klâsik Türk Edebiyatı Çalışmaları Metotlar ve Ekoller”, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi I, Literatür Dergisi*: İstanbul 2007, 10. s. 2-3. s.
- AFYONCU, Erhan: *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*: İstanbul 2007, Yeditepe Yayınları, 578. s.
- AKBAŞ, Oktay: “Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış” *Değerler Eğitimi Dergisi*: İstanbul 2008, 6. c. 16-17. s.
- AKSAN, Doğan: *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*: Ankara 22003 1, 162 s.; 2, 162 s.; 3, 244 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları: 439.
- ALAN, Yusuf: *Lisan ve İnsan*, İzmir 1994: T.Ö.V. Yayınları, 232.
- ALTINÖRS, S. Atakan: “Düşünce ve Dil arasındaki İlişkiye Descartes’ın Yaklaşımı” *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*: Erciyes 2010, 28. s. 393-394. s.
- ARAT, Reşit Rahmeti: *Eski Türk Şiiri*: Ankara 1965, [XXIII]+506 s. Türk Tarih Kurumu Yayınları: 506.
- ARIKER, Samet: “Osmanlı Tarih Yazıcılığı” *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*: Iğdır 2015, 201. s.
- ATAY, Hüseyin; İbrahim ATAY – Mustafa ATAY: *Arapça Türkçe Büyük Lûgat*: Ankara 1964, I. cüz. XXXII+192. s.; 1965, 2. cüz. 193-384. s.; 1966, 3. cüz. 385-510. s.; 1968, II, 1. cüz. 511-670. s.; 1969, 2. cüz. 671-682. s.; 1970, 3. cüz. 683-1022. s.; 1970, 4. cüz. 1023-1066. s.; 1981, III, 530 s.
- AYVERDİ, İlhan: *Kubbealtı Lugatı / Asırlar boyu tarihî seyri içinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*: Redaksiyon – Etimoloji Ahmet TOPALOĞLU, 1 A-G, Hayri BİLECİK, Mustafa TAHRALI, Fahrünnisa BİLECİK, Hülya UĞUR, İstanbul 2005 (Kasım), LXXVI+1125. s.; 2 H-N, [VI]+1127-2327. s.; 3 O-Z, [VI]+2373-3549. s. Kubbealtı Neşriyatı.
- BABİNGER, Franz: *Osmanlı Tarih Yazarı ve Eserler* [1387/1967]: Çeviren: ÜÇÖK, Coşkun; Ankara 1982, 502 s. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı: *Ziya Gökalp*: Diyarbakır 1966, 211 s. Diyarbakır’ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yayınları.
- BANARLI, Nihad Sami: “XIV. Asır Anadolu Şairlerinden Ahmedi’nin

Osmanlı Tarihi: ‘Dâstân-ı Tevârih-i Mülûk-ı Âl-i Osmân ve Cemşîd ü Hurşîd Mesnevisi’”, *Türkiyat Mecmuası*: İstanbul: Burhaneddin Matbası 1939, VI. ciltten ayrıbasım, 128 s.

- BAYMUR, Fuat: *Tarih Öğretimi*: İstanbul 1954, İnkılap Kitapevi: 119.
- BEKTAŞ, Selçuk: *Diliçi Çeviride Kültürel ve Dilsel Değişimden Kaynaklanan Çeviri Sorunları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2008.
- BERK, Özlem: “Dil İçi Çeviriler ve Mai ve Siyah” *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Dergisi, Dilbilim*: İstanbul 2005, 143. s.
- CLAUSON, Sir Gerard: *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*: London 1972, XLVIII+988 s. Oxford University Press.
- COŞKUN, Eyüp; TAŞ, Seda: “Ders Kitaplarında Metin Seçimi Açısından Türkçe Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi” *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*: Hatay 2008, 5. c. 10. s. 66-67. s.
- CÜCELOĞLU, Doğan: *İnsan Davranışı*: İstanbul 1997, Remzi Kitabevi: 591.
- ÇAĞBAYIR, Yaşar: *Ötüken Türkçe Sözlük: I – V c.*: İstanbul 2007, Ötüken Neşriyat: 7095.
- DEVELLİOĞLU, Ferit: *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*: Yayına Hazırlayan: Aydın Sami GÜNEYÇAL, Ankara 2004, XIX+1195 s. Aydın Kitabevi Yayınları Sözlük Dizisi: 1.
- DİLÇİN, Cem: *Yeni Tarama Sözlüğü*: Ankara 1983, XI+476 s. Türk Dil Kurumu Yayınları: 503.
- DOĞAN, Bahar; Ayşe GÜLÜŞEN: “Türkçe ders kitaplarındaki (6–8) metinlerin değerler bakımından incelenmesi” *Kilis Yedi Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*: Kilis 2011, 1. s. 2. s. 75-102. s.
- EREN, Hasan: *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*: Ankara 1999, XXIX+512 s.
- ERENOĞLU, Dilek: “Mehmet Kaplan’ın Dil Üzerine Görüşleri” *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*: Erzurum 2008, 36. s.65-66. s.

- ERGİN, Muharrem: *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 1986, Boğaziçi Yayınları: 407.
- EROL, Kemal: “Tarih Edebiyat İlişkisi ve Tarihî Romanların Tarih Öğretimine Katkısı” *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*: 2012, 1. c. 2. s. 61-62. s.
- GABAIN, A. Von: *Eski Türkçenin Grameri*: Ankara 2003, 313 s. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GÖĞÜŞ, Beşir: *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*: Ankara 1978, Gül Yayınevi: 487.
- GÜÇLÜ, Abdülbâki; Erkan, UZUN, - Serkan, UZUN, - Ümit Hüsrev, YOLSAL: *Felsefe Sözlüğü*: Ankara 2003, XVI+1728 s. Bilim ve Sanat Yayınları.
- GÜNAY, Doğan: *Metin Bilgisi*, İstanbul 2007: Multilingual: 528.
- GÜNGÖR, Nevin: *Kültür Eğitim Dil Üzerine Görüşleri ile Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu*: Ankara 1991, Kültür Bakanlığı Yayınları: 235.
- İNALCIK, Halil: “V. L. Ménage: Neshri’s History of the Ottoman, The Sources and Development of the Text, Oxford University Press” *Türk Tarih Kurumu, Belleten*: London, 1964, 29. c. 116. s.
- İPŞİROĞLU, Zehra: “Okuma Edimi ve Yazınsal Metin Türleri” *İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*: İstanbul 1993, 8. s. 136-137. s.
- KAÇALIN, Mustafa Sinan: *Dedem Korkut’un Kazan Bey Oğuz-nâmesi*: İstanbul 2006, Kitabevi: 406.
- KAPLAN, Mehmet: *Edebiyatımızın İçinden*: İstanbul 1978, Dergâh Yayınları: 306.
- KAPLAN, Mehmet: *Kültür ve Dil*: İstanbul 2000, Dergâh Yayınları: 201.
- KAPLAN, Mehmet: *Sevgi ve İlim*: İstanbul 2002, Dergâh Yayınları: 208.
- KİEL, Machiel: “Mevlana Neşri and the Towns of Medieval Bulgaria” *Studies in Ottoman History in Honour of Professor V. L. Ménage*: C. HEYWOOD, C. İMBER: İstanbul 1994, 165-187. s.
- KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad: *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu*: Ankara 1991, Türk Tarih Kurumu Yayınları: 310.

- KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad: *Türk Edebiyatı Tarihi*: İstanbul 1981, Ötüken Neşriyat: 437.
- LATİFİ: *Tezkiretü 'ş-şu'arâ ve tabsıratü'n-nuzamâ*: Yayına Hazırlayan: Rıdvan Canım: Ankara 2000, 903 s. Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- MEB: *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*, 6. 7. 8. Sınıflar: Ankara 2006, 279 s. Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MEHMED ES'AD: *Lehçetü 'l-Lugat*: İstanbul 1210, 2+7+851 s.
- MENAGE, Victor Louis: "The Menaqib of Yakhshi Faqih", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*: 1963, XVI. s. 50-54. s.
- MENĞİ, Mine: "Metin İncelemesi Aşamaları, Terimleri Ve Bunlardan Biri: Metin Tahlili", II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni: Kayseri 2006, *Turkish Studies*: 1. c. 5. s. 408-409. s.
- MÜLDÜR, Fatih: "Noam Chomsky'de Üretici Dilbilgisi: Derin Yapı ve Yüzey Yapı Ayrımı" *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*: Bursa 2016, 27. s. 63-64. s.
- NEŞRÎ, Mehmed: *Aşiretten İmparatorluğa Osmanlı Tarihi (1288-1485) : Oğuzlar Türkiye Selçukluları Osmanlılar*: sdl. Necdet Öztürk, İstanbul 2011, 400 s. Timaş Yayınları.
- NEŞRÎ, Mevlânâ Mehmed: *Cihannüma = Kitab-ı Cihannüma*: [6. kısım: Osmanlı tarihi (687-890/1288-1485)] (giriş, metin, kronoloji, dizin, tıpkıbasım) Cihannüma'nın Franz Taeschner tarafından yayınlanan Theodor Menzel nüshası (mz)/Leipzig 1951: Hazırlayan: Necdet Öztürk, İstanbul 2008, 255 s. Çamlıca Basım Yayın.
- NEŞRÎ, Mevlânâ Mehmed: *Ğihannüma: die Altosmanische chronik Mevlana Mehemed Neschri = el-kısmü's-sadis min Kitab-ı Cihannüma = Tarih-i evlad-ı Oğuz Han ve müluk-u Selçukiyye-i Rumiyye ve selatin-i Al-i Osman*: Herausgegeben: Franz Taeschner, Theodor Menzel: Leipzig 1951, 279 s. Otto Harrassowitz.
- NEŞRÎ, Mevlânâ Mehmed: *Kitab-ı Cihannüma = Neşri Tarihi*: Hazırlayanlar: Faik Reşit Unat, Mehmed Altay Köymen, Ankara 1949, 1. c. XVI, 421 s., 1957, 2. c. VIII, 422-843 s., 1987, 1. c. XVI 421. s. Türk Tarih Kurumu Yayınları (III. dizi, 2. sayı).

- NEŞRÎ, Mevlânâ Mehmed: *Neşri Tarihi/ Kitâb-ı Cihân-nümâ*: Hazırlayan: Mehmet Altay Köymen, Ankara 1983, 1. c. 198 s. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- NEŞRÎ, Mevlânâ Mehmed: Cihannüma= Kitab-ı Cihannüma: [6. Kısım: Osmanlı Tarihi (687-890/ 1288-1485)] (giriş, metin, kronoloji, dizin, tıpkıbasım), Franz Taeschner tarafından yayınlanan Theodor Menzel nüshası (mz)/Leipzig 1951: Hazırlayan: Necdet Öztürk, İstanbul 2008, 461 s. Çamlıca Basım Yayın.
- NÖLDEKE, Theodor: “Auszüge aus Nesrî’s Geschichte des Osmanischen Hauses” *ZDMG*, 1859, 13. c, 1. s. 176-184. s. / 15. c. 2. s. 333-367. s.
- ÖZCAN, Abdülkadir: “Neşrî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*: İstanbul 2007, 33. c. 20-22. s.
- ÖZKAN, Recep “Cumhuriyet ve Dil-Toplumsal Birlik Açısından Dilin Önemi”, *On İkinci Milli Eğitim Şûrası, Milli Eğitim Dergisi*: İstanbul 2003, 160. s. 260-271. s.
- REDHOUSE, Sir James William: *Turkish and English Lexicon / Kitâb-ı Ma’ânî-i Lehce*: Constantinople 1890, XVI+2224 s.
- SAMİ, Şemseddin: *Kamus-ı Türki*: Dersa’âdet 1317, I: 796 s.; 1318, II:797 - 1575.
- STEINGASS, Francis Joseph: *A Comprehensive Persian-English Dictionary*: London 1892, VIII+1539 s.
- T.D.T.C.: *Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi I*: İstanbul 1934, T.D.T.C. [Yayın nr. 5]
- T.D.T.C.: *Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi II Türkçeden Osmanlıcaya İndeks*: İstanbul 1934, T.D.T.C. [Yayın nr. 6]
- TAESCHNER Franz: “Neşrî Tarihi Elyazıları Üzerine Araştırmalar”, *Türk Tarih Kurumu, Belleten*, Ankara 1951, XV. c. 60. s. 497-505. s.
- TAŞBAŞ, Erdal: “Klasik Dönem Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserlerine Kısa Bir Bakış” *Mediterranean Journal of Humanities*: Antalya 2011, 1. c. 2. s. 222. s.
- TEKİN, Talat; Mehmet ÖLMEZ: *Türk Dilleri- Giriş*: İstanbul 1999, Simurg Yayıncılık: 200.
- TEMİZYÜREK, Fahri; Ahmet BALCI: *Cumhuriyet Dönemi İlköğretim*

- Okulları Türkçe Programları*: Ankara 2006, 456 s. Nobel Yayınları.
- TEMİZYÜREK, Fahri: “Türkçe Öğretiminde Çocuk Edebiyatının Önemi” *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*: Niğde 2003, XIII. s. 163. s.
- TIETZE, Andreas: *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı Cilt 1 A-E*: İstanbul-Wien 2002, 763 s. Simurg 56 Sözlük 2.
- TURHAN, Mümtaz: *Kültür Değişmeleri; Sosyal Ve Psikolojik Bakımdan Bir Tetkik*: Ankara 1969, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 398.
- TÜBA: *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü; Sosyal Bilimler*: Ankara 2011, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları: 1352.
- TÜRK DİL KURUMU: *Yazım Kılavuzu*: Ankara 2009, Türk Dil Kurumu Yayınları: 505.
- TÜRK DİL KURUMU: *Türkçe Sözlük*, 10. Baskı: Ankara 2005, XX+2244 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 549.
- TÜRK DİL KURUMU: *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*: Ankara 1963, I (A), LV+444 s.; 1965, II (B), VIII+445-835. s.; 1968, III (C-Ç), VIII+837-1310. s.; 1969, IV (D), VI+1311-1618. s.; 1972, V (E-F), VIII+1649-1880. s.; 1972, VI (G), 8+1881-2244. s.; 1974, VII (H-İ), [7]+2245-2576. s.; 1975, VIII (K), [8]+2577-3056. s.; 1977, IX (L-R), [VII]+1354-3506. s.; 1978, X (S-T), [VII]+3507-4018. s.; 1979, XI (U-Z), [VII]+4019-4402. s.; 1982, XII (Ek-I), XIV+4403-4842. s. Türk Dil Kurumu Yayınları - Sayı: 211 [1]-12.
- TÜRK DİL KURUMU: *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü*: Ankara I (A-B) 1963, XCI+746 s.; II (C-D) 1965, LXXII+747-1381 s.; III (E-İ) 1967, LXXII+1383-2142 s.; IV (K-N) 1969, LXXII+2143-2902 s.; V (O-T) 1971, LXXII+2903-3877 s.; VI (U-Z) 1972, LXXII+3878-4814 s.; VII (Ekler) 1974, LXXII+296 s.; VIII (Dizin) 1977, VIII+419 s. Türk Dil Kurumu Yayınları - Sayı: 212 [1]-8.
- UNAT, Faik Reşit, “Neşrî Tarihi Üzerinde Yapılan Çalışmalara Toplu Bir Bakış”, *Türk Tarih Kurumu, Belleten/ II. Kânun*, Ankara 1943, VII. c. 25. s. 185. s.

- ÜLKEN, Hilmi Ziya: *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*: Konya 1994, Selçuk Yayınları: 511.
- VARIŞ, Fatma: *Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikleri*: Ankara 1976, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları: 344.
- WITTEK, Paul: “Zum Quellenproblem der ältesten Osmanischen Chroniken (mit Auszügen aus Neşri)” *MOG*, London 1938, 1. c., 77-150. s.
- YILDIRIM, Ali; ŞİMŞEK, Hasan: *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*: Ankara 2016, Seçkin Yayıncılık: 241.
- YOLALICI, Mehmet Emin: “Türk Tarihinin Kaynaklarına Genel Bir Bakış” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*: Samsun 2008, 1. c. 2. s. 472. s.

RESİM KAYNAKLARI

Eski Türklerde Altın Türk Otağı. Web site: <http://www.cokbilgi.com/yazi/eski-turklerde-altin-turk-otagi/> adresinden 15 Mart 2019 tarihinde alınmıştır.

Kültürel Gelişim Yolunda Evrensel Medeniyet Bilincinin Temelleri.

Web site: <http://www.kirmizilar.com/tr/index.php/-yazarlar2/3182-kulturel-gelisim-yolunda-evrensel-medeniyet-bilincinin-temelleri> adresinden 15 Mart 2019 tarihinde alınmıştır.

Ahî Birliklerinin Kuruluşu. Web site:

<http://banazmesem.meb.k12.tr/mebiysdosyalar/64/02/269608-/icerikler/ahi-birliklerinin-kurulusu-2999594.html> adresinden 15 Mart 2019 tarihinde alınmıştır.

EKLER

1. EK: Uygulamada Kullanılan Etkinlikli Metinler

1.1. Osman Gazi'nin Rüyasının Anlatılması

4. Düzey Metin

(...) Meğer Osman'ın halkı arasında bir azîz şeyh vardı. Ona Edebâlı derlerdi. Gayet olgun biriydi. Veliliği, kerâmeti belliydi. Halkın itibar ettiği bir zattı. Bütün halk arasında meşhur olmuştu. Rüya ilmini iyi biliyordu. Ufku genişti. Ama derviş meşrepti. Hatta derviş diye lakap bile takmışlardı. Şehrin dışında bir ev yapmış, gelen gidene hizmetkâr olmuştu. Birkaç kere Osman Gazi rüyasında bu şeyhin koynundan bir ayın çıkıp geldiğini ve kendisinin koynuna girdiğini gördü. Hemen orada göbeğinden bir ağaç bitmiş, âlemi tutmuş ve onun gölgesinde dağlar barınmıştı. O dağların dibinden pınarlar çıkıyor, şırıl şırıl akıyordu. Kimi bağını suluyor, kimi çeşmelerini akıtıyordu. Ertesi gün Osman Gazi bu düşünüyü gelip o şeyhe anlattı.

Şeyh dedi ki:

“Ey Osman, müjdeler olsun! Hak teâlâ, sana ve senin evladına saltanat verdi. Bütün âlem evladının himâyesinin gölgesinde olsun. Kızım Mâlhûn Hâtun da senin helalin oldu.” deyip

hemen kızını Osman Gazi'yle evlendirdi çünkü Şeyh, Osman Gazi'nin düşünüyü tabir etti.

Şeyhin, derviş Turgut adlı bir müridi vardı. O anda orada bulunuyordu ve dedi ki:

“Ey Osman! Sana padişahlık verildi. Bize göz aydını ne vereceksin”.

Osman dedi ki:

“Sana bir şehir vereyim”.

Derviş dedi ki:

“Bana bir mektup ver, şu köyceğize dahi razıyım.” dedi.

Osman Gazi dedi ki:

“Ben yazı yazmağı bilmem. İşte, bir maşrapam bir kılıcım var, onları sana vereyim. Ta ki nişan kalsın benim evlatlarım onları senin evlatlarının elinde görüp devam ettirsin.”

O maşrapa ve kılıç onların elinde kaldı. Ve şimdi bile padişah olanlar onları görmeğe gidip, ziyaret eder o dervişin evladına hediyeler verirler. (...)

Mehmed Neşrî, Neşrî Tarihi

ETKİNLİKLER

1. ETKİNLİK: Aşağıda metinden alınan cümleler verilmiştir. Bu cümlelerde geçen ve sözlük anlamları verilen kelimeleri bularak aşağıdaki kutucuklara yerleştiriniz.

Kimi bağını suluyor, kimi çeşmelerini akıtıyordu.

Şeyh, Osman Gazi'nin düşünü tabir etti.

O dağların dibinden pınarlar çıkıyor, şırl şırl akıyordu.

O maşrapa ve kılıç onların elinde kaldı.

Meğer Osman'ın halkı arasında bir azîz şeyh vardı.

Halkın itibar ettiği bir zattı.

Şehrin dışında bir ev yapmış, gelen gidene hizmetkâr olmuştu.

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	

1. Kişi.
2. Uyurken zihinde beliren olayların, düşüncelerin bütünü; rüya.
3. Bu suyun çıktığı yer, kaynak.
4. Ücretle iş gören genellikle erkek işçi, uşak.
5. Tarikat kurucusu, bir tarikatta en yüksek dereceye ulaşmış olan kimse.
6. Üzüm kütüklerinin dikili bulunduğu toprak parçası.
7. Metal, toprak, plastik vb.nden yapılmış, ağzı açık, kulplu, bardağa benzeyen, küçük kap.

2. ETKİNLİK: Aşağıdaki soruları okuduğunuz metinden hareketle yanıtlayınız.

1. Siz olsaydınız Osman Gazi'nin rüyasını nasıl yorumlardınız?
2. Edebâlî'nin özelliklerinden önemli bulduğunuz üç tanesini yazınız.
3. Günümüz yaşantısıyla Osman Gazi'nin yaşantısı arasında nasıl farklar vardır?

3. ETKİNLİK: Yönergelere göre soruları cevaplayınız.

a. Metindeki biçimini dikate alarak aşağıdaki cümlelerin sonuna kutulardaki eklerden uygun olanını örnekteki gibi yazınız.

-dir	-(i)di	-(i)miş	-(i)se
------	--------	---------	--------

1. Ufku geniş-**ti**.
2. O maşrapa ve kılıç onların elinde kal.....
3. Osman Gazi'nin düşünüyü tabir et.....
4. O anda orada bulunuyor.....
5. Halkın itibar ettiği bir zat.....
6. Ona Edebâlı derler.....
7. Okula gidecek..... ödevlerini yap.
8. Veliliği, kerâmeti belli.....
9. Gayet olgun biri.....
10. Sınavı kazanmak istiyor.....sıkı çalış.

b. Getirdiğiniz eklerin cümledeki işlevlerini yazınız.

İsme geldiğinde:	Fiile geldiğinde:
------------------	-------------------

4. ETKİNLİK:

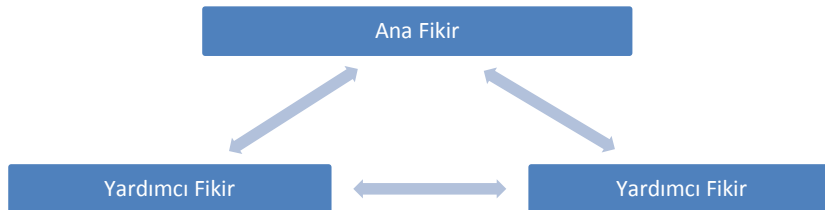
Osman Gazi'nin kişilik özelliklerini metinden hareketle yazınız.

5. ETKİNLİK: “Ey Osman, müjdelersun! Hak teâlâ, sana ve senin evladına saltanat verdi. Bütün âlem evladının himâyesinin gölgesinde olsun.”

Yukarıdaki cümlelerde verilmek istenen mesajın ne olduğunu düşünüp görüşlerinizi arkadaşlarınıza anlatınız.

6. ETKİNLİK: Okuduğunuz metnin ana fikrini ve yardımcı fikirlerini söyleyiniz.

7. ETKİNLİK: Aşağıdaki yönergeleri uygulayınız.

a. Aşağıda ek fiil almış kelimeler verilmiştir. Bu kelimeleri cümlenin anlamına uygun şekilde örnekteki gibi yazınız.

belliydi	vardı	biriydi	zattı	genişti
----------	-------	---------	-------	---------

. Halkın itibar ettiği bir

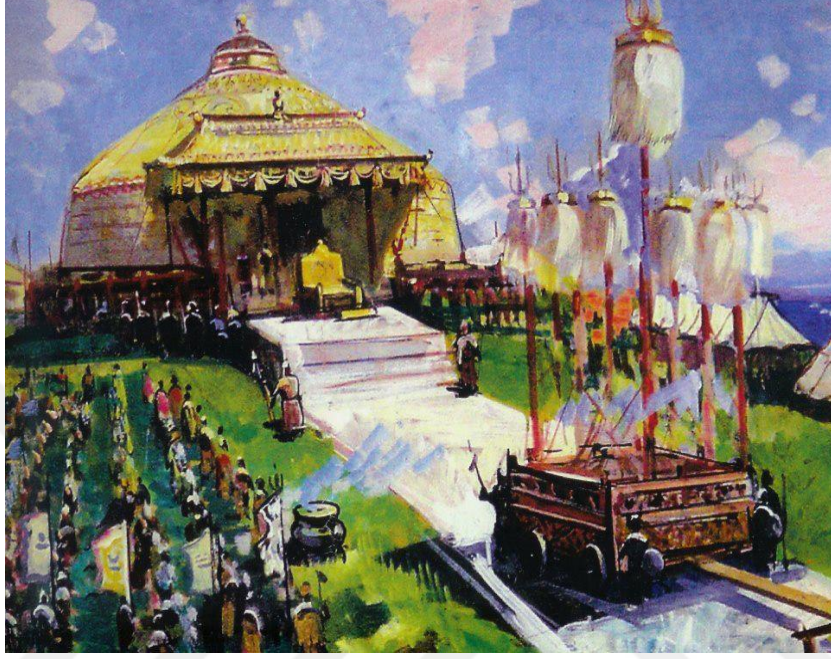
. Veliliği, kerâmeti

. Meğer Osman'ın halkı arasında bir azîz şeyh

. Gayet olgun

. Ona Edebâlı

1.2. Köprühisar Olayının Anlatılması

4. Düzey Metin

Yenişehir civarındaki Köprühisar kâfiri ve tekfuru, Bilecik tekfuruna karşı ayaklanınca Bilecik tekfurunun da Osman Gazi'den yardım isteyip iş birliği talep ettiğini söylerler. Osman Gazi amcası Dünder'ı vezir tayin edip gazileri aldı; Bilecik tekfuruna varıp, ona yardım etti. Köprühisar tekfurunu hırpalayıp öldürdükten sonra hisara bıraktı. Sonra Osman Gazi bir hamleyle varıp, Köprühisar'ı kuşattı; orayı fethedip, tekfurunu esir etti. Bilecik tekfuru neşelendi. Karşı karşıya geldiklerinde, İncirpınar adındaki köyün pınarı üzerinden geçti. Osman'a büyük bir ziyafet çekip gösterişli bir hilat giydirdi; gazilere de hediyeler verip, onlara elini öptürdü. Osman Gazi Bilecik tekfurunun beylik elde edip de kendisine de elini öptürmesinden rencide olup, oracıkta iki eliyle tekfurun yakasına yapışmak istedi. Amcası Dünder'a sordu.

Dünder dedi ki:

“Öte tarafta Germiyanoğlu düşmanımız, bu etraftaki kâfirlerin hepsi düşmanımız, bunu da düşman edersek bize duracak yer kalmayacak.”

Dündar'ın bu sözü Osman'a ağır geldi. Hamlesine engel olduğunu düşünüp Dündar'ı okla vurup öldürdü. Köprihisar'dan Çakırpınarı'na giden yol üzerinde yatmaktadır, mezarı orada yol kenarında yapılmıştır.

Tekfurun bu işten haberi olmadan geldiğini, Osman'la Bilecik civarında Kaldırayık deresindeki pınarda yine sohbet edip, onu davet ettiğini, söylerler. Tekfurun bütün halkı Bilecik kalesine gidip:

“Tekfur bu gece gelmez.” dediler.

Osman o gece tekfura karşı bütün halkıyla beraber zafer kazandı, kaleye girip böylelikle kaleyi fethetti. Dündar'ın ölmesinin kalenin fethine mâni olduğu apaçık ortadadır ve kale daha sonra fethedilmiştir.

Mehmet Neşrî, Neşrî Tarihi

ETKİNLİKLER

- 1. ETKİNLİK:** Aşağıda, metinde geçen ve anlamları verilen kelimeleri ipuçlarından ve metnin bağlamından hareketle bulunuz. Kelimelerin geçtiği cümleleri sınıfta söyleyiniz.

h...s...r	Yüksek duvarlı ve kuleli, çevresinde hendekler bulunan küçük kale.
h...m...e	İleri atılma; satrançta taş sürme işi.
...l...pa...a...a...	İtip kakmak, azarlamak veya yıpratmak.
h...l...t	Padişahların birine giydirdikleri değerli kumaş veya kürkten yapılmış giysi.
...ez...r	Osmanlılarda devletin bakanlık gibi yüksek görevlerinde bulunan kişi.

...a...k	Belli bir bölgede veya çevrede yaşayanların bütünü, ahali.
r...nci...e ol-	Kalbi kırılmak, incinmek.
...i...a...et	Eğlenmek veya bir olayı kutlamak amacıyla birçok kimsenin bir araya gelerek yedikleri yemek, şölen.

2. ETKİNLİK: Aşağıdaki soruları okuduğunuz metinden hareketle cevaplayınız.

1. Bu parçaya göre Osman Gazi hangi kişilik özelliklerine sahiptir?

.....

2. Osman Gazi, Bilecik tekfuruna yardım etmek için ne gibi hazırlıklar yapıyor?

.....

3. Bilecik tekfuru Osman Gazi'den niçin yardım istiyor?

.....

4. Dündar, Osman Gazi'ye karşı nasıl davranmıştır?

.....

3. ETKİNLİK: Okuduğunuz metindeki hikâye unsurlarını belirleyiniz.

Konu:

.....

Yer:

.....

Zaman:

.....

Kişiler:

.....

Olay**örgüsü:**.....

4. ETKİNLİK: Okuduğunuz metinle ilgili iki soru yazıp bu soruları arkadaşlarınıza sorunuz.

1. SORU:
2. SORU:

5. ETKİNLİK: Aşağıdaki yönergeleri uygulayınız.

a. Tablodaki cümleleri inceleyerek altı çizili fiillere gelen eklerin zamanlarını yanlarına örnekteki gibi yazınız.

Dünder'in bu sözü Osman'a ağır <u>gelmiş</u> .	duyulan geçmiş zaman/ üçüncü tekil şahıs
Tekfur bu gece <u>gelmez</u> .	
İncirpınar adındaki köyün pınarı üzerinden <u>geçti</u> .	
Öte tarafta Germiyanolu düşmanımız, bu etraftaki kafirlerin hepsi düşmanımız, bunu da düşman edersek bize duracak yer <u>kalmayacak</u> .	
Bilecik tekfuruna varıp, ona <u>yardım ediyor</u> .	

1.3. Osman'ın Kanununun Anlatılması

4. Düzey Metin

Osman Gazi adına hutbe okunması ve para basılmasına karar kılınınca, hukuk ve asayiş işlerinden sorumlu kişiler tayin edildi. Kütahya vilâyetinden bir kişi Osman Gazi'ye gelip dedi ki:

“Bu pazarın harcını bana verin.” dedi.

Osman Gazi:

“Harç ne ola ki?” dedi.

O kişi dedi ki:

“Pazara her yük getirenden para alayım.”

Osman Gazi dedi ki:

“Be adam! Bu pazara gelenlerden alacağın mı var ki bunlardan para alıyorsun?”

O kişi dedi ki:

“Bu âdettir. Padişah için her yükten para alınması her vilayette vardır.”

Osman Gazi dedi ki:

“Bu Tanrı buyruğu mudur, peygamber sünneti midir? Yoksa bunu her ülkenin padişahı kendisi mi belirler?”

O kişi dedi ki:

“Evvelden beri padişahın töresidir.”

Osman Gazi gazaba gelip dedi ki:

“Yürü artık burada durma yoksa sana zararım dokunur. Malını kendi eliyle kazanan bir kişinin bana ne borcu var ki bedava para versin?”

Halk bu sözü Osman Gazi’den işitince dediler ki:

“Hânım size gerekme bile, bu pazarı bekleyenlere küçük de olsa bir şeyler verirler, âdettir, böylece bunların da emekleri zayi olmasın.”

Osman Gazi dedi ki:

“Madem öyle diyorsunuz; yükünü satan herkes iki akça versin, eğer satamazsa hiçbir şey vermesin. Ve dahi herkese bir hazine arazisi vereyim ama kimse kimsenin elinden o hazine arazisini sebepsiz yere almasın. (...) Kim bu kanunu bozar veya benim neslime bir başka kanun öğretmeye kalkarsa, Allah teâlâ onun dinini ve dünyasını bozsun.”

Mehmet Neşrî, Neşrî Tarihi

ETKİNLİKLER

1. ETKİNLİK: Okuduğunuz metinde geçen anlamını bilmediğiniz kelimeleri yazınız. Yazdığınız kelimelerin anlamlarını tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğruluğunu TDK Türkçe Sözlük'ten kontrol ediniz. Daha sonra ise kelimeleri cümle içinde kullanınız.

KELİME:	TAHMİNİM:	SÖZLÜK ANLAMI:	CÜMLEM:

4. ETKİNLİK: Aşağıda metinden alınmış bazı cümleler verilmiştir. Bu cümlelerden ve ipuçlarından hareketle kelimeleri bulunuz.

3 PUAN	Cuma ve bayram namazlarında minberde okunan dua ve verilen öğüt.					
KELİME	H		T	B		Puanım:

6 PUAN	Bir yerin düzen ve güvenlik içinde bulunması durumu, düzenlilik, güvenlik.					
KELİME	A				Ş	Puanım:

4 PUAN	1. Atama. 2. Ne olduğunu anlama, gösterme, belirtme, kararlaştırma.					
KELİME	T		Y			Puanım:

11 PUAN	1. İl. 2. Valilik.					
KELİME	V		L			Puanım:

2 PUAN	Resmî işlerde devlet veznesine ödenen para.					
KELİME			Ç			Puanım:

5 PUAN	Belirli bir davranışta bulunmaya zorlayıcı söz, buyuru, emir, ferman.					
KELİME	B		Y	R		Puanım:

4 PUAN	Her türlü madenî para.					
KELİME	A		Ç			Puanım:

5 PUAN	Geçerli olan kural, yasa.					
KELİME	K		N			Puanım:

PUANIM	PUAN ARALIĞI	DEĞERLENDİRME
	0-15	Gayret etmelisin
	16-23	Orta
	24-31	İyi
	32-40	Çok iyi

5. ETKİNLİK: Aşağıdaki soruları metinden hareketle yanıtlayınız.

1. Osman Gazi döneminde Pazar yerlerinden alınan vergi nedir?

.....

2. Halk, Osman Gazi'ye pazar yerleri için ne önermiştir?

.....

3. Osman Gazi halkın önerilerini dikkate alan bir yönetici midir? Öyleyse, bunu nerden anladınız?

.....

6. ETKİNLİK: Aşağıdaki yönergeleri uygulayınız.

a. Okuduğunuz metnin konusunu ve ana fikrini yazınız.

Metnin Konusu	Metnin Ana Fikri

b. Siz olsanız metne nasıl bir başlık bulurdunuz?

.....

7. ETKİNLİK: Aşağıdaki yönergeleri uygulayınız.

a) “Osman’ın Kanununun Anılması” metninde geçen koşul anlamı içeren cümleleri inceleyiniz.

b) Aşağıdaki boşluklara, kutulara dikey yönde yazılmış bulunan geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanarak koşul cümleleri yazınız.

s o n o l a r a k	b e l k i	b a ş k a b i r d e y i ş l e	i l k o l a r a k	o y s a k i	ö z e l l i k l e
---	-----------------------	---	---	----------------------------	---

1. Cümle:
2. Cümle:
3. Cümle:
4. Cümle:
5. Cümle:
6. Cümle:

2. EK: Sadeleştirilmiş Sözlüklü Metinler

1. H̄āb-dīden-i Osmān Ğāzī

Kelimeler:

‘ālemī tūt-: (< Ar.) dünyayı kaplamak.

‘ilm-i rü’yā: (< Ar.) rüya ilmi.

ammā: (< Ar.) ama.

anda: (< an+ta) orada.

āyende: (< Far.) gelen.

bī-nihāye: (< Far.) sonsuz.

dünyası bī-nihāye ol-: ufku geniş olmak.

bit-: (bitki) çıkmak.

dīden: (< Far.) görme.

gāh gāh: (< Far.) zaman zaman.

h̄āb: (< Far.) rüya.

h̄āb-dīden: (< Far.) rüya görme.

helāl: (< Ar.) nikâhlı.

hemān-dem: (< Far.) hemen orada.

h̄ūb: (< Far.) iyi.

ibkâ ét-: devam ettirmek, sürdürmek.

ihsān: (< Ar.) güzellik.

in‘ām: (< Ar.) nimet.

kerāmet: (< Far. < Ar.) keramet [olağanüstü durum].

laḡab: (< Ar.) lakap.

laḡab ét-: lakap takmak.

dervēş: (< Far.) bir tarikata girmiş, onun kurallarına ve törelerine bağlı kimse.

dervēş meşreb: derviş karakterli.

eyt-: söylemek.

mişraba: (< Ar.) su kabı.

mecmū‘-ı ‘ālem: (< Far.) bütün âlem.

mu'tekâd: (< Ar.) itibar [itikâd etmek, inanmak].

müjdegâni: (< Ar.) müjdeler.

murîd: (< Ar.) bir mesleğe kendi iradesiyle giren.

naql ét-: taşımak, aktarmak.

revâne ol-: akmak.

revende: (< Far.) giden.

şāhib-i kemāl: (< Ar.) olgunluk sahibi.

seyr: (< Ar.) rüya, düş [uyku hâlinde ruhun gezmesi].

sîret: (< Far. < Ar.) hâller, tavırlar.

suvar-: (< *suv+gar-:*) sulamak.

kim: ki.

şeyh: (< Ar.) hatırı sayılır, değerli kişi [tarikât lideri, kanaat önderi].

şeyh-i 'azîz: (< Far.) muhterem şeyh.

şükrâne: (< Ar.) şükran.

tā'bîr: (< Ar.) ifade, yorum.

tamām: (< Ar.) tam.

tezvîc ét-: kız evlendirmek.

velāyet: (< Far. < Ar.) velilik [ermişlik].

yarındası: (< *yarın+da+sı*) ertesi (gün).

zāhîr: (< Ar.) görünen.

zāviye: (< Ar.) şehrin dışındaki ev [loca, lokal, köşe].

zıll-ı hîmāyet: (< Ar.) koruma altına alma.

1. Düzey Metin (25b-26a, 80.s.)

Meger 'Osmân'ın halkı arasında bir şeyh-i 'azîz var-ıdı. Edebâlî dâirler-idi. Gâyet şāhib-i kemâllerden idi. Velāyeti, kerāmeti zāhir olmuş-ıdı. Halkın mu'tekâdı idi. Tamām éllerde meşhûr olmuş-ıdı. 'İlm-i rü'yâyı hûb bilür idi. Dünyâsı bî-nihāye idi. Ammâ dervēş sîretin tutardı. Hattâ dervēş dēyü laqab éderler-idi. Bir zāviye yapup āyende vü revendeye hîdmet éder-idi. Gāh gāh 'Osmân Gāzî seyrinde görür ki bu şeyhün koynından bir ay çıkup geldi kendinün koynına girdi. Hemāndem göbeginden bir ağaç bitüp 'ālemi tutup ve anın gölgesinde tağlar var. Ol tağların dibinden pınarlar çıkup revâne olup

akar. Kimi bağıın şıvarur, kimi çeşmeler ağıdır. Yarındası ‘Osmān Ğāzī bu düşüni gelüp ol ‘azīze naql étđi. Şeyh eytdi: “Yā ‘Osmān! müjdegānī olsun. Saņa ve senüñ evlāduņa kim Hāķ te‘ālā salţanat vérdi. Ve mecmū‘-ı ‘ālem evlādınuñ zıll-ı ħimāyetinde ola. Ve hem kızum Māl-ħūn Hātun saņa ħelāl oldı.” Déyüp hemān kızını ‘Osmān Ğāzī’ye tezvīc étđi. Çünkü Şeyh, ‘Osmān Ğāzī’nüñ düşüni ta‘bīr étđi. Dervēş Tırvud (Turgud) adlu şeyhüñ bir mürīdi var-ıdı. Anda ħāzırđı. Eytdi: “Yā ‘Osmān! Saņa pādīşāhlık vérildi. Bize şükrāne ne véürsün”. Eytdi: “Saņa bir şehr véreyin”. Dervēş eytdi: “Şu köycügeze daħı rāzīyam kim baņa bir mektüb vér” déđi. ‘Osmān Ğāzī eytdi: “Ben yazı yazmaķ bilmezem. İşte bir mişraba ve bir kılıcum var, saņa véreyüm tā ki nişān olup anları benüm evlādum senüñ oğlanlarıñ elinde görüp ibķā édeler”. Ol mişraba ve kılıç anlarıñ elinde ķaldı. Ve şimdi daħı pādīşāh olanlar anı görüp ziyāret édüp ol dervēşüñ evlādına in‘āmlar ve iĥsānlar éderler.

2. Düzey Metin

Meger ‘Osmān’ıñ ħalkı arasında bir şeyh-i ‘azīz vardı. Edebālı dérlerdı. Ğāyet şāhib-i kemāllerdendi. Velāyeti, kerāmeti zāhir olmuştı. Ħalkıñ mu‘teķadıydı. Tamām éllerde meşhūr olmuştı. ‘İlm-i rüyāyı ħüb bilirdi. Dünyası bī-nihāyeydi. Ammā dervēş sīretini tutardı. Ħattā dervēş déye laķap éderlerdi. Bir zāviye yapıp āyende ve revendeye ħıdmet éderdi. Gāh gāh ‘Osmān Ğāzī seyrinde görür ki bu şeyhiñ koynundan bir ay çıķıp geldi kendiniñ koynuna girdi. Hemāndem göbeginden bir ağaç bitip ‘ālemi tutup ve onuñ gölgesinde dağlar var. Ol dağlarıñ dibinden pınarlar çıķıp revāne olup aķar. Kimi bağıını şıvarır, kimi çeşmeler aķtır. Yarındası ‘Osmān Ğāzī bu düşünü gelip o ‘azīze naql étđi. Şeyh eytdi: “Yā ‘Osmān! müjdegānī olsun, saņa ve seniñ evlāduņa kim Hāķ te‘ālā salţanat vérdi. Ve mecmū‘-ı ‘ālem evlādınıñ zıll-ı ħimāyetinde ola. Ve hem kızım Māl-ħūn Hātun saņa ħelāl oldu.” déyip hemān kızını ‘Osmān Ğāzī’ye tezvīc étđi. Çünkü Şeyh, ‘Osmān Ğāzī’niñ düşünü ta‘bīr étđi. Dervēş Tırvud (Turgud) adlı şeyhiñ bir mürīdi vardı. Anda ħāzırđı. Eytdi: “Yā ‘Osmān! Saņa pādīşāhlık vérildi. Bize şükrāne ne véürsin”. Eytdi: “Saņa bir şehir véreyim”. Dervēş eytdi: “Şu köycügeze daħı rāzīyım kim baņa bir mektüb vér” déđi. ‘Osmān Ğāzī eytdi: “Ben yazı yazmaķ bilmezem. İşte bir mişraba ve bir kılıcum var, saņa véreyim tā ki nişān olup onları benim evlādım seniñ oğlanlarıñ elinde görüp

ibkâ edeler”. Ol mişraba ve kılıç onların elinde kaldı. Ve şimdi dağı pâdişâh olanlar anı görüp ziyâret edip ol dervêşin evlâdına in‘âmlar ve ihsânlar ederler.

3. Düzey Metin

Meger ‘Osmân’ın halkı arasında bir ‘azîz şeyh vardı. Edebâlı derlerdi. Ğayet kemâl şâhibiydi. Velâyeti, kerâmeti zâhir olmuştu. Halkın mu‘tekadıydı. Tamâm ellerde meşhûr olmuştu. Rüyâ ‘ilmini hûb bilirdi. Dünyâsı nihâyetsizdi. Ammâ dervêş sîretin tutardı. Hattâ dervêş deye laķap ederlerdi. Bir zâviye yapıp âyende ve revendeye hizmet ederdi. Gâh gâh ‘Osmân Ğazî seyrende görür ki bu şeyhin koynundan bir ay çıkıp geldi kendinin koynuna girdi. Hemândem göbeginden bir ağaç bitip ‘âlemi tutup ve onun gölgesinde dağlar var. O dağların dibinden pınarlar çıkıp revâne olup akar. Kimi bağını şuvarır, kimi çeşmeler akıtır. Yarındası ‘Osmân Ğazî bu düşünüyü gelip o ‘azîze nakl etti. Şeyh eytdi: “Yâ ‘Osmân! müjdegânî olsun, sađa ve seniñ evlâdına ki Hâķ te‘âlâ salţanat vérdi. Ve ‘âlemin mecmû’sı evlâdının Ğimâyesinin zıllında ola. Ve hem kızım Mâl-hûn Hâtun sađa helâl oldu.” deyip hemân kızını ‘Osmân Ğazî’ye tezvîc etti. Çünkü Şeyh, ‘Osmân Ğazî’niñ düşünüyü ta‘bîr etti. Dervêş Turvud (Turgud) adlı şeyhin bir müridi vardı. Anda hâzırdı. Eytdi: “Yâ ‘Osmân! Sađa pâdişâhlık véridi. Bize şükrâne ne véirsin”. Eytdi: “Sađa bir şehir véreyim”. Dervêş eytdi: “Şu köycügeze dağı râzîyim ki bađa bir mektûb vé” dedi. ‘Osmân Ğazî eytdi: “Ben yazı yazmaķ bilmezem. İşte bir mişraba ve bir kılıcım var, sađa véreyüm tâ ki nişân olup onları benim evlâdım seniñ oğlanların elinde görüp ibkâ edeler”. Ol mişraba ve kılıç onların elinde kaldı. Ve şimdi dağı pâdişâh olanlar anı görüp ziyâret edip o dervêşin evlâdına in‘âmlar ve ihsânlar ederler.

4. Düzey Metin

Osman Gazi’nin Rüyasının Anlatılması

Meğer Osman’ın halkı arasında bir azîz şeyh vardı. Ona Edebâlı derlerdi. Gayet olgun biriydi. Veliliği, kerâmeti belliydi. Halkın itibar ettiği bir zattı. Bütün halk arasında meşhur olmuştu. Rüyâ ilmini iyi biliyordu. Ufku geniştı. Ama derviş meşrepti. Hatta derviş diye lakap bile takmışlardı. Şehrin dışında bir ev yapmış, gelen gidene hizmetkâr

olmuştu. Birkaç kere Osman Gazi rüyasında bu şeyhin koynundan bir ayın çıkıp geldiğini ve kendisinin koynuna girdiğini gördü. Hemen orada göbeğinden bir ağaç bitmiş, âlemi tutmuş ve onun gölgesinde dağlar barınmıştı. O dağların dibinden pınarlar çıkıyor, şırıl şırıl akıyordu. Kimi bağımlı suluyor, kimi çeşmelerini akıtıyordu. Ertesi gün Osman Gazi bu düşünüyü gelip o şeyhe anlattı.

Şeyh dedi ki:

“Ey Osman, müjdeler olsun! Hak teâlâ, sana ve senin evladına saltanat verdi. Bütün âlem evladının himâyesinin gölgesinde olsun. Kızım Mâlhûn Hâtun da senin helalin oldu.” deyip hemen kızını Osman Gazi’yle evlendirdi çünkü Şeyh, Osman Gazi’nin düşünüyü tabir etti.

Şeyhin, derviş Turgut adlı bir müridi vardı. O anda orada bulunuyordu ve dedi ki:

“Ey Osman! Sana padişahlık verildi. Bize göz aydını ne vereceksin”.

Osman dedi ki:

“Sana bir şehir vereyim”.

Derviş dedi ki:

“Bana bir mektup ver, şu köyceğize dahi razıyım.” dedi.

Osman Gazi dedi ki:

“Ben yazı yazmağı bilmem. İşte, bir maşrapam bir kılıcım var, onları sana vereyim. Ta ki nişan kalsın benim evlatlarım onları senin evlatlarının elinde görüp devam ettirsin”.

O maşrapa ve kılıç onların elinde kaldı. Ve şimdi bile padişah olanlar onları görmeğe gidip, ziyaret eder o dervişin evladına hediyeler verirler.

2. Zıkr-i Vâkı‘a-yi Köpri-Ħiřar

Kelimeler:

‘adū: (< Far.) düşman.

‘ammū: (< Ar.) amca.

‘azīm: (< Ar.) büyük.

andan: (< an+tan) oradan [gösterme zamiri], sonra.

- beglen-:** (< *beg+le-n-*) beylik elde etmek.
- daḥı:** de/da, bile.
- depele-:** (< *tepe+le-*) öldürmek, alt etmek, püskürtmek.
- ekşer:** (< Ar.) pek fazla, çok.
- eşahḥ:** (< Ar.) çok doğru, sahih.
- eyt-:** söylemek.
- ežher:** (< Ar.) açıkça belli olan.
- fāḥir:** (< Ar.) şerefli, şanlı.
- feth:** (< Ar.) fetih [açma].
- hemāndem:** (< Far.) hemen orada.
- ḫil‘at:** (< Far. < Ar.) hilat [kaftan, cübbe, pelerin].
- ḫiṣār:** (< Ar.) hisar [bir yerin korunması için taştan yapılmış, yüksek duvarlı ve kuleli, çevresinde hendekler bulunan küçük kale].
- ḫurūc:** (< Ar.) çıkış, ayaklanma.
- iḫdām:** (< Ar.) gayret.
- in‘ām:** (< Ar.) iyilik etme, nimet ihsan eylemek.
- istimdād:** (< Ar.) yardım istemek, medet talep etme.
- kāfir:** (< Ar.) kâfir [hakkı tanımayan, kabul etmeyen, saygısız].
- karva-:** elle sarmak.
- kethūdā:** (< Far.) vezir [kâhya, evin yardımcısı].
- ḫır-:** yok etmek, öldürmek.
- mānī:** (< Ar.) engel.
- mu‘āvenet:** (< Far. < Ar.) yardım.
- muḥāşara:** (< Ar.) kuşatma.
- muḫābele:** (< Ar.) karşı karşıya gelme.
- müşāvere:** (< Ar.) istişare etmek, karşılıklı danışmak.
- nām:** (< Far.) isim, ün.
- néteki:** (< *ne+teg ki*) nitekim, gerçekten, sonuç olarak.
- ol:** o [gösterme sıfatı].
- rencide ol-:** incinmek, rahatsız olmak.
- sıy-:** (< *sıd-*) kırmak.
- şād:** (< Far.) sevinçli, neşeli, mutlu.

tekvür: (< Far.) taç sahibi, hükümdar [kâfir beyi].

vākı'a: (< Ar.) hâdise.

vākıf ol-: (< Ar.) haberli olmak, haberi olmak.

vechile: (< Ar.) böylelikle, bu yüzden.

zıkr: (< Ar.) anma, hatırd tutma.

1. Düzey Metin (29b-30b, 92.s.)

Eydürler ki Yenışehir⁶⁰ civarındaki Köprihişâr kâfiri ve tekvürü, Bilecük tekvürünün üzerine hüruc édüp Bilecük tekvürü dağı 'Osmân Ğāzî'den istimdād édüp yoldaşlık taleb étdi. 'Osmân Ğāzî dağı 'ammüsü Tundâr'ı ketjudâ edinüp ğāzîleri alup, varup Bilecük tekvürına mu'avenet édüp Köprihişâr⁶¹ tekvürünü şıyup kırup hişâra bırağdılar. Andan 'Osmân Ğāzî iğdâmiyla varup Köprihişâr'ı muhâşara édüp fetğ kılup tekvürünü depeleyüp Bilecük tekvürü şād olup geçüp muğabelesinde İncir-bıñârı⁶² nâm köyün pıñârı üzerinde 'Osmân'a 'azîm ziyâfet édüp fâhir hil'at géyürüp ğāzîlere dağı in'âmlar édüp elin öpdürdi. 'Osmân Ğāzî Bilecük tekvürünün beglenüp kendünün elin öpdürdüğine rencide olup diledi ki hemândem qarvayup takvürü tuta. 'Ammüsü Tundâr'la müşâvere étdi. Tundâr eytdi: "Öte tarafda Germiyân oğlı 'adü ve bu etrafın kâfirleri hep bize düşmen. Bunı dağı düşmen édicek, bize turacağ yér kıalmaz,, dédi. Tundâr'ın bu sözi 'Osmân'a güç geldi. Kendünün hürucına men' anlayup oğla Tundâr'ı urup öldürdi. Anda yol kenârında yapma mezârı vardur. Köprihişâr'dan Çakırpıñârı⁶³na gider yol üzerinde yatur. Dérler ki tekvür bu hâle vākıf olmayup gelüp Bilecük civârında Kıldırayığ⁶⁴ deresindeki bıñârda şöbet édüp 'Osmân'ı yine da'vet étmış. Ve Bilecük kıal'asına tekvürün ekşer halkı varup: "Tekvür bu géce gelmez,, dédiler. Osmân ol géce tekvüra zafer bulup kıal'aya girüp bu vechile fetğ étdiler. Ammâ eşağğ ve ezher oldur ki Tundâr'ın ölmesi fetğ-i kıal'aya mâni' olup sonra fetğ olundı.

⁶⁰ Osmanlı Begliğı'nin ilk başşehri Bursa'nın doğusunda bir ilç.

⁶¹ Bursa ilinin, Yenışehir ilçesine bağı bir mahalle.

⁶² Bilecik ilinin, Gölpazarı ilçesine bağı İncirli köyünde bir pınar.

⁶³ Bilecik ilinin Merkez ilçesine bağı bir köy.

⁶⁴ Bilecik'te bir dere.

2. Düzey Metin

Eydirler ki Yenîşehir civârındaki Köprühişâr kâfiri ve tekfurı, Bilecik tekfurunun üzerine hürûc édip Bilecik tekfurı dağı ‘Osmân Ğâzî’den istimdâd édip yoldaşlık talep étti. ‘Osmân Ğâzî’ dağı ‘ammısı Dünder’ı kethudâ édinip ğâzîleri alıp, varıp Bilecik tekfuruna mu‘âvenet édip Köprühişâr tekfurunu sıyıp, kırıp hişâra bıraktılar. Andan ‘Osmân Ğâzî’ ikdâmiyle varıp Köprühişâr’ı muhâşara édip feth kılıp tekfurunu tepeleyip Bilecik tekfurı şâd olup geçip muğâbelesinde İncîrpınar’ı nâm köyün pınarı üzerinde ‘Osmân’a ‘azîm ziyâfet édip fâhir hil‘at geydirip ğâzîlere dağı in‘âmlar édip elini öptürdü. ‘Osmân Ğâzî’ Bilecik tekfurunun beglenip kendisinin elini öptürdüğüne rencide olup diledi ki hemândem qarvayup takvuru tuta. ‘Ammısı Dünder’la müşâvere étti. Dünder eytti: “Öte tarafta Germiyanoğlu ‘adü ve bu etrafın kâfirleri hep bize düşman. Bunu dağı düşman edecek, bize duracak yer kalmaz,, dedi. Dünder’ın bu sözü ‘Osmân’a güç geldi. Kendinin hürûcuna men’ anlayıp oğla Dünder’ı vurup öldürdü. Anda yol kenârında yapma mezârı vardır. Köprühişâr’dan Çakırpınarı’na giden yol üzerinde yatar. Dêrler ki tekfur bu hâle vâkıf olmayıp gelip Bilecik civârında Qaldırayık deresindeki pınarda şöbet édip ‘Osmân’ı yine da‘vet étmiş. Ve Bilecik kal‘esine tekfurun ekşer halkı varıp: “Tekfur bu gece gelmez,, dediler. Osmân ol gece tekfura zafer bulup kal‘eye girip bu vechile feth éttiler. Ammâ eşahh ve ezher oldur ki Dünder’ın ölmesi feth-i kal‘eye mâni’ olup sonra feth olundu.

3. Düzey Metin

Eydirler ki Yenîşehir civârındaki Köprühişâr kâfiri ve tekfurı, Bilecik tekfurunun üzerine hürûc édip Bilecik tekfurı dağı ‘Osmân Ğâzî’den istimdâd édip yoldaşlık talep étti. ‘Osmân Ğâzî’ dağı ‘ammısı Tunder’ı kethudâ édinip ğâzîleri alıp, varıp Bilecik tekfuruna mu‘âvenet édip Köprühişâr tekfurunu sıyıp, kırıp hişâra bıraktılar. Oradan ‘Osmân Ğâzî’ ikdâmiyle varıp, Köprühişâr’ı muhâşara édip, feth kılıp, tekfurunu depeleyip, Bilecik tekfurı şâd olup, geçip muğâbelesinde İncîr pınarı nâm köyün pınarı üzerinde ‘Osmân’a ‘azîm ziyâfet édip, fâhir hil‘at giydirip, ğâzîlere dağı in‘âmlar édip, elini öptürdü. ‘Osmân Ğâzî’ Bilecik tekfurunun beglenip kendinin elini öptürdüğüne rencide olup diledi ki hemândem qarvayup takvuru tuta. ‘Ammısı Tunder’la müşâvere étti. Tunder eytti: “Öte tarafta Germiyân oğlu ‘adü ve bu

eṭrāfiñ kāfirleri hep bize düşman. Bunu daḥı düşman édecek, bize duracaḡ yér ḡālmaz,, dédi. Ṭundār'ıñ bu sözü 'Osmān'a güç geldi. Kendiniñ ḥurücuna men' anlayıp oḡla Ṭundār'ı vurup öldürdü. Orada yol kenārında yāpma mezārı vardır. Köpriḥiṣār'dan Çākırpınarı'na giden yol üzerinde yātar. Dérler ki tekfur bu ḥāle vāḡıf olmayıp gelip Bilecik civārında Ḳaldırayıḡ deresindeki pınarda soḥbet édiḡ 'Osmān'ı yine da'vet étmiş. Ve Bilecik ḡalesine tekfurun ekser ḥalkı varıp: "Tekfur bu géce gelmez,, dédiler. Osmān o géce tekfura zafer bulup ḡaleye girip bu vechile fetḥ éttiler. Ammā eṣaḡ ve eḡher odur ki Ṭundār'ın ölmesi ḡalenin fetḥine māni' olup soḡra fetḥ olundu.

4. Düzey Metin

Köprühisar Olayının Anlatılması

Yenişehir civarındaki Köprühisar kāfiri ve tekfuru, Bilecik tekfuruna karşı ayaklanınca Bilecik tekfurunun da Osman Gazi'den yardım isteyip, iş birliḡi talep ettiḡini söylerler. Osman Gazi amcası Dünder'ı vezir tayin edip, gazileri aldı; Bilecik tekfuruna varıp, ona yardım etti. Köprühisar tekfurunu hırpalayıp öldürdükten sonra hisara bıraktı. Sonra Osman Gazi bir hamleyle varıp, Köprühisar'ı kuşattı; orayı fethedip, tekfurunu esir etti. Bilecik tekfuru neşelendi. Karşı karşıya geldiklerinde, İncirpınar adındaki köyün pınarı üzerinden geçti. Osman'a büyük bir ziyafet çekip şanlı bir hilat giydirdi; gazilere de hediyeler verip, onlara elini öptürdü. Osman Gazi Bilecik tekfurunun beylik elde edip de kendisine de elini öptürmesinden rencide olup, oracıkta iki eliyle tekfurun yakasına yapışmak istedi. Amcası Dünder'a sordu.

Dünder dedi ki:

"Öte tarafta Germiyanoḡlu düşmanımız, bu etraftaki kāfirlerin hepsi düşmanımız, bunu da düşman edersen bize duracak yer kalmayacak." dedi.

Dünder'ın bu sözü Osman'a ağır geldi. Hamlesine engel olduğunu düşünüp Dünder'ı okla vurup öldürdü. Köprühisar'dan Çākırpınarı'na giden yol üzerinde yatmaktadır, mezarı orada yol kenarında yapılmıştır.

Tekfurun bu işten haberi olmadan geldiḡini, Osman'la Bilecik civarında Kaldırayık deresindeki pınarda yine sohbet edip, onu davet ettiḡini, söylerler. Tekfurun bütün halkı Bilecik kalesine gidip:

“Tekfur bu gece gelmez.” dediler.

Osman o gece tekfura karşı bütün halkıyla beraber zafer kazandı, kaleye girip böylelikle kaleyi fethetti. Dündar'ın ölmesinin kalenin fethine engel olduğu apaçık ortadadır ve kale daha sonra fethedilmiştir.

3. Zikr-i Kānūn-ı ‘Osmān-ī

Kelimeler:

ağça: (gümüş) para.

ayrık: (< *adır-uk*) artık.

bāc: (< Far.) harç.

bilā-sebeb: (< Ar.) sebepsiz [bilā: olumsuzluk eki].

dikil-: (< *tik-il-*) tayin edilmek, atanmak, nasbedilmek.

eyt-: söylemek.

ğayr: (< Ar.) başka.

ğazab: (< Far.) gazap, hiddet, öfke.

halāyık: (< Ar.) halk.

hizmetkār: (< Far.) hizmet eden kimse.

hıtbē: (< Ar.) hutbe [Devlet icraatını, halka duyurmak ve halkı siyasi ve sosyal hadiseler hakkında aydınlatmak amacıyla güderek devletin sesine hakim olmak].

iḥdās: (< Ar.) bir nesneyi yeniden peyda eyleme.

kāḍī: (< Ar.) kadı [hukuki işlerden sorumlu kişi].

ķavl: (< Ar.) kelam, söz.

kesb ét-: (zahmetsiz) kazanmak.

ķiçirek: (< *ķiçig+rek*) küçücük, ufacık.

muķarrer: (< Ar.) karar kılınmış, kararlaştırılmış.

nesl: (< Ar.) halk [mahluk].

rāy-gān: (< Far.) bedava.

sefer: (< Ar.) yolculuk [mesafe katetme].

sikke: (< Ar.) (altın, gümüş, bakır gibi nesnelere kesilen madeni) para.

subaşı: (< *sübaşı*) askerî komutan [asayiş işlerinden sorumlu kişi].

te‘ālā: (< Ar.) yüksek, yükselme.

tīmar: (< Far.) tımar [Anadolu Selçukluları ve Osmanlılarda, belirli görev ve hizmet karşılığında kişilere verilen, yıllık geliri 3.000-20.000 akçe olan toprak].

töre-yi sultāni: (< Far.) padişahın töresi [sultana ait kurallar, kanunlar].

vilāyet: (< Far. < Ar.) il.

zāyi‘: (< Far.) ziyan, kaybolan, elden çıkan.

ziyān: (< Far.) ziyan [zarar].

1. Düzey Metin (35b-36a, 110.s.)

Çünkü huṭbe ve sikke ‘Osmān Ğāzī ādına muḳarrer olup ḳāḏī ve sü başı dikildi. Germiyān vilāyetünden bir kişi ‘Osmān Ğāzī’ye gelüp eytdi: “Bu bāzāruḡ bācını baña şātuḡ,, ‘Osmān Ğāzī eytdi: “Bāc ne olur?, Eytdi: “Bāzāra her kim yük getürse, andan aḳça alayım,, ‘Osmān Ğāzī eytdi: “Bire kişi, bu bāzāra gelenlerde alımuḡ mı var ki bunlardan aḳça alursun,, Ol kişi eytdi: “Bu ‘ādetdür. Her vilāyetde vardur ki pādişāh iḳün her yükden aḳça alurlar,, ‘Osmān eytdi: “Bu Taḡrı buyruḡı ve peygāmbere ḳavli midür, yoksa bunı her élüḡ pādişāhi kendü mi iḥdās éder?, dedi. Ol kişi eytdi: “Evvelden töre-yi sultānidür,, ‘Osmān Ğāzī ġazaba gelüp eytdi: “Yöri, ayruḳ bu arada ṭurma ki saña ziyānum ṭoḳınur. Bir kişi ki mālını kendü eliyle kesb étmiş ola, baña ne borcu var ki rāygān aḳça vére,, Bu sözi ‘Osmān Ğāzī’den ḥalāyık işidicek eytdiler. “Ey Ḥān size daḡı gerekmezse, bu bāzāri bekleyenlere ‘ādetdür kim bir nesnecük vérürler, tā ki bunlaruḡ emekleri zāyi‘ olmaya,, Eytdi: “Çünkü éyle dērsiz, her kişi ki bir yükü şatā, iki aḳça vérsün. Eger şatmaya, hiç nesne vérmesün. Ve daḡı her kime kim bir tīmar vérem, bir anuḡ elinden ol tīmarı bilā sebeb almıyalar. Eger bu ḳānūnı her kim bozsa, ya benüm neslüme bir ḡayrı ḳānūn ögretse, Allah te‘ālā anuḡ dīnin ve dūnyāsın bozsun,, dedi.

2. Düzey Metin

Çünkü huṭbe ve sikke ‘Osmān Ğāzī ādına muḳarrer olup ḳāḏī ve sü başı dikildi. Germiyān vilāyetinden bir kişi ‘Osmān Ğāzī’ye gelüp eytdi: “Bu pāzāruḡ bācını baña şātuḡ,, ‘Osmān Ğāzī eytdi: “Bāc ne olur?, Eytdi: “Pāzāra her kim yük getirse, andan aḳça alayım,,

‘Osmân Ğâzî eytdi: “Bire kişi, bu pāzāra gelenlerde alımın mı var ki bunlardan aqça alırsın,, Ol kişi eytdi: “Bu ‘ādettir. Her vilāyetde vardır ki pādīşāh için her yükten aqça alırlar,, ‘Osmân eytdi: “Bu Tanrı buyruğu ve peygāmbere kavli midir, yoksa bunu her éliñ pādīşāhı kendi mi iħdāş éder?,, dédi. Ol kişi eytdi: “Evvelden tōre-yi sultānīdür,, ‘Osmân Ğâzî ğazaba gelip eytdi: “Yürü, ayrıq bu arada durma ki sañā ziyānm doqunur. Bir kişi ki mālını kendi eliyle kesb étmiş ola, bañā ne borcu var ki rāygān aqça vére,, Bu sözü ‘Osmân Ğâzî’den ħalāyık işitecek eyttiler. “Ey Ĥān size dañı gerekmezse, bu pāzārı bekleyenlere ‘ādettir kim bir nesnecik véirler, tā ki bunların emekleri zāyi’ olmaya,, Eytdi: “Çünkü öyle dērseniz, her kişi ki bir yükü şatā, iki aqça vérsin. Eđer şatmaya, hiç nesne vérmesin. Ve dañı her kime kim bir tīmār vérem, bir onuñ elinden ol tīmārı bilā sebep almayalar. Eđer bu kānūnu her kim bozsa, ya benim neslime bir ğayrı kānūn ögretse, Allah te‘ālā onuñ dīnin ve dūnyāsın bozsun,, dédi.

3. Düzey Metin

Çünkü ħuṭbe ve sikke ‘Osmân Ğâzî ādına muqarrer olup kādī ve sü başı dikildi. Germiyān vilāyetinden bir kişi ‘Osmân Ğâzî’ye gelip eytdi: “Bu pāzārın bācını baña şatın,, ‘Osmân Ğâzî eytdi: “Bāc ne olur?,, Eytdi: “Pāzāra her kim yük getirse, ondan aqça alayım,, ‘Osmân Ğâzî eytdi: “Bire kişi, bu pāzāra gelenlerde alımın mı var ki bunlardan aqça alırsın,, O kişi eytdi: “Bu ‘ādettir. Her vilāyetde vardır ki pādīşāh için her yükten aqça alırlar,, ‘Osmân eytdi: “Bu Tanrı buyruğu ve peygāmbere kavli midir, yoksa bunu her éliñ pādīşāhı kendi mi iħdāş éder?,, dédi. O kişi eytdi: “Evvelden sultanın tōresidir,, ‘Osmân Ğâzî ğazaba gelip eytdi: “Yürü, ayrıq burada durma ki sañā ziyānım doqunur. Bir kişi ki mālını kendi eliyle kesb étmiş ola, bañā ne borcu var ki rāygān aqça vére,, Bu sözü ‘Osmân Ğâzî’den ħalāyık işitince eyttiler. “Ey Ĥān size dañı gerekmezse, bu pāzārı bekleyenlere ‘ādettir ki bir nesnecik véirler, tā ki bunların emekleri zāyi’ olmaya,, Eytdi: “Çünkü öyle dērseniz, her kişi ki bir yükü şata, iki aqça vérsin. Eđer şatmaya, hiç nesne vérmesin. Ve dañı her kime kim bir tīmār vérem, bir onuñ elinden o tīmārı sebepsiz almayalar. Eđer bu kānūnu her kim bozsa, ya benim neslime bir ğayrı kānūn ögretse, Allah te‘ālā onuñ dīnin ve dūnyāsın bozsun,, dédi.

4. Düzey Metin

Osman'ın Kanununun Anlatılması

Osman Gazi adına hutbe okunması ve para dağıtılmasına karar kılınca, hukuk ve asayiş işlerinden sorumlu kişiler tayin edildi. Kütahya vilâyetinden bir kişi Osman Gazi'ye gelip dedi ki:

“Bu pazarın harcını bana verin.” dedi.

Osman Gazi dedi ki:

“Harç ne ola ki?” dedi.

O kişi dedi ki:

“Pazara her yük getirenden para alayım.”

Osman Gazi dedi ki:

“Be adam! Bu pazara gelenlerden alacağın mı var ki bunlardan para alıyorsun?”

O kişi dedi ki:

“Bu adettir. Padişah için her yükten para alınması her vilayette vardır.”

Osman Gazi dedi ki:

“Bu Tanrı buyruğu mudur, peygamber sünneti midir? Yoksa bunu her ülkenin padişahı kendisi mi belirler? dedi.

O kişi dedi ki:

“Evvelden beri padişahın töresidir.”

Osman Gazi gazaba gelip dedi ki:

“Yürü artık burada durma yoksa sana zararım dokunur. Malını kendi eliyle kazanan bir kişinin bana ne borcu var ki bedava para versin?”

Halk bu sözü Osman Gazi'den işitince dediler ki:

“Hânım size gerekme bile, bu pazarı bekleyenlere küçük de olsa bir şeyler verirler, adettir, böylece bunların da emekleri zayi olmasın.”

Osman Gazi dedi ki:

“Madem öyle diyorsunuz; yükünü satan herkes iki akça versin, eğer satamazsa hiçbir şey vermesin. Ve dahi herkese bir hazine

arazisi vereyim ama kimse kimsenin elinden o hazine arazisini sebepsiz yere almasın. Kim bu kanunu bozar ve ya benim neslime bir başka kanun öğretmeye kalkarsa, Allahuteâlâ onun dinini ve dünyasını bozsun.” dedi.

4. Hikâyet

Kelimeler:

‘âkıbet: (< Far. < Ar.) nihayet, son.

âşinâ: (< Far.) bilinen, tanınan.

be-nâm: (< Far.) ünlü, meşhur, tanınmış.

bilîş-: (< bil-ⁱş-) (birbirini) tanımak, tanışmak.

cem‘iyet: (< Far. < Ar.) topluluk.

cümle: (< Ar.) bütün.

envâ‘: (< Ar.) çeşitler, türler.

eyt-: söylemek.

fâide: (< Ar.) fayda.

ğaraż: (< Far. < Ar.) hedef, gaye, maksat.

helâk ol-: mahvolmak, harcanmak, ölmek.

hurûc: (< Ar.) çıkış, ayaklanma.

ih̄tirâm: (< Ar.) saygı, hürmet.

ķadem: (< Ar.) ayak, adım.

ķadem-renc̄ide: (< Far.) tenezzül, lütfen kabul.

kâfir: (< Ar.) kâfir [hakkı tanımayan, kabul etmeyen, saygısız].

karva-: elle sarmak.

kefere: (< Ar.) kâfirler, [hakk tanımayan, kabul etmeyenler].

meskenet: (< Far. < Ar.) alçakgönüllülük.

mu‘âmele: (< Ar.) davranma, davranış.

muḥil: (< Ar.) havale eden, yollayan.

mübâlağa: (< Ar.) çok fazla, çok aşırı.

müşerref: (< Ar.) şereflendirilmiş.

oķı-: çağırmaq.

oķıyıcı: yüksek sesle çağırmaq.

pes: (< Far.) bir, şimdi, öyleyse.

cümle: (< Ar.) bütün, birlikte.

re'y: (< Ar.) görme, görüş.

rencide kıl-: incitmek, rahatsız etmek.

saçu: (< *saç-ıg*) bazı düğün ve şenliklerde ortaya saçılması adet olan inci, madenî para, şeker, hububat gibi şeyler.

şāhib-i ħurūc: (< Ar.) büyük kahraman.

şūret: (< Far. < Ar.) biçim, görünüş, tarz, yol, çare.

ta'accüb: (< Ar.) şaşakalma.

tarīķ: (< Ar.) yol.

tedbīr: (< Ar.) (bir şeyi önleyecek) yol, çare.

tefvīz: (< Ar.) dağıtım, ihale, sipariş.

tekvūr: (< Far.) taç sahibi, hükümdar.

tevāzu': (< Ar.) alçak gönüllülük gösterme.

tutum: (< *tut+m*) tutulan yol, tavır.

şavāb: (< Ar.) doğru (hareket, düşünce, karar).

yarağ: (< Far. *yarah*) (gerekli) hazırlık.

zīrā: (< Far.) çünkü, şundan dolayı.

1. Düzey Metin (30b-31a, 94.s.)

Dérler ki, Köse Miĥāl kaşđ étđi ki düğün édüp kızını Gül Ķalanoz⁶⁵ (Göl Flanoz) élinüĥ begine vére. Mübālağa düğün yarağın görüp etrāfiĥ tekvurların düğüne oķıyup, oķıyucı bir be-nām kāfir gönderüp eytdi: “Düğüne gelüĥ. Ve hem ‘Oşmān-ıla bilişüĥ ki size ‘ākıbet anuĥla āşınāluğdan fā’ide vardur. Ve bu cem’iyyet anuĥ-ıla bilişmege sebebdür. Türküĥ şāhib-i ħurūcıdur. Anuĥ şerrinden size emīn olmāğa tariķdur,, dédi.

Pes cümle tekvurlar düğüne gelüp mübālağa şāçular getürdiler. Ammā ‘Oşmān’ın şaçusı cümlesine ĥālib idi. Ķālılar ve kilīmler ve yāğlar ve sürüyle koyunlar getürdi. Kefere anı görđi; ta'accüb édüp birbirine eytdiler: “Bu ‘Oşmān tutumından şöyle gösterür ki az zamānda bunda birimüzi ĥomıya. Tedbīr oldur ki bunu karvayup hemān tēzcek

⁶⁵ Bilecik ilinin, Gölpazarı ilçesindeki eski bir yerleşim yeri.

öldürevüz,, Tekvurlar bu re'yi şavâb görüp 'Osmân'ın emrini Bilecük tekfuruna tefvîz étdiler zîrâ gâyet muhîl kâfir-idi hem içlerinde andan büyük tekfur yoğ-ıdı. 'Osmân Bilecük tekfuruna şüret-i mu'âmele envâ' ile ihtirâm édüp tevâzu' ve meskenet gösterdi. Bilecük tekfurı dağı eytdi: "Yağında biz dağı düğün éderüz. Kadem-rencide kılasız. Müşerref olāvuz,, dédi. 'Osmân dağı el başa urup: "Hoş ola,, dédi. Ammâ tekfurunğ ğarağı düğün bahânesine getürdüp tıutup helâk étmekdi.

2. Düzey Metin

Dérler ki, Köse Miğâl kaşđ étti ki düğün édiş kızını Gül Kalandoz (Göl Flanoz:) éliniğ begine vére. Mübalağa düğün yarağın görüp etrafınğ tekfurlarınğ düğüne okuyup, okuyucu bir be-nâm kâfir gönderip eytdi: "Düğüne geliğ. Ve hem 'Osmân'la bilişinğ ki size 'âkıbet onuğla âşinâlığtan fâ'ide vardır. Ve bu cem'iyet onuğla bilişmege sebeptir. Türkünğ şahib-i ğurucudur. Onuğ şerrinden size emîn olmağa tariğtir,, dédi.

Pes cümle tekfurular düğüne gelip mübalağa saçılar getirdiler. Ama 'Osmân'ın saçısı cümlesine ğalıpti. Hâlılar ve kilimler ve yağlar ve sürüyle koyunlar getirdi. Kefere onu gördü; ta'accüp édiş birbirine eytdiler: "Bu 'Osmân'ın tıutumundan şöyle gösterir ki az zamânda bunda birimizi kómaya. Tedbîr oldur ki bunu karvayıp hemân tēzcek öldürevüz,, Tekfurular bu re'yi şavâb görüp 'Osmân'ın emrini Bilecük tekfuruna tefvîz étdiler zîrâ gâyet muhîl kâfirdi hem içlerinde ondan büyük tekfur yoktu. 'Osmân Bilecük tekfuruna şüret-i mu'âmele envâ' ile ihtirâm édiş tevâzu' ve meskenet gösterdi. Bilecük tekfurı dağı eytdi: "Yağında biz dağı düğün éderiz. Kadem-rencide kılasınız. Müşerref oluruz,, dédi. 'Osmân dağı elini başa vurup: "Hoş olsun,, dédi. Ama tekfurunğ ğarağı düğün bahânesine getirtip tıutup helâk étmekti.

3. Düzey Metin

Dérler ki, Köse Miğâl kaştétti ki düğün édiş kızını Gül Kalandoz (Göl Flanoz:) éliniğ begine vérsin. Mübalağa düğün yarağın görüp etrafınğ tekfurularınığ düğüne okuyup, okuyucu bir be-nâm kâfir gönderip eytdi: "Düğüne geliğ. Ve hem 'Osmân'la bilişinğ ki size 'âkıbet onuğla âşinâlığtan fâ'ide vardır. Ve bu cem'iyet onuğla bilişmege sebeptir.

Türküñ ħurūcunun ŧāhibidir. Onuñ ŧerrinden size emīn olmaġa tariġtir,, dēdi.

Pes cümle tekfurlar düġüne gelip mübālaġa ŧaçılar getirdiler. Ama ‘Oŧmān’ın ŧaçısı cümlesine ġālipti. Hālılar ve kilimler ve yaġlar ve sürüyle koyunlar getirdi. Kefere onu gördü; ta‘accüp edip birbirine eyttiler: “Bu ‘Oŧmān ħutumundan ŧöyle gösterir ki az zamānda burada birimizi ħomaya. Tedbīr oldur ki bunu kavrayıp hemān tizcek öldürürüz,, Tekfurlar bu re’yi ŧavāb görüp ‘Oŧmān’ıñ emrini Bilecik tekfuruna tefvīz éttiler zīrā ġāyet muġīl kāfirdi hem içlerinde ondan büyük tekfur yoktu. ‘Oŧmān Bilecik tekfuruna ŧüret-i mu‘āmele envā’ ile iġtirām edip tevāzu’ ve meskenet gösterdi. Bilecik tekfuru daġı eytti: “Yaġında biz daġı düġün ederiz. Ķadem-rencide ħılasınız. Müŧerref oluruz,, dēdi. ‘Oŧmān daġı el başa vurup: “Ķoŧ olsun,, dēdi. Ama tekfurun ġarazi düġün bahānesine getirtip ħutup helāk étmekti.

4. Düzey Metin

Hikāye

Köse Mihal’in düġün edip kızını Göl Flanz ülkesinin beyine vermeyi amaçladığını söylerlerdi. Köse Mihal, birçok düġün hazırlık alıp civardaki tekfurlarını düġüne davet etti. Davet etmek için tanınmış bir adamı gönderdi ve adam dedi ki:

“Düġüne buyrun. Bu vesileyle Osman Gazi’yle tanışmış olursunuz çünkü onunla tanışmak sizin için faydalı olacaktır. Bu düġün onunla tanışmak için iyi bir sebeptir. O Türklerin büyük kaharamanıdır. Onun ŧerrinden korunmanın yolu budur.” dedi.

Bütün tekfurlar düġüne gelip birçok düġün hediyesi getirdiler. Ama Osman Gazi’nin hediyeleri hepsinden daha üstündü. Halılar, kilimler, yaġlar ve sürü sürü koyunlar getirdi.

Kāfirler onu görünce ŧaşıırıp birbirlerine dediler ki:

“Bu Osman Gazi’nin tavırları yakın zamana kadar hiçbirimizi burada barındırmayacağını gösteriyor. Onu yakalayıp bir an önce öldürerek tedbirimizi almalıyız.”

Tekfurlar bu görüşün doğru olduğunu düşünüp Osman Gazi’nin emrini Bilecik tekfuruna ulaştırdılar çünkü o çok hileci bir kāfirdi ve içlerinde ondan büyük tekfur da yoktu. Osman Gazi Bilecik tekfuruna çeŧitli biçimde davranışlarla saygı ve alçakgönüllülük gösterdi.

Bilecik tekfurunu da dedi ki:

“Yakında biz de düğün edeceğiz. Lütfen buyurun gelin. Müşerref oluruz.” dedi.

Osman Gazi de elini başına vurup:

“Hayırlı olsun.” dedi.

Ama tekfurun maksadı, Osman Gazi’yi düğün bahanesiyle getirterek tutup yok etmektir.

5. Hikâyet

Kelimeler:

- ‘âhd:** (< Ar.) söz verme, yemin etme.
ant: söz verme, yemin etme.
âdem: (< Ar.) adam.
ammâ: (< Ar.) ama.
anda: (< *an+ta*) orada.
be-gâyet: (< Far.) pek çok, aşırı, son derece.
berkit-: (< *berk+i-t-*) sağlamlaştırmak, pekiştirmek.
bi’l-cümle: (< Ar.) hep, bütün, cümleten.
bile: (< *birle*) ile.
bölük: (< *böl-ük*) parça, kısım.
ceng ét-: savaşmak, vuruşmak.
çâr-nâ-çâr: (< Far.) kaçınılmaz, beklenen, zorunluluk.
dağı: de/da, bile, daha.
emân: (< Ar.) emin olma, korkusuzluk.
eyt-: söylemek.
ferah: (< Ar.) sevinç, sevinme.
feth: (< Ar.) açma, açılma.
fütüh: (< Ar.) zafer, galibiyet, üstünlük.
gâh gâh: (< Far.) zaman zaman.
ğaraż: (< Far.) hedef, gaye.
ğazâ’: (< Ar.) (din yoluna) savaş.

ḥarāb: (< Ar.) yıkık, virân.

ḥavāle: (< Ar.) bir işi ya da bir şeyi başka birinin üstüne bırakma, ısmarlama.

hemān-dem: (< Far.) hemen orada.

hemīn: (< Far.) bu bile, tıpkı bu, çok.

hişār: (< Ar.) hisar [etrafı yüksek duvarlarla çevrili, korunaklı (istihkâmlı) kale].

hişār eyle-: muhasara etmek.

ḥurūc: (< Ar.) çıkış, ayaklanma.

ibkâ ét-: devam ettirmek, sürdürmek.

ibtidā' : (< Ar.) başlama.

kapısını al-: (< *kapısını tut-*) zaptetmek.

kerre: (< Ar.) defa, kez.

ķismet: (< Far. < Ar.) hisseler ayırma, bölme, pay etme.

ķir-: yok etmek, öldürmek.

koş-: birini, bir işte görevlendirmek.

mu‘āhede: (< Ar.) bir kimse ile karşılıklı and içme, antlaşma.

meşgūl: (< Ar.) işgal edilmiş, tutulmuş, doldurulmuş.

muḥkem: (< Ar.) sağlam kılınmış, kuvvetli.

nā-bedīd: (< Far.) görünmez.

nā-ķār: (< Far.) çaresiz.

pes: (< Far.) şimdi, öyle ise.

rūz: (< Far.) gündüz.

rūz u ŧeb: (< Far.) gece ve gündüz.

ŧafā-yı himmet: (< Ar.) himmet desteği.

seğir-: (< *sekri-*) hamle yapmak, koşmak, yürümek.

ŧıngun: (< *sı:n-gun*) mağlup, kırık.

sipāhī: (< Far.) asker.

ŧūret: (< Far. < Ar.) biçim, görünüş.

ŧeb: (< Far.) gece.

ṯāife: (< Ar.) bölük, takım, güruh, kâfile.

te‘ālā: (< Ar.) yüksek, yükselme [yüksek olsun anlamında Allah adıyla birlikte kullanılır].

tekvür: (< Far.) taç sahibi, hükümdar.

vāveylā: (< Ar.) çılgılık, yaygara [Eyvah! Yazık! gibi].

vech: (< Ar.) tarz.

zebün: (< Far.) zayıf, güçsüz, âciz.

1. Düzey Metin (40b-42a, 125.s.)

Çünkü ‘Osmân Gâzî, Çavdâr Tatar’uñ oğluna and vérüp atasına mu‘âhede vechile yine gönderdi. Şonra oğlı Orhân’a eytdi: “Oğul, egerçi bu Tatar ile ‘ahd édüp and vérüp gönderdük ammâ Tatar ând bekler tâife olmaz. Ben bunda oturayın. Bu kerre var, sen gâzâ ét. Ümiddür ki Hâk te‘âlâ zafer vére,, déyüp Aqça Koca⁶⁶’yı ve Koñur Alp’ı ve Gâzî ‘Abdu’r-rahmân’ı ve Köse Miñâl’i bile koşup Kara Çepiş’e ve Kara Tekin’e gönderdi. Orhan’uñ yalnız ibtidâ seferi budur. Pes Orhan du‘â kılıcını béline muhkem bağlayup atasından şafâ-yı himmet alup toğru Kara Çepiş’e vardı. Çünkim bir konağ yér kaldı hişâra Orhan, gâzîleri üç bölük édüp bir bölügiyle kendü hişâr üzerine düşüp bir bölügin géceyle hişârüñ ardına kodı ve bir bölügin de hişârüñ yanında bir derede kodı. Orhan Gâzî, hişârda bir kaç gün ceng éder gibi oldu ammâ zebünluk şüretin gösterdi. Bir gün şingün şüretinde çekilüp kaçdı. Kâfirler bunu görüp kal‘adan çıkup ordu yérine gelüp bir Türk bulup tekvura iletdiler. Tekvur dañı aña şordı kim “Hêç dañı Türk var mıdur?,, Ol kişi eytdi: “Bunda dañı Türk n’eylesün. Gözüñüz öñünde işte kaçup nâ-bedîd oldılar,, dédi. Tekvur bu söze gâyet ferağ olup eytdi: “Türk gâyet zebündür. Ardına düşüp anları dereden çıkarmamak gerek,, déyüp tekvur hemândem binüp Orhan’uñ ardına düşdiler. Hişâr yanında pusuda olan gâzîler, hişârün kapusın aldılar ve hişâr dibinde olan gâzîler dañı hurûc édüp tekvura göründiler. Tekvur bunları göricek eytdi: “Vāveylā, dañı Türk var-ımış,, déyüp heman kuyruk göte kışup istedi ki gelüp hişâra gire. Hişâr öñündeki gâzîleri görüp çâr u nâçâr kendüyi anlara urup boğazı bu gâzîlerüñ eline vérüp, tutup hişârı fetğ étdiler. Mālını gâzîlere kısmet étdiler ve anuñ aşağı yanında Op Şuyu⁶⁷ dérlerdı, bir hişârucuğ dañı var-ıdı. Aña gelüp ‘ahd ve amânla anı dañı aldılar. Bu iki hişâra er koyup muhkem berkitdiler. Kara Çepiş⁶⁸’i Koñur Alp’e vérüp Op

⁶⁶ Düzce ilinin Karadeniz’e kıyısı olan bir ilçesi.

⁶⁷ Ab suyu.

⁶⁸ Balıkesir ilinin, İvrindi ilçesine bağlı bir mahallesi.

Şuyı'nı Aqça Koca'ya vrdi ve Orhan Gzi dağı ol tekvurı siphisiyle Aq Hiřr⁶⁹'a getirdi. Halka emn ü amn gösterdi. Amm Knur Alp gh gh çıkup Aq Yazı⁷⁰'ya segirdirdi ve Aqça Koca dağı, 'Ayn Gli⁷¹'nn şuyı ağduğı Bş Kpri⁷²'de bir boğazcuğ varı-dı, anda turağlanup ol arada orman, arasında olan ile segirdirdi.

Ve bi'l-cümle ol ucu Orhan berkidp bu dutsağları, kfirleri atası 'Oşmn'a gönderdi ve kendsi gelüp Kara Tekin Hişrı zerine düşüp tekvurına dem gönderüp ddi ki: "Hişrı bağa vr. Yine seni hişrunda ibk ödeyin. Hemn ad benüm olsun. Benüm ğarağum İznik'dr,, ddi. Kfir bu sözi işidicek, ğaylı gc geldi. Kal'ayı vrmedi. Orhan dağı hemn s'at kal'aya yağm buyurdi. Gziler, hemdem yağm dp kal'anuğ şapusın yıķup, tekvurını ttp ldrdiler. Kızıını mhıyla, Orhan, atasına gönderdi. Ve bu alınan esirleri Orhan yine ğzilerden şatun alup 'ahd ü emnla yine hişra kdi. şamşa avuş'u dağı hişrda kıoyup, kendü Yni řehr⁷³'de yine atası 'Oşmn yanına geldi andan Kara epiş'de Knur Alp'e ve Kara Tekin'de şamşa avuş'a dem gönderdiler, t ki İznik'e ğavle gibi olalar. Gh gh varup, İznik'n bğcelerin ğarb derlerdi.

El-kışşa: İznik'e varduğca rağatlık vrmez oldılar ve bu şarafdan Knur Alp dağı Aq Yazı'ya ve bir şarafdan dağı Aqça Koca, İznikmid⁷⁴'e meşğl olup bu uclar be-ğyet işlenir. olmuş-udı. şöyle ki; rz u şeb ğziler at arķasından nmeyp fetĥ ü fth'a dürüşürlerdi. Knur Alp, Aq Yazı'da Tz Bzri⁷⁵'nı alup Uzunca Bl⁷⁶'de kfirlerle buluşup iki gün iki ğce dürüşüp kfiri dnderp yine Tz Bzri'na geldi. Aqça Koca dağı Aq Temür'le Aq Ova⁷⁷'ya segirdr oldılar ve Gzi 'Abdu'r-raĥmn dağı İştnbul şarafındağı ile

⁶⁹ Manisa İlinin kuzeybatısında yer alan ilçesi.

⁷⁰ Sakarya iline bağlı bir ilçe.

⁷¹ Sapanca Gölü.

⁷² Sakarya ilinin Serdivan ilçesine bağlı mahallesi.

⁷³ Bursa iline bağlı, Osmanlı devletine ilk başkentlik yapan ilçe.

⁷⁴ İlk ağlarda Kocaeli bölgesinde kurulan şehirler sırayla; Olbia, Astakos, Nicomedia, İznikmid, İzmid ve Kocaeli adlarını almışlardır.

⁷⁵ Düzce ovası.

⁷⁶ Düzce sınırlarında bulunan Uzuncabel'in yeri tam olarak bilinmemektedir.

⁷⁷ Bizans döneminde Regio Tersia diye adlandırılan ve Sakaryanın doğusuna verilen isim.

segirdürdi, Geçen kâfiri kırdı, kovardı. Her vakıt bu hâl-ıla düşüşlerdi, uruşurlardı. İslâm için cân baş oynarlar-ıdı.

2. Düzey Metin

Çünkü ‘Ořmân Ğâzî, Çavdâr Tatar’ın oğluna and vârip atasına mu‘âhede vechile yine gönderdi. Şoğra oğlu Orđan’a eytti: “Oğul, egerçi bu Tatar ile ‘ahd êdip ant vârip gönderdik ammâ Tatar ant bekler řâ’ife olmaz. Ben bunda oturayım. Bu kerre var, sen Ğazâ ét. Ümîttir ki Hađđ te‘âlâ zafer vére,, dâyip Akça Koca’yı ve Kođur Alp’ı ve Ğâzî ‘Abdu’r-rağmân’ı ve Köse Miğâl’i bile koşup Kara Çepiş’e ve Kara Tekin’e gönderdi. Orđan’ın yalnız ibtidâ seferi budur. Pes Orđan du‘â kılıcını bêline muğkem bağlayıp atasından şafâ-yı himmet alıp doğru Kara Çepiş’e vardı. Çün-kim bir konağ yér kaldı şişâra Orđan, Ğâzîleri üç bölük êdip bir bölüğüyle kendi şişâr üzerine dâşup bir bölüğün geceyle şişârın ardına řodu ve bir bölüğün de şişârın yanında bir derede řodu. Orđan Ğâzî, şişârda bir kaç gün cenk êder gibi oldu ammâ zebûnluğ şüretin gösterdi. Bir gün şıngın şüretinde çekilip kaçtı. Kâfirler bunu görüp kal‘eden çıkıp ordu yérine gelip bir Türk bulup tekfura iletiler. Tekfur dağı aña şordu kim “Hêç dağı Türk var mıdır?,, Ol kişi eytti: “Bunda dağı Türk n’ylesin. Gözüñüz önünde işte kaçıp nâ-bedîd oldular,, dâdi. Tekfur bu söze Ğâyet ferağ olup eytti: “Türk Ğâyet zebûndur. Ardına dâşup anları dereden çıkarmamağ gerek,, dâyip tekfur hemâdem binip Orđan’ın ardına dâştüler. Şişâr yanında pusuda olan Ğâzîler, şişârın kapısın aldılar ve şişâr dibinde olan Ğâzîler dağı şurüc êdip tekfura göründüler. Tekfur bunları göricek eytti: “Vâveylâ, dağı Türk varmış,, dâyip hemen kıyruğ göte kışıp istedi ki gelip şişâra gire. Şişâr önündeki Ğâzîleri görüp çâr ü nâçâr kendiyi anlara urup boğazı bu Ğâzîlerin eline vârip, şutup şişârı fetđ êttiler. Mâlinı Ğâzîlere kısmet êttiler ve anın aşağı yanında Op Şuyu dârlerdı, bir şişârcık dağı vardı. Aña gelip ‘ahd ve amânla anı dağı aldılar. Bu iki şişâra er kıoyup muğkem berkittiler. Kara Çepiş’i Kođur Alp’e vârip Op Şuyu’nu Akça Koca’ya vârdı ve Orđan Ğâzî dağı ol tekfuru sipâhîsiyle Akç şişâr’a getirdi. Halka emn ve amân gösterdi. Ammâ Kođur Alp Ğâh Ğâh çıkıp Akç Yazı’ya seğirtirdi ve Akça Koca dağı, ‘Ayân Gölü’nün şuyu ağtığı Bêş Köprü’de bir boğazcık vardı, anda durağlanıp ol arada orman arasında olan ile seğirtirdi.

Ve bi'l-cümle ol ucu Orhan berkitip bu tutsakları, kâfirleri atası 'Osmân'a gönderdi ve kendisi gelip Kara Tekin Hişarı üzerine düşüp tekfuruna âdem gönderip dedi ki: "Hişarı başa vér. Yine seni hişârında ibkâ edeyim. Hemîn ad benim olsun. Benim ğarazım İznik'tir,, dedi. Kâfir bu sözü işiticek, haylî güç geldi. Kal'eyi vérmedi. Orhan dağı hemen sâ'at kal'eye yağmâ buyurdu. Ğâziler, hemâdem yağmâ edip kal'eniñ kapısını yıkip, tekfurunu tutup öldürdüler. Kızını mâlıyla, Orhan, atasına gönderdi. Ve bu alınan esirleri Orhan yine ğâzilerden satın alıp 'ahd ü emânla yine hişâra kodu. Şamşa Çavuş'u dağı hişârda koyup, kendi Yéni Şehir'de yine atası 'Osmân yanına geldi andan Kara Çepiş'de Koşur Alp'e ve Kara Tekin'de Şamşa Çavuş'a âdem gönderdiler, tâ ki İznik'e havâle gibi olalar. Gâh gâh varıp, İznik'in bağçelerinî harâp ederlerdi.

El-kışsa: İznik'e vardıkça rahatlık vérmez oldular ve bu taraftan Koşur Alp dağı Aq Yazı'ya ve bir taraftan dağı Aqça Koca, İznikmit'e meşğul olup bu uçlar be-ğâyet işlenir. olmuştu. Şöyle ki; rüz u şeb ğâziler at arkasından énmeyip feth ü fütüh'a dürüşürlerdi. Koşur Alp, Aq Yazı'da Tuz Pâzârı'nı alıp Uzunca Bél'de kâfirlerle buluşup iki gün iki gece dürüşüp kâfiri döndürüp yine Tuz Pâzârı'na geldi. Aqça Koca dağı Aq Temür'le Aq Ova'ya seğırtir oldular ve Ğâzî 'Abdu'r-rahmân dağı İstânbül tarafındağı ile seğırtirdi, Geçen kâfiri kııardı, kovardı. Her vakit bu hâl ile dürüşürlerdi, uruşurlardı. İslâm için cân baş oynarlardı.

3. Düzey Metin

Çünkü 'Osmân Ğâzî, Çavdâr Tatar'ın oğluna and vérıp atasına mu'âhede vechile yine gönderdi. Şonra oğlu Orhan'a eytti: "Oğul, eger ki bu Tatar ile 'ahd edip ant vérıp gönderdik ammâ Tatar ant bekler tâ'ife olmaz. Ben burada oturayım. Bu kere var, sen ğazâ ét. Ümîttir ki Haqq te'âlâ zafer vére,, déyip Aqça Koca'yı ve Koşur Alp'ı ve Ğâzî 'Abdu'r-rahmân'ı ve Köse Miñâl'i bile koşup Kara Çepiş'e ve Kara Tekin'e gönderdi. Orhan'ın yalnız ibtidâ seferi budur. Pes Orhan du'â kılıcını béline muhkem bağlayıp atasından himmet şafası alıp doğru Kara Çepiş'e vardı. Çün ki bir konağ yer kaldı hişâra Orhan, ğâzileri üç bölük edip bir bölüğüyle kendi hişâr üzerine düşüp bir bölüğünü geceyle hişârın ardına koydu ve bir bölüğünü de hişârın yanında bir derede koydu. Orhan Ğâzî, hişârda birkaç gün cenk eder

gibi oldu ammâ zebûnluğ şüretini gösterdi. Bir gün şingim şüretinde çekilip kaçtı. Kâfirler bunu görüp kal'eden çıkıp ordu yerine gelip bir Türk bulup tekfura iletiler. Tekfur dağı onı şordu ki "Hêç dağı Türk var mıdır?,, O kişi eytti: "Bunda dağı Türk n'eylesin. Gözünüz önünde işte kaçıp nâ-bedîd oldular,, dedi. Tekfur bu söze gâyet ferah olup eytti: "Türk gâyet zebûndur. Ardına düşüp onları dereden çıkarmamak gerek,, deyip tekfur hemândem binip Orhan'ın ardına düştüler. Hişâr yanında pusuda olan gâzîler, hişârın kapısını aldılar ve hişâr dibinde olan gâzîler dağı hüruc edip tekfura göründüler. Tekfur bunları görünce eytti: "Vâveylâ, dağı Türk varmış,, deyip hemen kuyruk göte kışıp istedi ki gelip hişâra gire. Hişâr önündeki gâzîleri görüp çâr ü nâçâr kendisini onlara urup boğazı bu gâzîlerin eline vârip, tutup hişârı fethêtiler. Mâlinı gâzîlere kısmet êttiler ve onun aşağı yanında Op Şuyu dârdedi, bir hişârcık dağı vardı. Onı gelip 'ahd ve emânla onu dağı aldılar. Bu iki hişâra er koyup muhkem berkittiler. Kara Çepiş'i Koşur Alp'e vârip Op Şuyu'nu Aqça Koca'ya vârdi ve Orhan Gâzî dağı o tekfuru sipâhisiyle Aq Hişâr'a getirdi. Halka emn ve emân gösterdi. Ammâ Koşur Alp gâh gâh çıkıp Aq Yazı'ya seğırtirdi ve Aqça Koca dağı, 'Ayân Gölü'nün şuyu aqtığı Bêş Köprü'de bir boğazcık vardı, orada duraklanıp o arada orman, arasında olan ile seğırtirdi.

Ve bi'l-cümle o ucu Orhan berkitip bu tutsakları, kâfirleri atası 'Osman'a gönderdi ve kendisi gelip Kara Tekin Hişârı üzerine düşüp tekfuruna âdem gönderip dedi ki: "Hişârı baña vâ. Yine seni hişârında ibkâ edeyim. Hemîn ad benim olsun. Benim gârazım İznik'tir,, dedi. Kâfir bu sözü işitince, haylî güç geldi. Kal'eyi vârdedi. Orhan dağı hemen sâ'at kal'eye yağmâ buyurdu. Gâzîler, hemândem yağmâ edip kal'enin kapısını yıkip, tekfurunu tutup öldürdüler. Kızını mâliyle, Orhan, atasına gönderdi. Ve bu alınan esîrleri Orhan yine gâzîlerden satın alıp 'ahd ü emânla yine hişâra koydu. Şamşa Çavuş'u dağı hişârda koyup, kendi Yêni Şehir'de yine atası 'Osman yanına geldi sonra Kara Çepiş'de Koşur Alp'e ve Kara Tekin'de Şamşa Çavuş'a âdem gönderdiler, tâ ki İznik'e havâle gibi olsunlar. Gâh gâh varıp, İznik'in bâğçelerin harâp êderlerdi.

El-kıssa: İznik'e vardıkça rahatlık vârdedi ve bu taraftan Koşur Alp dağı Aq Yazı'ya ve bir taraftan dağı Aqça Koca, İznikmît'e meşgûl olup bu uçlar be-gâyet işlenir olmuştu. Şöyle ki; rûz u şeb gâzîler at arqasından ênmeyip feth ü fütûha dürüşürlerdi.

Çoğunur Alp, Ak Yazı'da Tuz Pazarı'nı alıp Uzunca Bél'de kâfirlerle buluşup iki gün iki gece dürüşüp kâfiri döndürüp yine Tuz Pazarı'na geldi. Akça Koca dağı Ak Temür'le Ak Ova'ya seğırtir oldular ve Ğâzî 'Abdu'r-raħmân dağı İstānbul tarafındağı ile seğırtirdi, Geçen kâfiri kıradı, kıovardı. Her vakıt bu ħāl ile dürüşürlerdi, uruşurlardı. İslām için cān bāş oynarlardı.

4. Düzey Metin

Hikāye

Çünkü Osman Gazi, Çavdar Tatar'ın oğluna söz verip babasıyla yaptığı muahede gereğı yine gönderdi. Sonra oğlu Orhan'a dedi ki:

“Oğul, eğer ki bu Tatar ile birbirimizle antlaşma yapıp, ona ant verip gönderdik ama Tatar andında duran taife değıldir. Ben burada oturayım. Bu kere sen git, sen savaş. Ümit ederim ki Hakk teālā'nın sana zafer vermesini ümit ederim.” deyip Akçakoca'yı, Konur Alp'i, Gazi Abdurrahman'ı ve Köse Mihal'i ile birlikte Karaçepiş ve Karatekin'e gönderdi.

Orhan'ın yalnız ilk seferi budur. Sonra Orhan dua kılıcını beline sıkıca bağlayıp babasından himmet desteğı alıp doğruca Karaçepiş'e vardı. Hisara bir konaklık yer kalınca Orhan, askerleri üçe ayırdı; bir bölüğüyle kendisi hisar üzerine indi, bir bölüğünü geceleyin hisarın ardına koydu ve bir bölüğünü de hisarın yanındaki bir dereye bıraktı. Orhan Gazi, hisarda birkaç gün cenk eder gibi oldu ama âcizlik yüz gösterdi. Bir gün mağlup olmuş gibi çekilip kaçtı. Kâfirler bunu görüp kaleden çıktı, karargāh yerine gelip bir Türk buldular ve tekfura götürdüler. Tekfur da onlara:

“Bundan başka hiç Türk var mıdır?” diye sordu.

O kişi:

“Burada başka Türk ne yapsın? Gözünüzün önünde kaçıp gözden kayboldular işte.” dedi.

Tekfur bu söze çok sevinip:

“Türk çok âcizdir. Onların ardına düşüp onları dereden çıkarmamak gerek.” diye hemen o an atına binip Orhan'ın ardına düştü.

Hisarın yanında pusuda olan gaziler, hisarın kapısını tuttular ve hisarın dibinde olan gaziler de çıkıp tekfura göründüler. Tekfur bunları görünce:

“Eyvah! Başka Türk de varmış.” deyip hemen kuyruğunu bacaklarına kıştırarak gelip hisara girmek istedi.

Hisar önündeki gazileri gördü, ister istemez kendini onlara vurup boğazı bu gazilerin eline verdi, onlar da tutup hisarı fethettiler. Malını gazilere dağıttılar.

Hisarın aşağı yanında Op Suyu dedikleri bir hisarcık daha vardı. Oraya gelip ahd ü emanla onu da aldılar. Bu iki hisara asker bırakıp orayı tahkim ettiler. Karaçepiş’i Konur Alp’e, Op Suyu’nu Akçakoca’ya verdi. Orhan Gazi de o tekfuru askeriyle Akhisar’a getirdi. Halka emn ü eman güven sağladı. Ama Konur Alp zaman zaman çıkıp Akyazı’da at koştururdu. Akçakoca’da, Ayan Gölü’nün suyunun aktığı Beş Köprü mevkiinde bir boğazcık vardı, orada eğlenip ormanda olanlarla at koştururdu.

Ve Orhan o ucu tamamen tahkim edip bu tutsak kâfirleri, babası Osman’a gönderdi ve kendisi gelip Karatekin Hisar’ı üzerine indi, tekfuruna adam gönderip:

“Hisarı bana ver. Senin hisarında bırakayım ama ad benim olsun (benim bayrağım dalgalansın). Benim hedefim İznik’tir.” dedi.

Kâfir bu sözü işitince, hayli zoruna gitti. Kaleyi vermedi. Orhan da hemen o saat kaleyi yağmalamak için emir verdi. Gaziler hemen orada kapısını yıkıp kaleyi yağmaladılar ve tekfuru da tutup öldürdüler. Orhan, tekfurun kızını malıyla birlikte babasına gönderdi. Ve Orhan alınan bu esirleri yine gazilerden satın alıp ahd ü emanla hisarda bıraktı. Samsa Çavuş’u da hisarda bıraktı, kendisi de yine Yenişehir’e babası Osman’ın yanına geldi. Sonra Karaçepiş’de Konur Alp’e, Karatekin’de Samsa Çavuş’a adam gönderdiler. Böylece İznik’e gider gibi olsunlar. Zaman zaman varıp İznik’in bahçelerini harap ederlerdi.

Hâsılı, İznik’e vardıkça rahat vermez oldular. Ve bu taraftan Konur Alp de Akyazı’ya ve bir taraftan da Akçakoca, İzmit’le ilgilenip bu hudutlar oldukça aşılır olmuştu. Şöyle ki; gaziler gece gündüz at arkasından inmeyip fetih ve fütühatla uğraşırlardı. Konur Alp, Akyazı’daki Tuz Pazarı’nı alıp Uzunca Bel’de kâfirlerle buluştu. İki gün iki gece çarpıştı ve kâfiri döndürüp yine Tuz Pazarı’na geldi. Akçakoca’da Ak Temür’la beraber Akova’ya koşturur oldular. Gazi Abdurrahman da İstanbul tarafındakiler ile koştururdu ve oradan geçen kâfirleri kırardı, kovardı. Her vakit böyle savaşırlardı, vuruşurlardı. İslam için can ve baş ortaya koyarlardı.

6. Hikāyet

Kelimeler:

- a'lem:** (< Ar.) [çok, en, pek] bilen.
beşāret: (< Far. < Ar.) müjde.
cümle: (< Ar.) bütün, hep.
dağı: de/da, bile.
erlik: (< *er+lik*) erkeklik [kahramanlık].
esbāb: (< Ar.) sebepler, vâsıtalar.
ġanā'im: (< Ar.) ganimetler [düşmandan alınan mal].
hatta: (< Ar.) üstelik, ayrıca.
Hüve: (< Ar.) Allah [üçüncü tek şahıs zamiri: o].
Hüve a'lem: O iyi bilir.
murād: (< Ar.) arzu, istek, dilek.
mübālaġa: (< Ar.) pek fazla, çok, aşırı.
nesne: şey.
tekvür: (< Far.) taç sahibi, hükümdar.
vāşl: (< Ar.) ulaşma, kavuşma.

1. Düzey Metin (46b, 143.s.)

Çünkü hişār feth olundu, tekvürü ve ol kıızı cümle esbābıy-ıla Ġāzī 'Abdu'r-raġmān'a vérüp Orġan'a gönderdiler. 'Abdu'r-raġmān Ġāzī dağı Yéġi Şehr⁷⁸ de Orġan'a gelüp beşāret haberin vérüp ġanā'imî ve tekvürü kıızıyla teslim étdi. Orġan dağı kıızı 'Abdu'r-raġmān Ġāzī'ye vérüp ġanā'imden dağı mübālaġa nesne vérdi. Ol iki 'aşık birbirine vāşl olup murāda érdiler. Ve bu zamānda dağı anuġ neslinden vardur. Ķara Raġmān dérler. İstānbul üzerinde ol dağı çok erlükler étmışlerdür. Ĥattā anuġ zamānında İstānbul kāfir-iken oġlancuġ aġlasa kāfirler: "Ķara Raġmān geldi,, déyü oġlancuġların Ķorkudurlardı. Aġlamaz olurdu. Ve Hüve a'lem.

⁷⁸ Bursa iline baġlı ilçe.

2. Düzey Metin

Çünkü hişâr feth olundu, tekfuru ve ol kıızı cümle esbâbıyla Ğâzî ‘Abdu’r-rahmân’a vérip Orhan’a gönderdiler. ‘Abdu’r-rahmân Ğâzî dağı Yeni Şehir’de Orhan’a gelip beşâret haberin vérip ğanâ’imi ve tekfuru kıızıyla teslim étti. Orhan dağı kıızı ‘Abdu’r-rahmân Ğâzî’ye vérip ğanâ’imden dağı mübâlağa nesne vérdi. Ol iki ‘âşık birbirine vâşl olup murâda érdiler. Ve bu zamânda dağı anıñ neslinden vardır. Kara Rahmân dérler. İstânbul üzerinde ol dağı çok erlikler étmîşlerdir. Hattâ anıñ zamânında İstânbul kâfirken oğlancık ağlasa kâfirler: “Kara Rahmân geldi,, déye oğlancıkların korçuturlardı. Ağlamaz olurdu. Ve Hüve a’lem.

3. Düzey Metin

Çünkü hişâr fetholundu, tekfuru ve o kıızı cümle esbâbıyla Ğâzî ‘Abdu’r-rahmân’a vérip Orhan’a gönderdiler. ‘Abdu’r-rahmân Ğâzî dağı Yeni Şehir’de Orhan’a gelip beşâret haberini vérip ğanâ’imi ve tekfuru kıızıyla teslim étti. Orhan dağı kıızı ‘Abdu’r-rahmân Ğâzî’ye vérip ğanâ’imden dağı mübâlağa nesne vérdi. O iki ‘âşık birbirine vâşl olup murâda érdiler. Ve bu zamânda dağı onuñ neslinden vardır. Kara Rahmân dérler. İstânbul üzerinde o dağı çok erlikler étmîşlerdir. Hattâ onuñ zamânında İstânbul kâfirken oğlancık ağlasa kâfirler: “Kara Rahmân geldi,, déye oğlancıkların korçuturlardı. Ağlamaz olurdu. Ve Hüve a’lem.

4. Düzey Metin

Hikâye

Hisar fethedilince tekfuru ve kızını bütün eşyalarıyla beraber Abdurrahman Gazi’ye teslim edip Orhan’a gönderdiler. Abdurrahman Gazi de Yeni Şehir’de Orhan’a gelip müjdeli haberi verdi. Tekfur ile kızını ganimetlerle beraber Orhan Gazi’ye teslim etti. Orhan da kıızı Abdurrahman Gazi’yle evlendirip ganimetlerden de büyük bir pay verdi. O iki âşık birbirine kavuşup muratlarına erdiler. Şimdi de onların neslinden Kara Rahman diye bir adam vardır. İstanbul’da birçok kahramanlık göstermiştir. Hatta İstanbul daha fethedilmemişken, küçük bir çocuk ağlasa kâfirler:

“Kara Rahman geldi.” diye çocukları korkuturlar, çocuklar da ağlamayı keserdi. Allah en iyisini bilir.

7. Hikāyet-i Vefāt-ı ‘Osmān Ğāzī (Raḥmetü’llāhī Te‘ālā)

Kelimeler:

bākī: (< Ar.) daimî, kalıcı.

beyle: böyle.

defn ét-: gömmek.

eşahh: (< Ar.) çok doğru, daha doğru, sahih.

fānī: (< Ar.) ölümlü, gelip geçici.

fī’l-hāl: (< Ar.) şu anda, şimdi, hemen.

ğaflet: (< Far. < Ar.) dalgınlık, dikkatsizlik.

kaynata: (< *kayın+ata*) kayınbaba.

kuyul-: (< *kuy-“l-*) akın etmek, hücum etmek, saldırmak.

ķubbe: (< Ar.) kubbe.

manastır: (< Rum.) medrese [keşişler için].

maraz: (< Far.) hastalık, dayanılması güç durum.

meyt: (< Ar.) cenaze.

mūceb: (< Ar.) bir emrin icap ettiği şey, netice.

muḥāşara: (< Ar.) kuşatma.

müstevlī: (< Ar.) istila eden, ele geçiren.

naķl: (< Ar.) [başka bir yere] götürme, taşıma.

niķrīs: (< Ar.) gut, damla [hastalığı].

riḥlet: (< Far. < Ar.) göç, göçme, ölme.

rivāyet: (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hâdisenin hikâyesi.

şikāt: (< Far. < Ar.) inanılır kimseler.

vaşıyyet: (< Far. < Ar.) bir kimsenin ölümünün ardından yapılmasını istediği şey.

yigirmi: yirmi.

1. Düzey Metin (46b-47b, 143-145.s.)

Rivâyet ederler kim evvel ‘Osmân’uñ kayın atası Edebâlı vefât édüp bir aydan sonra kıızı Mâlḥûn Ḥâtun ki ‘Osmân’uñ ḥâtunu ve Orḥan’uñ anasıdur, vefât édüp ‘Osmân kendü eliy-ile ikisin daḥı Bilecük Ḥiṣâri’nda defn étdi. Andan üç aydan sonra ‘Osmân Ğâzî daḥı Sögüd⁷⁹’de dünyâ-yı fâniden âḥiret-i bâḳiye riḥlet étdi. Dérler ki emânete ḳodılar. Ol vaḳt Orḥan Ğâzî Brusa’da ıdı. İṣidüp gelüp ‘Osmân’ı vaşıyyeti mücebince manastırda ḳubbenüñ altında defn étdiler. Ammâ eṣaḥḥ-ı naḳl ba’zı ṣiḳâtden olunur ki eydür, Brusa Ḥiṣâri’na düşüldükde ‘Osmân bele idi. Ammâ niḳris maraḳı müstevlî olup ḳal’ayı muḥâşara éderken ‘Osmân Ğâzî Allâh emrine vardı. Ḳal’a üzerinden göçüp ortudan bir ḳul ḳaçup Brusa tekvurına gelüp: “Türküñ begi ölüp göçüp ḳaçdılar,, déyü haber vérdi. Fi’l-ḥâl tekvur daḥı ḳal’adan çıkup müslimânlaruñ ardına düşdi. Orḥan daḥı ‘Osmân Ğâzî’nüñ meytin ilerü gönderüp kendü pusuya girmiş-idi. Ğafletle kâfire ḳoyulup tekvurı daḥı tutup ḳal’ayı feth édüp ‘Osmân’uñ meytini getirüp manastırda defn étdiler. Altmış ḳoḳuz yıl ‘ömri olup yigirmi yedi yıl pâdişâh oldı.

2. Düzey Metin

Rivâyet ederler kim, evvel ‘Osmân’ıñ kayın atası Edebâlı vefât édip bir aydan sonra kıızı Mâlḥûn Ḥâtun ki ‘Osmân’ıñ ḥâtunu ve Orḥan’ıñ anasıdır, vefât édip ‘Osmân kendi eliyle ikisin daḥı Bilecik Ḥiṣârında defnétti. Andan üç aydan sonra ‘Osmân Ğâzî daḥı Sögüt’te dünyâ-yı fâniden âḥiret-i bâḳiye riḥlet étti. Dérler ki emânete ḳoydular. Ol vakit Orḥan Ğâzî Bursa’daydı. İṣitip gelip ‘Osmân’ı vaşıyyeti mücebince manastırda ḳubbeniñ altında defnéttiler. Ammâ eṣaḥḥ-ı naḳil ba’zı ṣiḳâtden olunur ki eydir, Bursa Ḥiṣârına düşüldükte ‘Osmân böyleydi. Ammâ niḳris maraḳı müstevlî olup ḳal’eyi muḥâşara éderken ‘Osmân Ğâzî Allâh emrine vardı. Ḳal’e üzerinden göçüp ordudan bir ḳul ḳaçup Bursa tekfuruna gelip: “Türküñ begi ölüp göçüp ḳaçtılar,, diye haber vérdi. Fi’l-ḥâl tekfur daḥı ḳaleden çıkup müslümânlarıñ ardına düştü. Orḥan daḥı ‘Osmân Ğâzî’niñ meytin ileri gönderip kendi pusuya girmişti. Ğafletle kâfire ḳoyulup tekfurı daḥı tutup ḳal’eyi fethedip

⁷⁹ Bilecik iline baḳlı, Osmanlı Beyliḳi’nin ilk başkenti olan ilçe.

‘Osmān’ın meytini getirip manastırda defnēttiler. Altmış dokuz yıl ‘ömrü olup yirmi yedi yıl pādīshāh oldu.

3. Düzey Metin

Rivāyet ederler ki, evvel ‘Osmān’ın kaynatası Edebālī vefāt edip bir aydan sonra kıızı Mālḥūn Ḥātun ki ‘Osmān’ın ḥātunu ve Orḥan’ın anasıdır, vefāt edip ‘Osmān kendi eliyle ikisini daḥı Bilecik Ḥiṣārında defnēttiler. Ondan üç aydan sonra ‘Osmān Ğāzī daḥı Söğüt’te fānī dūnyādan bākī āhirete riḥlet etti. Dérler ki emānete koydular. O vakit Orḥan Ğāzī Bursa’daydı. İŝitip gelip ‘Osmān’ı vaŝıyyeti mücebince manastırda ḳubbenin altında defnēttiler. Ammā naḳil eŝaḥḥı ba’zı ŝiḳāttan olunur ki eydir, Bursa Ḥiṣārına düŝüldükte ‘Osmān böyleydi. Ammā niḳris marazı müstevlī olup ḳal’eyi muḥāşara ederken ‘Osmān Ğāzī Allāh emrine vardı. Ḳal’e üzerinden göçüp ordudan bir ḳul kaçıp Bursa tekfuruna gelip: “Türkün begi ölüp göçüp kaçtılar., diye ḥaber vardi. Fi’l-ḥāl tekfur daḥı ḳaleden çıkıp müslümānların ardına düŝtü. Orḥan daḥı ‘Osmān Ğāzī’nin meytin ileri gönderip kendi pusuya girmişti. Ğafletle kāfire koyulup tekfur daḥı tutup ḳal’eyi fetḥedip ‘Osmān’ın meytini getirip manastırda defnēttiler. Altmış dokuz yıl ‘ömrü olup yirmi yedi yıl pādīshāh oldu.

4. Düzey Metin

Osman Gazi’nin Vefatının Hikâyesi

Önce Osman’ın kaynatası Edebalı’nın, bir ay sonra da Osman’ın hanımı ve Orhan’ın anası Malhun Hatun’un vefat ettiğini rivayet ederler. Osman kendi eliyle ikisini de Bilecik Hisarı’na defnetti. Onlardan üç aydan sonra da Osman Gazi Söğüt’te fani dünyadan baki ahirete göçtü. Ruhunu teslim ettiğini söylediler. O zaman Orhan Gazi Bursa’daydı. Bunu işitip gelince, vasiyeti gereğince Osman’ı manastırdaki kubbenin altına defnettiler. Ama işin doğrusu, bazı itibar edilen kimseler; Bursa Hisarı’nda bulduklarında Osman’ın hasta olduğunu ve gut hastalığı vücudunu istila edince kaleyi kuşatırken Osman Gazi’nin Allah’ın gel buyruğuna uyduğunu söylerler. Ordudan kaçan bir asker, kale üzerinden geçip Bursa tekfuruna geldi ve şöyle haber verdi:

“Türkün beyi öldü ve bu dünyadan göçüp gitti.”

Tekfur da hemen kaleden çıkıp müslümanların ardına düştü. Orhan da Osman Gazi'nin naaşını ileri gönderip kendisi pusuya yatmıştı. Boş bulunup kâfire hücum etti, tekfur da tutup kaleyi fethetti.

Osman'ın naaşını getirip manastıra defnettiler. Altmış dokuz yıl ömür sürdü, yirmi yedi yıl padişahlık yaptı.

8. Hikâyet-i İstiklâl-i Orhân Ğazî Fî Mülk-ü 'Osmân Ğazî

Kelimeler:

'alemlü: (< Ar.) nakışlı, işlemeli.

'azîz: (< Ar.) muhterem.

andan: (< *an+tan*) sonra, ondan.

anda: (< *an+ta*) o zaman.

anı: (< *an+i*) onu.

cem' ol-: toplanmak.

çün: (< Far.) gibi, çünkü, mademki [nasıl].

defn ét-: gömmek.

depin-: (< *tep-î-n-*) tekme atmak, şiddetle hareket etmek, saldırmak.

depingü: hayvanın sırtını incitmemesi için eyerin ve palanın altına konulan içi doldurulmuş keçe.

edük (< *etük*) çizme, ayakkabı.

esbâb: (< Ar) sebeplerler, vasıtalar.

eyer: (< *e der*) binek hayvanlarının sırtına konulan, oturmaya yarayan nesne.

Foture: (< *Fodra*) Bursa'nın merkez ilçesine bağlı köy.

ğayri: (< Ar.) ayrı, başka.

ğazâ': (< Ar.) [din yoluna] savaş.

émdi: (< *am+ti*) o hâlde, şimdi.

istiklâl: (< Ar.) kendi başına olma, kimseye bağlı bulunmama, yükselme.

kısmet ét-: hisselere ayırmak.

memâlik: (< Ar.) köleler, kullar [yeniçeriler].

mescid: (< Ar.) mescit.

mezkürât: (< Far. < Ar.) bahsedilen konular.

- milk:** (< Ar.) tasarruf altında olan nesne.
- nevāhī:** (< Ar) nahiyeler, bucaklar.
- öğrek:** (< *öğür+ek*) sürü, at sürüsü.
- re‘āyā:** (< Ar.) [bir hükümdar idaresi altında bulunan ve vergi veren] halk, bütün halk.
- rivāyet:** (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hâdisenin hikâyesi.
- sancağ:** bayrak, alay bayrağı.
- sākin:** (< Ar.) sakin [bir yerde oturan].
- sırt:** boyundan bele kadar uzanan arka üst bölüm.
- sipāhī:** (< Far.) asker, ordu mensubu, ordu.
- şokman:** (< *sok-man*) konç.
- şāhī:** (< Far.) şah ile ilgili, hükümdara mensup.
- taḥsīn:** (< Ar.) güzel bulma, güzelleştirme.
- tamızluk:** yalnız dölü alınmak için yetiştirilen yüksek nitelikli hayvan.
- taḫīle:** (< Ar.) hayvan katarı, birbiri ardına bağlanmış bir sıra hayvan.
- tefvīz:** (< Ar.) ihale [bir gayrimenkulü bilinen bedeli karşılığında bir kimsenin üstüne bırakma].
- tegele:** yelek, eskiden ulemanın elbise üzerinden giydikleri kaftan.
- tekye:** (< Ar.) tekke [insanların manevî ve ahlakî açıdan eğitilmesine yönelik, bir şeyhin yönetiminde tasavvuf eğitiminin verildiği mekân].
- Toņuzlu:** Denizli.
- yancığ:** (< *yan+cığ*) omuz çantası.
- yund:** (< *yunt*) kısrağ.
- zāviye:** (< Ar.) şehrin dışındaki ev [loca, lokal, köşe].

1. Düzey Metin (47b- 48b, 146-149.s.)

Rivāyet olundu ki çün ‘Osmān’ı manastırda defn étdiler. Orhan ve qarındaşı ‘Alāe’ d-dīn Paşa bir araya geldiler. Ol vaqt Aḫī Ḥasan⁸⁰ vardı kim Brusa Ḥiṣārī’nda beg sarāyına yakın yerde zāviyesi vardır, dedı. Daḫı anda ḥāzır olan ‘azizler cem’ oldılar, tā kim ‘Osmān’uñ

⁸⁰ Asıl adı Hasan Çelebi’dir. Şeyh Edebalı’nın kardeşi Ahi Şemseddin’in oğludur.

mâlini oğullarına kısmet édüp mîrâş édeler. Hîç hazînesi bulunmadı. Hemân bu feth olunan memâlikden ğayrı altın ve aqça yoĝ-ıdı; Şoņına ‘Osmân Ğâzi’ nün hemân bir yénice şırtak tegelesi dağı bir yancuĝı ve bir tuzluĝı ve qaşıklıĝı ve bir şoķman edüĝi var-ıdı. Ammâ bir kaç tavile éyü atları ve bir kaç süri koyunları var-ıdı. Şimdi Brusa nevâhîsünde yürüyen beglik koyunların tamuzluĝı ol koyunlardandır. Ve dağı Sultân Öyüĝinde bir kaç öĝrek yundları ve bir néce çift eyer depengüsi qaldı. Bu mezkûrâtdan ğayrı nesne bulunmadı. Orĝan qarındaşına eytdi: “Ne buyurursun?,, ‘Alâe’ d-dîn Paşa eytdi: “Bu vilâyete çobânluķ étmeĝe pâdişâh gerekdür kim cemî‘ re‘âyâyı sipâhîyi görüp gözede. Bu atlar ve yundlar ve koyunlar cümlesi anuĝ ola. Zîrâ hep bunlar esbâb-ı şâhîdür. Babam ĝazâ için saklamışdır. Bizim mîrâş édecek nesnemüz yoķdur,, dédi. Andan Orĝan Ğâzi, ‘Alâe’ d-dîn Paşa’ya eytdi: “Gel émdi ey qarındaş! Ol çobân sen ol!,, ‘Alâe’ d-dîn Paşa eytdi: “ Atam hâl-i hayâtında begliĝi saņa tefvîz kılmışdır. Sen tûrurken baņa ne eş düşer. Sen hemân benim atam yérine ulu qarıdaşım sun,, dédi. Bu cem‘ olan ‘azîzler bunun sözine tahsin étdiler. Anda Orĝan eytdi: “Gel émdi baņa vezîr ol,, Anı dağı qabûl étmeyüp eytdi: “Kite Ovası⁸¹nda, Foťure⁸² (Fötüre) dérler bir köy var, anı baņa vér. Ol baņa yeter,, dédi. Orĝan ol köyi aņa vérdi. ‘Alâe’ d-dîn Paşa dağı Brusa’da Kükürlü⁸³de bir tekye yaptı ve qapluca qapusın girdik yerde qal’a içinde bir mescid ve qapudan yoķaru dağı bir mescid yapup yanında evler yapup kendü dağı anda sâkin oldı. Tâ bu zamâna dek anuĝ evlâdından vardır.

2. Düzey Metin

Rivâyet olundu ki çün ‘Osmân’ı manastırda defnéttiler. Orĝan ve qardeşi ‘Alâe’ d-dîn Paşa bir araya geldiler. Ol vaķt Ahî Hasan vardı kim Bursa Hîşârı’nda beg sarâyına yakın yerde zâviyesi vardır, dédi. Dağı anda hâzır olan ‘azîzler cem‘ oldular, tâ kim ‘Osmân’ın mâlini oğullarına kısmet édip mîrâş édeler. Hîç hazînesi bulunmadı. Hemân bu feth olunan memâlikten ğayrı altın ve aqça yoktu; Şoņuna ‘Osmân

⁸¹ Görükle bucaĝı içinde bulunan ve daha sonra adı Ürünlü’ye dönüştürülen, 1987 yılında da mahalle olarak Nilüfer ilçesine baĝlanan köy.

⁸² Bursa’nın batısında bulunan ve adı önce Erikli daha sonra Alaaddin olarak deĝiştirilmiş köy.

⁸³ Bursa’nın Osmangazi ilçesinde bulunan bir mahalle.

Ġāzī'niñ hemān bir yénjice şırtak tegelesi dañı bir yancığı ve bir tuzluğı ve kaçıklığı ve bir şokman ediğı vardı. Ammā birkaç tavile éyi atları ve birkaç sürü koyunları vardı. Şimdi Bursa nevāhisinde yürüyen beglik koyunlarını tamızlığı ol koyunlardandır. Ve dañı Sultān Öyüğünde birkaç ögrek yundları ve bir néce çift eyer depengisi kaldı. Bu mezkūrattan ġayri nesne bulunmadı Orñan kardeşine eytdi: “Ne buyurursun?,, ‘Alāe’d-dīn Paşa eytdi: “Bu vilāyete çobānlık étmege pādīşāh gerektir kim cemī‘ re‘āyāyı sipāhīyi görüp gözete. Bu atlar ve yundlar ve koyunlar cümlesi onuñ ola. Zīrā hep bunlar esbāb-ı şāhīdir. Babam ġazā için saqlamıştır. Bizim mirās édecek nesnemiz yoktur,, dēdi. Andan Orñan Ġāzī, ‘Alāe’d-dīn Paşa’ya eytdi: “Gel émdi ey kardeşim! Ol çobān sen ol!,, ‘Alāe’d-dīn Paşa eytdi: “ Atam hāl-i hayātında begligi saña tefvīz kılmıştır. Sen dururken baña ne eş düşer. Sen hemān benim atam yérine ulu karıdaşımın,, dēdi. Bu cem‘ olan ‘azīzler bunuñ sözüne tahsin éttiler. Anda Orñan eytdi: “Gel émdi baña vezīr ol,, Anı dañı kabūl étmeyip eytti: “Kite Ovası’nda, Foçure (Fötüre) dérler bir köy var, anı baña vér. Ol baña yeter,, dēdi. Orñan ol köyü aña vérdi. ‘Alāe’d-dīn Paşa dañı Bursa’da Kükürtlü’de bir tekke yaptı ve kaçılıca kaçısın girdik yérde kal’e içinde bir mescit ve kaçıdan yukarı ağı bir mescit yapıp yanında evler yapıp kendi dañı anda sakin oldu. Tā bu zamāna dek onuñ evlādından vardır.

3. Düzey Metin

Rivāyet olundu ki çün ‘Osmān’ı manastırda defnéttiler. Orñan ve kardeşi ‘Alāe’d-dīn Paşa bir araya geldiler. O vaķit Aġī Ĥasan vardı ki Bursa Ĥiřarı’nda beg sarāyına yaķın yérde zāviyesi vardır, dēdi. Dañı orada hāzır olan ‘azīzler cem‘ oldular, tā ki ‘Osmān’ıñ mālını oğullarına kısmet édip mirās édeler. Hiç ĥazīnesi bulunmadı. Hemen bu fetħolunan memālikten ġayri altın ve aķça yoktu; Şoñuna ‘Osmān Ġāzī’niñ hemen bir yénjice şırtak tegelesi dañı bir yancığı ve bir tuzluğı ve kaçıklığı ve bir şokman ediğı Amā birkaç tavile éyi atları ve birkaç sürü koyunları vardı. Şimdi Bursa nevāhisinde yürüyen beglik koyunlarını tamızlığı o koyunlardandır. Ve dañı Sultān Öyüğünde birkaç ögrek yundları ve bir néce çift eyer depengisi kaldı. Bu mezkūrattan ġayri nesne bulunmadı Orñan kardeşine eytti: “Ne buyurursun?,, ‘Alāe’d-dīn Paşa eytti: “Bu vilāyete çobānlık étmege pādīşāh gerektir kim cemī‘ re‘āyāyı sipāhīyi görüp gözete. Bu atlar ve yundlar ve koyunlar cümlesi onuñ ola. Zīrā hep bunlar şāhīnin

esbâbıdır. Babam gâzâ için saklamıştır. Bizim mîrâs édecek nesnemiz yoktur,, ddi. Sonra Orhan Gzî, ‘Ale’ d-dn Paşa’ya eytti: ‘‘Gel Şimdi ey kardeŐ! O obn sen ol!,, ‘Ale’ d-dn Paşa eytti: ‘‘Atam haytının hlinde begligi saņa tefvz kılmıştır. Sen dururken baņa ne eş düşer. Sen hemen benim atam yrine ulu kardeŐimsin,, ddi. Bu cem‘ olan ‘azzler bunun sözüne taŐsin ttiler. O zaman Orhan eytti: ‘‘Gel Şimdi baņa vezr ol,,. Onu dağı kabl tmeyip eytti: ‘‘Kite Ovası’nda, FoÇure (Fötüre) drler bir köy var, onu baņa vr. O baņa yeter,, ddi. Orhan o köyü oņa vrdi. ‘Ale’ d-dn Paşa dağı Bursa’da Kükürtlü’de bir tekke yaptı ve aplıca apısın girdik yrde al’e içinde bir mescit ve apıdan yukarı dağı bir mescit yapıp yanında evler yapıp kendi dağı orada skin oldu. T bu zamna dek onun evldından vardır.

4. Düzey Metin

Osman Gazi’nin ülkesinde Orhan Gazi’nin İstiklalinin Hikyesi

Osman’ı manastırda nasıl defnettikleri rivayet olundu. Orhan ve kardeşi Alaaddin Paşa bir araya geldiler. O vakitler Bursa Hisarı’nda, beyin sarayına yakın yerde, zaviyesi olan Ah Hasan adında birisi vardı. Osman’ın malını hisselerine ayırıp oğullarına bölmek için bekleyen zatlar, orada toplandılar. Hiç hazinesi bulunamadı. Bu fetholunan memleketlerden başka hiç altın ve akası yoktu. Osman Gazi’den geriye yalnız sırtına giydiği yenice bir yelek, bir omuz çantası, bir tuzluk, bir kaŐıklık ve konlu bir çizmesi vardı. Ama birkaç katar iyi atı ve birkaç sürü koyunu vardı. Őimdilerde Bursa civarında yürüyen beylik koyunların damızlığı işte o koyunlardandır. Ve de (bunun yanında) Sultan Höyüğü’nde birkaç küçük at sürüsü ve birçok çift eyer depengisi kaldı. Adı geçenlerden başka bir Şey bulunamadı.

Orhan kardeşine:

‘‘Ne buyurursun?’’ dedi.

Alaaddin Paşa:

‘‘Bu vilayete çobanlık etmek için, yani bütün halkı ve askerleri koruyup gözetmek için bir padişah gerek. Bu atların, kısrakların, koyunların hepsi onun olsun. Çünkü bunların hepsi hükümdarın malıdır. Babam gaza için saklamıştır. Bizim miras bırakacak bir Őeyimiz yoktur.’’ dedi.

Sonra Orhan Gazi, Alaaddin Paşa'ya:

“Ey kardeşim! Gel şimdi o çoban sen ol!” dedi.

Alaaddin Paşa:

“Babam hayattayken beyliği sana münasip görmüştür. Sen dururken bu iş bana düşmez. Sen benim babam yerine itibarlı ağabeyimsin.” dedi.

Orada toplanmış olan zatlar söylenen bu sözü beğendiler.

O zaman Orhan:

“Şimdi gel bana vezir ol.” dedi.

Alaaddin Paşa onu da kabul etmeyip:

“Kite Ovası'nda, Fodra denilen bir köy var, onu bana ver. O bana yeter.” dedi.

Orhan, o köyü ona verdi. Alaaddin Paşa da Bursa Kükürtlü'de bir tekke yaptı. Kaplıca kapısının girişinde kale içinde bir mescit yaptırdı. Kapının yukarı tarafına da bir mescit ve yanına evler yaptırdı. Kendisi de orada oturdu. Ta bu zamana değin onun evlatları yaşamaktadır.

9. Hikāyet

Kelimeler

a‘şār: (< Ar.) asır.

ādem: (< Ar.) adam.

ādet: (< Far.) adet.

aḡa: (< an+ga) ona.

andan: (< an+tan) sonra.

‘Arabiyye: (< Ar.) Araplar şöyle der.

bende: (< Far.) kul, köle, bağlı bulunan.

börk: başlık.

burma: (< bur-ma) döndürme, bükme, büzme, sıkma.

dīvān: (< Far.) [hükümdarın] danışma meclisi, büyük meclis.

dūlbend: (< Far.) tūlbend [kavuk üstüne sarılan sarık].

el-ḡamdü li-llāh: (< Ar.) Allah'a şükür.

el-ḡāşıl: (< Ar.) sözün kıtası.

- émdi:** (< *amti:*) şimdi.
- enük:** (< *enik*) köpek yavrusu.
- erkân:** (< Ar.) esas, yol, yöntem.
- evâil:** (< Ar. *evâil*) eski zamanlar, geçmiş zamanlar.
- eyt-:** söylemek.
- frenk:** (< Ar.) Osmanlıların Avrupalılara verdikleri ad.
- hâdiş:** (< Ar.) ortaya çıkan, meydana gelen.
- hâşlet:** (< Far. < Ar.) [yaratılıştan gelen] özellik, huy.
- hışım:** (< Far.) öfke, kızgınlık, sinirli olma hâli.
- hışâl:** (< Ar.) huylar, tabiatlar.
- horāsānî:** (< Far.) Horasanlı [Horasan; İran'ın doğu ve kuzeydoğu yer alan bölgeye verilen isim].
- hünkâr:** (< Far.) hükümdar.
- hürmet:** (< Far. < Ar.) saygı.
- ıssı:** sahip.
- icâzet:** (< Far. < Ar.) izin, onay.
- kağî:** (< Ar.) kadı [hukuki işlerden sorumlu kişi].
- li-küllî:** (< Ar.) hepsi için.
- muhaşşıl:** (< Ar.) meydana gelen, netice.
- mertebe:** (< Ar.) derece, basamak, rütbe, miktar.
- mu'ākkađ:** (< Ar.) düğümleme, düğümlü.
- muḥālif:** (< Ar.) ayrılık gösteren, uymayan, farklı.
- mümtâz:** (< Ar.) üstün tutulmuş, seçkin.
- nişân:** (< Far.) işaret, alâmet, simge, iz.
- pes:** (< Far.) şimdi, öyle ise.
- rağbet:** (< Far. < Ar.) istekle karşılama.
- re'âyâ:** (< Ar.) [bir hükümdar idaresi altında bulunan ve vergi veren] halk.
- ricâl:** (< Ar.) belli mevki sahibi kimseler.
- rivâyet:** (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hâdisenin hikâyesi.
- rûz:** (< Far.) gün.
- rüşvet:** (< Far. < Ar.) vazifeli bir kimsenin elindeki imkânları para veya mal karşılığında kötüye kullanması.

- sā'ir:** (< Ar.) başka, öteki, diğer.
- sefer:** (< Ar.) yolculuk, uzun yürüyüş.
- söğ-:** (< sö:g-) küfretmek, lanetlemek.
- şevkele:** önü kısa, arkası uzun, içi deri kaplanmış takke.
- tafşıl:** (< Ar.) etraflı olarak bildirme, anlatma, açıklama.
- takiye:** (< Ar.) ince kumaştan dikilmiş veya ipten örülmüş, yarım küre biçiminde başlık, takke.
- temām:** (< Ar.) tam olma, eksiksiz.
- teşnî':** (< Ar.) ayıplama, çirkin bulma.
- tevābi'î:** (< Ar.) bir kimsenin hizmetinde bulunanlar.
- uğrıla-:** (< ogrı:+la:-) çalmak.
- yamāk:** bir işte yardımcı olarak çalışan erkek. yeniçeri ocağında topçu ve humbaracı gibi askerî kuruluşlarda aday olarak bulunan kimse.
- yaya:** (< yadaġ) yayan giden [Osmanlılarda Yeniçeri Ocağından önceki dönemlerde Türklerden kurulan asker teşkilatı].
- yevmen fe-yevmen:** (< Ar.) günden güne.
- zıkr:** (< Ar.) anma, anılma, söyleme, sözünü etme.
- ziyāde:** (< Ar.) artma, çoğalma.

1. Düzey Metin (49b-51a, 153-157.s.)

Rivāyet olunur ki, bir gün Orhan Gāzī'ye karındaşı 'Alī Paşa eytdi: "Ey karındaşı! El-ḥamdü li-llāh ki pādīşāh olduḡ. Yevmen fe-yevmen askerini ziyāde olmaġa başladı. Ėmdi sen daḡı kendü askerinde bir nişān ét kim sā'ir askerden mümtāz olup, tâ rûz-ı kıyāmete degin anuḡla anılasın,, dédi. Orhan eytdi: "Sen ne buyurırsan ben anı kabûl édeyim,, 'Alī Paşa eytdi: "Eṡrāfdaki beglerin bôrkleri kıızıldur. Senüḡ ḡāş bendelerüniḡ bôrkleri aḡ olsun,, Orhan Gāzī bu sözi kabûl édüp buyurdi. Bilecik'de aḡ bôrkler bükdürüp âdem gönderüp Amāsyā'da Ḥācı Bektāş-ı Ḥorāsānî'den icāzet alup, evvel kendü géyüp andan tevābi' géydiler. Andan Orhan Gāzī diledi-ki askeri ziyāde olup, ammā ol asker daḡı kendü vilāyetinden ola. Bu işi karındaşına ṡanışdı. Karındaşı eytdi: "Anı kādīya ṡanışmaḡ gerek,, Ol zamānda Çandarlu Ḥayre'd-dīn Paşa Bilecik kādīsı-ıdı. Kādīlıġı aḡa 'Osmān kendü vemişdi. Orhan soḡra anı İznīk'e kādī kıldı. Andan Brusa'ya kādī

oldı. Orhan'dan sonra Gâzî Hünkâr anı kâdî-asker edindi. Andan vezîr olup begler-begi dağı oldu. Ve bunun tafşîli inşâ'allâh aşagâda zıkr olunsa gerek. Ve hem Edebâli'nin hışmıy-ıdı. Aña danışdılar. Ol eytdi: "Sultânım, meger élden yaya yazup çıkaravuz,, dédi. Reâyâ bu haberi işidicek: "Pâdişâh hîdmetinde olalum,, déyü yaya yazılmağa bir mertebede rağbet gösterdiler ki dimelü degil. Pes yaya yazılmağa başlayıcağ çok kişiler kâdîya rüşvetler vérüp yalvardılar: "Beni yaz!,, dediler. Zîrâ ol zamânda anlara haylî rağbet var-ıdı. Hünkâr'ın hâşları olup, ağ börk géyüp yürürlerdi. Hattâ yaya tamâm oldıktan sonra gelenler dağı yalvarup: "Bizi bârî yamağ yazuñ! Sefere bir yıl anlar ve bir yıl biz varalum,, dediler.

Lañife: Eydürler ki, yayaya enük yaya dedüklerine sebep oldur ki, Sultân Mehmed oğlı Sultân Murâd zamânında bir yaya, bir kimsenüñ bir ét enügin uğrılmaş, ıssı(sı) bulup eytmış: "Enügimi sen mi toğurduñ ki uğrılarsun bire enük yaya!,, déyüben sögmüş. Anda haylî gavğâ olmuş. Şonra yayalar bir araya gelüp bu söze haylî gücenmişler. Él bunların gücendüklerin tıyup ol sebebden enük yaya déyü ad komışlar.

Ve dağı burma mu'aqqad dülbend Orhan zamânında hâdiş olmuşdur. Dîvâna gelicek, beglerüñ burma dülbendi olmasa teşnî' éderlerdi. El-hâşıl, 'âdetleri dîvânda burma dülbend ve seferde ağ börk giyerlerdi ve börk altına şevkele giyerlerdi. Şevkele bir taqyedür ki öñi kışa, ardı uzun, içine deri kaplanmış. Ve dağı sağal kırmağ ol zamânda yoğ-ıdı. Beglerde, vezîrlerde, sipâhîlerde güzel uzun sağallar olurdu. Pâdişâh gâyet hışm étdüğü kişinüñ hürmetin düşürmeg-içün sağalın keserdi. Şonra sağal kırmağ 'âdetini bu yerlere Frenk gelmege başlayıcağ, andan aldılar. Muhaşşıl, evâyilde töre ve erkân şimdikiye muhâlif-ıdı. 'Arabiyye: lî-küllî zamânin devletün ve ricâlün ve fî külli 'asârin 'âdetün ve hışâlün⁸⁴.

2. Düzey Metin

Rivâyet olunur ki, bir gün Orhan Gâzî'ye qarındaşı 'Alî Paşa'ya eytti: "Ey qarındaş! ! El-hamdü li-llâh ki pâdişâh olduñ. Yevmen fe-yevmen askerüñ ziyâde olmağa başladı. Émdi sen dağı kendi askerüñde bir

⁸⁴ Her devrin kendine göre devleti ve adamları olduğu gibi, her asrın da adetleri ve hasletleri vardır.

nişān ét kim sā'ir askerden mümtāz olup, tâ rûz-ı kıyāmete degin anuñla anılasın,, dédi. Orhan eytti: “Sen ne buyurursañ, ben anı qabûl édeyim,, ‘Alī Paşa eytti: “Etrāfdaki beglerin bōrkleri kızıldır. Senin haş bendeleriniñ bōrkleri aq olsun,, Orhan Gāzī bu sözü qabûl édiş buyurdu. Bilecik’te aq bōrkler bükdürüp, ādem gönderip, Amāsyā’da Hācı Bektāş-ı Hōrāsānī’den icāzet alıp, evvel kendi géyip andan tevābī’i géydiler. Andan Orhan Gāzī diledi-ki askeri ziyāde olup, ammā ol asker dañı kendi vilāyetinden ola. Bu işi qarındaşına danıştı. Qarındaşı eytti: “Anı kādīya danışmaq gerek,, Ol zamānda Çandarlı Hāyre’d-dīn Paşa Bilecik kādīsıydı. Kādīlīğı aña ‘Osmān kendi vérmışti. Orhan şonra anı İznīk’e kādī kıldı. Andan Brusa’ya kādī oldu. Orhan’dan şonra Gāzī Hünkār anı kādī asker edindi. Andan vezīr olup begler-begi dañı oldu. Ve bunun tafşīli inşa’allāh aşağıda zikrolunsa gerek . Ve hem Edebālī’nin hışımıydı. Aña danıştılar. Ol eytti: “Sulţānum, meger élden yaya yazıp çıkaravız,, dédi. Reāyā bu haberi işiticek: “Pādişāh hizmetinde olalım,, déye yaya yazılmağa bir mertebede rağbet gösterdiler ki demeli degil. Pes yaya yazılmağa başlayıcaq çok kişiler kādīya rüşvetler vérip yalvardılar: “Beni yaz!,, dédiler. Zīrā ol zamānda anlara haylī rağbet vardı. Hünkār’ ın hāşları olup, aq bōrk géyip yürürlerdi. Hattā yaya tamām olduktan şonra gelenler dañı yalvarıp: “Bizi bārī yamaq yazıñ! Sefere bir yıl anlar ve bir yıl biz varalım,, dédiler.

Laţīfe: Eydirler ki, yayaya enik yaya dédiklerine sebep oldur ki, Sulţān Mehmed oğlu Sulţān Murād zamānında bir yaya, bir kimsenin bir ét enigin uğrulmuş, ıssı(sı) bulup eytmış: “Enigimi sen mi doğurduñ ki uğrularsın bire enik yaya!,, déyiben sövmüş. Anda haylī kavğā olmuş. Şonra yayalar bir araya gelip bu söze haylī gücenmişler. Él bunların gücendiklerin duyup ol sebepten enik yaya déye ad komuşlar.

Ve dañı burma mu’aqqad tūlbent Orhan zamānında hādīş olmuştur. Dīvāna gelicek, beglerin burma tūlbenti olmasa teşnī’ éderlerdi. El-hāşıl, ‘ādetleri dīvānda burma tūlbent ve seferde aq bōrk giyerlerdi ve bōrk altına şevkele giyerlerdi. Şevkele bir taqqedir ki öñü kışa, ardı uzun, içine deri kaplanmış. Ve dañı saqal kıрмаq ol zamānda yoktu. Beglerde, vezīrlerde, sipāhilerde güzel uzun saqallar olurdu. Pādişāh gāyet hışım éttiği kişinin hürmetin düşürmek için saqalın keserdi. Şonra saqal kıрмаq ‘ādetini bu yérlere Frenk gelmege başlayıcaq, andan aldılar. Muḥassıl, o élden evāyilde töre ve erkān şimdikiye

muhâlifli. ‘Arabiyye: lî-küllî zamānin devletün ve ricālün ve fî külli ‘asārin ‘ādetün ve hîşālün⁸⁵.

3. Düzey Metin

Rivāyet olunur ki, bir gün Orhan Gāzî’ye qarındaşı ‘Alî Paşa’ya eytti: “Ey qarındaş! ! El-ḥamdü li-llāh ki pādîşāh olduḡ. Yevmen fe-yevmen askerîḡ ziyāde olmaḡa başladı. Şimdi sen daḡı kendi askerîḡde bir niřān ét ki sā’ir askerden mümtāz olup, tâ kıyāmet rûzına degin onuḡla anılasın,, dédi. Orhan eytti: “Sen ne buyurursaḡ ben onu şabûl édeyim,, ‘Alî Paşa eytti: “Etrāfdaki beglerîḡ bôrkleri kıızıldır. Seniḡ ḡař bendeleriniḡ bôrkleri aķ olsun,, Orhan Gāzî bu sözü şabûl édiḡ buyurdu. Bilecik’te aķ bôrklar bûkdürüp, ādem gönderip, Amāsyā’da Hācı Bektāř-ı Ḥorāsānî’den icāzet alıp, evvel kendi gēyip sonra tevābî’i gēydiler. Sonra Orhan Gāzî diledi ki askeri ziyāde olup, ama o asker daḡı kendi vilāyetinden ola. Bu işi qarındaşına danıştı. Qarındaşı eytti: “Onu řādîya danıřmaķ gerek,, O zamānda Çandarlı Ḥayr’ed-dîn Paşa Bilecik řādîsıydı. Qādîliḡı oḡa ‘Ořmān kendi vérmîřti. Orhan Şonra onu İznîķ’e řādî kıldı. Sonra Brusa’ya řādî oldu. Orhan’dan Şonra Gāzî Ḥünkār onu řādî asker edindi. Sonra vezîr olup begler-begi daḡı oldu. Ve bunuḡ taşşili inşa’allāh ařaḡıda zikrolunsa gerek. Ve hem Edebālî’nîḡ ḡıřmıydı. Oḡa danıştılar. O eytti: “Sulṡānum, meger élden yaya yazıp çıkaravız,, dédi. Reāyā bu ḡaberi işiticek: “Pādîřāh ḡizmetinde olalım,, déye yaya yazılmaḡa bir mertebede raḡbet gösterdiler ki demeli degil. Pes yaya yazılmaḡa bařlayıcaķ çok kişiler řādîya rüşvetler vérip yalvardılar: “Beni yaz!,, dédiler. Zîrā o zamānda onlara ḡaylî raḡbet vardı. Ḥünkār’ıḡ ḡařları olup, aķ bôrķ gēyip yürürlerdi. Ḥattā yaya tamām olduḡtan Şonra gelenler daḡı yalvarıp: “Bizi bārî yamaķ yazıḡ! Sefere bir yıl Onlar ve bir yıl biz varalım,, dédiler.

Laṡîfe: Eydirler ki, yayaya enik yaya dédiklerine sebep odur ki, Sulṡān Meḡmed oḡlu Sulṡān Murād zamānında bir yaya, bir kimseniḡ bir ét eniḡin uḡrulamıř, ıssı(sı) bulup eytmîş: “Eniḡimi sen mi doḡurduḡ ki uḡrularsın bire enik yaya!,, déyiben sövmüş. Orada ḡaylî kavḡā olmuş. Şonra yayalar bir araya gelip bu söze ḡaylî gücenmişler. Él bunlarıḡ gücendiklerin duyup o sebeḡten enik yaya déye ad şoymuşlar.

⁸⁵ Her devrin kendine göre devleti ve adamları olduḡu gibi, her asrın da adetleri ve hasletleri vardır.

Ve dağı burma mu‘aqqad tülbent Orđan zamnında hdiş olmuştur. Dvna gelicek, beglerin burma tülbendi olmasa teşni‘ derlerdi. El-hşıl, ‘detleri dvnda burma tülbent ve seferde ağ brk giyerlerdi ve brk altına şevkele giyerlerdi. şevkele bir taqqedir ki nj kışa, ardı uzun, içine deri kaplanmış. Ve dağı sağal kıрмаđ o zamnda yoktu. Beglerde, vezrlerde, siphlerde güzel uzun sağallar olurdu. Pdişh gyet hışım ttiği kişinin hürmetin düşürmek için sağalın keserdi. şonra sağal kıрмаđ ‘detini bu yrlere Frenk gelmege başlayıcağ, ondan aldılar. Muğaşşıl, o evyilde tre ve erkn şimdikiye muğlifty. ‘Arabiyye: l-külli zamnin devletn ve ricln ve f külli ‘asrin ‘detn ve hiřln⁸⁶.

4. Düzey Metin

Hikye

şöyle bir söylenti vardır: Birgün Ali Paşa, kardeşi Orhan Gazi’ye:

“Ey kardeşim! Elhamdülillah padişah oldun. Günden güne askerinin sayısı artmaya başladı. şimdi sen de, başka askerlerden farklı olmaları için kendi askerlerine bir nişan koy, ta kıyamet gününe kadar onunla anılasın.” dedi.

Orhan:

“Sen ne buyurursan onu yapayım.” dedi.

Ali Paşa:

“Etrafdaki beylerin brkleri kıızıldır. Senin has askerlerinin brkleri de ak olsun.” dedi.

Orhan Gazi bu sözü kabul edip, Bilecik’te ak brkler dokutulmasını emretti. Amasya’ya adam gönderdi ve Horasanlı Hacı Bektaş’tan icazet aldı. Brk önce kendisi giydi, sonra ona tabi olanlar giydi. Daha sonra Orhan Gazi, askerinin artmasını ve o askerlerin de kendi vilayetinden olmasını istedi. Bu işi kardeşine danıştı.

Kardeşi:

“Onu kadiya danışmak gerek.” dedi.

⁸⁶ Her devrin kendine göre devleti ve adamları olduğu gibi, her asrın da adetleri ve hasletleri vardır.

O zamanda Çandarlı Hayrettin Paşa, Bilecik kadısıydı. Onu kadılığa Osman Gazi getirmişti. Sonra Orhan Gazi onu, İznik'e kadı tayin etti. Daha sonra Bursa kadısı oldu. Orhan'dan sonra Gazi Hünkâr onu kazasker edindi. Sonra vezir, ardından da beylerbeyi oldu. Ve bunun tafsili inşa'allah aşağıda gelecek. Hem Edebalı'nın hısmıydı. Ona danıştılar.

O:

“Sultanım, meğer ülkeden asker kaydedip çıkaralım.” dedi.

Halk bu haberi işitince:

“Padişah hizmetine girelim.” diye asker yazılmaya öyle çok rağbet gösterdiler ki deme gitsin.

Şimdi askerlik kayıtları başlayınca birçok kişi kadiya rüşvet verip yalvardılar:

“Beni yaz!” dediler.

Çünkü o zamanlar askerlik mesleğine hayli rağbet vardı. Hünkârın en iyi askerleri ak bir börk giyip yürürlerdi. Hatta askere alınma tamamlandıktan sonra gelenler de yalvarıp:

“Bari bizi de yamak olarak kaydedin! Sefere bir yıl onlar çıksın, bir yıl biz çıkalım.” dediler.

Latife: Sultan Mehmet'in oğlu Sultan Murat zamanında bir asker, bir kimsenin it eniğini çalmış.

Sahibi bulup demiş ki:

“Eniğimi sen mi doğurdun ki çalıyorsun be enik asker!” diyerek sövmüş.

Orada hayli kavga olmuş. Sonra askerler bir araya gelmişler ve bu söze hayli gücemişler. Halk bunların gücendiğini duymuş, o sebepten enik asker diye ad takmışlar.

Ve burma düğümlü tülbent Orhan zamanında ortaya çıkmıştır. Divana gelen beylerin burma tülbendi olmazsa ayıplarlardı. Sözün kısası, adetlerinden biri divana gelirken burma tülbent takmaları, diğer de sefere çıkarken ak börk takmalarıydı, börkün altına da şevkele giyerlerdi. Şevkele; önü kısa, arkası uzun, içine deri kaplanmış bir takkedir. Ve de sakal traş etmek o zamanda yoktu. Beylerde, vezirlerde, askerlerde uzun, güzel sakallar olurdu. Padişah çok hışımlandığında kişiyi hürmetten düşürmek için sakalını kestirirdi. Daha sonra sakal kesme âdetini Avrupalılar oraya gelmeye başlayınca ondan aldılar. Netice olarak, o ülkedeki töre ve erkân şimdikinden

farklıydı. Araplar şöyle der: Her devrin kendine göre devleti ve adamları olduğu gibi, her asrın da adetleri ve hasletleri vardır.

10. Hikāyet

Kelimeler:

aķça: [gümüş] para.

‘ālem-ber: (< Ar.) dünya kadar.

andan: (< *an+tan*) sonra.

börk: başlık

buyruk: (< *buyur-(u)k*) buyuru, emir, ferman.

cem‘ ét-: toplamak.

dānişmend: (< Far.) bilgili, zekî, bilge.

dikāk: (< Ar.) ince, ufak.

esīr: (< Ar.) savaşta düşman eline düşen kimse, tutsak.

evvel: (< Ar.) önce, ilk önce.

eyt-: söylemek.

ġazā’: : (< Ar.) [din yoluna] savaş.

gérü: (< *ké:rü*) geri, arka, art.

ħums: (< Ar.) beşte bir.

ħünkār: (< Far.) hükümdar.

ısmarla-: tembih etmek.

iħdās: (< Ar.) meydana getirme.

iskele: (< İt. *scala*) [kıyıya yanaşan deniz aracına doğru uzatılan] eğreti küçük köprü, [gemiye çıkmayı sağlayan] merdiven.

işbu: (< *uş+bu*) işte bu, özellikle bu, bundan dolayı.

ķāđī ‘asker: (< Ar.) kazasker [ordu yargıcı].

lāla: (< Far.) şehzade eğiticisi.

okı-: çağırmaq.

pes: (< Far.) şimdi, öyle ise.

solak: solak [padişahı gözeten yeniçeri sınıfı].

şimden: (< *uş amti+dan*) şimdiden.

şimden-gérü: şimdiden sonra.

néce: (< né+çe) ne kadar.

tarîk: (< Ar.) yol.

ta'yîn: (< Ar.) ayırma, bir memuriyete koyma.

tertîb: (< Ar.) düzen.

tuğ: tuğ [at ya da öküz kuyruğundan yapılan, tanınmak için mızrağın ucuna takılan kıl].

tut-: ele geçirmek.

türbe: (< Ar.) mezar üzerine yapılmış üstü kubbemsi yapı.

uc begi: uç beyi, sınır kumandanı [Osmanlıların sınır bölgelerinde bulunan koruyucu].

uc: uç, son, sınır [Türk devletlerinde genellikle sınır boylarındaki eyalet ve sancak].

yênçeri: (< yéñi+ çerig) yeni asker [Osmanlı ocağında sürekli görev yapan ücretli asker].

yevmen fe-yevmen: (< Ar.) günden güne.

zâyî: (< Far.) elden çıkma, ziyân olma, mahvolma.

ziyâde ol-: artmak, çoğalmak.

1. Düzey Metin (61b-62a, 196-199.s.)

Rivâyetdür ki, çünkü Murâd Hân Gâzî, Edirne tahtına geçüp oturdu. Lâlası Şâhin'e Zağra⁸⁷ ve Filibe⁸⁸ tarafına akın vérdi. Ve Evrenoz Gâzî dağı İpşala⁸⁹'yı feth édüp bunlar yérlü yérinde uc begleri oldılar. Bir gün Qara Rüstem dérlendi, Qaraman vilâyetinden bir dânişmend geldi ve bu ol Qara Rüstem'dür ki zamânla Geliboli iskelesin tutmuşdur ve Brusa'da türbesi vardur ki Mevlânâ Rüstem türbesi dérler ve Hayre'd-dîn Paşa ol vaqt kâdî-'asker-idi. Qara Rüstem eytdi: "Efendi, bunca sultânluğ mâlı niçün zâyî' édersiz?,,. Kâdî-'asker eytdi: "Néce mâl zâyî' étdüm?,, dedi. Qara Rüstem eytdi: "İşbu gâzîler ki, gâzâdan esîr çıkarurlar, Tanrı buyruğıyla beşde biri hünkârıdır,, dedi. Kâdî-'asker bunu Sultân Murâd Gâzîye bildürüp, Murâd Hân Gâzî dağı eytdi: "Eger Tanrı buyruğıysa şimden géru alıñ,, dedi. Pes kâdî-'asker, Qara Rüstem'i oқыup getirdip eytdi, Hünkâr buyurdu

⁸⁷ Bulgaristan'ın orta güney kesimlerinde bulunan ve Eski Zağra olarak bilinen il.

⁸⁸ Adını Makedonya kralı II. Filip'ten alan, Bulgaristan'ın ikinci büyük ili.

⁸⁹ Edirne iline bağlı ilçe.

kim: “Taḡrı buyruğıysa alıñ.” dēdi. Andan Őnra ara Rŭstem kendŭ oturup her gelŭp boğazı geçen es̄irden yigirmi bēŝ aa aldı. Bu ihdāŝı evvel dāniŝmend aramānlu ara Rŭstem ētdi. Ammā bu aayı ol vaqt ḡums dēyŭ alırlardı. Őimdi ḡumsı es̄ir alındığı yērde alduğdan Őnra yine her es̄irden geçit aası dēyŭ ‘ālem-beri aa alırlar ve iskelede es̄ir iŭn aa aldıqların bilicek iskeleye es̄ir getirmeyŭp her biri bir tarafta gizler oldılar. Andan Őnra Ğāzī Evrenoz’a ve Lāla Őāhin’e ıŝmarladılar ki, aından çıkan es̄irden bēŝ baŝda birin Pādiŝāḡ iŭn alalar eger es̄ir bēŝ olmazsa her es̄irden yigirmi bēŝ aa alalar. Pes anlar dağı bu tertīb ūzerine birer āđī ta’yīn ēdŭp, aıncı āđīları dēyŭ ad oyup bu tarağık ūzre ḡaylī oğlanlar cem’ ēdŭp Murād ḡān Ğāzī’ye getŭrdiler. andarlu ḡayre’d-dīn Paŝa eytdi: “Bunları Tŭrke vėrelŭm. Hem Mŭslimān olsunlar hem Tŭrke ūgrensŭnler. Őnra getŭrelŭm, yėnieri olsunlar,, dēdi. Pes ūyle ēdŭp yevmen fe-yevmen yėnieri ziyāde oldi. Evvel Tŭrke vėrŭp bir nēce yıl ullanur, hem Tŭrkī ūgrenŭp hem Mŭslimān olur. Andan apuya getŭrŭp a bŭrk gėyŭrŭp adını yėnieri odılar. Pes yėnieri ve Őolaqlar Murād ḡān zamānında ihdāŝ oldi ve Őolaqlar dağı dikak bŭrkler gėyŭp ve tuğlar Őoınp ođ ve yayla ḡŭnkāruḡ ūnŭnce yŭrŭrlerdi.

2. Dŭzey Metin

Rivāyettir ki, ŭnkŭ Murād ḡān Ğāzī, Edirne tağtına geçip oturdu. Lālāsı Őāhin’e Zağra ve Filibe taraftına aın vėrdi. Ve Evrenoz Ğāzī dağı İpşala’yı feth ēdip bunlar yerli yerinde uç begleri oldular. Birgŭn ara Rŭstem dėrlerdi, araman vilāyetinden bir dāniŝment geldi ve bu ol ara Rŭstem’dir ki zamānla Gelibolu iskelesin tŭtmuŝtur ve Bursa’da tŭrbesi vardır ki Mevlānā Rŭstem tŭrbesi dėrler ve ḡayre’d-dīn Paşa ol vaqt āđī-‘askerdi. ara Rŭstem eytti: “Efendi, bunca sultānluđ mālī niçin zāyi’ ēdersiz?,,. āđī-‘asker eytti: “Nice māl zāyi’ ēttim?,, dēdi. ara Rŭstem eytti: “İşbu ğāzīler ki, ğāzādan es̄ir çıkarırlar, Taḡrı buyruğuyla beşte biri ḡŭnkāruđdır,, dēdi. āđī-‘asker bunu Sultān Murād Ğāzīye bildirip, Murād ḡān Ğāzī dağı eytti: “Eger Taḡrı buyruğıysa şimden geri alıñ,, dēdi. Pes āđī-‘asker, ara Rŭstem’i oğuyup getirtip eytti, ḡŭnkār buyurdu kim: “Taḡrı buyruğıysa alıñ,, dēdi. Andan Őnra ara Rŭstem kendi oturup her gelip boğazı geçen es̄irden yirmi bēŝ aa aldı. Bu ihdāŝı evvel dāniŝment aramānlu ara Rŭstem ētti. Ammā bu aayı ol vaqt ḡums dēye alırlardı. Şimdi ḡumsı es̄ir alındığı yērde aldığtan Őnra

yine her esîrden geçit aqçası déye ‘alem-beri aqça alırlar ve iskelede esîr için aqça aldıkların bilicek iskeleye esîr getirmeyip her biri bir tarafta gizler oldular. Andan sonra Ğâzî Evrenoz’a ve Lâla Şâhin’e ısmarladılar ki, aqından çıkan esîrden bês başta birin Pâdişâh için alalar eger esîr bês olmazsa her esîrden yirmi bês aqça alalar. Pes anlar dağı bu tertîp üzerine birer kâdî ta’yîn édip, aqıncı kâdîları déye ad koyup bu tarîk üzere haylî oğlanlar cem’ édip Murâd Hân Ğâzî’ye getirdiler. Çandarlı Hayre’d-dîn Paşa eytti: “Bunları Türke vérelim. Hem Müslümân olsunlar hem Türkçe ögrensinler. Şonra getirelim, yéñiçeri olsunlar,, dédi. Pes öyle édip yevmen fe-yevmen yéñiçeri ziyâde oldu. Evvel Türke vérip bir nece yıl kullanır, hem Türkî ögrenip hem Müslümân olur. Andan kapıya getirip aq bôrk géyirip adını yéñiçeri kodular. Pes yéñiçeri ve şolaqlar Murâd Hân zamânında ihdâs oldu ve şolaqlar dağı dikak bôrkler géyip ve tuğlar şokunup oğ ve yayla hûnkârıñ öñünce yürürlerdi.

3. Düzey Metin

Rivâyettir ki, çünkü Murâd Hân Ğâzî, Edirne tahtına geçip oturdu. Lâlâsı Şâhin’e Zağra ve Filibe tarafına aqın vérdi. Ve Evrenoz Ğâzî dağı İpşala’yı fethédip bunlar yerli yerinde uç begleri oldular. Birgün Kâra Rüstem dérlerdi, Karaman vilâyetinden bir dânişment geldi ve bu o Kâra Rüstem’dir ki zamânla Gelibolu iskelesin tütmuştur ve Bursa’da türbesi vardır ki Mevlânâ Rüstem türbesi dérler ve Hayreddîn Paşa o vaqit kâdî-‘askerdi. Kâra Rüstem eytti: “Efendi, bunca sultânluğ mâlı niçin zâyî‘ édersiz?,,. Kâdî-‘asker eytti: “Nice mâl zâyî‘ éttim?,, dédi. Kâra Rüstem eytti: “İşbu Ğâzîler ki, Ğâzâdan esîr çıkarırlar, Tanrı buyruğıyla beşte biri hûnkârıdır,, dédi. Kâdî-‘asker bunu Sultân Murâd Ğâzî’ye bildirip, Murâd Hân Ğâzî dağı eytti: “ Eger Tanrı buyruğıysa şimden geri alıñ,, dédi. Pes kâdî-‘asker, Kâra Rüstem’i okuyup getirtip eytti, Hûnkâr buyurdu ki: “Tanrı buyruğıysa alıñ,, dédi. Ondan sonra Kâra Rüstem kendi oturup her gelip boğazı geçen esîrden yirmi bês aqça aldı. Bu ihdâsı evvel dânişment Karamanlı Kâra Rüstem étti. Ammâ bu aqçayı o vaqit hums déye alırlardı. Şimdi humsı esîr alındığı yerde aldıktan sonra yine her esîrden geçit aqçası déye ‘alem-beri aqça alırlar ve iskelede esîr için aqça aldıkların bilicek iskeleye esîr getirmeyip her biri bir tarafta gizler oldular. Ondan sonra Ğâzî Evrenoz’a ve Lâla Şâhin’e ısmarladılar ki, aqından çıkan esîrden bês başta birin Pâdişâh için

alalar eger esir bēş olmazsa her esirden yirmi bēş aqça alalar. Pes onlar dağı bu tertip üzerine birer kâdî ta'yin edip, aqıncı kâdîları dēye ad koyup bu tarîk üzere ĥaylî oğlanlar cem' edip Murâd Ĥân Ėâzi'ye getirdiler. Çandarlı Ĥayreddin Paşa eytti: "Bunları Türke vérelim. Hem Müslümân olsunlar hem Türkçe öğrensinler. Şonra getirelim, yēñiçeri olsunlar,, dedi. Pes öyle edip yevmen fe-yevmen yēñiçeri ziyâde oldu. Evvel Türke vérip bir nēce yıl kıullanır, hem Türkî öğrenip hem Müslümân olur. Sonra kapıya getirip aq bōrk géyirip adını yēñiçeri kodular. Pes yēñiçeri ve şolaqlar Murâd Ĥân zamanında iĥdâs oldu ve şolaqlar dağı dikak bōrkler géyip ve tuğlar şoqunup oğ ve yayla ĥünkârınđ öñünce yürürlerdi.

4. Düzey Metin

Hikâye

Murad Han Gazi'nin, Lalası Şahin'e Zağra ve Filibe tarafına akın emri vererek, Edirne tahtına geçip oturduğunu rivayet ederler. Ve Evrenoz Gazi de İpsala'yı fethedip o fethettikleri yerlerin uç beyleri oldular. Bir gün Karaman vilayetinden Kara Rüstem denen bir bilgin geldi. Hayreddin Paşa'nın kazasker olduğu dönemde Kara Rüstem Gelibolu iskelesini ele geçirmiştir. Bursa'da Mevlânâ Rüstem türbesi diye türbesi vardır.

Kara Rüstem:

"Efendi, bunca devlet malını niçin ziyan edersiniz?" dedi.

Kazasker:

"Ne kadar mal ziyan etim?" dedi.

Kara Rüstem:

"Kâfirlere karşı savaşta esir alanlar işte bu gaziler, Allah'ın emriyle beşte biri hükârandır." dedi.

Kazasker bunu Sultan Murat Gazi'ye bildirdi, Murad Han Gazi de:

"Eğer Allah'ın emriyse şimdiden sonra alabilirsiniz." dedi.

Ardından Kazasker, Kara Rüstem'i çağırđı, yanına getirtip hünkârın:

"Allah'ın emriyse alın." dediğini söyledi.

Ondan sonra Kara Rüstem boğazı geçen her esirden yirmi beş lira aldı. Bu durumu ilk önce Karamanlı Bilge Kara Rüstem ortaya çıkardı.

Ama bu parayı o zamanlar beşte bir olarak alırlardı. Şimdi esir alınan yerde paranın beşte birini aldıktan sonra tekrar her esirden geçit parası diye dünya kadar para alıyorlar ve iskelede esir için para aldıkları anlaşılınca iskeleye esir getirmeyip her birini bir tarafa gizliyorlar. Ondan sonra Evrenoz Gazi'ye ve Lala Şahin'e; akından çıkan esirlerden beş kişiden birini padişah için almalarını, eğer beş tane esir yoksa her esirden yirmi beş akça almalarını tembih ettiler. Ardından bu düzen üzerine onlar da birer kadı tayin ettiler. Adını akıncı kadıları koydular. Bu yolla birçok oğlan toplayıp Murad Han Gazi'ye getirdiler.

Çandarlı Hayreddin Paşa dedi ki:

“Bu esirleri Türklere verelim. Hem Müslüman olsunlar hem Türkçe öğrensiner. Sonra geri getirelim, yeniçeri olsunlar.”

Ardından öyle yaptılar, günden güne yeniçeriler arttı. Önce Türklere verdiler, uzun yıllar müslümanlarla yaşayıp, hem Türkçe öğrendiler hem de Müslüman oldular. Sonra devlet dairesine getirip, ak bürk takıp adlarını yeniçeri koydular. Yeniçeriler ve solaklar Murad Han zamanında ortaya çıktı. Solaklar da; ince bürk giyer, tuğ takar, ok ve yayla Hünkâr'ın önünde yürürlerdi.

11. Nuzûl-ü Sultân ilâ Kıra Tınlı, Cî't-i Resûl-ü Lâz Fîh

Kelimeler:

'ināyet: (< Far. < Ar.) iyilik, ihsan, lütuf.

ālāt: (< Far. < Ar.) vasıtalar, araçlar, aletler.

ammā: (< Ar.) ama, lakin.

aḡa: (< aḡ+ga) ona.

anda: (< an+ta) orada.

'arż ét-: [bir büyüğe] sunmak, saygı ile bildirmek.

berg-i ḡazān: (< Far.) sonbahar yaprağı.

buyur-: emretmek, söylemek.

cebe: [zincirden ya da halkadan örme] zırh.

cevşen: (< Far.) örme zırh, savaş elbisesi.

cihān: (< Far.) dünya, alem, evren.

çün-ki: (< Far.) bu sebepten, bundan dolayı.

depele-: (< tepe:+le:-) tepelemek, öldürmek, alt etmek, püskürtmek.

değişir-: (< *tég-(i)ş-(ü)r*) derlemek, toplamak, bir araya getirmek.

erlik: (< *er+lik*) mertlik.

esbāb: (< Ar.) sebepler, vasıtalar.

eyt-: söylemek.

fi'l-ḥāl: (< Ar.) şu anda, şimdi, hemen.

fih: (< Ar.) onda, içinde.

ğazab ét-: hiddetlenmek, öfkelenmek, hışım etmek.

geçimliü: (< *geçim+lig*) uyumlu.

gök: (< *kö:k*) sağlam.

ḥavf: (< Ar.) korkma, korku.

hemān: (< Far.) hemen, derhâl.

ḥünkār: (< Far.) hükümdar.

ihmāl ét-: ehemmiyet vermemek, önemsememek, boşlamak.

élçi: elçi, sefir.

imhāl ét-: mühlet vermek, zaman tanımak.

қағлы: kanlı, iki eli kanda.

қар-: (< *ka:r-*) karıştırmak, birbirine katmak.

қарану: (< *karaḡu:*) karanlık.

kez: (< Ar.) kez [defa, kere].

kimse: el [başkası].

kondur-: (< *ko:n-tur-*) yerleştirmek, durdurmak.

қоры-: yetişmek.

lāf ü güzāf: (< Far.) boş laf.

lerze: (< Far.) titreme.

leşker: (< Far.) asker.

mel'ün: (< Ar.) lanetlenmiş, nefret edilen, kötü kimse.

mu'cizāt: (< Far. < Ar.) mucizeler.

muḥaşşal: (< Ar.) elde edilmiş, hâsıl olmuş.

müsellaḥ: (< Ar.) silahlı.

naḥs: (< Ar.) uğursuz.

nām: (< Far.) isim, ad.

nüzül: (< Ar.) konma, konaklama, aşağı inme.

ög: akıl.

pelîd: (< Far.) rezil, iffetsiz, bozuk.

resûl: (< Ar.) elçi, haberci.

rivâyet: (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hâdisenin hikâyesi.

şâh: (< Far.) padişah [en üstteki yönetici].

şikâr: (< Far.) av, avlanma.

tabanca: tokat.

tevehhüm: (< Ar.) zannetmek.

tıp: uygun, oranlı, denk.

lâf ü güzâf ur-: boş laf söylemek.

oş: işte, şimdi.

işde: (< oş+ta) işte [gösterme edatı].

vech: (< Ar.) tarz.

yarağ: (< Far.) hazırlık [askerî donanım].

1. Düzey Metin (82b-83b, 268-271.s.)

Rivâyetdür ki, çünkü Hünkâr Ulu Ova'dan göçdi. Kâra Tonlı⁹⁰ nâm yerde bir zamân karar étdi. Anda Lazdan élçi gelüp muhaşşal haberi buydı : “İşde ben hâzıram. Üç aydan berü eger ki kañlı dañı olsa gelmelü olaydı. Eger er ise gelsün uğraşalum ve eger gelmezse hâzır olsun ben varırım. Her gün turmayup ava u şikâra meşğül olup hemân qorı, oş vardum déyü ihmâl édüp bize imhâl éder,, dédi. Hünkâr bu sözi işidüp, éçliye gâzab édüp eytdi: “Eger éçliye ölüm olaydı, fi'l-hâl seni depelerdüm,, Ol mel'un bunun gibi lâf u güzâf ursa ‘aceb mi ki İslâm kılcın görmemişdür. Kimse tabancasın yémeyen kendü tabancasın demürden şanur ve kedi qarañu evde kendüyü arslan tevehhüm éder. İnşâ'llâh aña Türk erligin gösterem,, déyü buyurđı. Cümle leşker cebe ü cevşen géyüp âlât u esbâb u silâh mükemmel yarağ-ıla at arqasına gelüp élçiye cebe gösterdiler, bir vechile ki kâfirün yüregi yağı eriyüp havfinden içine lerze düşüp berk-i hazân gibi ditredi ammâ gayret édüp ögin devşirüp eytdi: “Ey şâh egerçi baña bu vechile leşker ‘arz étdün ammâ bizüm leşkerimiz on sizün leşkeriñüzce vardur. Ol béşyüz biñ müsellağ, giyimlü ve keçimlü gök demürden erümüz vardur. Her bir erimiz biñ Türke tapdur,, dédi.

⁹⁰ Makedonya'nın kuzeydoğusunda bulunan kasaba; Kratova.

Hünkār hemān élçiye ğāzab édüp eytdi: “Ey naḥs-ı mel‘ün, cehennem iti pelīd! Eger cihānuḡ leşkeri daḡı sizüḡ-ile olursa Allāh ‘ināyetiy-ile, Muḡammed mu‘cizātıyla cümlesinüḡ ḡanını topraġa ḡarup anları ḡarġa gibi ayıḡlayup biḡini bir kezden ḡırup kendinüḡ başın keserim,, déyüp, éçliyi ḡovup gönderüp leşkeri yine ḡondurdılar.

2. Düzey Metin

Rivāyettir ki, çünkü Hünkār Ulu Ova’dan göçtü. ḡara Donlu nām yérde bir zamān ḡarar étti. Anda Lāzdan élçi gelip muḡaşşal-ı ḡaberi buydu: “İşte ben ḡāzırım. Üç aydan beri eger ki ḡañlı daḡı olsa gelmeli olaydı. Eger er ise gelsin uğraşalım ve eger gelmezse ḡāzır olsun ben varırım. Her gün durmayıp ava ve şikāra meşġül olup hemān ḡoru, oş vardım déye ihmāl édip bize imḡāl éder,, dédi. Hünkār bu sözü işitip, éçliye ğāzab édip eytti: “Eger éçliye ölüm olaydı, fi’l-ḡāl seni depelerdim,, Ol mel‘ün bunun gibi lāf u ġüzāf ursa ‘acep mi ki İslām ḡılıcın görmemiştir. Kimse ḡabancasın yémeyen kendi ḡabancasın demirden şanır ve kedi ḡaraḡı evde kendiyi arslan teveḡhüm éder. İnşā’llāḡ aḡa Türk erligin gösterem,, déye buyurdu. Cümle leşker cebe ü cevşen géyip ālāt u esbāb u silāḡ mükemmel yaraġla at arḡasına gelip élçiye cebe gösterdiler, bir vechile ki kāfirin yüregi yaġı eriyip ḡavfından içine lerze düşüp berg-i ḡazān gibi titredi ammā ġayret édip öġin devşirip eytti: “Ey şāḡ egerçi baḡa bu vechile leşker ‘arż éttiḡ ammā bizim leşkerimiz on sizin leşkerinüzce vardır. Ol béşyüz biḡ müsellaḡ, ġiyimli ve keçimli gök demirden erimiz vardır. Her bir erimiz biḡ Türke taptır,, dédi. Hünkār hemān élçiye ğāzab édip eytti: “Ey naḥs-ı mel‘ün, cehennem iti pelit! Eger cihānuḡ leşkeri daḡı sizinle olursa Allāh ‘ināyetiyle, Muḡammed mu‘cizātıyla cümlesinin ḡanını topraġa ḡarup anları ḡarġa gibi ayıḡlayıp biḡini bir kezden ḡırup kendinin başın keserim,, déyip, éçliyi ḡovup gönderip leşkeri yine ḡondurdular.

3. Düzey Metin

Rivāyettir ki, çünkü Hünkār Ulu Ova’dan göçtü. ḡara Donlu nām yérde bir zamān ḡarar étti. Orada Lāzdan élçi gelip ḡaberin muḡaşşalımı buydu: “İşte ben ḡāzırım. Üç aydan beri eger ki ḡañlı daḡı olsa gelmeli olaydı. Eger er ise gelsin uğraşalım ve eger gelmezse ḡāzır olsun ben varırım. Her gün durmayıp ava ve şikāra meşġül olup

hemân koru, oş vardım déye ihmâl édip bize imhâl éder,, dédi. Hünkâr bu sözü işitip, éçliye gâzap édip eytti: “Eger éçliye ölüm olaydı, fi'l-hâl seni depelerdim,, O mel'ün bunun gibi lâf ü güzâf ursa ‘acep mi ki İslâm kılıcın görmemiştir. Kimse tabancasın yémeyen kendi tabancasın demirden şanır ve kedi çararı evde kendiyi arslân tevehhüm éder. İnşâ'llâh ona Türk erligin gösterem,, déye buyurdu. Cümle leşker cebe ü cevşen géyip âlât u esbâb u silâh mükemmel yarağla at arkasına gelip élçiye cebe gösterdiler, bir vechile ki kâfirin yüregi yağı eriyip havfinden içine lerze düşüp hazânın berki gibi titredi ammâ gayret édip önün devşirip eytti: “Ey şâh egerçi baña bu vechile leşker ‘arz éttiñ ammâ bizim leşkerimiz on sizin leşkerinizce vardır. O béşyüz biñ müsellağ, giyimli ve geçimli gök demirden erimiz vardır. Her bir erimiz biñ Türke taptır,, dédi. Hünkâr hemân élçiye gâzap édip eytti: “Ey nahs-ı mel'ün, cehennem iti pelit! Eger cihânın leşkeri dağı sizinle olursa Allâh ‘inâyetiyle, Muhammed mu‘cizâtıyla cümlesinin çanını toprağa çarap onları çarğa gibi ayıklayıp biñini bir kezden kırıp kendinin başın keserim,, déyip, éçliyi kovup gönderip leşkeri yine kondurdular.

4. Düzey Metin

Sultanın Kratova'ya İnişi ve Laz Elçisinin Oraya Gelişi

Hünkâr'ın bir gün Ulu Ova'dan göçüp Kratova denen yere vardığı rivayet edilir. Oraya Laz elçisi gelip kendisine verilen haberi söyledi:

“İşte ben hazırım. İki eli kanda bile olsa üç aydan beri gelmesi lazımdı. Eğer erkekse gelsin kozlarımızı paylaşalım, gelmezse de hazır olsun ben varacağım. Her gün yerinde durmayıp avlanmaga gidiyor fakat biz çağırınca “Şimdi geliyorum” diye bahane bulur, bizi oyalıyor.” dedi.

Hünkâr bu sözü işitince eçliye öfkeleni ve şöyle buyurdu:

“Eğer eçliyi öldürmek olsaydı, seni şu an öldürürdüm. Acaba o adı, İslam kılıcını görmediğinden mi böyle boş laf ediyor. El tokadını yemeyen kendi tokadını demirden şanır. Ve kedi karanlık evde kendisini arslan zannedermiş. Türk mertliğini ona göstereceğim inşallah.”

Askerlerin hepsi cebe ve cevşen giyip alet, araç, elbise gibi mükemmel bir hazırlıkla atlarının arkasına geçip élçiye cebe silah gösterdiler, bu yüzden kâfirin yüreginin yağı eridi, korkudan içine bir

titreme geldi ve sonbahar yaprağı gibi titredi ama gayretle üstünü başını düzeltip dedi ki:

“Ey Şah! Eğer bana bu şekilde askerlerini gösterdin ama bizim askerimiz sizin askerinizin on katı kadardır. Silahlı ve giyimli geçimli beş yüz bin demir gibi sağlam erimiz vardır. Her bir erimiz bin Türke bedeldir.” dedi.

Hünkâr birden elçiye çok öfkelenip:

“Ey uğursuz adam, rezil herif! Eğer dünyanın bütün askeri dahi sizinle olsa Allah’ın izni ve Muhammet’in mucizesiyle hepsinin kanını toprağa akıtır, onları karga gibi ayıklar, binini birden tekrar öldürür, senin de başını keserim.” dedi.

Elçiye kovarak gönderdi, askerleri de yeniden yerleştirdiler.

12. Rü’yet-i Evrenoz Ğāzī Askerü’l-Küffār ve İbşāruhu’s-Sultān

Kelimeler:

‘adüvv: (< Ar.) düşman.

‘ināyet kıl-: yardım etmek.

‘ināyet: (< Far. < Ar.) iyilik, ihsan, lütuf.

andan: (< an+tan) sonra.

ārām ét-: dinlenmek.

cem‘ ét-: toplamak, yığmak.

érte: ertesi, yarın.

eyt-: söylemek.

fevķ: (< Ar.) üst [rütbece ya da sayıca fazla olan].

gūyā: (< Far.) sanki, sözde.

gök: (< kö:k) *temiz.

ħadd: (< Ar.) sınır.

helāk: (< Ar.) ölüm.

ħünkār: (< Far.) hükümdar.

ħürmet: (< Far. < Ar.) saygı, riayet. 0

ilāhī: (< Ar.) Ey Allah’ım.

kāfir: (< Ar.) kâfir [hakkı tanımayan, kabul etmeyen, saygısız].

- ķıl-:** yapmak, etmek.
kon-: yerleşmek [karargâh kurmak].
küffâr: (< Ar.) kâfirler [hakkı tanımayanlar].
leşker: (< Far.) asker.
mel'ün: (< Ar.) lanetlenmiş, kovulmuş.
muḥaşşal: (< Ar.) hâsılı, sözün kısası.
mü'min: (< Ar.) imân etmiş, İslam dinine inanmış.
nâliş ét-: inlemek, ağıt yakmak [yakarmak].
nażar ét-: bakmak, göz atmak.
nūr: (< Ar.) aydınlık, parıltı, ziya.
pâyân: (< Far.) son, nihâyet.
resûlu'llâh: (< Ar.) Allah'ın resulü, elçisi.
rivâyet: (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hâdisenin hikâyesi.
rü'yet: (< Far. < Ar.) görme, görünme.
şavâb gör-: doğru bulmak.
ta'accüb ét-: şaşakalmak.
tażarrü' ét-: yalvarmak.
te'âlâ: (< Ar.) yüksek, yükselme [yüksek olsun anlamında Allah adıyla birlikte kullanılır].
tekbîr getir-: "Allahu ekber" demek.
tekvür: (< Far.) taç sahibi, hükümdar.
temâm: (< Ar.) tamam, eksiksiz.
tevekkül: (< Ar.) işi Allah'a bırakıp kadere razı olma.
tırış-: (< tur-'ş-) çarpışmak, mücadele etmek, harekete geçmek.
vech: (< Ar.) tarz.

1. Düzey Metin (85a-85b, 276-279.s.)

Rivâyet ederler kim çünkü Hünkâr anda ķondu. Evrenoz Beg⁹¹ kâfir askerin görüp gelüp Hünkâr'a haber vardi. Hünkâr dağı eytdi: "Hemân tırışmak gerek,, Evrenoz Beg eytdi: "Sultânım, şimdi gün kızgundur ve leşker yorgundur ve 'aduvv azgundur. Bugün arâm edelüm. Érte

⁹¹ Evrenos (ö.820/1417).

gün Allah'a tevekkül édüp tekbîr getürüp sulţānum öñünde cān ve baş oynayavuz,, dédi. Hūnkār dağı bu sözi şavāb gördi. Ol gün anda karar tutdılar. Andan Hūnkār oğlı Bāyezīd'le atlanup bir yüksek yere çıkup leşker-i küffāra nazār édüp gördiler ki; başdan başa bir ovayı leşker kaplamış 'askerden yer yüzi görünmez; hadd ü pāyānı yođ. Gūyā ki gömgök demürden bir tağdur ve bu 'askerün içinde temām bēşyüz atlu tekvür var-ıdı ve leşker temām bēşyüz biñ er idi. Muhaşşal, atludan ve yayağtan bu resme leşker kimse görmüş degildi. Hūnkār ta'accüb édüp eytdi: "Bu mel'un ne çok leşker cem' eylemiş. Biz ki bu vechle leşker cem' étdük hēç bunun fevkinde leşker cem' olmaz şanurdum. Bu mel'unuñ leşkeri iki bizüm leşkerümüzce belki dağı artuğ var déyüp Hađđ te'alāya tazarru' ve nāliş édüp eytdi: "İlahî! Nūr-ı Muhammed Resūlu'llāh nūruna hürmet için bu mü'minlere sen 'ināyet kııl, beni mü'minlerün helākına sebep kıılma,, dédi.

2. Düzey Metin

Rivāyet éderler kim; çünkü Hūnkār anda kōndu. Evrenoz Beg kāfir askerin görüp gelip Hūnkār'a haber vérdi. Hūnkār dağı eytti: "Hemān duruşmak gerek,, Evrenoz Beg eytti: "Sulţānım, şimdi gün kızgındır ve leşker yorğundur ve 'aduvv azgındır. Bugün ārām édelim. Érte gün Allah'a tevekkül édip tekbîr getirip sulţānım öñünde cān ve baş oynayavız,, dédi. Hūnkār dağı bu sözü şavāb gördü. Ol gün anda karar tuttular. Andan Hūnkār ođlu Bāyezīd'le atlanıp bir yüksek yere çıkup leşker-i küffāra nazār édip gördüler ki; başdan başa bir ovayı leşker kaplamış 'askerden yer yüzü görünmez; hadd-ü pāyānı yođ. Gūyā ki gömgök demirden bir dağdır ve bu 'askerün içinde temām bēş yüz atlı tekfur vardı ve leşker temām bēş yüz biñ erdi. Muhaşşal, atlıdan ve yayağtan bu resme leşker kimse görmüş degildi. Hūnkār ta'accüb édip eytti: "Bu mel'un ne çok leşker cem' eylemiş. Biz ki bu vecihle leşker cem' éttik hēç bunun fevkinde leşker cem' olmaz şanırdım. Bu mel'unuñ leşkeri bizim leşkerümüzce belki dağı artığ var déyip Hađđ te'alāya tazarru' ve nāliş édip eytti: "İlahî! Nūr-ı Muhammed Resūlu'llāh nūruna hürmet için bu mü'minlere sen 'ināyet kııl, beni mü'minlerin helākına sebep kıılma,, dédi.

3. Düzey Metin

Rivâyet ederler ki; çünkü Hünkâr orada kondu. Evrenoz Beg kâfir askerinin görüp gelip Hünkâr'a haber verdi. Hünkâr dağı eytti: "Hemân duruşmak gerek,, Evrenoz Beg eytti: "Sultânım, şimdi gün kızgındır ve leşker yorgundur ve 'aduvv azgındır. Bugün ârâm edelim. Erte gün Allah'a tevekkül edip tekbîr getirip sultânım önünde cân ve baş oynayavız,, dedi. Hünkâr dağı bu sözü şavâb gördü. O gün orada karar tuttular. Sonra Hünkâr oğlu Bâyezîd'le atlanıp bir yüksek yere çıkıp küffârın leşkerine nazar edip gördüler ki; başdan başa bir ovayı leşker kaplamış 'askerden yer yüzü görünmez; pâyânın haddi yok. Güyâ ki gömgök demirden bir dağdır ve bu 'askerin içinde temâm beş yüz atlı tekfur vardı ve leşker temâm beş yüz bin erdi. Muhaşşal, atlıdan ve yayağtan bu resme leşker kimse görmüş degildi. Hünkâr ta'accüp edip eytti: "Bu mel'un ne çok leşker cem' eylemiş. Biz ki bu vecihle leşker cem' ettik hêç bunun fevkinde leşker cem' olmaz şanırdım. Bu mel'unun leşkeri bizim leşkerümüzce belki dağı artık var déyip Haqq te'alâya tazarru' ve nâliš edip eytti: "İlahî! Muhammed Resûlü'llâh'ın nûruna hürmet için bu mü'minlere sen 'inâyet kıl, beni mü'minlerin helâkına sebep kılma,, dedi.

4. Düzey Metin

Evrenos Gazi'nin Kâfir Askerlerini Görüp Onları Sultana Getirmesi

Evrenos Bey'in kâfir askerleri gördükten sonra Hünkâr'a gelip haber verdiğini ve Hünkâr'ın oraya karargâh kurduğunu rivayet ederler.

Hünkâr:

"Hemen harekete geçmemiz gerek." dedi.

Evrenos Bey:

"Sultanım, şimdi gün kızgın, askerler yorgun, düşman da azgındır. Bugün dinlenelim. Ertesi gün önce Allah'a tevekkül eder, ardından tekbir getirerek sultanımızın önünde canla başla hünelerimizi sergileriz." dedi.

Hünkâr da bu sözü doğru buldu. O gün orada kararlaştırdılar. Sonra Hünkâr, oğlu Beyazıd'la ata binip yüksek bir yere çıkıp kâfir askerlere baktılar. Ovayı baştan başa askerlerin kapladığını, askerlerden

yeryüzünün görünmez olduğunu ve ucu bucağı olmadığını gördüler. Bu askerlerin içinde tam beş yüz atlı tekfur vardı ve askerler tam beş yüz bin erdi sanki temiz demirden bir dağdı. Sözün kısası; atlı ve yayalardan bu kadar çok askeri kimse bir arada görmemişti.

Hünkâr şaşkınlıkla:

“Bu melun ne çok asker toplamış. Bunun gibi biz de asker topladık ve hiç bunun üstünde (bundan fazla) asker toplanamaz sanırdım. Belki de bu melunun askeri bizim askerimizden daha çok deyip, Allah’a yalvarıp yakardı ve şöyle dedi:

“Allah’ım! Sen Muhammed Resulullah’ın nuruna hürmetine bu müminlere yardım et, müninlerin helakına beni sebep kılma.” dedi.

13. Tazarrū‘-ı Sultān Murād Ğāzī fī Zulumāti’l-Leyl

Kelimeler:

‘**ālem:** (< Ar.) dünya, cihan.

ādem: (< Ar.) adam.

āhîr: (< Ar.) son, nihayet.

arı: (< arı-ġ) saf, temiz.

‘**asākîr:** (< Ar.) erler, askerler.

āsumān: (< Far.) gökyüzü, sema.

bunca: (< *bunça:*) bu kadar, çok fazla, birçok.

ceng: (< Far.) savaş.

civār: (< Ar.) çevre, yöre.

çün-ki: (< Far.) çünkü [bu sebepten, bundan dolayı].

çün: (< Far.) için.

daħı: de/da, bile.

def‘ ét-: öteye itmek, savmak, menetmek.

dek: (< *te:g*) değin, kadar.

duman ol-: ortadan kaybolmak.

él: (*é:l*) il [diyar, ülke, teşkilatlanmış halk].

esrār: (< Ar.) sırlar, gizler [gizlenen ve bilinmeyen şeyler].

eyle: öyle.

- eyt-:** söylemek.
- fedâ kıl-:** gözden çıkarmak, uğruna vermek.
- fıkr:** (< Ar.) fikir, düşünce.
- ğark ét-:** (< Ar.) suya batırmak, boğmak.
- ğāyet:** (< Ar. < Far.) nihayet, çok fazla.
- ğāzī:** (< Ar.) gazi [gaza eden kimse].
- ğubār:** (< Ar.) toz.
- hācet:** (< Far. < Ar.) ihtiyaç, gereklilik, lüzum.
- hālīş:** (< Ar.) hilesiz, katkısız.
- hāzret:** (< Far. < Ar.) saygı üzere büyüklere verilen unvan [büyük sayılan kişilerin isimlerinin sonuna getirilir].
- helāk:** (< Ar.) mahvolmak, ölmek.
- hem:** (< Far.) de, beraber.
- hemān:** (< Far.) hemen, sadece.
- ifrāt:** (< Far. < Ar.) acele etme [aşırı gitme, ileri gitme, ölçüyü aşma].
- iḥāta:** (< Ar.) bir şeyin etrafını çevirme, kuşatma.
- ilahī:** (< Ar.) Allah'ım.
- érte:** ertesi, gelecek [gün].
- ķaraḡu:** (< *ķaraḡu:*) karanlık.
- ķaravaş:** (< *ķara: +baş*) [savaşta tutsak alınan] köle, esir.
- ķatl:** (< Ar.) öldürme.
- küffār:** (< Ar.) kâfirler [Hakkı tanımayanlar].
- leyl:** (< Ar.) gece, gecenin karalığı.
- maḡlūb:** (< Ar.) kendisine üstün gelinmiş, yenilmiş.
- maķşūd:** (< Ar.) güdülen, istenen, amaçlanan.
- manşūr:** (< Ar.) nasrolunmuş, [Allah'ın yardımıyla] galip gelmiş.
- mevlā:** (< Ar.) sahip olan [Allah].
- mihmān:** (< Far.) misafir, konuk.
- mü'min:** (< Ar.) iman etmiş, emin olmuş.
- mu'āyene:** (< Ar.) gözden geçirme, yoklama.
- muḡliş:** (< Ar.) halis, samimiliği gönülden olan.
- muvācehe:** (< Ar.) yüz yüze.

- mużaffer eyle-:** zafer nasip etmek.
- mülk:** (< Ar.) [taşınmaz ve gelir getiren] mal.
- müstecāb:** (< Ar.) kabul olunmuş.
- nāçiz:** (< Far.) önemsiz, değersiz.
- nāliš:** (< Far.) inleme, ağıt yakma.
- nūrānī:** (< Ar.) nurlu, ışıklı, aydınlık.
- nüfūs:** (< Ar.) ruhlar, canlar.
- rāzı:** (< Far.) rıza gösteren, kabul eden, boyun eğen.
- resm:** (< Ar.) tavır, davranış, iz.
- rivāyet:** (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hâdisenin hikâyesi.
- rūy-i zemīn:** (< Far.) yeryüzü, dünya.
- rūz:** (< Far.) gün, gündüz.
- Seyyid:** (< Ar.) ulu olan kimse [Allah].
- Sübhān:** (< Ar.) Allah.
- şehādet:** (< Far. < Ar.) şehit olma [‘eşhedü en la ilahe illallah...’ cümlesini söyleme].
- taḥammül:** (< Ar.) katlanma, bir yükü üstüne alma.
- tażarrū’:** (< Ar.) [kendini alçaltarak] yalvarma.
- te‘ālā:** (< Ar.) yüce.
- tek:** sadece, yalnızca[önüne getirildiği cümleye istek ve özlem anlamı katar].
- ṭuman ol-:** kaybolmak [bir kimse veya bir şeyin ortadan kaybolması].
- ṭuman:** (< *tuma:n*) duman.
- yél:** (< *yé:l*) rüzgâr.
- yér:** (< *yé:r*) yer, zemin.
- zulümāt:** (< Far. < Ar.) karanlık.

1. Düzey Metin (87b-88a, 284-287.s.)

Rivāyetdür çün-ki gece oldu, leşker zulumāt başup gāyet karanlı olup ifrāt-ıla ṭuman oldu. Ve hem yél esip, ‘ālemi toz eyle tutdı ki ādemden at seçilmezdi. Murād Hān Ğāzī dahı él yatınca taḥammül édüp, él yatduḡdan şonra ṭurup, arı ābdest alup, iki rek‘at ḡacet namāzın kılıp, yüzün topraḡ üzerine koyup, érteye-dek Ḥaḡḡ te‘ālā ḡazretine cān u

gönjülden ol karanıu gecenüñ içinde nâliş ve tazarru' édüp eytdi: "İlahî, Seyyidî, Mevlâyî bunca kere hazretünde du'âmı kabul édüp beni maħrûm étmedün. Yine benim du'âmı kabul eyle bir yağmur vérüp bu zulumâtı ve ğubârı def' édüp 'âlemi nürânî kııl, tâ ki kâfir leşkerini mu'âyene görüp muvâcehe ceng édevüz. Ya İlahî, mülk ve ğul seniñdür. Sen kime istersen verirsin. Ben daħı bir nâçiz 'âciz ğuluğam. Benüm fikrimi ve esrârımı sen bilürsin. Mülk ve mâl benim maħşûdum degildir. Bu araya ğul ğaravaş için gelmedüm. Hemân ğâlîş ve muħliş seniñ rızânı isterem. Yâ Rab, beni bu Müslümânlara ğurbân eyle. Tek bu mü'minleri küffâr elinde mağlûb édüp, helâk eyleme. Yâ İlahî, bunca nüfusuñ ğatline beni sebep eyleme! Bunları mañşür ve muzaffer eyle! Bunlaruñ-içün ben cânımı ğurbân éderem. Tek sen ğabûl eyle. 'Asâkir-i İslâm için teslîm-i rûħa râzıyam. Tek bu mü'minlerüñ ölümün baħa gösterme. İlahî, beni civârunda miħmân édüp, mü'minler rûħuna benim rûħımı fidâ kııl! Evvel beni ğâzî kıılduñ, aħir şehâdet rûzı kııl,, dedi. Çünkü Sulţân Murâd Ğâzî bu resm ile baş açup, yüz yere ğoyup, el götürüp du'â kııldı, Ğaħķ subħâneħü te'âlâ du'âsın müstecâb kııldı. Hemân âsumânı bulud ihâta édüp yağmur rûy-ı zemîni raħmete ğarķ éttdi. Ve tuman daħı leşker-i İslâm üzerinden ğalķup, kâfir üzerine çökdü.

2. Düzey Metin

Rivâyettir çünkü gece oldu, leşker zulumât başıp ğâyet karanı olup ifrâtle duman oldu. Ve hem yel esip, 'âlemi toz öyle tuttu ki âdemden at seçilmezdi. Murâd Ğân Ğâzî daħı el yatınca taħammül édip, el yattıktan sonra durup, arı âbdest alıp, iki rek'at ğâcet namâzın kıılıp, yüzün toprak üzerine ğoyup, érteyedek Ğaħķ te'âlâ hazretine cân u gönjülden ol karanıu gecenüñ içinde nâliş ve tazarru' édip eytti: "İlahî, Seyyidî, Mevlâyî bunca kere hazretünde du'âmı kabul édip beni maħrûm etmedin. Yine benim du'âmı kabul eyle bir yağmur vérüp bu zulumâtı ve ğubârı def' édip 'âlemi nürânî kııl, tâ ki kâfir leşkerini mu'âyene görüp muvâcehe ceng édevüz. Ya İlahî, mülk ve ğul seniñdir. Sen kime istersen verirsin. Ben daħı bir nâçiz 'âciz ğuluğum. Benim fikrimi ve esrârımı sen bilirsin. Mülk ve mâl benim maħşûdum degildir. Bu araya ğul ğaravaş için gelmedim. Hemân ğâlîş ve muħliş seniñ rızânı isterim. Yâ Rab, beni bu Müslümânlara ğurbân eyle. Tek bu mü'minleri küffâr elinde mağlûp édip, helâk eyleme. Yâ ilahî, bunca nüfusuñ ğatline beni sebep eyleme! Bunları mañşür ve muzaffer

eyle! Bunların için ben cânımı kırbân ederim. Tek sen kabûl eyle. ‘Asâkir-i İslâm için teslîm-i rûha râzıyım. Tek bu mü’minlerin ölümün başa gösterme. İlahî, beni civârında mihmân edip, mü’minler rûhuna benim rûhumu fedâ kı! Evvel beni gâzî kıldın, ahîr şehâdet rûzu kı!, dedi. Çünkü Sulţân Murâd Gâzî bu resm ile baş açıp, yüz yere kıoyup, el götürüp du‘â kıldı, Hakk subhânehû te‘âlâ du‘âsın müstecâb kıldı. Hemân âsumânı bulut ihâta edip yağmur rûy-ı zemîni rahmete garq etti. Ve duman dağı leşker-i İslâm üzerinden kalkıp, kâfir üzerine çöktü.

3. Düzey Metin

Rivâyettir çünkü gece oldu, leşker zulumât başıp gâyet kararı olup ifrâtle duman oldu. Ve hem yel esip, ‘âlemi toz öyle tuttu ki âdemden at seçilmezdi. Murâd Hân Gâzî dağı el yatınca tahammül edip, el yattıktan sonra durup, arı âbdest alıp, iki rek‘at hâcet namâzın kıılıp, yüzün toprak üzerine kıoyup, erteye dek Hakk te‘âlâ hâzretine cân ve gönülden o kararı gecenin içinde nâliş ve tazarru‘ edip eytti: “İlahî, Seyyidî, Mevlâyî bunca kere hâzretinde du‘âmı kabul edip beni mahrûm etmedi. Yine benim du‘âmı kabul eyle bir yağmur verip bu zulumâtı ve gubârı def‘ edip ‘âlemî nûrânî kı!, tâ ki kâfir leşkerini mu‘âyene görüp muvâcehe ceng édevüz. Ya İlahî, mülk ve kıul seniğdir. Sen kime istersen verirsin. Ben dağı bir nâçiz ‘âciz kıulumum. Benim fikrimi ve esrârımı sen bilirsin. Mülk ve mâl benim maşşudum değildir. Bu araya kıul kıaravaş için gelmedim. Hemen hâliş ve muhlis seniğ rızânı isterim. Yâ Rab, beni bu Müslümânlara kıurbân eyle. Tek bu mü’minleri küffâr elinde mağlûp edip, helâk eyleme. Yâ ilahî, bunca nüfusun kıatline beni sebep eyleme! Bunları maşşûr ve muşaffer eyle! Bunlar için ben cânımı kıurbân ederim. Tek sen kabûl eyle. İslâmın asâkiri için rûhumu teslîme râzıyım. Tek bu mü’minlerin ölümün başa gösterme. İlahî, beni civârında mihmân edip, mü’minler rûhuna benim rûhumu fedâ kı! Evvel beni gâzî kıldın, ahîr şehâdet rûzu kı!, dedi. Çünkü Sulţân Murâd Gâzî bu resm ile baş açıp, yüz yere kıoyup, el götürüp du‘â kıldı, Hakk subhânehû te‘âlâ du‘âsın müstecâb kıldı. Hemen âsumânı bulut ihâta edip yağmur zemînin rûyını rahmete garq etti. Ve duman dağı İslâmın leşkeri üzerinden kalkıp, kâfir üzerine çöktü.

4. Düzey Metin

Karanlık Bir Gecede Murad Han Gazi'nin (Allah'a) Yakarışı

Karanlık basıp gece olduğunda, askerlerin aceleyle ortadan kaybolduğu söylenir. Ve de yel esip âlemi toz bürüdüğü zaman adamlardan atlar seçilmiyordu. Murad Han Gazi de halkı yatıncaya kadar orada dayanıp halkı yattıktan sonra halis bir abdest alıp iki rekât hacet namazı kıldı, yüzünü toprağın üzerine koydu ve (o karanlık geceden) taa ertesi güne kadar Allah'a canugönülden yalvarıp yakararak dedi ki:

“İlahî! Seyyidî! Mevlayî! Şimdiye kadar her duamı kabul edip beni mahrum etmedin. Yine benim duamı kabul et ve bir yağmur ver, kâfir askerleri göz göze gelip yüz yüze savaşmamız için bu karanlığı ve sisi defedip etrafa ışık saç. Allahım! Mülk ve kul senindir. Sen kime istersen verirsin. Ben de naçiz ve aciz bir kulunum. Benim fikrimi de sırrımı da sen bilirsin. Mal mülk benim amacım değildir. Buraya esir ya da cariyeye elde etmek için gelmedim. Sadece saf ve içten bir şekilde senin rızanı isterim. Ya Rabbim! Beni bu Müslümanlara kurban et. Bu müminleri kâfirlerin elinde mağlup etme, helak eyleme. Ey Allah'ım! Bunca insanın ölümüne sebep olmama izin verme! Bu insanlara zafer nasip et! Ben bu insanlar için canımı kurban ederim. Yalnız sen kabul et. İslam askerleri için ruhumu teslim etmeye razıyım. Yalnız bana bu müninlerin ölümünü gösterme. Allah'ım! Beni yakınında misafir edip benim ruhumu, müslümanların ruhuna feda kıl! Bana önce gazilik nasip ettin, şimdi de şehitlik nasip et.” dedi.

Sultan Murad Gazi başını öne eğip, ellerini havaya kaldırarak dua etti. Yüce Allah da duasını kabul etti. Gökyüzünü hemen bir bulut kapladı, yağmur yeryüzünü rahmete boğdu. Ve duman da İslam askerinin üzerinden kalktı ve düşmanın üzerine çöktü.

14. Hikāyet

Kelimeler:

düz-: (< *tüz-*) yapmak, inşa etmek.

eyt-: söylemek.

ğāyet: (< Far. < Ar.) çok, aşırı, son derece.

ħabs ét-: alıkoymak, [bir yere] kapatmak.

ħamām: (< Ar.) hamam [yıkancak yer, yunak].

ħān: (< *xa:n*) [Türk yöneticilerin adının sonuna getirilen] unvan.

hemān: (< Far.) hemen, derhâl.

ħikāyet: (< Far. < Ar.) hikāye.

ħikmet: (< Far. < Ar.) bilgelik.

ķurna: (< Ar.) kurna [hamamda çeşmenin altında bulunan su teknesi].

nefes: (< Ar.) nefes, soluk.

néce: (< *né+çe*) ne kadar, nasıl, birçok.

rüzgār: (< Far.) zaman, devir.

tēz: (< Far.) keskin.

tēz nefes: keskin nefes, sivri dilli.

varṭa: (< Ar.) [kuyu gibi] oyuk, derin yer.

yaman: (< *yama:n*) kurnaz, iş bilir, cesur.

yun-: yıkanmak.

1. Düzey Metin (107a-107b, 355-356)

Temür Ĥān, Yıldırım Ĥān'la Toñuzlı⁹² şehrinde ikisi bir hammāma girüp bir ķurnada yunurken Temür-i leng, Yıldırım Ĥān'a eytdi ki: “Ĥikmet Allāh'ıñ. Rüzgār böyle gösterdi. Eger bu varṭaya ben düşsem, sen beni néce éderdün,, dédi. Bāyezīd Ġāzī ġāyet ile ġoñüllü ve tēz nefesdi. Tēz nefesligünden, şabr édemeyüp, eytdi: “Eger bu varṭaya sen düşseñ, bir demür ķafese ķoyardum,, dédi. Temür-i leng eytdi: “Ey Ĥān yaman söyledün, dédi. Hemān buyurdi, bir demür ķafes düzdiler. Yıldırım Ĥān'ı ķafese ķoyup, ħabs éttdi.

⁹² Denizli.

2. Düzey Metin

Temür Hân, Yıldırım Hân'la Denizli⁹³ şehrinde ikisi bir hammâma girip bir kurnada yunurken Temür-i leng, Yıldırım Hân'a eytti ki: “Hikmet Allâh'ın. Rüzgâr böyle gösterdi. Eğer bu varçaya ben düşsem, sen beni néce éderdin,, dedi. Bâyezîd Ğâzî ğâyet ile gönüllü ve tēz nefesti. Tēz nefesliginden, şabrédemeyip, eytti: “Eğer bu varçaya sen düşseñ, bir demir kafese koyardım,, dedi. Temür-i leng eytti: “Ey Hân yaman söyledin, dedi. Hemân buyurdu, bir demir kafes düzdüler. Yıldırım Hân'ı kafese koyup, hapsétti.

3. Düzey Metin

Temür Hân, Yıldırım Hân'la Denizli şehrinde ikisi bir hammâma girip bir kurnada yunurken Temür-i leng, Yıldırım Hân'a eytti ki: “Hikmet Allâh'ın. Rüzgâr böyle gösterdi. Eğer bu varçaya ben düşsem, sen beni néce éderdin,, dedi. Bâyezîd Ğâzî ğâyet ile gönüllü ve tēz nefesti. Tēz nefesliginden, şabrédemeyip, eytti: “Eğer bu varçaya sen düşseñ, bir demir kafese koyardım,, dedi. Temür-i leng eytti: “Ey Hân yaman söyledin, dedi. Hemân buyurdu, bir demir kafes düzdüler. Yıldırım Hân'ı kafese koyup, hapsétti.

4. Düzey Metin

Hikâye

Temür ile Yıldırım Han, Denizli şehrinde bir hamama girip bir kurnada yıkanırken; Aksak Temür, Yıldırım Han'a:

“Allah'ın hikmeti. Zaman böyle gösterdi. Eğer bu vartaya ben düşseydim sen bana neler ederdin.” dedi.

Beyazıd Gazi gayet geniş gönüllü ve sivri dilliydi. Sivri dilli olduğundan sabredemeyip:

“Eğer bu vartaya sen düşseydin seni demir bir kafese koyardım.” dedi.

Aksak Temür:

“Ey Han, yaman söyledin.” dedi.

⁹³ İç Ege Bölgesi'nde bulunan bir il.

Hemen demir bir kafes düzmelerini buyurdu. Yıldırım Han'ı kafese koyup hapsettiler.

15. Hikāyet

Kelimeler:

'āhd: (< Ar.) söz, yemin.

ādem: (< Ar.) adam.

andan: (< *an+tan*) sonra.

dağı: de/da, bile, daha.

él: (*é:l*) il [diyar, ülke, teşkilatlanmış halk].

emr-i şer': (< Ar.) şeriat emirleri.

fāriğ ol-: vazgeçmek, çekilmek.

fi'l-hāl: (< Ar.) şu anda, hemen.

filori: (< İt.) [Floransa'da 1182'de gümüş olarak basılmağa başlayan, 1252'den sonra altın olarak basılan] Avrupa parası.

ğazā': (< Ar.) savaş.

gerek: (< *kergek*) şart.

hān: (< *xa:n*) [Türk yöneticilerin adının sonuna getirilen] unvan.

harāc: (< Ar.) [Osmanlı Devleti'nde (1320-1920) toprak sahiplerinden alınan] vergi.

hemān-dem: (< Far.) hemen, çabucak, o anda.

hişār: (< Ar.) hisar [bir yerin korunması için taştan yapılmış, yüksek duvarlı ve kuleli, çevresinde hendekler bulunan küçük kale].

hūnkār: (< Far.) hükümdar.

icrā ol-: yapmak, yerine getirmek, yürütmek.

iṭā'at ét-: boyun eğmek, söz dinlemek.

kaḏī: (< Ar.) kadı [hukukî işlerden sorumlu kişi].

kim: (< Far.) ki [cümle bağlayıcısı].

leşker: (< Far.) asker.

mescid: (< Ar.) mescit.

müslimān: (< Far.) müslüman [İslam dinine mensup olanlar].

naşb ol-: tayin olmak, atanmak.

- nesl:** (< Ar.) kuşak, soy.
râzî ol-: kabul etmek, boyun eğmek.
rivâyet: (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hâdisenin hikâyesi.
şulh: (< Ar.) barış.
şal-: yollamak.
şol: şu.
tarîk: (< Ar.) yol.
tażarru‘ât ét-: yalvarmak, yakarmak, rica etmek.
tekvür: (< Far.) taç sahibi, hükümdar.
oş: şimdi, işte.
vâkı‘a: (< Ar.) hâdise, olay.
vâkı‘ ol-: rastlamak, olagelmek.
vaqt: (< Ar.) [belirlenmiş olan] zaman.
vech: (< Ar.) tarz.

1. Düzey Metin (100a- 100b, 329-331.s.)

Rivâyet olunur ki Bâyezîd Hân çünkü ğazâdan fâriğ oldu. Hemân-demleşker cem‘ édüp Koca-éli⁹⁴’nden yürüsiye çıkup, Şile Hişârı⁹⁵’nı ‘ahdla alup kendü Brusa’dan çıkup Boğâz-kesen⁹⁶’ün üzerinde bir hişâr yaptı, Güzelce-hişâr⁹⁷ dërler. Hişâr tamâm olduğınlağın İstânbül tekvüruna âdem şalup eytdi: “İstânbül bize gerek oldu. Boşalt, vér. Yoksa vaqtüñe hâzır ol, oş vardum,, dédi. Tekvür bu haberi işidicek fi’l-hâl élçi gönderüp, harâca itâ‘at édüp, Hünkâr’a tażarru‘ât édüp çok yalvarıcağ Sulţân Bâyezîd dağı şol vech-ile râzı oldu kim İstânbül’ün içinde Hünkâr’ın kâdîsı oturup bir müslümân maħallesi ve bir mescid ola ve her yılda on biñ filori dağı harâc véreler. Pes bu tarîk üzere şulh olundu. Andan Hünkâr buyurdu, Tarağcı Yeñicesi⁹⁸’nün hişârı halkın köyiyle sürüp İstânbül’a götürdüler. Bir yerinde müselmân maħallesi kılup ortasında bir mescid yapıdurup ve bir kâdî naşb olundu. Emr-i şer‘ icrâ olurdu. Şonra Bâyezîd Hân’a Temür

⁹⁴ Kocaeli.

⁹⁵ Cenevizlilerden kalan ve içinde dört kale bulunduran bir hisar.

⁹⁶ Bir boğazı savunmak için deniz kıyısında yapılan hisar; Rumeli Hisarı.

⁹⁷ Anadolu Hisarı.

⁹⁸ Taraklı, Sakarya ilinin güneydoğusunda bulunan bir ilçe.

vākı'ası olıcaķ tekvür ol maħalleyi bozup mescidi yıķdı. Şimdi dağı ol ĥalkdan vardur. Anlaruğ nesline Gynkli drler. Bu vākı'a hicretuğ ydi yüz ũoķsan sekizinde vākı' oldu.

2. Düzey Metin

Rivāyet olunur ki Bāyezd Ĥān ĉnk gāzādan fāriđ oldu. Hemān-dem leşker cem' dip Kocali'den yrsye ĉıkıp, Şile ĤiŐārını 'ahdla alıp kendi Bursa'dan ĉıkıp Bođāzkesen'in üzerinde bir ĥiŐār yaptı, Güzelce ĤiŐār drler. ĤiŐār tamām olduğunlağın İstānbül tekfuruna ādem Őalıp eytti: " İstānbül bize gerek oldu. Boşalt, vr. Yoķsa vaķtiđe ĥāzır ol, oş vardım,, ddi. Tekfur bu ĥaberin işiticek fil-hāl lĉi gönderip, ĥarāca iĥā'at dip, Ĥnkār'a tazarru'āt dip ĉoķ yalvarıcaķ Sultān Bāyezd dağı Şol vech-ile rāzı oldu-kim İstānbül'uç iĉinde Ĥnkār'in kāzsı oturup, bir mslmān maħallesi ve bir mescit ola ve her yılda on biğ filori dağı ĥarāĉ vreler. Pes bu ũarķ üzere Őulĥ olundu. Andan Ĥnkār buyurdu, ũaraķĉı Yeņicesi'nin ĥiŐārı ĥalkın kyyle sürüp İstānbül'a götürdüler. Bir yrinde mslmān maħallesi kılıp ortāsında bir mescit yaptırıp ve bir kāz naşb olundu. Emr-i Şer' icrā olurdu. Őoņra Bāyezd Ĥān'a Temür vākı'ası olıcaķ tekfur ol maħalleyi bozup mescidi yıķtı. Şimdi dağı ol ĥalktan vardır. Anlaruğ nesline Gynkli drler. Bu vākı'a hicretuğ ydi yüz doķsan sekizinde vākı' oldu.

3. Düzey Metin

Rivāyet olunur ki Bāyezd Ĥān ĉnk gāzādan fāriđ oldu. Hemāndem leşker cem' dip Koca-lin'den yrsye ĉıkıp, Şile ĤiŐārını 'ahdla alıp kendi Bursa'dan ĉıkıp Bođāz-kesen'in üzerinde bir ĥiŐār yaptı, Güzelce-ĥiŐār drler. ĤiŐār tamām olduğunlağın İstānbül tekfuruna ādem Őalıp eytti: " İstānbül bize gerek oldu. Boşalt, vr. Yoķsa vaķtiđe ĥāzır ol, oş vardım,, ddi. Tekfur bu ĥaberin işiticek fil-hāl lĉi gönderip, ĥarāca iĥā'at dip, Ĥnkār'a tazarru'āt dip ĉoķ yalvarıcaķ Sultān Bāyezd dağı Şol vech-ile rāzı oldu ki İstānbül'uç iĉinde Ĥnkār'in kāzsı oturup, bir mslmān maħallesi ve bir mescit ola ve her yılda on biğ filori dağı ĥarāĉ vreler. Pes bu ũarķ üzere Őulĥ olundu. Sonra Ĥnkār buyurdu, ũaraķĉı Yeņicesi'nin ĥiŐārı ĥalkın kyyle sürüp İstānbül'a götürdüler. Bir yrinde mslmān maħallesi kılıp ortāsında bir mescit yaptırıp ve bir kāz naşb olundu. Şer'in emri icrā olurdu. Őoņra Bāyezd Ĥān'a Temür vākı'ası olıcaķ tekfur o

maḥalleyi bozup mescidi yıktı. Şimdi daḡı o ḡalkḡan vardır. Onların nesline Göynüklü derler. Bu vâḡı‘a hicretin yedi yüz doḡsan sekizinde vâḡı‘ oldu.

4. Düzey Metin

Hikâye

Beyazıd Han’ın gazadan vazgeçtiğini rivâyet ederler. Derhal asker topladı, Kocaeli’den yürüyerek çıkıp antlaşma yaparak Şile Hisarı’nı aldı, Bursa’dan çıkıp Boḡazkesen’in üzerine Güzelce Hisar adında bir hisar yaptırdı. Hisar tamamlandıktan sonra İstanbul tekfuruna adam yollayıp dedi ki:

“İstanbul (u almak) bizim için şart oldu Boşalt ve bize ver. Yoksa oraya vardığımda başına geleceklere hazır ol.”

Tekfur bu haberin işitince derhal elçi gönderdi, vergisini verip, Hünkâr’a rica edip çok yalvarınca Sultan Beyazıd de İstanbul’un içinde Hünkâr’ın kadısının oturmasına, bir müslüman mahallesi ile bir mescit olmasına, her yıl bin lira vergi vermeleri şartıyla razı oldu. Böylece bu yoldan barış sağlandı. Sonra Hünkâr, Tarakçı Yenicesi Hisarı’nda yaşayan bütün halkın İstanbul’a sürülmesini buyurdu. Bir yerine müslüman mahallesi inşa ettiler, ortasına bir mescit yaptırıp bir kadı atandı. Bu mahalle İslam hukukuna göre idare edildi. Sonra Beyazıd Han’ın başına Temür vakası gelince tekfur o mahalleyi bozup mescidi yıktı. Şimdi bile o zamanın halkından kimseler vardır. Onların nesline Göynüklü derler. Bu vaka 1395’de yaşanmıştır.

16. Hikâyet-i Diger

Kelimeler:

‘âlem: (< Ar.) dünya, cihan.

‘ıyâl: (< Ar.) zevce, evlat [bir kimsenin geçindirmek zorunda olduğu kimseler].

âdem: (< Ar.) adam.

aḡūr: (< Far.) ahır, hayvan damı.

ammâ: (< Ar.) ama.

anda: (< an+ta) orada.

- andan:** (< *an+tan*) sonra.
- beğ:** bey [ileri gelen kimse, en yetkili kişi].
- bi'l-cümle:** (< Ar.) hep, bütün.
- bî-dîn:** (< Ar.) dinsiz.
- biş-:** pişmek.
- cāmi'-i kebîr:** (< Ar.) Ulu Cami.
- çeri:** (< *çerig*) asker, ordu.
- çokluk:** (< *çok+lık*) çoğu zaman, çoğu kez.
- dağı:** de/da, bile.
- dilek:** (< *tile-k*) istek, temenni, murat.
- dürlü:** (< *tür+lüg*) türlü, çeşitli, muhtelif.
- ehl:** (< Ar.) yetkili, sahip, malik.
- él:** (*é:l*) il [diyar, ülke, teşkilatlanmış halk].
- eyt-:** söylemek, demek.
- ğaddâr:** (< Ar.) acımasız, merhametsiz, kıyıcı.
- gâh gâh:** (< Far.) zaman zaman.
- gam[m]-nâk:** (< Ar.+ Far.) gamlı, tasalı, kaygılı.
- ğâyet:** (< Far. < Ar.) aşırı, çok fazla.
- ğayri:** (< Ar.) başka, ayrı.
- Ḥakḫ:** (< Ar.) Hak, Allah.
- ḥâl:** (< Ar) durum, vaziyet.
- ḥarâb:** (< Ar.) harap, yıkık, viran.
- ḥazîne:** (< Far.) [altın, gümüş, mücevher gibi] değerli eşya yığını.
- helâk ol-:** (< Ar.) mahvolmak, yok olmak, ölmek.
- hemîn:** (< Far.) hemen, o saat.
- humma:** (< Ar.) sıtma [ateşli hastalık].
- incin-:** (< *yiñç-î'n*) gücenmek.
- kaçan:** -mca,- ince.
- kışla-:** (< *kış+la-*) [bir yerde] kışı geçirmek.
- kızluk:** (< *ki:z+lık*) kıtlık, pahalılık.
- ko-:** koymak.
- ḳudret:** (< Far. < Ar.) güç, erk, iktidar.
- leşker:** (< Far.) asker.

- melûl ol-:** üzölmek, mahzunlaşmak.
müstevlî: (< Ar.) salgın.
müstevlî ol-: yayılmak, her yeri kaplamak.
néce: (< *né+çe*) çok, birçok, hayli.
ocak: ocak [ateş yakılan yer].
od: (< *o:t*) ateş.
ol: o [kişi zamiri].
refâhiyet ol-: rahata ermek.
tâlân: (< Far.) yağma, çapul.
tavîle: (< Ar.) tavlâ, hayvan katarı [birbiri ardına bağlanmış bir sıra hayvan].
vilâyet: (< Far. < Ar.) il.
vér-: vermek.
yağmâ: (< Far.) yağma, çapul [bir malı zor kullanarak elde etme].
yavı: (< *yapıġ*) yitik [gizli, saklı].
yér: yer.
za‘f: (< Ar.) zayıflık, kuvvetsizlik.
zâlim: (< Ar.) zulmeden, acımasız davranan.
zulüm ét-: eziyet etmek.

1. Düzey Metin (107b-108a, 356-359)

Andan sonra Temür-i ġaddâr, Rüm’da çok dürlü zulümler édüp, ol kışı Aydın élinde kışladı. Ve çerisi Rüm vilâyetini yağma édüp, yakup, yıkup müslimânların ehlin, ‘ıyâlin elden geçürüp ey néce atalar oġlın yavı kılıp néce analar kızından ayrı düşüp, ‘âlem ġâyet kızlık olup, taş taşı yéyüp, çoklık halk açlıktan helâk olmuşdı. Andan Temür-i leng oġlını Brusa’ya gönderüp eytdi, “Var, Bâyezîd Hân’un anda olan hazînesini getir., dédi. Oġlı daġı gelüp, Brusa şehrini tâlân édüp, yakup, yıkup sarâyda olan hazîneyi aldı. Bu daġı zâlim ve bî-dîndi. Hattâ Câmî’-i Kebîr’ün içine âdemler konup, aġûr édüp tavla ile atlar bağlayup odlar yakıp, yémek bişirürlerdi. Ol vaġt ehl-i İslâmın üzerine bir hâl geldi-kim, haftanın günlerini unutup, Cum’a’yı yavı kıldılar. Şonra müslimânlara refâhiyet olıcaġ cum’ayı ġayri yérden getürdiler. Ve bi’l-cümle ol zâlimün leşkeri ayaġı başduġı yerler

harāba vardı. Andan sonra Temür her vilāyeti beglü begine vérüp vilāyet-i ‘Osmān’ı Tatarā vérdi. Bāyezīd Hān bunu işidüp, incindi. Temür gāh gāh göç üzerinde giderken Bāyezīd Hān’a gelüp selām véirirdi. Bir gün, Temür-i leng gelüp Bāyezīd Hān’ı ğam-nāk gördi, eytdi: “Ey Hān, Hāḳḳ’uñ ḳudretine niçün melül olursın?,” dédi. Bāyezīd Hān eytdi: “Hāḳḳ’uñ işi böyle olsa gerekti,., Ammā Bāyezīd Hān Temür’e eytdi: “Temür Beg, senden bir dilegüm var,., dédi. Temür eytdi: “Söyle ḳabül édeyin,., dédi. Bāyezīd Hān eytdi: “Benüm ocagım söndürmiyesin. Bugün baña ise yarın saḳadur,., dédi. Temür eytdi: “Ḳabül étdüm. Ammā ḳaçan kim seni Semerḳand⁹⁹’dan yine bu vilāyete gönderem, ol vaḳt Tatar seni vilāyetüne getüre,., dédi. Hemānki Bāyezīd Hān bu haberi işitdi ğāyet ğamnāk oldı. Hemīn eṣer-i hummā belirdi. Andan sonra günden güne za’f müstevlī oldı. Bāyezīd Hān ğāyet ğayretlū kişiydi.

2. Düzey Metin

Andan sonra Temür-i ğaddār, Rum’da çok türlü zulumler édip, ol kişiy Aydın élinde ḳışladı. Ve çerisi Rüm vilāyetini yağma édip, yaḳıp, yıḳıp müslimānlarıñ ehlin, ‘ayālin elden geçirip ey néce atalar oğlun yavı ḳılıp néce analar kızından ayrı düşüp, ‘ālem ğāyet kızlık olup, taş taşı yéyip, çokluk halk açlıḳtan helāk olmuştu. Andan Temür-i leng oğlunu Bursa’ya gönderip eytti, “Var, Bāyezīd Hān’ın anda olan hazīnesini getir,., dédi. Oğlı daḳı gelip, Bursa şehrini talan édip, yaḳıp, yıḳıp sarāyda olan hazīneyi aldı. Bu daḳı zālīm ve bī-dīndi. Hattā Cāmi’-i Kebīr’iñ içine ādemler ḳonup, aḳūr édip tavla ile atlar bağlayıp odlar yaḳıp, yémek bişirirlerdi. Ol vaḳit ehl-i İslāmıñ üzerine bir hāl geldi-kim, haftanın günlerini unutup, Cum’a’yı yavı ḳıldılar. Şonra müslimānlara refāhiyet olıcaḳ cum’ayı ğayri yérden getirdiler. Ve bi’l-cümle ol zālīmıñ leşkeri ayağı baştığı yérler harāba vardı. Andan sonra Temür her vilāyeti beglü beğine vérip vilāyet-i ‘Osmān’ı Tatarā vérdi. Bāyezīd Hān bunu işitip, incindi. Temür gāh gāh göç üzerinde giderken Bāyezīd Hān’a gelip selām véirirdi. Bir gün, Temür-i leng gelip Bāyezīd Hān’ı ğam-nāk gördü, eytti: “Ey Hān, Hāḳḳ’ıñ ḳudretine niçün melül olursun?,” dédi. Bāyezīd Hān eytti: “Hāḳḳ’ıñ işi böyle olsa gerekti,., Ammā Bāyezīd Hān Temür’e eytti: “Temür Beg, senden bir dileğim var,., dédi. Temür eytti: “Söyle ḳabül

⁹⁹ Özbekistan’ın yönetim merkezi olan il.

édeyim,, dédi. Bāyezīd Hān eytti: “Benim ocağım söndürmeysin. Bugün baña ise yarın sañadır,, dédi. Temür eytti: “K̄abül éttim. Ammā kaçan kim seni Semerqant’tan yine bu vilāyete gönderem, ol vaķit Tatar seni vilāyetine getire,, dédi. Hemān-ki Bāyezīd Hān bu haberi işitti gāyet ğamnāk oldu. Hemīn eṣer-i hummā belirdi. Andan ṣoñra günden güne za‘f müstevlī oldu. Bāyezīd Hān gāyet ğayretli kiṣiydi.

3. Düzey Metin

Ondan ṣoñra ğaddār Temür, Rum’da çok türlü zulumler édip, o kış Aydıñ élinde kışladı. Ve çerisi Rüm vilāyetini yağma édip, yakıp, yıkıp müslimānlarıñ ehlin, ‘ayālin elden geçirip ey néce atalar oğlunu yavı kılıp néce analar kızından ayrı düşüp, ‘ālem gāyet kızlık olup, taş taşı yéyip, çokluk halk açlıktan helāk olmuştu. Andan leng Temür oğlunu Bursa’ya gönderip eytti, “Var, Bāyezīd Hān’ın orada olan hāzīnesini getir,, dédi. Oğlı dağı gelip, Bursa şehrini talan édip, yakıp, yıkıp sarāyda olan hāzīneyi aldı. Bu dağı zālīm ve bī-dīndi. Hattā Kebīr Cāmi’i içine ādemler konup, aḥūr édip tavla ile atlar bağlayıp odlar yakıp, yémek bişirirlerdi. O vaķit İslām ehlinin üzerine bir hāl geldi ki, haftanın günlerini unutup, Cum‘a’yı yavı kıldılar. Ṣoñra müslimānlara refāhiyet olunca cum‘ayı ğayri yérden getirdiler. Ve bi’l-cümle o zālīmīñ leşkeri ayağı baştığı yerler hārāba vardı. Ondan ṣoñra Temür her vilāyeti beğli beğine vérip ‘Osmān’ın vilāyetini Tatarā vérdi. Bāyezīd Hān bunu işitip, incindi. Temür gāh gāh göç üzerinde giderken Bāyezīd Hān’a gelip selām vérirde. Bir gün, leng Temür gelip Bāyezīd Hān’ı ğam-nāk gördü, eytti: “Ey Hān, Hāķķ’ıñ kudretine niçin melül olursun?,, dédi. Bāyezīd Hān eytti: “Hāķķ’ıñ işi böyle olsa gerekti,,. Ammā Bāyezīd Hān Temür’e eytti: “Temür Beg, senden bir dileğim var,, dédi. Temür eytti: “Söyle k̄abül édeyim,, dédi. Bāyezīd Hān eytti: “Benim ocağım söndürmeysin. Bugün baña ise yarın sañadır,, dédi. Temür eytti: “K̄abül éttim. Ammā kaçan kim seni Semerqant’tan yine bu vilāyete gönderem, o vaķit Tatar seni vilāyetine getire,, dédi. Hemān ki Bāyezīd Hān bu haberi işitti gāyet ğamnāk oldu. Hemīn hummā eṣeri belirdi. Ondan ṣoñra günden güne za‘f müstevlī oldu. Bāyezīd Hān gāyet ğayretli kiṣiydi.

4. Düzey Metin

Diğer Hikâye

Ondan sonra gaddar Temür Anadolu'da çok türlü zulümler edip o kışı Aydın ilinde kışladı. Ve askerleri Rum vilayetini yakıp yıkarak yağmaladı, müslüman ehlini elden geçirdi, birçok baba oğlunu kaybetti, birçok ana kızından ayrı düştü, halkın çoğu açlıktan helak oldu ve taş taşı yedi. Sonra aksak Temür oğlunu Bursa'ya gönderip:

“Git, Beyazıd Han'ın orada olan hazinesini getir.” dedi.

Oğlu da gelip Bursa şehrini yakıp yıkıp talan etti. Sarayda olan hazineyi aldı. Bu da, oğlu da zalim ve dinsizdi. Hatta Ulu Cami'nin içine adam yerleştirdiler. Orada birçok atı birbiri ardına bağlayarak tavlâ gibi kullanırlar ve ateş yakıp yemek pişirirlerdi. O vakit müslümanların başına haftanın günlerini dahi unutturacak bir hâl geldi, Cuma namazını bile kılamadılar. Sonra müslümanlar rahata erince cumayı başka yerde kıldılar. Ve o zamlimin bütün askerleri ayak bastıkları yerleri harap ettiler. Ondan sonra Temür her vilayeti beyli beyine verip Osman'ın vilayetini ise Tatar'a verdi. Beyazıd Han bunu işitip gücendi. Temür zaman zaman bir yerden bir yere göçerken Beyazıd Han'a gelip selam verirdi. Bir gün yine aksak Temür Beyazıd Han'a geldiğinde onu üzgün gördü ve:

“Ey Han! Allah büyüktür, niçin üzülüyorsun?” dedi.

Beyazıd Han:

“Allah'ın işi, böyle olması gerekti. (Ama Beyazıd Han, Temür'e) Temür Bey, senden bir isteğim var.” dedi.

Temür:

“Söyle kabul edeyim.” dedi.

Beyazıd Han:

“Benim ocağımı södürme. Bugün banaysa yarın sanadır.” dedi.

Temür:

“Kabul ederim ama seni Semerkant'tan bu vilayete gönderince Tatarlar da seni o zaman vilayetine geri getirsin.” dedi.

Beyazîd Han bu haberi işitince çok kaygılandı. Ardından sıtma belirtileri baş gösterdi. Sonra da günden güne zayıfladı. Beyazîd Han çok dirayetli kişiydi.

17. Hikâyet

Kelimeler:

andan: (< *an+tan*) daha sonra.

anı: (< *an+ı*) onun.

ağa: (< *an+ga*) ona.

cemî: (< Ar.) hep, bütün.

ceng: (< Far.) savaş.

civâr: (< Ar.) çevre, yöre.

çün: (< Far.) gibi, çünkü, mademki [nasıl].

dağı: de/da, bile.

ecel: (< Ar.) muayyen olan vade, ömrün sonu.

ekâbir: (< Ar.) [rütbece, görgü ve faziletçe] büyük olanlar, ileri gelenler.

eyt-: söylemek.

filori: (< İt.) [Floransa'da 1182'de gümüş olarak basılmağa başlayan, 1252'den sonra altın olarak basılan] Avrupa parası.

girîbân: (< Far.) elbise yakası.

habs ét-: hapsetmek, alıkoymak.

Hakk: (< Ar.) Allah.

heb: (< Far.) hep, bütün.

henüz: (< Far.) şimdi, hâlâ. (still, yet)

hicret: (< Far. < Ar.) Peygamberimizin (asm.) Mekke'den Medine'ye göçmesi.

hummâ: (< Ar.) sıtma [ateşli bir hastalık].

hünkâr: (< Far.) hükümdar.

iltifât ét-: [yüzünü çevirip] bakmak.

istikrâz ét-: ödünç para almak.

ittifâk ét-: birleşmek, anlaşmak.

- kaçan:** ne zaman.
- ķabza:** (< Ar.) [kılıç, silah gibi şeyleri] tutacak yer, sap.
- ķavl ét-:** (< Ar.) sözleşmek, anlaşmak.
- kim:** ki [cümle bağlayıcısı].
- mācerā:** (< Ar.) baştan geçen.
- muħriķa:** (< Ar.) yakan, yakıcı.
- muķarrer ét-:** kararlaştırmak.
- mūteveccih ol-:** yönelmek.
- nesne:** şey.
- niyyet ét-:** niyet etmek.
- ol:** o [gösterme zamiri].
- rāzi:** (< Ar.) rıza gösteren, kabul eden, boyun eğen.
- rivāyet:** (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hādisenin hikāyesi.
- sūr-:** [oturduğu yerden zorla başka bir yere] göndermek.
- tālān:** (< Far.) yağma, çapul.
- tekvūr:** (< Far.) taç sahibi, hükümdar.
- teveccüh ét-:** yönelmek.
- vāķi‘ ol-:** yaşanmak [olagelmek, rastlamak].
- vilāyet:** (< Far. < Ar.) vilayet.
- zīrā:** (< Far.) çünkü, şundan dolayı.

1. Düzey Metin (108a-108b, 359-361)

Rivāyet olunur ki, Ķuṭbū’d-din¹⁰⁰ ođlı şeyḫ eydür: “Babamdan işitdüm,, Eytdi: “Temür, Bāyezīd Ĥān’ı tutup ḫabs édicek, ekābir-i Rūm ittifaķ édüp, Ĥūnkār’ı Temür’den şatun almađa niyet édüp, beni Temür’e gönderdiler. Varup ben dađı Temür’i rāzi édüp, toķsan biņ filoriye ķavl étdük,, Ben eytdüm: “Rūm’da nesne ķalmadı. Hep tālāna gitdi, ammā varayın, Ķoşantiniyye¹⁰¹ tekvūrından istiķrāz édeyin,, déyü. Bu niyet üzerine ben dađı ķalkup, İstānbül’a mūteveccih oldum-ki filori istiķrāz édem. Ben henüz İstānbül’a gelmedin, ol zamān

¹⁰⁰ Mehmed bin Kutbū’d-Din İznikî.

¹⁰¹ Roma, Bizans, Latin İmparatorluğu’na ve Osmanlı Devleti’ne başkentlik yapmış, günümüzde İstanbul olarak adlandırılan şehir.

işitdüm-ki Hünkâr hummâ-yı muhriqadan hasta olup, kabza-yi ecel giribânından çeküp Haqq civârına iletmiş.

Cengden sonra Bâyezîd Hân'ın vefâtı birkaç aydan sonra oldu. Ve kaçan-ki Temür göçüp, kendü vilâyetine teveccüh etti Bâyezîd Hân dileğiyle Tatar'ın cemî'sini sürdü. Memleket-i Rûm'dan çıkardı. Andan Kır-şehri¹⁰²'ni ve Sivri-şişâr¹⁰³'ı ve Beg-bâzârı¹⁰⁴'nı Karamanoğlu'na verdi. Ve Kaşamonı'yı ve Kengri¹⁰⁵'yi ve Kal'acuk¹⁰⁶'ı yine İsfendiyâr'a verdi. Bâyezîd Hân öldükden sonra Temür umardı-kim Bâyezîd Hân'ın oğlanlarından birisi kendüye gelüp, Bâyezîd Hân'ın vilâyetin aña muqarrer edeydi. Gördü-ki hêç biri gelüp, iltifat etmedi, zîrâ memleketi Karamanoğlu'na vermiş-idi, anlar dağı anu-ıçün gelmediler. Ve andan sonra Temür gidicek, Karaman vilâyetinden çıkup gitti. Ve bu mâcerânın târihi hicretün sekiz yüz dördünde vâki' oldu.

2. Düzey Metin

Rivâyet olunur-ki, Kuşbu'd-din oğlu şeyh eydir: "Babamdan işittim,, Eytti: "Temür, Bâyezîd Hân'ı tutup hapsedicek, ekâbir-i Rûm ittifağ edip, Hünkâr'ı Temür'dan satın almağa niyet edip, beni Temür'a gönderdiler. Varıp ben dağı Temür'u râzî edip, doxsan bin filoriye kavlı ettik,, Ben eyttim: "Rûm'da nesne kalmadı. Hep tâlâna gitti, ammâ varayım, Kaştanîniyye tekvürundan istikrâz edeyim,, deye. Bu niyet üzerine ben dağı kalkıp, İstânbül'a müteveccih oldum-ki filori istikrâz edem. Ben henüz İstânbül'a gelmedin, ol zamân işittim-ki Hünkâr hummâ-yı muhriqadan hasta olup, kabza-yi ecel giribânından çekip Haqq civârına iletmiş.

Cenkten sonra Bâyezîd Hân'ın vefâtı birkaç aydan sonra oldu. Ve kaçan-ki Temür göçüp, kendi vilâyetine teveccüh etti Bâyezîd Hân dileğiyle Tatar'ın cemî'sini sürdü. Memleket-i Rûm'dan çıkardı. Andan Kır-şehri'ni ve Sivri-şişâr'ı ve Beg-bâzârı'nı Karamanoğlu'na verdi. Ve Kaşamonu'yu ve Kengri'yi ve Kal'ecik'i yine İsfendiyâr'a

¹⁰² Kırşehir.

¹⁰³ Eskişehir'in en büyük ilçesi.

¹⁰⁴ Ankara'ya bağlı bir ilçe.

¹⁰⁵ Çankırı.

¹⁰⁶ Ankara'ya bağlı bir ilçe.

vérdi. Bāyezīd Hān öldükten sonra Temür umardı-kim Bāyezīd Hān'ın oğlanlarından birisi kendine gelip, Bāyezīd Hān'ın vilāyetini aña muqarrer édeydi. Gördü-ki hēç biri gelip, iltifāt étmedi, zīrā memleketi Qaramanoğlu'na vérmışti, anlar dağı anıñ-içün gelmediler. Ve andan sonra Temür gidicek, Qaraman vilāyetinden çıkıp gitti. Ve bu mācerānıñ tārīhi hicretin sekiz yüz dördünde vāki' oldu.

3. Düzey Metin

Rivāyet olunur ki, Qutbü'd-din oğlu şeyh eydir: “Babamdan işittim,, Eytti: “Temür, Bāyezīd Hān'ı tutup hapsedicek, Rüm ekābiri ittifāk édip, Hünkâr'ı Temür'dan satın almağa niyet édip, beni Temür'a gönderdiler. Varıp ben dağı Temür'u rāzī édip, doqsan biñ filoriye qavl éttik,, Ben eyttim: “Rüm'da nesne qalmadı. Hep tālāna gitti, ammā varayım, Qostañiniyye tekvürundan istikrāz édeyim,, déye. Bu niyet üzerine ben dağı kalkıp, İstānbül'a müteveccih oldum ki filori istikrāz édem. Ben henüz İstānbül'a gelmedin, o zamān işittim-ki Hünkâr muhriqa hummāsından hasta olup, ecel qabzasının girībānından çekip Haqq civārına iletmiş.

Cenkten sonra Bāyezīd Hān'ın vefātı birkaç aydan sonra oldu. Ve kaçan ki Temür göçüp, kendi vilāyetine teveccüh étte Bāyezīd Hān dileğiyle Tatar'ın cemī'sini sürdü. Rüm memleketinden çıkardı. Daha sonra Qırşehir'i ve Sivrihisar'ı ve Beypazarı'nı Qaramanoğlu'na vérdi. Ve Qastamonu'yu ve Kenğri'yi ve Qal'ecik'i yine İsfendiyār'a vérdi. Bāyezīd Hān öldükten sonra Temür umardı ki Bāyezīd Hān'ın oğlanlarından birisi kendine gelip, Bāyezīd Hān'ın vilāyetini ona muqarrer édeydi. Gördü ki hēç biri gelip, iltifāt étmedi, zīrā memleketi Qaramanoğlu'na vérmışti, onlar dağı onun için gelmediler. Ve ondan sonra Temür gidicek, Qaraman vilāyetinden çıkıp gitti. Ve bu mācerānıñ tārīhi hicretin sekiz yüz dördünde vāki' oldu.

4. Düzey Metin

Hikāye

Kutbeddin oğlu şeyh babasından şöyle işittiğini rivayet eder:

“Temür, Beyazıd Han'ı tutup hapsedince. Anadolu'nun ileri gelenleri ile birleşip Hünkâr'ı Temür'den satın almaya niyetlendiler.

Beni Temür'e gönderdiler. Ben de varıp Temür'ü razı ettim, doksan bin liraya sözleştik." dedi.

Ben de:

"Anadolu'da hiçbir şey kalmadı. Hep yağmalandı ama gideyim Bizans İmparatoru'ndan ödünç para alayım." dedim.

Bu niyetle de kalkıp ödünç para almak için İstanbul'a doğru yöneldim. Ben daha İstanbul'a gelmeden Hünkâr'ın yakıcı sıtma hastalığına yakalandığını işittim. Ecel pençesi yakasından yakalayıp Hak divanına götürdü.

Cenkten birkaç ay sonra Beyazıd Han vefat etti. Ve Temür göçüp kendi vilayetine yönelince Bayezit Han'ın isteğiyle Tatarların hepsini sürüp memleketi Anadolu'dan çıkardı. Daha sonra Kırşehir, Sivrihisar ve Beypazarı'nı Karamanoğlu'na; Kastamonu, Çankırı ve Kalecik'i de İsfendiyar'a verdi. Beyazıd Han öldükten sonra Temür; Bayezit Han'ın oğlanlarından birisinin kendisine gelip, Han'ın vilayetini kendisine vermesini bekliyordu. Hiçbirinin gelip ona iltifat etmediğini gördü, memleketi Karamanoğlu'na vermediği için onlar da gelmedi. Ve ondan sonra Temür gidince Karamanoğlu'da vilayetinden çıkıp gitti. Bu macera 1402'de yaşandı.

18. El-Ğışşa

Kelimeler:

alay: süvari birliği [Üç tabur ve bunlara bağlı birliklerden oluşan askerî topluluk].

andan: (< *an+tan*) sonra.

atlan-: ata binmek, at edinmek.

cemî: (< Ar.) hep, bütün.

çağır-: (< *çā+kır-*) bağırarak, haykırmak.

dağı: de/da, bile, daha.

ehl: (< Ar.) yetkili, sahip, malik.

esîr: (< Ar.) tutsak.

esle-: (< *es+le-*)önem vermek, aldırış etmek.

ğavğâ: (< Far.) kavga [dövüş, çekişme].

gérü: (< *ké:rü*) geri, arka, art.

hemân-dem: (< Far.) hemen orada.

- hücūm:** (< Ar.) hücum [saldırma].
- kāfir:** (< Ar.) kâfir [hakkı tanımayan, kabul etmeyen, saygısız].
- kezden:** (< *kez+den*) tekrar, yeniden.
- ķır-:** yok etmek, öldürmek.
- ķırġun:** (< *ķır-ġun*) toptan öldürme, kırıp geçirme.
- ķim:** ki [cümle bağlayıcısı].
- leķker:** (< Far.) asker.
- nā-gāh:** (< Far.) vakitsiz, ansızın.
- pāymāl:** (< Far.) ayak altında kalmış, çiġnenmiş.
- pus:** (< *bus*) sis, duman.
- ķimden:** (< *oķ amti+dan*) ķimdiden.
- ķimden-ġerū:** ķimdiden sonra.
- tekbīr:** (< Ar.) tekbir [Allahu ekber].
- tīr bārān:** (< Far.) ok yağmuru.
- yüz ķut-:** yönelmek.
- yaya:** (< *yadaġ*) yayan giden [Osmanlılarda Yeniķeri Ocaġından önceki dönemlerde Türklerden kurulan asker teķkilatı].

1. Düzey Metin (183a, 628-629)

Bir ġün nā-gāh leķker iķinde bir ġavġā belürdi. İķhāķ Beg, hemān-dem at arķasına geldi. Cemī‘ leķker daġı atlandı. Nā-gāh karķıdan bir alay ķıķa geldi. Artlarından bir nēce alaylar daġı geldi. Yayalarını öġine ķutmuş, atlası ardına ķurmuş, ķapķara pus olup daġı yürüdi. Bu ķarafdan ġāzīler daġı tekbīr getirüp yayanıġ üzerine at ķaldılar. Kāfirīġ yayası ġördi-kim, ehl-i İslām üzerlerine at ķaldı, hemān bir kezden tīr-bārān étdiler. ġāzīler bu tīr-bārānı eslemeyip kāfirīġ üzerine hücum édince, kāfirīġ ardında olan atlası ķuramayup, ķaçmaġa yüz ķutdılar. Hemān ġāzīler daġı kāfirīġ yayasını at ayaġına pāymāl étdiler. Ve şöyle ķırġun oldu-kim, ġāzīleriġ atı kāfirleriġ ölüsi üzerinden yürürdi. Hēķ yere baķmazdı. Andan İķhāķ Beg ķaġırdı-kim: “Hey ġāzīler, yeter ķırmaġ. ķimden-ġerū esīr ediġ.,,

2. Düzey Metin

Bir gün nâ-gâh leşker içinde bir ğavġâ belirdi. İshâk Beg, hemân-dem at arkasına geldi. Cemî' leşker daġı atlandı. Nâ-gâh karşıdan bir alay çıkageldi. Artlarından bir néce alaylar daġı geldi. Yayalarını öġüne tutmuş, atlısı ardına durmuş, kapkara pus olup daġı yürüdü. Bu taraftan ġâzîler daġı tekbîr getirip yayanıġ üzerine at şaldılar. Kâfirin yayası gördü-kim, ehl-i İslâm üzerlerine at şaldı, hemân bir kezden tîr-i bârân éttiler. ġâzîler bu tîr-i bârânı eslemeyip, kâfirin üzerine hücum édince, kâfirin ardında olan atlısı duramayıp, kaçmaġa yüz tuttular. Hemân ġâzîler daġı kâfirin yayasını at ayaġına pâymâl éttiler. Ve şöyle kırġın oldu-kim, ġâzîlerin atı kâfirlerin ölüsü üzerinden yürüdü. Hêç yere başmazdı. Andan İshâk Beg çağırdı-kim: “Hey ġâzîler, yeter kırmayıġ. Şimden-géri esîr edin,,”

3. Düzey Metin

Bir gün nâ-gâh leşker içinde bir ğavġâ belirdi. İshâk Beg, hemân-dem at arkasına geldi. Leşkerin cemî' daġı atlandı. Nâ-gâh karşıdan bir alay çıkageldi. Artlarından bir néce alaylar daġı geldi. Yayalarını öġüne tutmuş, atlısı ardına durmuş, kapkara pus olup daġı yürüdü. Bu taraftan ġâzîler daġı tekbîr getirip yayanıġ üzerine at şaldılar. Kâfirin yayası gördü ki, İslâmın ehli üzerlerine at şaldı, hemân bir kezden bârânın tîri éttiler. ġâzîler bu bârânın tîrini eslemeyip, kâfirin üzerine hücum édince, kâfirin ardında olan atlısı duramayıp, kaçmaġa yüz tuttular. Hemân ġâzîler daġı kâfirin yayasını at ayaġına pâymâl éttiler. Ve şöyle kırġın oldu ki, ġâzîlerin atı kâfirlerin ölüsü üzerinden yürüdü. Hêç yere başmazdı. Sonra İshâk Beg çağırdı ki: “Hey ġâzîler, yeter kırmayıġ. Şimden-géri esîr edin,,”

4. Düzey Metin

Kıssa

Bir gün ansızın askerlerin içinde bir kavga belirdi. İshak Bey derhâl ata bindi. Bütün askerler de ata bindiler. Ansızın karşıdan bir alay çıkageldi. Ardından birçok alay daha geldi. Yayalarını önüne tutmuş, atlılarını arkasına düşürmüş, kapkara pus olup yürüdü. Bu taraftaki gaziler de tekbir getirip yayaların üzerine at saldı. Kâfirlerin yaya askerleri İslam ehlinin kendi üstlerine atlarını saldıġını gördünce hemen yeniden ok yağmuruna başladılar. Gaziler bu ok yağmurunu

eslemeyip kâfirlerin üzerine hücum edince kâfirlerin arkasındaki atlılar duramayıp kaçmaya yüz tuttular. Gaziler de hemen kâfirin yaya askerlerini atların ayağının altına aldılar. Ve gazilerin atının kâfirlerin ölüsü üzerinden yürüyeceği kadar büyük bir kırgın oldu. Hiç basacak yer yoktu. Sonra İshak Bey haykırdı:

“Hey gaziler! Yeter öldürmeyin. Bundan sonra esir edin.”

19. Hikāyet-i Fetḥ-i Semendire fī Yed-i Sulṭān Meḥmed Hān

Kelimeler:

ammā: (< Ar.) ama.

andan: (< *an+tan*) ondan.

bārī: (< Far.) hiç olmazsa, hiç değilse, o hâlde.

bi'l-cümle: (< Ar.) hep, bütün, cümleten.

bile: (< *birle*) ile, birlikte.

çan: (< *çan*) çan.

çün: (< Far.) gibi, çünkü, mademki [nasıl].

daḥı: de/da, bile, daha.

dil: tercüman.

él: (*é:l*) il [diyar, ülke, teşkilatlanmış halk].

evvel: (< Ar.) önce.

eyt-: söylemek.

fetḥ ol-: açmak [bir yeri veya ülkeyi savaşıarak almak].

fī: (< Ar.) +de, içinde.

gāyet: (< Far. < Ar.) aşırı, çok fazla.

ḥākim: (< Ar.) hakim [egemenliği yürüten, başta olan].

ḥarāc: (< Ar.) [Osmanlı Devleti'nde toprak sahiplerinden alınan] vergi.

ḥiṣār: (< Ar.) hisar [bir yerin korunması için taştan yapılmış, yüksek duvarlı ve kuleli, çevresinde hendekler bulunan küçük kale].

ḥünkār: (< Far.) hükümdar.

iḥtirāz: (< Ar.) sakınma, çekinme.

istibdâl ét-: değiştirmek [takas].

kâfir: (< Ar.) kâfir [hakkı tanımayan, kabul etmeyen, saygısız].

ķal'a: (< Ar.) kale.

ķıřla-: (< *ķıř+la-*) [bir yerde] kışı geçirmek.

ķilise: (< Rum.) kilise [Hristiyan ibadethanesi].

ķim: ki [cümle bağlayıcısı].

mesâcid: (< Ar.) mescitler.

ol: o [kişi zamiri].

râzi ol-: kabul etmek, boyun eğmek.

rivâyet: (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hâdisenin hikâyesi.

şafâ: (< Ar.) gönül huzuru [saflık, berraklık].

taşavvur ét-: düşünmek [düşünmeye meyl etmek].

teslîm eyle-: bırakmak, devretmek.

tut-: *saymak [kabul etmek].

vâķi' ol-: yaşanmak.

vaķt: (< Ar.) vakit, zaman.

yed: (< Ar.) el.

zabķ ét-: idaresi altına alma [kendine mâl etme].

zarûri: (< Ar.) zorunlu, mecburi.

1. Düzey Metin (205b, 736-737)

Rivâyettir ki bundan evvel Semendire¹⁰⁷ Sulţân Murâd zamânında feth olunmuşdı ammâ yine kâfire vemişler-idi. Hâlîl Paşa ķarındařı Maĥmûd Āelebi'yi almağ-ıçün ve bi'l-cümle çün Sulţân Meĥmed Āâzî Edrine'de ķıřlayup, bahâr olıcaķ şofyâ'ya vardı. Bosna Āralı ol vaķt Semendire'ye ĥâkim-idi. Āral taşavvur étti-kim, pâdiřâĥ kendü üzerine geliyor. Āâyetde iĥtirâzından üzerine gelmesün déyü pâdiřâĥa âdam gönderüp, "Semendire'yi size vérdim. Āadamınız gelüp zapt étşün,, dedi. Ol vaķt Maĥmûd Paşa'nıĥ ķarındařı Semendire içinde olurdu. Maĥmûd Paşayıla dili var-ıdı. ķal'âyı vérmeye şafâsı var-ıdı. Ārala ĥaber gönderüp eytdi-kim: "Āal'ayı Türk'e véterin,,. Āral daĥı zarûri olup, "Sen bilürsin,, deyüp, Türk'e ĥaber göndermişdi. Andan

¹⁰⁷ Sırbistan'da Tuna Nehri kıyısında bulunan bir şehir.

Maḥmūd Paşa qarındaşına ādam gönderüp, Semendire ḥiṣārını Ḥünkār'ıñ varan ādamına teslīm ēyledi. Ve ēydürler ki, Kral Ḥünkār'a ēlçi gönderüp Serāyinik¹⁰⁸ ile bile Semendire'yi bāri istibdāl ēdelim,, dēdi. Ḥünkār rāzı oldı. Semendire'yi vėrdiklerinden ōnra ḥesāb ētdiler ki, ḥarācından kralın Ḥünkār'a daḫı borcu var. Borcına tıutup Serāyinik'i daḫı vėrmediler. Ve bi'l-cümle çünki Semendire fetḫ olundu; çanlarını yıķup, kiliselerini mesācid ētdiler. Ve Lāz ēli tamām ol vaķt fetḫ olundu. Bu fetḫ hicretiñ sekiz yüz altmış dördinde vāķi' oldı.

2. Düzey Metin

Rivāyettir ki bundan evvel Semendire Sultān Murād zamānında fetḫ olunmuştu. Ammā yine kāfire vėrmiřlerdi. Ḥalīl Paşa qarındaşı Maḥmūd Çelebi'yi almağ için ve bi'l-cümle çün Sultān Meḥmed Ğāzī Edirne'de kışlayıp, bahār olıcaķ Őofyā'ya vardı. Bosna Kralı ol vaķit Semendire'ye ḥākimdi. Kral taşavvur ētti-kim, pādiřāḥ kendi üzerine geliyor. Ğāyette iḥtirāzından üzerine gelmesin dēye pādiřāḥa ādam gönderip, “Semendire'yi size vėrdim. Ādamıñız gelip zapt ētsin,, dēdi. Ol vaķit Maḥmūd Paşa'nıñ qarındaşı Semendire içinde olurdu. Maḥmūd Pařayla dili vardı. Kāl'eyi vėrmege şafası vardı. Krala ḥaber gönderip eytti-kim: “Kāl'eyi Türk'e vėririm,,. Kral daḫı zarūrī olup, “Sen bilirsin,, deyip, Türk'e ḥaber göndermişti. Andan Maḥmūd Paşa qarındaşına ādam gönderip, Semendire ḥiṣārını Ḥünkār'ıñ varan ādamına teslīm ēyledi. Ve ēydirler ki, Kral Ḥünkār'a ēlçi gönderip “Srebrenista'yla bile Semendire'yi bāri istibdāl ēdelim,, dēdi. Ḥünkār rāzı oldu. Semendire'yi vėrdiklerinden ōnra ḥesāp ēttiler ki, ḥarācından kralın Ḥünkār'a daḫı borcu var. Borcuna tıutup, Srebrenista'yı daḫı vėrmediler. Ve bi'l-cümle çünki Semendire fetḫ olundu; çanlarını yıķıp, kiliselerini mesācid ēttiler. Ve Lāz ēli tamām ol vaķt fetḫ olundu. Bu fetḫ hicretiñ sekiz yüz altmış dördünde vāķi' oldu.

3. Düzey Metin

Rivāyettir ki bundan evvel Semendire Sultān Murād zamānında fetḫ olunmuştu. Ammā yine kāfire vėrmiřlerdi. Ḥalīl Paşa qarındaşı

¹⁰⁸ Srebrenista, Bosna-Hersek'te bir şehir.

Maḥmūd Çelebi'yi almağ için ve bi'l-cümle çün Sultân Meḥmed Ğâzî Edirne'de kışlayıp, bahâr olıcağ Sofyâ'a vardı. Bosna kralı o vaḳit Semendire'ye ḥâkimdi. Kral taşavvur etti ki, pâdişâh kendi üzerine geliyor. Ğâyette ihtirâzından üzerine gelmesin déye pâdişâha âdam gönderip, "Semendire'yi size vérdim. Âdamınız gelip zapt etsin,, dedi. O vaḳit Maḥmūd Paşa'nın karındaşı Semendire içinde olurdu. Maḥmūd Paşa'yla dili vardı. K'al'eyi vérmeye şafâsı vardı. Krala ḥaber gönderip eytti ki: "K'al'eyi Türk'e véririm,,. Kral daḫı zarûrî olup, "Sen bilirsin,, deyip, Türk'e ḥaber göndermişti. Andan Maḥmūd Paşa karındaşına âdam gönderip, Semendire ḥişârını Hünkâr'ın varan âdamına teslîm éyledi. Ve éydirdiler ki, Kral Hünkâr'a élçi gönderip "Srebrenista'yla bile Semendire'yi bâri istibdâl édelim,, dedi. Hünkâr râzî oldu. Semendire'yi vérdiklerinden sonra ḥesâp éttiler ki, ḥarâcından kralın Hünkâr'a daḫı borcu var. Borcuna tutup, Srebrenista'yı daḫı vérmədiler. Ve bi'l-cümle çünki Semendire feth olundu; çanlarını yıkıp, kiliselerini mesâcid éttiler. Ve Lâz éli tamâm o vaḳt feth olundu. Bu feth hicretin sekiz yüz altmış dördünde vâkı' oldu.

4. Düzey Metin

Sultan Mehmet Han'ın Kendi Eliyle Semendireyi Fethinin Hikâyesi

Bundan önce Semendire'nin Sultan Murad zamanında fethedildiği rivayet edilir ama yine kâfirlere vermişlerdi. Halil Paşa kardeşi Mahmud Çelebi'yi ve cümlesini almak için Sultan Mehmed Gazi Edirne'de kışlayıp bahar gelince Sofya'ya vardı. Bosna Kralı o zaman Semendire'ye hâkimdi. Kral padişahın kendisinin üzerine geldiğini tasavvur etti. Çok korktuğundan üzerime gelmesin diye padişaha adam gönderip:

"Semendire'yi size verdim. Adamınız gelip zaptetsin." dedi.

O zamanlar Mahmud Paşa'nın kardeşi Semendire'de bulunurdu. Mahmud Paşa'yla tercümanı vardı. Kaleyı vermeğe gönlü vardı. Krala ḥaber gönderip:

"Kaleyı Türklere veriyorum."

Kral da mecbur kalıp Türklere:

"Sen bilirsin." diye ḥaber göndermişti.

Sonra Mahmud Paşa kardeşine haber gönderip, Hünkâr'ın gelen adamına Semendire Hisarı'nı teslim etti. Ve Kral Hünkâr'a elçi gönderip:

“Öyleyse Srebrenista ile Semendire arasında takas.” dediğini söylerler.

Hünkâr razı oldu. Semendire'yi verdikten sonra verdiği haraçlardan (vergilerden) Kral'ın Hünkâr'a borcu olduğunu hesapladılar. Borcuna sayıp Srebrenista'yı de vermediler. Ve cümleten Semendire fethedildi. Çanlarını yıkıp kiliseleri mescite çevirdiler. Ve Laz memleketi tam olarak o zaman fethedildi. Bu fetih bin dört yüz altmış dört yılında yaşandı.

20. Hikâyet-i Feth-i Alâiye fî Yed-i Gedik Aḥmed

Kelimeler:

a'yân: (< Ar.) bir memleketin ileri gelenleri.

andan: (< *an+tan*) ondan.

āsân: (< Ar.) kolay.

şöl: şu. [işaret sıfatı].

beri: (< *bérü*) bu yan, bu taraf.

berkit-: sağlamlaştırmak.

burc: (< Ar.) kale [Kale duvarlarından daha yüksek, yuvarlak, dört köşe veya çok köşeli kale çıkıntısı].

cebr: (< Ar.) zorluk.

ceng: (< Far.) savaş.

daḥı: de/da, bile.

el-ḥāşıl: (< Ar.) sözün kıyası.

evvel: (< Ar.) önce, ilk önce.

eyt-: söylemek.

fıkr ét-: düşünmek.

ger: (< Far.) eğer.

hergiz: (< Far.) hiçbir zaman, asla.

ḥidmet: (< Far. < Ar.) hizmet [hizmetini görme].

ḥiṣār: (< Ar.) hisar [bir yerin korunması için taştan yapılmış, yüksek duvarlı ve kuleli, çevresinde hendekler bulunan küçük kale].

- ḥod:** (< Far.) kendi.
- ḥünkâr:** (< Far.) hükümdar.
- icrâ ét-:** yapmak, yerine getirmek.
- işbu:** (< iş+bu) bu, özellikle bu.
- ḫal‘â:** (< Ar.) kale.
- ḫavm:** (< Ar.) kavim, halk [insan topluluğu].
- kere:** (< Ar.) tekrar, defa.
- ḫıl-:** yapmak, eylemek.
- ḫuru:** faydasız.
- leşker:** (< Far.) asker.
- luḫf :** (< Ar.) lütuf [güzellik].
- néce:** (< né+çe) çok, birçok, hayli.
- nef‘:** (< Ar.) fayda.
- nesne:** şey.
- ol:** o [gösterme sıfatı].
- râzî ol-:** kabul etmek, boyun eğmek.
- rivâyet:** (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hâdisenin hikâyesi.
- söz:** (konuşulması gereken) konu.
- te‘âlâ:** (< Ar.) yüksek olsun anlamında [Allah adıyla kullanılır].
- vâḫi‘ ol-:** yaşanmak.
- vaḫt:** (< Ar.) vakit, zaman.
- vech:** (< Ar.) tarz.
- yég:** yeğ [daha iyi, üstün].
- yoldaş:** (< yol+daş) yol arkadaşı.
- zırzob:** zırzop, gayri ciddi.
- zirâ:** (< Far.) çünkü, şundan dolayı.
- ziyân:** (< Far.) ziyân [zarar].
- zuhûr:** (< Ar.) meydana çıkma, görünme, başgösteme.

1. Düzey Metin (222a-222b, 792-794)

Şöyle rivāyetdür ki, bundan evvel Hünkār Rūm Meḥmed Pāşā'yı 'Alāiye¹⁰⁹'ye gönderüp, nesne zuhūra getürmemiş-idi. Zīrā 'Alāiye Beginün kız qarındaşı Rūm Meḥmed Pāşā'nın ḥātunı-yıdı. Hünkār Gedik Aḥmed'e eytdi: "İşbu Rūm'ı 'Alāiye'ye gönderdim. Zır zob, kıru boş üş geldi. Bu kerre sen var. Bolay-ki asānlıg-ıla şol ƙal'ayı ele getüresin,, dédi. Andan Gedik Aḥmed yér öpüp, duā' kılıp eytdi: "Sultānum devletinde Allāh te'ālā vérürse varayın. Sultānumın ḥidmeti, benim cānuma minnetdür,, déyüp, hemān ƙalkdı. Andan ƙapudan néce ƙullar aña yoldaş ƙoşup, Anaṭolı leşkerinün daḥı yararların ƙoşdılar. El-ḥāşıl Gedik Aḥmed 'Alāiye'ye vardı. Ol vaqt 'Alāiye'nün Begi Luṭfī Beg oḡlı Ƙılıç Arslan Beg-idi. Gedik Aḥmed gelüp, ƙoplarını ƙurıcak, evvel bir ƙop atup, ƙal'anuḡ beri yanından öte yanına geçürdi. 'Alāiye ƙavmi eytdi: "Bu Ƙaraman oḡlı gibi degüldür. Bunun-ıla cengün fāidesi yokdur. Ƙal'anuḡ berüsinden ötesine ƙop geçiren, ƙal'a içinde sağ ādam ve ev mi ƙor?,, dédiler. Ƙılıç Arslan eytdi: "Siz daḥı néce étmek gerek, fikr édün görelüm,, dédi. Andan şehrün 'āyānı Aḥmed Pāşā'ya işāret édüp eytdiler: " Berü burc kenārına gel, senünle sözüümüz var,, dédiler. Aḥmed Pāşā burc kenārına gelüp, eytdiler: "Eger cebr-ile ve ger luṭf-ıla bu şehrumüzi alursan, begümüzi n'eylersin?,, Aḥmed Pāşā: "Eger luṭf-ıla vérürse, Hünkār'dan aña iḳlīminden yeg tımār alı-véreyin. Eger cebr-ile alursam, ḥod iş mā'lümdür,, dédi. El-ḥāşıl Aḥmed Pāşā bunları bir vech-ile tesellī etdi-ki, eger ƙal'ayı luṭf-ıla vérürlerse beglerüne ve kendülerine nef'i doḡına; hergiz ziyānı ƙoşunmaya. Andan Ƙılıç Arslan Beg daḥı bu söze rāzī olup, ḥişārdan ƙıƙup, Aḥmed Pāşā'ya gelüp, ḥişārı teslīm éttdi. Aḥmed Pāşā daḥı ḥişārı berkidüp, ḥalkımı tesellī edüp ƙānūn-ı 'Oşmānı icrā kıldı. 876 senesinde vāƙi' oldı.

2. Düzey Metin

Şöyle rivāyettir ki, bundan evvel Hünkār Rūm Meḥmed Pāşā'yı 'Alāiye'ye gönderip, nesne zuhūra getürmemişti. Zīrā 'Alāiye Beginün kız qarındaşı Rūm Meḥmed Paşa'nın ḥātunuydu. Hünkār Gedik Aḥmed'e eytti: "İşbu Rūm'ı 'Alāiye'ye gönderdim. Zır zob, kıru boş üş geldi. Bu kere sen var. Bula ki asānlıkla şol ƙal'eyi ele getiresin,, dédi. Andan Gedik Aḥmed yér öpüp, duā' kılıp eytti: "Sultānım devletinde Allāh te'ālā vérirse varayım. Sultānımın ḥidmeti, benim

¹⁰⁹ Alanya.

cânıma minnettir,, déyip, hemân kalktı. Andan kapıdan néce kıllar aña yoldaş koşup, Anadolu leşkeriniñ dañı yararların koştular. El-hâşıl Gedik Añmed ‘Alâiye’ye vardı. Ol vaqt ‘Alâiye’niñ Beği Luţfî Beg oğlu Kılıç Arslan Beg’di. Gedik Añmed gelip, toplarını kırucak, evvel bir top atıp, al’eniñ beri yanından öte yanına geçirdi. ‘Alâiye kıvmi eytti: “Bu Kıaraman oğlu gibi degildir. Bununla cengiñ fâidesi yoktur. al’eniñ berisinden ötesine top geçiren, al’e içinde sağ ādam ve ev mi kıor?,, dēdiler. Kılıç Arslan eytti: “ Siz dañı néce ētmek gerek, fikr ēdin görelim,, dēdi. Andan şehriñ ‘āyānı Añmed Pāşā’ya işāret ēdip eyttiler: “ Beri burc kenārına gel, seniñle sözüümüz var,, dēdiler. Añmed Pāşā burc kenārına gelip, eyttiler: “Eger cebrile ve ger lūtufla bu şehrimizi alırsañ, beğimizi neylersin?,, Añmed Pāşā: “Eger lūtufla vērirse, Hūnkār’dan aña iqlīminden yeg tūmār alıvéreyim. Eger cebrile alırsam, ĥod iş mā’lūmdur,, dēdi. El-hāşıl Añmed Pāşā bunları bir vechile tesellī etdi ki, eger al’eyi lūtufla vērilerse beglerine ve kendilerine nef’i doķuna; hergiz ziyānı doķunmaya. Andan Kılıç Arslan Beg dañı bu söze rāzī olup, ĥişārdan çıkıp, Añmed Pāşā’ya gelip, ĥişāri teslīm ētti. Añmed Pāşā dañı ĥişārı berkitip, ĥalkını tesellī edip kıānūn-ı ‘Osmānı icrā kıldı. 876 senesinde vāķi’ oldu.

3. Düzey Metin

Şöyle rivāyettir ki, bundan evvel Hūnkār Rūm Meñmed Pāşā’yı ‘Alâiye’ye gönderip, nesne zuhūra getirmemişti. Zīrā ‘Alâiye Beginiñ kıız kıarındaşı Rūm Meñmed Pāşā’nıñ ĥātunuydu. Hūnkār Gedik Añmed’e eytti: “İşbu Rūm’ı ‘Alâiye’ye gönderdim. Zır zop, kıuru boş üş geldi. Bu kere sen var. Bula ki asānlıkla şol al’eyi ele getiresin,, dēdi. Andan Gedik Añmed yer öpüp, duā’ kıılıp eytti: “Sultānım devletinde Allāh te’ālā vērirse varayım. Sultānımıñ ĥidmeti, benim cānıma minnettir,, déyip, hemân kalktı. Andan kapıdan néce kıllar aña yoldaş koşup, Anadolu leşkeriniñ dañı yararların koştular. El-hāşıl Gedik Añmed ‘Alâiye’ye vardı. O vaqt ‘Alâiye’niñ Beği Luţfî Beg oğlu Kılıç Arslan Beg’di. Gedik Añmed gelip, toplarını kırucak, evvel bir top atıp, al’eniñ beri yanından öte yanına geçirdi. ‘Alâiye kıvmi eytti: “Bu Kıaraman oğlu gibi degildir. Bununla cengiñ fâidesi yoktur. al’eniñ berisinden ötesine top geçiren, al’e içinde sağ ādam ve ev mi kıor?,, dēdiler. Kılıç Arslan eytti: “ Siz dañı néce ētmek gerek, fikr

édin görelim,, dedi. Andan şehriñ ‘āyānı Aḥmed Pāšā’ya işāret édip eyttiler: “ Beri burc kenārına gel, seniñle sözüñüz var,, dediler. Aḥmed Pāšā burc kenārına gelip, eyttiler: “Eğer cebrile ve ger lütufla bu şehrimizi alırsañ, begimizi neylersin?,, Aḥmed Pāšā: “Eger lütufla vérirse, Hünkār’dan aña iklīminden yeg tımār alıvéreyim. Eger cebrile alırsam, ḥod iş mā’lūmdur,, dedi. El-ḥāşıl Aḥmed Pāšā bunları bir vechile tesellī etdi ki, eger Ḳal’eyi lütufla vérirlerse beglerine ve kendilerine nef’i doḳuna; hergiz ziyānı doḳunmaya. Andan Ḳılıç Arslan Beg daḫı bu söze rāzī olup, ḥişārdan çıkıp, Aḥmed Pāšā’ya gelip, ḥişārı teslīm etti. Aḥmed Pāšā daḫı ḥişārı berkitip, ḥalkını tesellī edip ‘Osmān’ın ḳānūnunu icrā ḳıldı. 876 senesinde vāḳı’ oldu.

4. Düzey Metin

Gedik Ahmed’in Kendi Eliyle Alanya’yı Fethetmesinin Hikâyesi

Bundan önce Hünkâr’ın, Rum Mehmed Paşa’yı Alanya’ya gönderdiğini ve hiçbir şeyin başgöstermediğini? söylerler. Çünkü Alanya beyinin kız kardeşi Rum Mehmed Paşa’nın karısıydı. Hünkâr, Gedik Ahmed’e:

“Bu Rum’u Alanya’ya gönderdim. Zır zop, işte eli boş geldi. Bu defa sen git. Kolaylıkla şu Kale’yi ele geçirmenin yolunu bul.” dedi.

Sonra Gedik Ahmed yeri öpüp, dua etti:

“Sultanımın devletinde Allahu teala verirse varayım. Sultanıma hizmet etmek benim canıma minnettir.” diyerek, hemen kalktı.

Sonra devlet dairesinden birçok kişiyi ona yoldaş olsun diye yollayıp, Anadolu askerinin de işe yarayanlarını yanına kattılar. Sözün kısası Gedik Ahmed Alanya’ya vardı. O vakitler Alanya’nın beyi Lütfi Bey’in oğlu Kılıç Arslan Bey’di. Gedik Ahmed gelip topraklarını kurunca önce bir top atıp kalenin beri yanından öte tarafına geçirdi. Alanya halkı:

“Bu Karamanoğlu gibi değildir. Bununla savaşmanın faydası yoktur. Kalenin berisinden ötesine top geçiren, kalenin içinde sağ adam ve ev bırakır mı dediler.

Kılıç Arslan:

“Siz de, ne yapmamız gerektiğini düşünün, görelim.” dedi.

Sonra şehrin ileri gelenleri Ahmed Paşa’ya işaret edip:

“Bu taraftaki burç kenarına gel, seninle konuşacaklarımız var.” dediler.

Ahmed Paşa burç kenarına gelince:

“Şehrimizi savaşarak veya anlaşma yoluyla teslim aldığın takdirde, beyimizi ne yapacaksın?”

Ahmed Paşa:

“Eğer güzellikle verirse Hünkâr’dan ona daha iyi tımar alıveririm. Eğer zorlukla alırsam kendi işi malumdur.” dedi.

Sözün kısası Ahmed Paşa bunları, kaleyi iyilikle (kolaylıkla) verirlerse beylerine ve kendilerine fayda dokunacağını; asla zarar görmeyeceklerini söyleyerek, teselli etti. Sonra Kılıç Arslan Bey de bu söze razı oldu. Hisardan çıkıp Ahmet Paşa’ya gelerek hisarı teslim etti. Ahmet Paşa da hisarı sağlamlaştırdı ve halkını teselli edip Osman’ın kanununu icra etti. 1472 senesinde yaşandı.

21. Hikâyet-i Düzme Muştafa

Kelimeler:

‘azâb: (< Ar.) azap [tüfekli deniz askeri].

aķça: [gümüş] para.

aņa: (< an+ġa) ona.

anda: (< an+ta) orada.

andan: (< an+tan) ondan, sonra.

anuņ: (< an+“ņ) onun.

ayırtlaş-: (< ağır-t+la:-ş-) ayrılmak.

berkit-: sağlamlaştırmak.

bi’l-cümle: (< Ar.) hep, bütün.

cemî’: (< Ar.) hep, bütün.

çeri: (< *çerig*) asker, ordu.

çün: (< Far.) gibi, çünkü, mademki [nasıl].

dağı: de/da, bile.

doğrul-: doğrulmak [yönelmek].

dek: (< *te:g*) değin, kadar.

dön-: (taraf) değiştirmek.

düz-: (*tüz-*) uydurmak.

evvel: (< Ar.) önce, ilk önce.

eyt-: söylemek.

gâib: (< Ar.) kayıp.

harçlıkçı: harçlıkçı [savaşta bulunan tımarlı sipahilerin, dirliklerinden elde edilmiş geliri alıp kendilerine getirmek üzere gönderdikleri izinli kimse].

harçlık: (ufak tefek ihtiyaçlar için) harcanan para.

kağır-: (< *ka+kır-*) bağırarak, seslenmek, haykırmak.

kažiyye: (< Far. <Ar.) mesele.

kıl-: yapmak, eylemek.

kim: ki [cümle bağlayıcısı].

ko-: (< *ko-d-*) koymak, bırakmak.

kon-: (bir yere) yerleşmek.

ma'rūf: (< Ar.) herkesçe bilinen.

mecmū': (< Ar.) bütün.

muḥaṣṣal: (< Ar.) hâsılı, sözün kısıyası.

muḥarrer ol-: karar kılmak, kararlaştırmak.

müsellem: (< Ar.) Osmanlı devletinin [1310-1453] kuruluş döneminde; huzurda ziraatle uğraşan, seferde sefere katılan asker sınıfı.

müstevlī ol-: istila etmek, ele geçirmek.

ol: o [kişi zamiri].

rivāyet: (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hâdisenin hikâyesi.

sipāhī: (< Far.) asker, ordu mensubu.

şehīd : (< Ar.) şehit.

tedbīr: (< Ar.) (bir şeyi önleyecek) yol, çare.

temâmet: (< Far. < Ar.) bütün, tamamen.

toyca: (< *toy+ca*) acemice.

vezîr: (< Ar.) vezir [Osmanlılarda devletin bakanlık, valilik gibi yüksek görevlerinde bulunan ve paşa unvanını taşıyan kimse].

yaya: (< *yadaġ*) yayan giden [Osmanlılarda Yeniçeri Ocağından önceki dönemlerde Türklerden kurulan asker teşkilatı].

yürü-: hareket etmek.

zâhir ol-: ortaya çıkmak.

1. Düzey Metin (162b-163a, 557-559)

Şöyle rivâyet ederler ki çün Sultân Murâd Brusa'da tahta geçdi. Yıldırım Hân oğlu Muştafa ki, Temür cenginde atından ayırtlaşup, ġâip olmuşdı. Selânik'de zâhir oldı-ki Düzme Muştafa demekle ma'rûfdur. Andan evvel Varţar Yéjicesi¹¹⁰'ne yürüdi. Ve Evrenoz oġlanlaruġ ba'zısı anuġ yanına vardılar. Andan Sérez'e toġrıldı; geldüġi ġibi Sérez¹¹¹'iġ hişârını vérdiler. Andan Edrine'ye geldi. Muħaşşal mecmû'-ı Rûm-éli'ne temâmet müstevlî oldı. Ol Yéjice'de iken Sultân Murâd'a ġaber oldı. Kazıyyeyi bilicek, Rûm-éli Beglerbegüsü, Bâyezîd Paşa'yı kaġırup eytdi: "Rûm-éli'nüġ Beglerbegüsinün, Şimdiye-dek balını sen yédiġ, arusun daġı yine sen ġori,, dédi. Bâyezîd Paşa daġı baş üzerine déyüp, yürüyüp, Gelibolı'ya varınca ġaber geldi-kim, "Rûm-éli hep aġa döndi,, dédiler. Bâyezîd Paşa daġı Edrine'ye varup, elin öpüp, evvel ki vezîrligi yérinde muġarrer oldı. Andan İzmîr-oġlı Cüneyd Beg var-ıdı. Anı daġı vezîr kıldı. Ba'zını ba'zına ġarçlıkçı étdi. Şimdi daġı çeriye giden kişiyé ellişer aġçe ġarçlık védürler. Bu 'âdet Düzme Muştafa'dan ġaldı. Ve hem 'azâb çaġırdup, Gelibolı'nuġ gemilerini berkitdi. Ve ne ġadar toycalar var-ısa cemî'sini kaġırdup getürdi. Ve bî'l-cümle Rûm-éli'nde sipâhî adlu kimse ġomayup, göz yumup, Edrine'den Sazludere'ye ġondı. Ve Bâyezîd Paşa'yı anda şehîd étdiler. Bunlaruġ fikri buydı-ki Brusa'ya varalardı.

2. Düzey Metin

¹¹⁰ Yunanistan'ın Selânik sancaġına baġlı bir kaza.

¹¹¹ Yunanitan'ın Orta Makedonya bölgesinde bir il.

Şöyle rivāyet éderler ki çün Sulţān Murād Bursa'da tahta geçti. Yıldırım Hān oğlu Muştafa ki, Temür cenginde atından ayırtlaşıp, gāip olmuştu. Selānik'te zāhir oldu ki Düzme Muştafa démekle ma'rúftur. Andan evvel Varţar Yéñicesi'ne yürüdü. Ve Evrenoz oğlanlarıñ ba'zısı anıñ yanına vardılar. Andan Sérez'e doğruldu; geldiği gibi Sérez'inñ hişārını vérdiler. Andan Edirne'ye geldi. Muħaşşal mecmū'-u Rūmeli'ne temāmet müstevlī oldu. Ol Yéñice'de iken Sulţān Murād'a haber oldu. Kazıyyeyi bilicek, Rūmeli Beglerbegisi, Bāyezīd Paşa'yı kağırtıp eytti: "Rūmeli'niñ Beglerbegisinin, Şimdiye dek balını sen yédiñ, arısın dağı yine sen қору,, dédi. Bāyezīd Paşa dağı baş üzerine déyip, yürüyüp, Gelibolu'ya varınca haber geldi kim, "Rūmeli hep aña döndü,, dédiler. Bāyezīd Paşa dağı Edirne'ye varıp, elin öpüp, evvel ki vezīrligi yerinde muқarrer oldu. Andan İzmīrođlu Cüneyd Beg vardı. Anı dağı vezīr kıldı. Ba'zını ba'zına harçlıkçı étti. Şimdi dağı çeriye giden kişiye ellişer akçe harçlık vérirler. Bu 'ādet Düzme Muştafa'dan қaldı. Ve hem 'azāp çağırtıp, Gelibolu'nuñ gemilerini berkitti. Ve ne қadar тоycalar varsa cemī'sini kağırtıp getirdi. Ve bī'l-cümle Rūmeli'nde sipāhī adlı kimse қomayıp, göz yumup, Edirne'den Sazlıdere'ye қondu. Ve Bāyezīd Paşa'yı anda şehīd éttiler. Bunlarıñ fikri buydu ki Bursa'ya varalardı.

3. Düzey Metin

Şöyle rivāyet éderler ki çün Sulţān Murād Bursā'da tahta geçti. Yıldırım Hān oğlu Muştafa ki, Temür cenginde atından ayırtlaşıp, gāip olmuştu. Selānik'te zāhir oldu ki Düzme Muştafa démekle ma'rúftur. Sonra evvel Varţar Yéñicesi'ne yürüdü. Ve Evrenoz oğlanlarıñ ba'zısı onuñ yanına vardılar. Sonra Sérez'e doğruldu; geldiği gibi Sérez'inñ hişārını vérdiler. Sonra Edirne'ye geldi. Muħaşşal Rūmeli'nin mecmū'sı temāmet müstevlī oldu. O Yéñice'de iken Sulţān Murād'a haber oldu. Kazıyyeyi bilicek, Rūmeli Beglerbegisi, Bāyezīd Paşa'yı kağırtıp eytti: "Rūmeli'niñ Beglerbegisinin, Şimdiye dek balını sen yédiñ, arısın dağı yine sen қору,, dédi. Bāyezīd Paşa dağı baş üzerine déyip, yürüyüp, Gelibolu'ya varınca haber geldi ki: "Rūmeli hep oña döndü,, dédiler. Bāyezīd Paşa dağı Edirne'ye varıp, elin öpüp, evvel ki vezīrligi yerinde muқarrer oldu. Sonra İzmīrođlu Cüneyd Beg vardı. Onu dağı vezīr kıldı. Ba'zını ba'zına harçlıkçı étti. Şimdi dağı çeriye giden

kişiy e llişer akçe harçlık verirler. Bu ‘âdet Düzme Mustafa’dan kaldı. Ve hem ‘azâp çağırıp, Gelibolu’nun gemilerini berkitti. Ve ne kadar toycalar varsa cemi’sini kağırtıp getirdi. Ve bî’l-cümle Rümeli’nde sipâhî adlı kimse kıomayıp, göz yumup, Edirne’den Sazlıdere’ye kıondu. Ve Bâyezîd Paşa’yı anda şehîd éttiler. Bunların fikri buydu ki Bursa’ya varalardı.

4. Düzey Metin

Düzme Mustafa Hikâyesi

Sultan Murad’ın Bursa’da tahta çıktığını rivayet ederler. Temür cenginde, Temür’le yapılan savaşta, Han’ın oğlu Mustafa atından ayrılıp kaybolmuştu. Düzme Mustafa diye Selanik’te ortaya çıktığı bilinir. Sonra önce Vardar Yenicesi’ne doğru hareket etti. Ve Evrenos’un oğullarından bazıları onun yanına gittiler. Sonra Serez’e yöneldi, geldiği gibi Serez Hisarı’nı verdiler. Sonra Edirne’ye geldi. Sözü’n kısası, Rumeli’nin hepsi tamamen ele geçirildi. O Yenice’deyken Sultan Murad’ın haberi oldu. Rumeli Beylerbeyi meseleyi öğrenince Beyazıd Paşa’yı çağırıp:

“Şimdiye kadar Rumeli Beylerbeyi’nin balını sen yedin, arısını da sen kuru.” dedi.

Beyazıd Paşa da başüstüne deyip yürüdü. Gelibolu’ya varınca haber geldi:

“Rumeli’nin hepsi onun tarafına geçti.” dediler.

Önceki gibi vezir olmasına karar verilince Beyazıd Paşa da Edirne’ye varıp, elini öptü. Sonra İzmir oğlu Cüneyd Bey vardı. Onu da vezir tayin etti. Bazılarını bazılarına harçlıkçı yaptı. Şimdi de askere giden kişiy e llişer lira harçlık verirler. Bu âdet Düzme Mustafa’dan kaldı. Ve de azap çağırıp Gelibolu’nun gemilerini berkitti. Ne kadar acemi varsa hepsini çağırıp getirtti. Rumeli’de hiç asker bırakmayıp, göz yumup, Edirne’den Sazlıdere’ye yerleşti. Beyazıd Paşa’yı orada şehit ettiler. Bursa’ya varsalardı bunların fikirleri buydu.

3. EK: Sözlük

Kelimelerin sonunda bulunan sayılar kelimenin 21 metin içinden kaçınıcı metne ait olduğunu belirtmektedir.

- ‘**adū**: (< Far.) düşman. 2
- ‘**adüvv**: (< Ar.) düşman. 12
- ‘**āhd**: (< Ar.) söz verme, yemin etme. 5
- ‘**āhd**: (< Ar.) söz, yemin. 15
- ‘**ākıbet**: (< Far. < Ar.) nihayet, son. 4
- ‘**ālem**: (< Ar.) dünya, cihan. 13
- ‘**ālem**: (< Ar.) dünya, cihan. 16
- ‘**ālem-ber**: (< Ar.) dünya kadar. 10
- ‘**ālemī tūt-**: (< Ar.) dünyayı kaplamak. 1
- ‘**alemlü**: (< Ar.) nakışlı, işlemeli. 8
- ‘**ammū**: (< Ar.) amca. 2
- ‘**Arabiyye**: (< Ar.) Araplar şöyle der. 9
- ‘**arż ét-**: [bir büyüğe] sunmak, saygı ile bildirmek. 11
- ‘**asākır**: (< Ar.) erler, askerler. 13
- ‘**azāb**: (< Ar.) azap [tüfekli deniz askeri]. 21
- ‘**azīm**: (< Ar.) büyük. 2
- ‘**azīz**: (< Ar.) muhterem. 8
- ‘**ıyāl**: (< Ar.) zevce, evlat [bir kimsenin geçindirmek zorunda olduğu kimseler]. 16
- ‘**ilm-i rü’yā**: (< Ar.) rüya ilmi. 1
- ‘**ināyet kıl-**: yardım etmek. 12
- ‘**ināyet**: (< Far. < Ar.) iyilik, ihsan, lütuf. 11
- ‘**ināyet**: (< Far. < Ar.) iyilik, ihsan, lütuf. 12
- a’lem**: (< Ar.) [çok, en, pek] bilen. 6
- a’şār**: (< Ar.) asır. 9

- a'yân:** (< Ar.) bir memleketin ileri gelenleri. 20
- âdem:** (< Ar.) adam. 13
- âdem:** (< Ar.) adam. 15
- âdem:** (< Ar.) adam. 16
- âdem:** (< Ar.) adam. 5
- âdem:** (< Ar.) adam. 9
- âdet:** (< Far.) adet. 9
- âhîr:** (< Ar.) son, nihayet. 13
- aḥūr:** (< Far.) ahır, hayvan damı. 16
- aḳça:** [gümüş] para. 3
- aḳça:** [gümüş] para. 10
- aḳça:** [gümüş] para. 21
- âlât:** (< Far. < Ar.) vasıtalar, araçlar, aletler. 11
- alay:** süvari birliği [Üç tabur ve bunlara bağlı birliklerden oluşan askerî topluluk]. 18
- ammâ:** (< Ar.) ama, lakin. 11
- ammâ:** (< Ar.) ama. 1
- ammâ:** (< Ar.) ama. 16
- ammâ:** (< Ar.) ama. 19
- ammâ:** (< Ar.) ama. 5
- anda:** (< *an+ta*) o zaman. 8
- anda:** (< *an+ta*) orada. 1
- anda:** (< *an+ta*) orada. 11
- anda:** (< *an+ta*) orada. 16
- anda:** (< *an+ta*) orada. 21
- anda:** (< *an+ta*) orada. 5
- andan:** (< *an+tan*) daha sonra. 17
- andan:** (< *an+tan*) ondan. 21
- andan:** (< *an+tan*) ondan. 19

- andan:** (< *an+tan*) ondan. 20
- andan:** (< *an+tan*) oradan [gösterme zamiri]. 2
- andan:** (< *an+tan*) ondan. 8
- andan:** (< *an+tan*) sonra. 10
- andan:** (< *an+tan*) sonra. 12
- andan:** (< *an+tan*) sonra. 15
- andan:** (< *an+tan*) sonra. 16
- andan:** (< *an+tan*) sonra. 18
- andan:** (< *an+tan*) sonra. 9
- anı:** (< *an+i*) onu. 8
- anı:** (< *an+ⁱη*) onun. 17
- ant:** söz verme, yemin etme. 5
- anı:** (< *an+^uη*) onun. 21
- anı:** (< *an+ğá*) ona. 21
- anı:** (< *an+ğá*) ona. 17
- anı:** (< *an+ğá*) ona. 9
- anı:** (< *an+ğá*) ona. 11
- ārām ét-:** dinlenmek. 12
- arı:** (< *arı-ğ*) saf, temiz. 13
- āsān:** (< Ar.) kolay. 20
- āsumān:** (< Far.) gökyüzü, sema. 13
- āşinā:** (< Far.) bilinen, tanınan. 4
- atlan-:** ata binmek, at edinmek. 18
- āyende:** (< Far.) gelen. 1
- ayırtlaş-:** (< *ağır-t+la:-ş-*) ayrılmak. 21
- ayı:** (< *ağır-^uk*) artık. 3
- bāc:** (< Far.) harç. 3
- bāķī:** (< Ar.) daimî, kalıcı. 7
- bārī:** (< Far.) hiç olmazsa, hiç değilse, o hâlde. 19

- beğ:** bey [ileri gelen kimse, en yetkili kişi]. 16
- be-ğāyet:** (< Far.) pek çok, aşırı, son derece. 5
- beglen-:** (< *beg+le-n-*) beylik elde etmek. 2
- be-nām:** (< Far.) ünlü, meşhur, tanınmış. 4
- bende:** (< Far.) kul, köle, bağlı bulunan. 9
- berg-i hāzān:** (< Far.) sonbahar yaprağı. 11
- beri:** (< *bérü*) bu yan, bu taraf. 20
- berkit-:** (< *berk+i-t-*) sağlamlaştırmak, pekiştirmek. 5
- berkit-:** sağlamlaştırmak. 20
- berkit-:** sağlamlaştırmak. 21
- beşāret:** (< Far. < Ar.) müjde. 6
- beyle:** böyle. 7
- bi'l-cümle:** (< Ar.) hep, bütün, cümleten. 19
- bi'l-cümle:** (< Ar.) hep, bütün, cümleten. 5
- bi'l-cümle:** (< Ar.) hep, bütün. 16
- bi'l-cümle:** (< Ar.) hep, bütün. 21
- bī-dīn:** (< Ar.) dinsiz. 16
- bilā-sebeb:** (< Ar.) sebepsiz [bilâ: olumsuzluk eki]. 3
- bile:** (< *birle*) ile, birlikte. 19
- bile:** (< *birle*) ile, birlikte. 5
- bilîş-:** (< *bil-îş-*) (birbirini) tanımak, tanışmak. 4
- bī-nihāye:** (< Far.) sonsuz. 1
- biş-:** pişmek. 16
- bit-:** (bitki) çıkmak. 1
- bölük:** (< *böl-ük*) parça, kısım. 5
- börk:** başlık. 10
- börk:** başlık. 9
- bunca:** (< *bunça:*) bu kadar, çok fazla, birçok. 13

- burc:** (< Ar.) kale [Kale duvarlarından daha yüksek, yuvarlak, dört köşe veya çok köşeli kale çıkıntısı]. 20
- burma:** (< *bur-ma*) döndürme, bükme, büzme, sıkma. 9
- buyruk:** (< *buyur-(u)k*) buyuru, emir, ferman. 10
- buyur-:** emretmek, söylemek. 11
- cāmi‘-i kebīr:** (< Ar.) Ulu Cami. 16
- cebe:** [zincirden ya da halkadan örme] zırh. 11
- cebr:** (< Ar.) zorluk. 20
- cem‘ ét-:** toplamak, yığmak. 12
- cem‘ ét-:** toplamak. 10
- cem‘ ol-:** toplanmak. 8
- cem‘iyet:** (< Far. < Ar.) topluluk. 4
- cemī‘:** (< Ar.) hep, bütün. 18
- cemī‘:** (< Ar.) hep, bütün. 21
- cemī‘:** (< Ar.) hep, bütün. 17
- ceng ét-:** savaşmak, vuruşmak. 5
- ceng:** (< Far.) savaş. 13
- ceng:** (< Far.) savaş. 17
- ceng:** (< Far.) savaş. 20
- cevşen:** (< Far.) örme zırh, savaş elbisesi. 11
- cihān:** (< Far.) dünya, alem, evren. 11
- civār:** (< Ar.) çevre, yöre. 17
- civār:** (< Ar.) çevre, yöre. 13
- cümle:** (< Ar.) bütün, birlikte. 4
- cümle:** (< Ar.) bütün, hep. 6
- cümle:** (< Ar.) bütün. 4
- çağır-:** (< *çā+kır-*) bağırarak, haykırmak. 18
- çan:** (< *çaṅ*) çan. 19
- çār-nā-çār:** (< Far.) kaçınılmaz, beklenen, zorunluluk. 5

- çeri:** (< *çerig*) asker, ordu. 16
- çeri:** (< *çerig*) asker, ordu. 21
- çoklık:** (< *çok+lık*) çoğu zaman, çoğu kez. 16
- çün-ki:** (< Far.) çünkü [bu sebepten, bundan dolayı]. 11
- çün-ki:** (< Far.) çünkü [bu sebepten, bundan dolayı]. 13
- çün:** (< Far.) gibi, çünkü, mademki [nasıl]. 17
- çün:** (< Far.) gibi, çünkü, mademki [nasıl]. 19
- çün:** (< Far.) gibi, çünkü, mademki [nasıl]. 21
- çün:** (< Far.) gibi, çünkü, mademki [nasıl]. 8
- çün:** (< Far.) için. 13
- dağı:** de/da, bile, daha. 15
- dağı:** de/da, bile, daha. 18
- dağı:** de/da, bile, daha. 19
- dağı:** de/da, bile, daha. 5
- dağı:** de/da, bile. 13
- dağı:** de/da, bile. 16
- dağı:** de/da, bile. 17
- dağı:** de/da, bile. 2
- dağı:** de/da, bile. 20
- dağı:** de/da, bile. 21
- dağı:** de/da, bile. 6
- dânişmend:** (< Far.) bilgili, zekî, bilge. 10
- def' ét-:** öteye itmek, savmak, menetmek. 13
- defn ét-:** gömmek. 7
- defn ét-:** gömmek. 8
- dek:** (< *te:g*) değin, kadar. 21
- dek:** (< *te:g*) değin, kadar. 13
- depele-:** (< *tepe+le-*) öldürmek, alt etmek, püskürtmek. 11
- depele-:** (< *tepe+le-*) öldürmek, alt etmek, püskürtmek. 2

- depin-:** (< *tep-ⁱn-*) tekme atmak, şiddetle hareket etmek, saldırmak. 8
- depingü:** hayvanın sırtını incitmemesi için eyerin ve palanın altına konulan içi doldurulmuş keçe. 8
- dervēs:** (< Far.) bir tarikata girmiş, onun kurallarına ve törelerine bağlı kimse. 1
- dervēş meşreb:** derviş karakterli. 1
- devşir-:** (< *tég-ⁱş-^ür*) derlemek, toplamak, bir araya getirmek. 11
- dīden:** (< Far.) görme. 1
- dikāk:** (< Ar.) ince, ufak. 10
- dikil-:** (< *tik-ⁱl-*) tayin edilmek, atanmak, nasbedilmek. 3
- dil:** tercüman. 19
- dilek:** (< *tile-k*) istek, temenni, murat. 16
- dīvān:** (< Far.) [hükümdarın] danışma meclisi, büyük meclis. 9
- dön-:** (taraf) değiştirmek. 21
- duman ol-:** ortadan kaybolmak. 13
- dūlbend:** (< Far.) tūlbend [kavuk üstüne sarılan sarık]. 9
- dūnyası bī-nihāye ol-:** ufku geniş olmak. 1
- dūrlü:** (< *tür+lüg*) türlü, çeşitli, muhtelif. 16
- düz-:** (< *tüz-*) yapmak, inşa etmek. 14
- düz-:** (< *tüz-*) uydurmak. 21
- ecel:** (< Ar.) muayyen olan vade, ömrün sonu. 17
- edük** (< *etük*) çizme, ayakkabı. 8
- ehl:** (< Ar.) yetkili, sahip, malik. 16
- ehl:** (< Ar.) yetkili, sahip, malik. 18
- ekābir:** (< Ar.) [rütbece, görgü ve faziletçe] büyük olanlar, ileri gelenler. 17
- ekşer:** (< Ar.) pek fazla, çok. 2
- él:** (*é:l*) il [diyar, ülke, teşkilatlanmış halk]. 13
- él:** (*é:l*) il [diyar, ülke, teşkilatlanmış halk]. 15
- él:** (*é:l*) il [diyar, ülke, teşkilatlanmış halk]. 16

- él:** (*é:l*) il [diyar, ülke, teşkilatlanmış halk]. 19
- élçi:** elçi, sefir. 11
- el-ḥamdü li-llāh:** (< Ar.) Allah'a şükür. 9
- el-ḥāşıl:** (< Ar.) sözün kısası. 20
- el-ḥāşıl:** (< Ar.) sözün kısası. 9
- emān:** (< Ar.) emin olma, korkusuzluk. 5
- émdi:** (< *amtı:*) o hâlde, şimdi. 8
- émdi:** (< *amtı:*) şimdi. 9
- emr-i şer':** (< Ar.) şariat emirleri. 15
- enük:** (< *enik*) köpek yavrusu. 9
- envā':** (< Ar.) çeşitler, türler. 4
- erkān:** (< Ar.) esas, yol, yöntem. 9
- erlik:** (< *er+lik*) erkeklik [kahramanlık]. 6
- erlik:** (< *er+lik*) mertlik. 11
- érte:** ertesi, gelecek [gün]. 13
- érte:** ertesi, yarın. 12
- eşahḥ:** (< Ar.) çok doğru, daha doğru, sahih. 7
- eşahḥ:** (< Ar.) çok doğru, daha doğru, sahih. 2
- esbāb:** (< Ar) sebepler, vasıtalar. 8
- esbāb:** (< Ar.) sebepler, vasıtalar. 11
- esbāb:** (< Ar.) sebepler, vasıtalar. 6
- esīr:** (< Ar.) [savaşta düşman eline düşen kimse] tutsak. 10
- esīr:** (< Ar.) [savaşta düşman eline düşen kimse] tutsak. 18
- esle-:** (< *es+le-*) önem vermek, aldırış etmek. 18
- esrār:** (< Ar.) sırlar, gizler [gizlenen ve bilinmeyen şeyler]. 13
- evāil:** (< Ar. *evāyil*) eski zamanlar, geçmiş zamanlar. 9
- evvel:** (< Ar.) önce, ilk önce. 10
- evvel:** (< Ar.) önce, ilk önce. 20
- evvel:** (< Ar.) önce, ilk önce. 21

evvel: (< Ar.) önce. 19

eyer: (< *eder*) binek hayvanlarının sırtına konulan, oturmaya yarayan nesne. 8

eyle: öyle. 13

eyt-: söylemek. 16

eyt-: söylemek. 1

eyt-: söylemek. 10

eyt-: söylemek. 11

eyt-: söylemek. 12

eyt-: söylemek. 13

eyt-: söylemek. 14

eyt-: söylemek. 17

eyt-: söylemek. 19

eyt-: söylemek. 2

eyt-: söylemek. 20

eyt-: söylemek. 21

eyt-: söylemek. 3

eyt-: söylemek. 5

eyt-: söylemek. 9

eyt-: söylemek. 4

ežher: (< Ar.) açıkça belli olan. 2

fāhīr: (< Ar.) şerefli, şanlı. 2

fāide: (< Ar.) fayda.4

fānī: (< Ar.) ölümlü, gelip geçici. 7

fāriğ ol-: vazgeçmek, çekilmek. 15

fedā kıl-: gözden çıkarmak, uğruna vermek. 13

ferah: (< Ar.) sevinç, sevinme. 5

feth ol-: açmak [bir yeri veya ülkeyi savaşarak almak]. 19

feth: (< Ar.) açma, açılma. 5

- feth:** (< Ar.) fetih [açma]. 2
- fevķ:** (< Ar.) üst [rütbece ya da sayıca fazla olan]. 12
- fî:** (< Ar.) +de, içinde. 19
- fi'l-ħâl:** (< Ar.) Şu anda, Şimdi, hemen. 15
- fi'l-ħâl:** (< Ar.) Şu anda, Şimdi, hemen. 11
- fî'l-ħâl:** (< Ar.) Şu anda, Şimdi, hemen. 7
- fîh:** (< Ar.) onda, içinde. 11
- fikr ét-:** düşünmek. 20
- fikr:** (< Ar.) fikir, düşünce. 13
- filori:** (< İt.) [Floransa'da 1182'de gümüş olarak basılmaĝa başlayan, 1252'den sonra altın olarak basılan] Avrupa parası. 15
- filori:** (< İt.) [Floransa'da 1182'de gümüş olarak basılmaĝa başlayan, 1252'den sonra altın olarak basılan] Avrupa parası. 17
- Foture:** (< *Fodra*) Bursa'nın merkez ilçesine baĝlı köy. 8
- frenk:** (< Ar.) Osmanlıların Avrupalılara verdikleri ad. 9
- fütüh:** (< Ar.) zafer, galibiyet, üstünlük. 5
- ĝaddâr:** (< Ar.) acımasız, merhametsiz, kıyıcı. 16
- ĝaflet:** (< Far. < Ar.) dalgınlık, dikkatsizlik. 7
- ĝâh ĝâh:** (< Far.) zaman zaman. 1
- ĝâh ĝâh:** (< Far.) zaman zaman. 16
- ĝâh ĝâh:** (< Far.) zaman zaman. 5
- ĝâib:** (< Ar.) kayıp. 21
- ĝam[m]-nâk:** (< Ar.+ Far.) gamlı, tasalı, kaygılı. 16
- ĝanâ'im:** (< Ar.) ganimetler [düşmandan alınan mal]. 6
- ĝaraż:** (< Far. < Ar.) hedef, gaye, maksat. 4
- ĝaraż:** (< Far. < Ar.) hedef, gaye, maksat. 5
- ĝarķ ét-:** (< Ar.) suya batırmak, boĝmak. 13
- ĝavgâ:** (< Far.) kavga [dövüş, çekişme]. 18
- ĝâyet:** (< Ar. < Far.) nihayet, çok fazla. 13

- ġāyet:** (< Far. < Ar.) aşırı, çok fazla. 16
- ġāyet:** (< Far. < Ar.) aşırı, çok fazla. 19
- ġāyet:** (< Far. < Ar.) çok, aşırı, son derece. 14
- ġayr:** (< Ar.) başka. 3
- ġayri:** (< Ar.) başka. 8
- ġayri:** (< Ar.) başka, ayrı. 16
- ġazā':** (< Ar.) [din yoluna] savaş. 5
- ġazā':** (< Ar.) [din yoluna] savaş. 8
- ġazā':** (< Ar.) [din yoluna] savaş. 15
- ġazā':** (< Ar.) [din yoluna] savaş. 10
- ġazab ét-:** hiddetlenmek, öfkelenmek, hışım etmek. 11
- ġazab:** (< Far.) gazap, hiddet, öfke. 3
- ġazī:** (< Ar.) gazi [gaza eden kimse]. 13
- geçimlū:** (< *geçim+lig*) uyumlu. 11
- ger:** (< Far.) eğer. 20
- gerek:** (< *kergek*) şart. 15
- gérü:** (< *ké:rü*) geri, arka, art. 10
- gérü:** (< *ké:rü*) geri, arka, art. 18
- girībān:** (< Far.) elbise yakası. 17
- gök:** (< *kö:k*) *temiz. 12
- gök:** (< *kö:k*) sağlam. 11
- ġubār:** (< Ar.) toz. 13
- ġüyā:** (< Far.) sanki, sözde. 12
- ġāb:** (< Far.) rüya. 1
- ġāb-dīden:** (< Far.) rüya görme. 1
- ġabs ét-:** hapsedmek, alıkoymak. 17
- ġabs ét-:** alıkoymak, [bir yere] kapatmak. 14
- ġācet:** (< Far. < Ar.) ihtiyaç, gereklilik, lüzum. 13

- ḥadd:** (< Ar.) sınır. 12
- ḥādîş:** (< Ar.) ortaya çıkan, meydana gelen. 9
- ḥâkim:** (< Ar.) hakim [egemenliği yürürten, başta olan]. 19
- Ḥakḳ:** (< Ar.) Hak, Allah. 17
- Ḥakḳ:** (< Ar.) Hak, Allah. 16
- ḥâl:** (< Ar.) durum, vaziyet. 16
- ḥalâyıḳ:** (< Ar.) halk. 3
- ḥâlîş:** (< Ar.) hilesiz, katkısız. 13
- ḥamām:** (< Ar.) hamam [yıkacak yer, yunak]. 14
- ḥân:** (< *xa:n*) [Türk yöneticilerin adının sonuna getirilen] unvan. 14
- ḥân:** (< *xa:n*) [Türk yöneticilerin adının sonuna getirilen] unvan. 15
- ḥarâb:** (< Ar.) harap, yıkık, viran. 16
- ḥarâb:** (< Ar.) harap, yıkık, virân. 5
- ḥarâc:** (< Ar.) [Osmanlı Devleti'nde (1320-1920) toprak sahiplerinden alınan] vergi. 15
- ḥarâc:** (< Ar.) [Osmanlı Devleti'nde (1320-1920) toprak sahiplerinden alınan] vergi. 19
- ḥarçlıkçı:** harçlıkçı [savaşta bulunan timarlı sipahilerin, dirliklerinden elde edilmiş geliri alıp kendilerine getirmek üzere gönderdikleri izinli kimse]. 21
- harçlık:** (ufak tefek ihtiyaçlar için) harcanan para. 21
- ḥaşlet:** (< Far. < Ar.) [yaratılıştan gelen] özellik, huy. 9
- ḥatta:** (< Ar.) üstelik, ayrıca. 6
- ḥavâle:** (< Ar.) bir işi ya da bir şeyi başka birinin üstüne bırakma, ısmarlama. 5
- ḥavf:** (< Ar.) korkma, korku. 11
- ḥazîne:** (< Far.) [altın, gümüş, mücevher gibi] değerli eşya yığını. 16
- ḥazret:** (< Far. < Ar.) saygı üzere büyüklere verilen unvan [büyük sayılan kişilerin isimlerinin sonuna getirilir]. 13
- heb:** (< Far.) hep, bütün. 17

- helāk ol-:** mahvolmak, yok olmak, ölmek. 16
- helāk ol-:** mahvolmak, harcanmak, ölmek. 4
- helāk:** (< Ar.) mahvolmak, ölmek. 13
- helāk:** (< Ar.) ölüm. 12
- helāl:** (< Ar.) nikâhlı. 1
- hem:** (< Far.) de, beraber. 13
- hemān:** (< Far.) hemen, derhâl. 11
- hemān:** (< Far.) hemen, derhâl. 14
- hemān:** (< Far.) hemen, sadece. 13
- hemān-dem:** (< Far.) hemen orada. 1
- hemān-dem:** (< Far.) hemen orada. 18
- hemāndem:** (< Far.) hemen orada. 2
- hemān-dem:** (< Far.) hemen orada. 5
- hemān-dem:** (< Far.) hemen, çabucak, o anda. 15
- hemīn:** (< Far.) bu bile, tıpkı bu, çok. 5
- hemīn:** (< Far.) hemen, o saat. 16
- henūz:** (< Far.) şimdi, hâlâ. (still, yet) 17
- hergiz:** (< Far.) hiçbir zaman, asla. 20
- hıŕım:** (< Far.) öfke, kızgınlık, sinirli olma hâli. 9
- hicret:** (< Far. < Ar.) Peygamberimizin (asm.) Mekke'den Medine'ye göçmesi. 17
- hidmet:** (< Far. < Ar.) hizmet [hizmetini görme]. 20
- hikāyet:** (< Far. < Ar.) hikâye. 14
- hikmet:** (< Far. < Ar.) bilgelik. 14
- hil'at:** (< Far. < Ar.) hilat [kaftan, cübbe, pelerin]. 2
- hişāl:** (< Ar.) huylar, tabiatlar. 9
- hişār eyle-:** muhasara etmek. 5
- hişār:** (< Ar.) hisar [bir yerin korunması için taştan yapılmış, yüksek duvarlı ve kuleli, çevresinde hendekler bulunan küçük kale]. 2

hişâr: (< Ar.) hisar [bir yerin korunması için taştan yapılmış, yüksek duvarlı ve kuleli, çevresinde hendekler bulunan küçük kale]. 15

hişâr: (< Ar.) hisar [bir yerin korunması için taştan yapılmış, yüksek duvarlı ve kuleli, çevresinde hendekler bulunan küçük kale]. 19

hişâr: (< Ar.) hisar [bir yerin korunması için taştan yapılmış, yüksek duvarlı ve kuleli, çevresinde hendekler bulunan küçük kale]. 20

hişâr: (< Ar.) hisar [bir yerin korunması için taştan yapılmış, yüksek duvarlı ve kuleli, çevresinde hendekler bulunan küçük kale]. 5

hizmetkâr: (< Far.) hizmet eden kimse. 3

hod: (< Far.) kendi. 20

horāsānī: (< Far.) Horasanlı [Horasan; İran'ın doğu ve kuzeydoğu yer alan bölgeye verilen isim]. 9

hüb: (< Far.) iyi. 1

humma: (< Ar.) sıtma [ateşli bir hastalık]. 17

humma: (< Ar.) sıtma [ateşli bir hastalık]. 16

hums: (< Ar.) beşte bir. 10

hünkâr: (< Far.) hükümdar. 17

hünkâr: (< Far.) hükümdar. 10

hünkâr: (< Far.) hükümdar. 11

hünkâr: (< Far.) hükümdar. 12

hünkâr: (< Far.) hükümdar. 15

hünkâr: (< Far.) hükümdar. 19

hünkâr: (< Far.) hükümdar. 20

hünkâr: (< Far.) hükümdar. 9

hurûc: (< Ar.) çıkış, ayaklanma. 2

hurûc: (< Ar.) çıkış, ayaklanma. 4

hurûc: (< Ar.) çıkış, ayaklanma. 5

ḥuṭbe: (< Ar.) hutbe [Devlet icraatını, halka duyurmak ve halkı siyasi ve sosyal hadiseler hakkında aydınlatmak amacıyla güderek devletin sesine hakim olmak]. 3

hücūm: (< Ar.) hücum [saldırma]. 18

ḥürmet: (< Far. < Ar.) saygı, riayet. 12

ḥürmet: (< Far. < Ar.) saygı, riayet. 9

Hüve: (< Ar.) Allah [üçüncü tek şahıs zamiri: o]. 6

Hüve a'lem: O iyi bilir. 6

ismarla-: tembih etmek. 10

ıssı: sahip. 9

ibkâ ét-: devam ettirmek, sürdürmek. 1

ibkâ ét-: devam ettirmek, sürdürmek. 5

ibtidâ' : (< Ar.) başlama. 5

icāzet: (< Far. < Ar.) izin, onay. 9

icrā ét-: yapmak, yerine getirmek. 20

icrā ol-: yapmak, yerine getirmek, yürütmek. 15

ifrāt: (< Far. < Ar.) acele etme [aşırı gitme, ileri gitme, ölçüyü aşma].
13

iḥāṭa: (< Ar.) bir şeyin etrafını çevirme, kuşatma. 13

iḥdās: (< Ar.) bir nesneyi yeniden peyda eyleme. 3

iḥdās: (< Ar.) meydana getirme. 10

iḥmāl ét-: ehemmiyet vermemek, önemsememek, boşlamak. 11

iḥsān: (< Ar.) güzellik. 1

iḥtirām: (< Ar.) saygı, hürmet. 4

iḥtirāz: (< Ar.) sakınma, çekinme. 19

iḥdām: (< Ar.) gayret. 2

ilahī: (< Ar.) Allah'ım. 13

ilāhī: (< Ar.) Ey Allah'ım. 12

iltifāt ét-: [yüzünü çevirip] bakmak. 17

- imhâl ét-:** mühlet vermek, zaman tanımak. 11
- in‘ām:** (< Ar.) iyilik etme, nimet ihsan eyleme. 2
- in‘ām:** (< Ar.) nimet. 1
- incin-:** (< *yinç-ⁱn*) gücenmek. 16
- iskele:** (< İt. *scala*) [kıyıya yanaşan deniz aracına doğru uzatılan] eğreti küçük köprü, [gemiye çıkmayı sağlayan] merdiven. 10
- istibdāl ét-:** değiştirmek [takas]. 19
- istiklâl:** (< Ar.) kendi başına olma, kimseye bağlı bulunmama, yükselme. 8
- istikrâz ét-:** ödünç para almak. 17
- istimdād:** (< Ar.) yardım istemek, medet talep etme. 2
- işbu:** (< *iş+bu*) bu, özellikle bu. 20
- işbu:** (< *iş+bu*) işte bu, özellikle bu, bundan dolayı. 10
- işde:** (< *oş+ta*) işte [gösterme edatı]. 11
- iṭā‘at ét-:** boyun eğmek, söz dinlemek. 15
- ittifaḳ ét-:** birleşmek, anlaşmak. 17
- ḳabza:** (< Ar.) [kılıç, silah gibi şeyleri] tutacak yer, sap. 17
- kaçan:** -inca,- ince. 16
- kaçan:** ne zaman. 17
- ḳadem:** (< Ar.) ayak, adım. 4
- ḳadem-rencīde:** (< Far.) tenezzül, lütfen kabul. 4
- ḳāḏī ‘asker:** (< Ar.) kazasker [ordu yargıcı]. 10
- ḳāḏī:** (< Ar.) kadı [hukukî işlerden sorumlu kişi]. 3
- ḳāḏī:** (< Ar.) kadı [hukukî işlerden sorumlu kişi]. 9
- ḳāḏī:** (< Ar.) kadı [hukukî işlerden sorumlu kişi]. 15
- kâfir:** (< Ar.) kâfir [hakkı tanımayan, kabul etmeyen, saygısız]. 18
- kâfir:** (< Ar.) kâfir [hakkı tanımayan, kabul etmeyen, saygısız]. 19
- kâfir:** (< Ar.) kâfir [hakkı tanımayan, kabul etmeyen, saygısız]. 2
- kâfir:** (< Ar.) kâfir [hakkı tanımayan, kabul etmeyen, saygısız]. 4

- kâfir:** (< Ar.) kâfir [hakkı tanımayan, kabul etmeyen, saygısız]. 12
- ğığır-:** (< *ka+kır-*) bağırarak, seslenmek, haykırmak. 21
- ğal'a:** (< Ar.) kale. 19
- ğal'â:** (< Ar.) kale. 20
- ğanlı:** kanlı, iki eli kanda. 11
- ğapısın al-:** (< *ğapısını al-* / *ğapısını tut-*) zaptetmek. 5
- ğar-:** (< *ka:r-*) karıştırmak, birbirine katmak. 11
- ğarağı:** (< *ğarağı:*) karanlık. 11
- ğarağı:** (< *ğarağı:*) karanlık. 13
- ğaravaş:** (< *ğara:+baş*) [savaşta tutsak alınan] köle, esir. 13
- ğarva-:** elle sarmak. 2
- ğarva:-:** elle sarmak.4
- ğatlı:** (< Ar.) öldürme. 13
- ğavl ét-:** (< Ar.) sözleşmek, anlaşmak. 17
- ğavl:** (< Ar.) kelam, söz. 3
- ğavm:** (< Ar.) kavim, halk [insan topluluğı]. 20
- ğaynata:** (< *ğayın+ata*) kayınbaba. 7
- ğaziyye:** (< Far. <Ar.) mesele. 21
- ğefere:** (< Ar.) kâfirler, [hakk tanımayan, kabul etmeyenler]. 4
- ğerâmet:** (< Far. < Ar.) keramet [olağüstü durum]. 1
- ğerre:** (< Ar.) tekrar, defa. 20
- ğerre:** (< Ar.) defa, kez. 5
- ğesb ét-:** (zahmetsiz) kazanmak. 3
- ğethudâ:** (< Far.) vezir [kâhya, evin yardımcısı]. 2
- ğez:** (< Ar.) kez [defa, kere]. 11
- ğezden:** (< *ğez+den*) tekrar, yeniden. 18
- ğıl-:** yapmak, etmek. 12
- ğıl-:** yapmak, etmek. 20

- ķıl-:** yapmak, etmek. 21
- ķır-:** yok etmek, öldürmek. 18
- ķır-:** yok etmek, öldürmek. 2
- ķır-:** yok etmek, öldürmek. 5
- ķırġun:** (< *ķır-ġun*) toptan öldürme, kırıp geçirme. 18
- ķismet ét-:** hisselerle ayırmak. 8
- ķismet:** (< Far. < Ar.) hisselerle ayırma, bölme, pay etme. 5
- ķışla-:** (< *ķış+la-*) [bir yerde] kışı geçirmek. 16
- ķışla-:** (< *ķış+la-*) [bir yerde] kışı geçirmek. 19
- ķızluk:** (< *ķı:z+lıġ*) kıtlık, pahalılık. 16
- ķiçirek:** (< *ķiçig+rek*) küçücük, ufacık. 3
- ķilise:** (< Rum.) kilise [Hristiyan ibadethanesi]. 19
- ķim:** (< Far.) ki [cümle bağlayıcısı]. 15
- ķim:** ki [cümle bağlayıcısı]. 17
- ķim:** ki [cümle bağlayıcısı]. 18
- ķim:** ki [cümle bağlayıcısı]. 19
- ķim:** ki [cümle bağlayıcısı]. 21
- ķim:** ki. 1
- ķimse:** el [başkası]. 11
- ķo-:** (< *ķo-d-*) koymak, bırakmak. 21
- ķo-:** koymak. 16
- ķon-:** [bir yere] yerleşmek. 21
- ķon-:** yerleşmek [karargâh kurmak]. 12
- ķondur-:** (< *ķo:n-tur-*) yerleştirmek, durdurmak. 11
- ķorı-:** yetişmek. 11
- ķoş-:** birini, bir işte görevlendirmek. 5
- ķubbe:** (< Ar.) kubbe. 7
- ķudret:** (< Far. < Ar.) güç, erk, iktidar. 16

- ķūrna:** (< Ar.) kurna [hamamda çeşmenin altında bulunan su teknesi]. 14
- ķuru:** faydasız. 20
- kuyul-:** (< *kuy-^ul-*) akın etmek, hücum etmek, saldırmak. 7
- küffār:** (< Ar.) kâfirler [Hakkı tanımayanlar]. 12
- küffār:** (< Ar.) kâfirler [Hakkı tanımayanlar]. 13
- lāf ü gūzāf ur-:** boş laf söylemek. 11
- lāf ü gūzāf:** (< Far.) boş laf. 11
- laķab ét-:** lakap takmak. 1
- laķab:** (< Ar.) lakap. 1
- lāla:** (< Far.) şehzade eğiticisi. 10
- lerze:** (< Far.) titreme. 11
- leşker:** (< Far.) asker. 11
- leşker:** (< Far.) asker. 12
- leşker:** (< Far.) asker. 15
- leşker:** (< Far.) asker. 16
- leşker:** (< Far.) asker. 18
- leşker:** (< Far.) asker. 20
- leyl:** (< Ar.) gece, gecenin karalığı. 13
- li-kūlli:** (< Ar.) hepsi için. 9
- luţf :** (< Ar.) lütuf [güzellik]. 20
- ma‘rūf:** (< Ar.) herkesçe bilinen. 21
- mācerā:** (< Ar.) baştan geçen. 17
- mağlūb:** (< Ar.) kendisine üstün gelinmiş, yenilmiş. 13
- maķşūd:** (< Ar.) güdülen, istenen, amaçlanan. 13
- manastır:** (< Rum.) medrese [keşişler için]. 7
- mānī:** (< Ar.) engel. 2
- manşūr:** (< Ar.) nasrolunmuş, [Allah’ın yardımıyla] galip gelmiş. 13
- maraz:** (< Far.) hastalık, dayanılması güç durum. 7

- mecmū'**: (< Ar.) bütün. 21
- mecmū'-ı 'âlem**: (< Far.) bütün âlem. 1
- mel'ûn**: (< Ar.) lanetlenmiş, kovulmuş. 12
- mel'ûn**: (< Ar.) lanetlenmiş, nefret edilen, kötü kimse. 11
- melûl ol-**: üzölmek, mahzunlaşmak. 16
- memâlik**: (< Ar.) köleler, kullar [yeniçeriler]. 8
- mertebe**: (< Ar.) derece, basamak, rütbe, miktar. 9
- mesâcid**: (< Ar.) mescitler. 19
- mescid**: (< Ar.) mescit. 15
- mescid**: (< Ar.) mescit. 8
- meskenet**: (< Far. < Ar.) alçakgönüllölük. 4
- meşgûl**: (< Ar.) işgal edilmiş, tutulmuş, doldurulmuş. 5
- mevlâ**: (< Ar.) sahip olan [Allah]. 13
- meyt**: (< Ar.) cenaze. 7
- mezkrât**: (< Far. < Ar.) bahsedilen konular. 8
- mihmân**: (< Far.) misafir, konuk. 13
- milk**: (< Ar.) tasarruf altında olan nesne. 8
- mişraba**: (< Ar.) su kabı. 1
- mu'âhede**: (< Ar.) bir kimse ile karşılıklı and içme, antlaşma. 5
- mu'âkka**: (< Ar.) düğömlenme, düğömlö. 9
- mu'âmele**: (< Ar.) davranma, davranış. 4
- mu'âvenet**: (< Far. < Ar.) yardım. 2
- mu'âyene**: (< Ar.) gözden geçirme, yoklama. 13
- mu'cizât**: (< Far. < Ar.) mucizeler. 11
- mu'tekad**: (< Ar.) itibar [itikat etmek, inanmak]. 1
- müceb**: (< Ar.) bir emrin icap ettiği şey, netice. 7
- muğâlif**: (< Ar.) ayrılık gösteren, uymayan, farklı. 9
- muğâşara**: (< Ar.) kuşatma. 2

- muḥāşara:** (< Ar.) kuşatma. 7
- muḥaşşal:** (< Ar.) elde edilmiş, hâsıl olmuş. 11
- muḥaşşal:** (< Ar.) hâsılı, sözün kıyası. 12
- muḥaşşal:** (< Ar.) hâsılı, sözün kıyası. 21
- muḥaşşıl:** (< Ar.) meydana gelen, netice. 9
- muḥil:** (< Ar.) havale eden, yollayan. 4
- muḥkem:** (< Ar.) sağlam kılınmış, kuvvetli. 5
- muḥliş:** (< Ar.) halis, samimiliği gönülden olan. 13
- muḥrika:** (< Ar.) yakan, yakıcı. 17
- muḥābele:** (< Ar.) karşı karşıya gelme. 2
- muḥarrer ét-:** kararlaştırmak. 17
- muḥarrer ol-:** karar kılmak, kararlaştırmak. 21
- muḥarrer:** (< Ar.) karar kılınmış, kararlaştırılmış. 3
- murād:** (< Ar.) arzu, istek, dilek. 6
- murīd:** (< Ar.) bir mesleğe kendi iradesiyle giren. 1
- muvācehe:** (< Ar.) yüz yüze. 13
- muẓaffer eyle-:** zafer nasip etmek. 13
- mü'min:** (< Ar.) iman etmiş, emin olmuş. 13
- mü'min:** (< Ar.) imân etmiş, İslam dinine inanmış. 12
- mübālağa:** (< Ar.) çok fazla, çok aşırı. 4
- mübālağa:** (< Ar.) pek fazla, aşırı. 6
- müjdegānī:** (< Ar.) müjdeler. 1
- mülk:** (< Ar.) [taşınmaz ve gelir getiren] mal. 13
- mümtāz:** (< Ar.) üstün tutulmuş, seçkin. 9
- müsellaḥ:** (< Ar.) silahlı. 11
- müsellem:** (< Ar.) Osmanlı devletinin [1310-1453] kuruluş döneminde; huzurda ziraatle uğraşan, seferde sefere katılan asker sınıfı. 21
- müslimān:** (< Far.) müslüman [İslam dinine mensup olanlar]. 15

- müstecâb:** (< Ar.) kabul olunmuş. 13
- müstevlî ol-:** yayılmak, her yeri kaplamak. 16
- müstevlî ol-:** istila etmek, ele geçirmek. 21
- müstevlî:** (< Ar.) istila eden, ele geçiren. 7
- müstevlî:** (< Ar.) salgın. 16
- müşâvere:** (< Ar.) istişare etmek, karşılıklı danışmak. 2
- müşerref:** (< Ar.) şereflendirilmiş. 4
- müteveccih ol-:** yönelmek. 17
- nâ-bedîd:** (< Far.) görünmez. 5
- nâ-çâr:** (< Far.) çaresiz. 5
- nâçîz:** (< Far.) önemsiz, değersiz. 13
- nâ-gâh:** (< Far.) vakitsiz, ansızın. 18
- naḥs:** (< Ar.) uğursuz. 11
- naḳl ét-:** taşımak, aktarmak. 1
- naḳl:** (< Ar.) [başka bir yere] götürme, taşıma. 7
- nâliş ét-:** inlemek, ağıt yakmak [yakarmak]. 12
- nâliş:** (< Far.) inleme, ağıt yakma. 13
- nâm:** (< Far.) isim, ad. 11
- nâm:** (< Far.) isim, ad. 2
- naşb ol-:** tayin olmak, atanmak. 15
- naẓar ét-:** bakmak, göz atmak. 12
- néce:** (< né+çe) çok, birçok, hayli. 16
- néce:** (< né+çe) çok, birçok, hayli. 20
- néce:** (< né+çe) ne kadar, nasıl, birçok. 14
- néce:** (< né+çe) ne kadar. 10
- nefˆ:** (< Ar.) fayda. 20
- nefes:** (< Ar.) nefes, soluk. 14
- nesl:** (< Ar.) halk [mahluk]. 3

- nesl:** (< Ar.) kuşak, soy. 15
- nesne:** şey. 17
- nesne:** şey. 20
- nesne:** şey. 6
- néteki:** (< *ne+teg ki*) nitekim, gerçekten, sonuç olarak. 2
- nevāhī:** (< Ar) nahiyeler, bucaklar. 8
- nīkrīs:** (< Ar.) gut, damla [hastalığı]. 7
- nişān:** (< Far.) işaret, alâmet, simge, iz. 9
- niyyet ét-:** niyet etmek. 17
- nūr:** (< Ar.) aydınlık, parıltı, ziya. 12
- nūrānī:** (< Ar.) nurlu, ışıklı, aydınlık. 13
- nūfūs:** (< Ar.) ruhlar, canlar. 13
- nüzül:** (< Ar.) konma, konaklama, aşağı inme. 11
- ocak:** ocak [ateş yakılan yer]. 16
- od:** (< *o:t*) ateş. 16
- okı-:** çağırmaq. 10
- okı-:** çağırmaq. 4
- okıyıcı:** yüksek sesle çağıran. 4
- ol:** o [gösterme sıfatı]. 2
- ol:** o [gösterme sıfatı]. 20
- ol:** o [gösterme zamiri]. 17
- ol:** o [kişi zamiri]. 16
- ol:** o [kişi zamiri]. 19
- ol:** o [kişi zamiri]. 21
- oş:** işte, şimdi. 11
- oş:** şimdi, işte. 15
- ög:** akıl. 11
- öğrek:** (< *ögür+ek*) sürü, at sürüsü. 8
- pâyān:** (< Far.) son, nihâyet. 12

- pāymāl:** (< Far.) ayak altında kalmış, çığnenmiş. 18
- pelīd:** (< Far.) rezil, iffetsiz, bozuk. 11
- pes:** (< Far.) bir, şimdi, öyleyse. 4
- pes:** (< Far.) şimdi, öyle ise. 10
- pes:** (< Far.) şimdi, öyle ise. 5
- pes:** (< Far.) şimdi, öyle ise. 9
- pus:** (< bus) sis, duman. 18
- rağbet:** (< Far. < Ar.) istekle karşılama. 9
- rāy-gān:** (< Far.) bedava.3
- rāzı ol-:** kabul etmek, boyun eğmek. 19
- rāzı:** (< Far.) rıza gösteren, kabul eden, boyun eğen. 17
- rāzı:** (< Far.) rıza gösteren, kabul eden, boyun eğen. 13
- rāzī ol-:** kabul etmek, boyun eğmek. 15
- rāzī ol-:** kabul etmek, boyun eğmek. 20
- re'āyā:** (< Ar.) [bir hükümdar idaresi altında bulunan ve vergi veren] halk,. 8
- re'āyā:** (< Ar.) [bir hükümdar idaresi altında bulunan ve vergi veren] halk. 9
- re'y:** (< Ar.) görme, görüş. 4
- refāhiyet ol-:** rahata ermek. 16
- rencīde kıl-:** incitmek, rahatsız etmek. 4
- rencīde ol-:** incinmek, rahatsız olmak. 2
- resm:** (< Ar.) tavır, davranış, iz. 13
- resūl:** (< Ar.) elçi, haberci. 11
- resūlu'llāh:** (< Ar.) Allah'ın resulü, elçisi. 12
- revāne ol-:** akmak. 1
- revende:** (< Far.) giden. 1
- ricāl:** (< Ar.) belli mevki sahibi kimseler. 9
- rihlet:** (< Far. < Ar.) göç, göçme, ölme. 7

- rivāyet:** (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hâdisenin hikâyesi. 11
- rivāyet:** (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hâdisenin hikâyesi. 12
- rivāyet:** (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hâdisenin hikâyesi. 13
- rivāyet:** (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hâdisenin hikâyesi. 15
- rivāyet:** (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hâdisenin hikâyesi. 17
- rivāyet:** (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hâdisenin hikâyesi. 19
- rivāyet:** (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hâdisenin hikâyesi. 20
- rivāyet:** (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hâdisenin hikâyesi. 21
- rivāyet:** (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hâdisenin hikâyesi. 7
- rivāyet:** (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hâdisenin hikâyesi. 8
- rivāyet:** (< Far. < Ar.) söylenti, haber, hâdisenin hikâyesi. 9
- rūy-i zemīn:** (< Far.) yeryüzü, dünya. 13
- rūz u şeb:** (< Far.) gece ve gündüz. 5
- rūz:** (< Far.) gün. 13
- rūz:** (< Far.) gün. 9
- rūz:** (< Far.) gündüz. 5
- rū'yet:** (< Far. < Ar.) görme, görünme. 12
- rüşvet:** (< Far. < Ar.) vazifeli bir kimsenin elindeki imkânları para veya mal karşılığında kötüye kullanması. 9
- rūzgār:** (< Far.) zaman, devir. 14
- sā'ir:** (< Ar.) başka, öteki, diğer. 9
- saçu:** (< saç-ig) bazı düğün ve şenliklerde ortaya saçılması adet olan inci, madenî para, şeker, hububat gibi şeyler. 4
- şafā:** (< Ar.) gönül huzuru [safılık, berraklık]. 19
- şafā-yı himmet:** (< Ar.) himmet desteği. 5
- şāhib-i ħurūc:** (< Ar.) büyük kahraman. 4
- şāhib-i kemāl:** (< Ar.) olgunluk sahibi. 1
- sākin:** (< Ar.) sakin [bir yerde oturan]. 8
- şal-:** yollamak. 15

- sancağ:** bayrak, alay bayrağı. 8
- şavâb gör-:** doğru bulmak. 12
- şavâb:** (< Ar.) doğru (hareket, düşünce, karar). 4
- sefer:** (< Ar.) yolculuk [mesafe katetme]. 3
- sefer:** (< Ar.) yolculuk, uzun yürüyüş. 9
- seğir-:** (< *sekri-*) hamle yapmak, koşmak, yürümek. 5
- seyr:** (< Ar.) rüya, düş [uyku hâlinde ruhun gezmesi]. 1
- Seyyid:** (< Ar.) ulu olan kimse [Allah]. 13
- şingun:** (< *si:n-gun*) mağlup, kırık. 5
- sirt:** boyundan bele kadar uzanan arka üst bölüm. 8
- sıy-:** (< *sıd-*) kırmak. 2
- şikât:** (< Far. < Ar.) inanılır kimseler. 7
- sikke:** (< Ar.) (altın, gümüş, bakır gibi nesnelere kesilen madenî) para. 3
- sipâhî:** (< Far.) asker, ordu mensubu. 8
- sipâhî:** (< Far.) asker, ordu mensubu. 21
- sipâhî:** (< Far.) asker. 5
- sîret:** (< Far. < Ar.) hâller, tavırlar. 1
- şokman:** (< *sok-man*) konç. 8
- solak:** solak [padişahı gözeten yeniçeri sınıfı]. 10
- söğ-:** (< *sö:g-*) küfretmek, lanetlemek. 9
- söz:** (konuşulması gereken) konu. 20
- subaşı:** (< *sübaşı*) askerî komutan [asayiş işlerinden sorumlu kişi].3
- şulh:** (< Ar.) barış. 15
- şüret:** (< Far. < Ar.) biçim, görünüş, tarz, yol, çare. 4
- şüret:** (< Far. < Ar.) biçim, görünüş. 5
- suvar-:** (< *suv+gar-:*) sulamak. 1
- Sübhân:** (< Ar.) Allah. 13
- sür-:** [oturduğu yerden zorla başka bir yere] göndermek. 17

- şād:** (< Far.) sevinçli, neşeli, mutlu. 2
- şāh:** (< Far.) padişah [en üstteki yönetici]. 11
- şāhī:** (< Far.) şah ile ilgili, hükümdara mensup. 8
- şeb:** (< Far.) gece. 5
- şehādet:** (< Far. < Ar.) şehit olma [‘eşhedü en la ilahe illallah...’ cümlesini söyleme]. 13
- şehīd :** (< Ar.) şehit. 21
- şevkele:** önü kısa, arkası uzun, içi deri kaplanmış takke. 9
- şeyh:** (< Ar.) hatırı sayılır, değerli kişi [tarikât lideri, kanaat önderi]. 1
- şeyh-i ‘azīz:** (< Far.) muhterem şeyh. 1
- şikār:** (< Far.) av, avlanma. 11
- şimden:** (< oş *amtı+dan*) şimdiden. 18
- şimden:** (< oş *amtı+dan*) şimdiden. 10
- şimden-gérü:** şimdiden sonra. 10
- şimden-gérü:** şimdiden sonra. 18
- şol:** şu. [işaret sıfatı]. 20
- şol:** şu. [işaret sıfatı]. 15
- şükrāne:** (< Ar.) şükran. 1
- ta‘accüb ét-:** şaşakalmak. 12
- ta‘accüb:** (< Ar.) şaşakalma. 4
- tā‘bīr:** (< Ar.) ifade, yorum. 1
- ta‘yīn:** (< Ar.) ayırma, bir memuriyete koyma. 10
- tabanca:** tokat. 11
- tafşīl:** (< Ar.) etraflı olarak bildirme, anlatma, açıklama. 9
- taḥammül:** (< Ar.) katlanma, bir yükü üstüne alma. 13
- taḥsīn:** (< Ar.) güzel bulma, güzelleştirme. 8
- tāife:** (< Ar.) bölük, takım, güruh, kâfile. 5
- taḳye:** (< Ar.) ince kumaştan dikilmiş veya ipten örülmüş, yarım küre biçiminde başlık, takke. 9

- tālân:** (< Far.) yağma, çapul. 17
- tālân:** (< Far.) yağma, çapul. 16
- tamām:** (< Ar.) tam. 1
- tamızluk:** yalnız dölü alınmak için yetiştirilen yüksek nitelikli hayvan. 8
- tarīk:** (< Ar.) yol. 10
- tarīk:** (< Ar.) yol. 15
- tarīk:** (< Ar.) yol. 4
- taşavvur ét-:** düşünmek [düşünmeye meyl etmek]. 19
- tavīle:** (< Ar.) tavla, hayvan katarı [birbiri ardına bağlanmış bir sıra hayvan]. 8
- tavīle:** (< Ar.) tavla, hayvan katarı [birbiri ardına bağlanmış bir sıra hayvan]. 16
- tažarrū' ét-:** yalvarmak. 12
- tažarrū':** (< Ar.) [kendini alçaltarak] yalvarma. 13
- tažarru'āt ét-:** yalvarmak, yakarmak, rica etmek. 15
- te'ālā:** (< Ar.) yüce. 13
- te'ālā:** (< Ar.) yüksek olsun anlamında [Allah adıyla kullanılır]. 20
- te'ālā:** (< Ar.) yüksek [yüksek olsun anlamında Allah adıyla birlikte kullanılır]. 5
- te'ālā:** (< Ar.) yüksek [yüksek olsun anlamında Allah adıyla birlikte kullanılır]. 12
- te'ālā:** (< Ar.) yüce. 3
- tedbīr:** (< Ar.) (bir şeyi önleyecek) yol, çare. 21
- tedbīr:** (< Ar.) (bir şeyi önleyecek) yol, çare. 4
- tefvīz:** (< Ar.) dağıtım, ihale, sipariş. 4
- tefvīz:** (< Ar.) ihale [bir gayrimenkulü bilinen bedeli karşılığında bir kimsenin üstüne bırakma]. 8
- tegele:** yelek, eskiden ulemanın elbise üzerinden giydikleri kaftan. 8

- tek:** sadece, yalnızca[önüne getirildiği cümleye istek ve özlem anlamı katar]. 13
- tekbîr getir-:** “Allahu ekber” demek. 12
- tekbîr:** (< Ar.) tekbir [Allahu ekber]. 18
- tekvür:** (< Far.) taç sahibi, hükümdar [kâfir beyi]. 2
- tekvür:** (< Far.) taç sahibi, hükümdar. 17
- tekvür:** (< Far.) taç sahibi, hükümdar. 4
- tekvür:** (< Far.) taç sahibi, hükümdar. 12
- tekvür:** (< Far.) taç sahibi, hükümdar. 15
- tekvür:** (< Far.) taç sahibi, hükümdar. 5
- tekvür:** (< Far.) taç sahibi, hükümdar. 6
- tekye:** (< Ar.) tekke [insanların manevî ve ahlakî açıdan eğitilmesine yönelik, bir şeyhin yönetiminde tasavvuf eğitiminin verildiği mekân]. 8
- temām:** (< Ar.) tam olma, eksiksiz. 9
- temām:** (< Ar.) tamam, eksiksiz. 12
- temāmet:** (< Far. < Ar.) bütün, tamamen. 21
- tertîb:** (< Ar.) düzen. 10
- teslîm eyle-:** bırakmak, devretmek. 19
- teşnî’:** (< Ar.) ayıplama, çirkin bulma. 9
- tevābi’î:** (< Ar.) bir kimsenin hizmetinde bulunanlar. 9
- tevāzu’:** (< Ar.) alçak gönüllülük gösterme. 4
- teveccüh ét-:** yönelmek. 17
- tevehhüm:** (< Ar.) zannetmek. 11
- tevekkül:** (< Ar.) işi Allah’a bırakıp kadere razı olma. 12
- tēz:** (< Far.) keskin. 14
- tēz nefes:** keskin nefes, sivri dilli. 14
- tezvîc ét-:** kız evlendirmek. 1
- tıp:** uygun, oranlı, denk. 11

tîmar: (< Far.) tîmar [Anadolu Selçukluları ve Osmanlılarda, belirli görev ve hizmet karşılığında kişilere verilen, yıllık geliri 3.000-20.000 akçe olan toprak]. 3

tîr bārân: (< Far.) ok yağmuru. 18

toğrıl-: doğrulmak [yönelmek]. 21

Toğuzlu: Denizli. 8

toyca: (< *toy+ca*) acemice. 21

töre-yi sulţāni: (< Far.) padişahın töresi [sultana ait kurallar, kanunlar]. 3

tuğ: tuğ [at ya da öküz kuyruğundan yapılan, tanınmak için mızrağın ucuna takılan kıl]. 10

tuman ol-: kaybolmak [bir kimse veya bir şeyin ortadan kaybolması]. 13

tuman: (< *tuma:n*) duman. 13

tuş-: (< *tur-ʿş-*) çarpışmak, mücadele etmek, harekete geçmek. 12

tut-: *saymak [kabul etmek]. 19

tut-: ele geçirmek. 10

tutum: (< *tut+^m*) tutulan yol, tavır. 4

türbe: (< Ar.) mezar üzerine yapılmış üstü kubbemsi yapı. 10

uc begi: uç beyi, sınır kumandanı [Osmanlıların sınır bölgelerinde bulunan koruyucu]. 10

uc: uç, son, sınır [Türk devletlerinde genellikle sınır boylarındaki eyalet ve sancak]. 10

uğrıla-: (< *ogrı:+la:-*) çalmak. 9

vākı‘a: (< Ar.) hâdise, olay. 15

vākı‘a: (< Ar.) hâdise, olay. 2

vākıf ol-: haberli olmak, haberi olmak. 2

vākı‘ ol-: rastlamak, olagelmek. 15

vākı‘ ol-: yaşanmak. 19

vākı‘ ol-: yaşanmak. 20

vākı‘ ol-: yaşanmak. 17

- vakt:** (< Ar.) [belirlenmiş olan] zaman. 15
- vakt:** (< Ar.) vakit, zaman. 19
- vakt:** (< Ar.) vakit, zaman. 20
- varta:** (< Ar.) [kuyu gibi] oyuk, derin yer. 14
- vaşyyet:** (< Far. < Ar.) bir kimsenin ölümünün ardından yapılmasını istediği şey. 7
- vāşl:** (< Ar.) ulaşma, kavuşma. 6
- vāveylā:** (< Ar.) çığlık, yaygara [Eyvah! Yazık! gibi]. 5
- vech:** (< Ar.) tarz. 11
- vech:** (< Ar.) tarz. 12
- vech:** (< Ar.) tarz. 15
- vech:** (< Ar.) tarz. 20
- vech:** (< Ar.) tarz. 5
- vehile:** (< Ar.) böylelikle, bu yüzden. 2
- velāyet:** (< Far. < Ar.) velilik [ermişlik]. 1
- vér-:** vermek. 16
- vezīr:** (< Ar.) vezir [Osmanlılarda devletin bakanlık, valilik gibi yüksek görevlerinde bulunan ve paşa unvanını taşıyan kimse].
21
- vilāyet:** (< Far. < Ar.) il. 16
- vilāyet:** (< Far. < Ar.) il. 3
- vilāyet:** (< Far. < Ar.) vilayet. 17
- yağmā:** (< Far.) yağma, çapul [bir malı zor kullanarak elde etme]. 16
- yamāk:** bir işte yardımcı olarak çalışan erkek. yeniçeri ocağında topçu ve humbaracı gibi askerî kuruluşlarda aday olarak bulunan kimse. 9
- yaman:** (< *yama:n*) kurnaz, iş bilir, cesur. 14
- yancı:** (< *yan+cı*) omuz çantası. 8
- yarag:** (< Far.) [gerekli] hazırlık. 4
- yarag:** (< Far.) hazırlık [askerî donanım]. 11

- yarımdası:** (< *yarın+da+sı*) ertesi (gün). 1
- yavı:** (< *yapıġ*) yitik [gizli, saklı]. 16
- yaya:** (< *yadaġ*) yayan giden [Osmanlılarda Yeniçeri Ocağından önceki dönemlerde Türklerden kurulan asker teşkilatı]. 9
- yaya:** (< *yadaġ*) yayan giden [Osmanlılarda Yeniçeri Ocağından önceki dönemlerde Türklerden kurulan asker teşkilatı]. 18
- yaya:** (< *yadaġ*) yayan giden [Osmanlılarda Yeniçeri Ocağından önceki dönemlerde Türklerden kurulan asker teşkilatı]. 21
- yed:** (< Ar.) el. 19
- yég:** yeġ [daha iyi, üstün]. 20
- yél:** (< *yé:l*) rüzgâr. 13
- yéniçeri:** (< *yéni+ çerig*) yeni asker [Osmanlı ocağında sürekli görev yapan ücretli asker]. 10
- yér:** yer, zemin. 13
- yér:** yer. 16
- yevmen fe-yevmen:** (< Ar.) günden güne. 10
- yevmen fe-yevmen:** (< Ar.) günden güne. 9
- yigirmi:** yirmi. 7
- yoldaş:** (< *yol+daş*) yol arkadaşı. 20
- yun-:** yıkanmak. 14
- yund:** (< *yunt*) kısrak. 8
- yürü-:** hareket etmek. 21
- yüz tüt-:** yönelmek. 18
- za'f:** (< Ar.) zayıflık, kuvvetsizlik. 16
- zabı ét-:** idaresi altına alma [kendine mâl etme]. 19
- zâhir ol-:** ortaya çıkmak. 21
- zâhîr:** (< Ar.) görünen. 1
- zâlim:** (< Ar.) zulmeden, acımasız davranan. 16
- zarûrî:** (< Ar.) zorunlu, mecburi. 19
- zâviye:** (< Ar.) şehrin dışındaki ev [loca, lokal, köşe]. 1

- zāviye:** (< Ar.) şehrin dışındaki ev [loca, lokal, köşe]. 8
- zāyī:** (< Far.) elden çıkma, ziyan olma, mahvolma. 10
- zāyi':** (< Far.) ziyan olan, kaybolan, elden çıkan. 3
- zebūn:** (< Far.) zayıf, güçsüz, âciz. 5
- zill-ı himāyet:** (< Ar.) koruma altına alma. 1
- zırzob:** zırzop, gayri ciddi. 20
- zıkr:** (< Ar.) anma, anılma, söyleme, sözünü etme. 9
- zıkr:** (< Ar.) anma, hatırda tutma. 2
- zīrā:** (< Far.) çünkü, şundan dolayı. 17
- zirā:** (< Far.) çünkü, şundan dolayı. 20
- zīrā:** (< Far.) çünkü, şundan dolayı. 4
- ziyāde ol-:** artmak, çoğalmak. 10
- ziyāde:** (< Ar.) artma, çoğalma. 9
- ziyān:** (< Far.) ziyan [zarar]. 20
- ziyān:** (< Far.) ziyan [zarar]. 3
- zuhūr:** (< Ar.) meydana çıkma, görünme, başgösteme. 20
- zulüm ét-:** eziyet etmek. 16
- zulümāt:** (< Far. < Ar.) karanlık. 13